Colleg. Rom. Soc. Jes. Catal. inscrip.
18-19-A-34

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBRI IIII.

QVI DILVCIDO ORDINE, ATQVE magna facilitate ad vniuerſum Ius Pontificium expeditiſſimum aditum parant:

Ab Ioanne Paulo Lancelotto Iureconſulto Peruſino conſcripti, & in Aula Romana mandato Pontif. Max. ab illuſtribus viris recogniti.

NVNC *verò Canonum, Decretalium, ac legum, vnde quæque deprompta ſunt, indicio, & opportunis paſſim annotatiunculis opera* HIERONYMI ELENI *Balenſis* I. V. *Lic. illuſtrati.*

ANTVERPIAE,
Ex officina Chriſtophori Plantini,
cIɔ Iɔ LXVI.
CVM PRIVILEGIO.

2
A5.19.A.39

PIO IIII. PONTIF. MAX. IO. PAVLVS LANCELOTTVS IVREC. PERVSINVS S.

PONTIFICII iuris Inſtitutiones proximis annis ſuperiorum Pontificum iuſſu & nos conſcripſimus, & ſummi viri caſtigarunt, quæ quidem optandum ſanè erat vt iis in lucem prodirent auctoribus, quorum mandato & ſcriptæ & recognitæ fuiſſent, vel ea ſaltē ratione, quòd auctores ipſi munera nobis gratiora, ac precioſiora facere conſueuerint, & ſæpe non tam quid, quàm à quibus accipiant homines ſoleāt perpendere. Sed quando id vel ratio temporū, vel alia quæcunque cauſa fieri non ſinit, illud certè nulla ratione committi debet, vt Iuris ſcilicet Pontificii Inſtitutiones ſub alterius, quàm ipſius Pontificis nomine appareant, à quo pōtificia oīa iura emanāt: velut enim ab Oceano deducta flumina in ipſum tādem refluunt; ita hoc, quidquid eſt operis, quod totum de Romanorum Pontificum conſtitutionibus deriuatum eſt, ad ipſum Romanum Pontificem quaſi ad fontem proprium, redibit. Ad te autem eo iuſtiùs, quòd magnis aliis animi dotibus, quibus ad Pontificatum tibi aditum paraſti, exactiſſimam adiunxiſti iuris huius cognitionem. Vnde perbellè nunc accidit, vt quæ facultas optimum te meliorem reddidit, & ad moderandam difficillimis temporibus Chriſtianā Rempubl. inſtructiorem, eam nunc tu contrà, cùm canonum conditor euaſeris, beneficium reponens, meliorem ſis redditurus, cuius rei non dubia iam apparent indicia, cùm tam per te ſanctiſſimas in vrbe conſtitutiones quotidie edere non deſiſtas, quàm Tridenti ad reſtituendos antiquos Chriſtianorum mores, atque extirpandas hæreſes vniuerſale concilium indixeris, ex quo te præſidente indies emanant decreta non minus ſalubria, quàm ex his Synodis, quibus Innocentius, Alexander, Bonifacius, & Clemens præfuiſſe leguntur, quæ iuris Pontificii, quod nunc tenemus, libros implent, ac quaſi corpus quoddam conſtituunt, ad illa autem inſtitutiones hæ noſtræ gradum fortè rudioribus facere poterunt. Accipies igitur eas placido ac benigno animo: nam ſi ita contingere ſenſerimus, ad alia promptiores reddemur, & alacriores. Deus opt. Max. te nobis diu incolumem, felicemq́; ſeruet. Peruſiæ Kalendis Auguſti, M. D. LXIII.

REVERENDO PRÆSVLI D. IACOBO VELTACHERO ABBATI TONGERLOENSI, HIERONYMVS ELENVS BALENSIS IVREC.

IAMDIV deſiderauerã extare aliquod vt Iuris Cæſarei, ita etiam Pontificij cõpendium, quo & tyronibus aditus ad hoc ſtudium eſſet facilior, & haberent veterani quo diffuſæ ac vaſtæ lectionis memoriam velut obſignarẽt, &, quoties libẽret, recolerẽt, cùm tãdem eodem ferè tempore duo huius artis epitomata huc ſunt allata. Alterum Colonia Agrippina Antonij Cocchi; limatum quidem illud & elegans: ſed conciſiùs quàm vellem: alterum Venetijs auctore Ioanne Paulo Lancelotto, quò equidem vix puto aliud ſcribi poſſe abſolutius, cùm ſit & docẽdi methodo facile, & rerum docendarum delectu exactum, nec breuitate obſcurum; nec prolixitate moleſtum, inopia non ieiunum, neque copia redundans, vt planè agnoſcas opus iſtud ex optima ac propè ſola huius artis officina Curia nempe Romana prodijſſe. Hoc vnum in eo nemo nõ erat deſideraturus quod auctor Canones, Decretales, & leges, ex quibus textum ſuum cõfecerat, prorſus ſuppreſſit, eam, vt exiſtimo, ob cauſam, quòd iſtas Iuris Pontificij inſtitutiones mandato Pontificis Max. à ſe compoſitas, ab ipſo Pontifice promulgatum iri ſperaret, vt in prooemio nõ obſcurè teſtatur, ideoque auctoritatem Iuris non magis eis defuturam, quàm inſtitutionibus Iuris Ciuilis, quas à Triboniano, Theophilo, ac Dorotheo conſcriptas Impe-

 ratot

rator Iuſtinianus ſuis auſpicijs ſuoq; nomine olim ediderat, ac plenum ſuarum conſtitutionum robur eis accommodauerat. Quocirca cùm ſpes hæc au-ctorem fefelliſſet, & Chriſtophorum Plantinum eruditum ſanè, diligentem, ac politum typographũ recudere hos libros velle intelligerem, indignum ſum arbitratus, ſi auctoritate & teſtimonijs ipſorũ nomothetarum diutius carerent, ac denuo velut mutili àc manci in lucem exirent, eamq; ob cauſam quantulùcunque illud temporis, quod cauſis clien tum meorum ſubducere poteram, in eam operam impendi, vt ad vnumquemque verſum indicium Canonis & conſtitutionis, vnde illum ab auctore detextum agnoueram, attexerem, adiectis alicubi, vbi non abs re id eſſe videbam, breuibus quibuſdã annotatiunculis, & quæ harum rerum vlteriorem cognitionem non tam explicẽt, quàm vnde petenda ſit, oſtendant. Nam, vt ratio fert, Inſtitutionum auctor per ſe vt nec breuis nimis, ita ſatis eſt prolixus: omnia enim qui ſimul docere vult, malè vt doceat neceſſe eſt. Nam vt in lampadem ſi modicè oleum inſtillaueris, flammam nutries; ſi iuſto largius infuderis, extingues: ita ingenium, ſi copioſa nimis & anxia rerum traditione obruas, non erudietur, ſed obſtupeſcet, & doctrinam omnem regurgitabit. Quod cùm Hoſtienſis, & Godofredus parum animaduerterent in libris ijs, quas Summas appellant, inſtitutionum modum minimè tenuerunt. Cùm verò apud me diſpicerem, cui potiſſimũ hos libros iam ſecunda hac editione, & iſto meo auctario velut renatos, & hanc meam quantãcunq; opellam dedicarem, tu ampliſſime Præſul imprimis occurriſti, quem iſtud quidquid eſt muneris

non aſpernaturum, ſed obuijs, quod aiunt, vlnis amplexurum confiderem, qui & paucos ante annos alacrem huius Iuriſprudentiæ auditorem te mihi præbuiſti, & quotidianis iam experimentis quàm ea his qui in rerum eccleſiaſticarum actu verſantur neceſſaria ſit, cognoſcis, tum etiam quòd ſciam in huius ſtudij amore neutiquam prædeceſſori te tuo D. Arnoldo Streterio ceſſurum, cui magno & ornamento, & adiumento iſtud ipſum ſemper fuiſſe non ignoras, adeò vt nō alterius magis artis ſubſidio, publicis & priuatis, ſacris atque prophanis in rebus haberetur, & eſſet ſolertiſſimus, & prorſus quod Vlyſſi tribuit Homerus πολύμητις. Planè cùm & Celeſtinus Pontifex decreuerit nulli ſacerdotum licere Canones ignorare, & Carthaginenſe Concilium neminem ordinari permiſerit, qui ſacris Canonibus antè non eſſet imbutus. Facilè apud te æſtimabis quàm non eſſet decorum viro in eccleſiaſtica dignitate conſtituto ius eccleſiaſticum negligere. Et ſi meritò cōmendatur inſtitutum Hebræorū, qui ad magiſtratum neminem admittebant (vt teſtis eſt Philo) qui legum omnium antè ſibi quoddā non confeciſſet breuiarium. Laudatur Cato quòd delatum quæſturæ munus non ante ſubire volebat, quàm quæſtorias omnes leges perdidiciſſet, magna ratio ſuadet vt huiuſcemodi libros, quibus omniū legum eccleſiaſticarum epitome eſt comprehenſa, imprimis ad ſe pertinere exiſtiment illi, qui in Eccleſia magiſtratum aut iam gerunt, aut aliquando ſe geſturos ſperant. Magnas Domine, in te virtutes perſpexerunt indubiè illi, qui è tanto proborū, eruditorum, prudentum virorum apud vos numero,

vt clariſſimus vir Phil. Nigri è ſcrutinio à vobis reuertens pulcherrimo elogio ſit teſtatus, vniuerſis etiam Brabantiæ Abbatijs de Cœnobiarcha proſpici ex grege veſtro, ſi neceſſe eſſet, poſſe; te tamen vnum dignum cenſuerunt, quem omnibus præficerent. Perſpexit & ille prædeceſſor tuus ſagaciſſimus ſenex, qui cùm per ætatem diu ſupereſſe nō poſſet, te quamuis ætate iuuenem, & religionis Præmonſtratenſis tantum non neophytũ ad Camerariatus officium, ac in maximam ſuarum curarum partem adlegerat, velut ſucceſſorem iam ſibi ſuum auguratus; quibus virtutibus ſi Iuriſprudentiam indies magis ac magis adiunxeris, ad boni Abbatis munus feliciſſimè obeundum nullum tibi præſidium, nullum eſt vnquam decus defuturum. Has itaque Iuris Canonici Inſtitutiones, ornatiſſime Antiſtes, tibi tuiſque, ac omnibus omnino Iuriſprudentiæ ſtudioſis commẽdo. In quibus ſi fortè aliquis nimium delicatus lector ſermonem requirat magis expolitum, ita exiſtimet, auctorem vbique, quoad eius fieri potuit, pura puta Canonum, & Pontificum verba reponere voluiſſe, idque nō ſine magna ratione, tum quòd ad memoriam & recordationem Canonum, & Pontificalium conſtitutionum iſtud apprimè conducat; tum etiam quòd in huiuſmodi ſcriptis ac omnibus controuerſijs, quas in ſcripto verſari Rhetores dicunt, τὸ ῥητὸν ferè ſit expẽdendum: quod ſi à legiſlatoris verbis receſſeris, fieri certè nō poteſt, vt interim omittam, cuiuſque rei imaginem catiorem eſſe ſolere, quæ ex vero efficta ſit, quàm quæ vero pulcrius. Vale Antuerpię Nonis Ianuarij, Anno M. D. LXVI.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBRI IIII.

AVCTORIS PRÆFATIO.

LIBROS *Iuris Pontificij diligenter intuentibus facilè apparebit eos ad quandam imitationem illorum, qui in iure ciuili extant, fuiſſe conſcriptos, atque digeſtos. Nam vt illi Romani Imperat. ſic hi Rom. Pont. auctoritate potiſſimum nituntur; ac velut illi Romanorum Imperatorum conſtitutionibus, Senatus, aliorúmque magiſtratuum placitis, Iuriſconſultorum reſponſis conſtant, ſic in his Pontificum itidem Romanorum ſanctiones, ſacrorum Conciliorum decreta, & ſanctiſſimorum virorum haud diſſimili ordine congeſtæ ſententiæ conſpiciuntur, quæ omnia tam pari poſtmodum ſtudio poſteritas amplexa eſt, & tam eodem ſtilo interpretata, vt inter bonas artes nulla prorſus ſint quæ tanta ſimilitudine ſeſe inuicem contingant. Non parua hinc nos interdum cepit admiratio, qua nam ratione contigerit, vt veluti Imperatorio nomine Cæſarei Iuris in certos libros redacta ſunt elementa, non ita etiam ad vſum ſtudioſæ iuuentutis ad ius Canonicum ab ipſis Pontificibus compoſitæ inſtitutiones reperiantur, cùm id, ſi vt quidem nunc eſt, contemplemur, ædificij cuiuſdam referat ſpeciem ianuis, atque omni propemodum aditu carentis, & vna hac tantùm diſſimilitudine à iure ciuili ſeiungatur. Accedit quòd cùm nemo ſit mortalium qui gloriæ cupidine non tangatur, hoc non*

ſine magna ſua laude facturi videbantur. Sed veteribus quidem facile id ignoſci poterit in iaciendis, & ſtruendis huius Iuris fundamentis videlicet occupatis & quaſi materiæ defectu impeditis. At recentioribus eius facultatis tractatibus ad iuſtum corpus excreſcentibus Inſtitutiones inde elicere, & quaſi de rudi marmore ſtatuæ cuiuſdam effigiem ducere non difficile fuiſſet, & quæ noſtrorum eſt felicitas temporum non modò in ea re illuſtrium virorum opera vti, verùm etiam per ſe id præſtare non nulli potuiſſent. Sed & horum quidam vitæ breuitate, quidam multiplicium hæreſum, bellorumque tam ciuilium, quàm externorum procellis facilè excuſari poſſunt. Quis enim in ſacri Apoſtolatus faſtigio vniuerſæ eccleſiæ præſidens, atque orbem ipſum principum diſcordijs fluctuantem, bellorumque incendijs æſtuantem circumſpiciens, ad ocium literarium variè agitatum animum facilè poſſit appellere? Sed hoc nos parum aliquando perpendiſſe videri poſſumus: nam cùm in aula Romana difficillimis tēporibus degeremus, de Inſtitutionibus Iuris Canonici Pontificio nomine conſcribendis Iuſtiniani Imperatoris exemplo ipſi Romano Pontifici ſuggeſſimus: & quāuis minus fortè opportunè, de his tamen conſcribendis ab eodem mandatum accepimus, & quantum in nobis fuit, etiam expleuimus. ſiquidem intermiſſo ſuperioribus annis perlegendi ac patrocinandi munere impensè operam dedimus, vt per nos huiuſmodi Inſtitutiones componerentur, quæ, vt Pontificio nomine exirent, non indignè iudicarentur. quod quidem ex ſententia nobis ceſſiſſe ita locupletiſſimum ſummorum virorum probauit teſtimonium, vt illæ iam iam de manu Pontificis in manus veſtras ventura crederentur.

Sed vſque adeò poſtmodum cùm Romæ ob eam vnam rem diu fuiſſemus, ſupremæ manus impoſitio differebatur, vt qui grauiſſimis, ac multiplicibus vndique ad ſedem Apoſtolicam confluentibus negocijs admodum ſenem Pontificem, & natura ipſa (vt aiebant) valde cunctatorem diſtentum fuiſſe non ignorauerit, magnam illo tempore in Curia rerum harum incuriam fuiſſe facilè ſuſpicari potuerit. Itaque diutius ſuſtinere non valentes in patriam conceſſimus: Pontifex paulo mox in fata. Sed hæc commentariolo ſufficiat nos aliquando fuiſſe complexos. Ergo ſi cui fortè audentiores viſi fuimus, qui tantam rem aggredi tam imbecilli auſi fuerimus, maximis auctoribus, atque adeò mandato ipſo Pontificio hanc temeritatis culpam redimere poſſumus; vel certè id non impunè tulimus, qui ob eam rem magnos labores, & impenſas, atque inuidorum obtrectationes, neſcio an dicam fruſtra, ſubierimus, vtinam non amplius ſubituri. Sed hæc omnia æquiſſimo feremus animo, ſi, quod vehementer ſemper optauimus, noſtra hæc eiuſmodi ſit ſcriptio, quæ ſtudijs veſtris commoda videri poſſit: quod ſanè his temporibus futurum non deſperamus, quibus vt non nullos fortè ſacroſancti Pontificij iuris ignoratione in errores aliquos, atque hæreſes facilius prolabi potuiſſe; ita nunc expeditiore quadam eius tractatione non tam facilè iuuenum hoc iure imbutos animos aberraturos veriſimiliter exiſtimare debemus. Vnde quamuis non ijſdem, quibus inchoatus fuit auſpicijs, liber hic noſter in lucem prodeat, in communi ſaltem periculo non fuiſſe nos ocioſos, ſed quoquo modo tuliſſe opem, iuuabit. Accipite igitur priuati quidem hominis, Pontificio tamen mandato ad ius Canonicum

& ſcriptas, & caſtigatas Inſtitutiones. Cum'que eis nihil ſit comprehenſum, quod (ni fallimur) ſacris Canonibus penitus non conſentiat, ita exiſtimate, ſi de Pontificis manu eas accepiſſetis, fuiſſe id perinde futurum ac ſi vobis vaſis aureis, ac longè ſplendidiſſimis menſis fuiſſent fercula ſubminiſtrata: nunc, cùm de manu noſtra, ac ſi fictilibus illa quidem, atque exoticis, in ſapore tamen nullam fore differentiam.

DE IVRE CANONICO.

Diuiditur in tres partes. In prima ponit vnde dicatur Ius Canonicum: In ſecunda quid ſit: In tertia ex quibus conſtet. Partes patent, h. d.

IVRI Canonico daturum operam noſſe oportet vnde talis denominatio deſcendat. Et quidẽ †Ius generale eſt nomẽ, Canonicũ verò dicitur à verbo Græco κανών, †quod Latinè idem ſignificat quod regula. vnde Ius Canonicum Ius regulare nõ malè dixeris, quam denominationem ex eo accepit, quòd ex regulis priſcorũ patrum deductum fuerit. Eſt autem Ius Canonicũ quod ciuium actiones ad finem æternæ beatitudinis dirigit. †Conſtat verò imprimis ad Ius diuinæ legis præceptis, conſuetudine, & conſtitutionibus, quæ ſingula qualia ſint, diligentiùs diſpiciamus.

c. ius, diſt. 1.
c. Canon, diſt. 3.
c. Catholica, diſt. 11.

DE IVRE DIVINO, CONSVETVDINE, ET CONSTITVTIONIBVS.

Ius diuinum eſt quod continetur in Lege, & Euangelio, & eſt immutabile. h. d.

IVS †diuinum eſt quod in Lege continetur, & Euangelio, atq; immutabile ſemper permanet. Sunt enim Legis, & Euangelij præcepta aut moralia, aut myſtica. †Moralia præcepta nullam omninò mutabilitatem recipere poſſunt. Myſtica verò etſi quantum ad ſuperficiẽ mutata videantur, ſecundum moralem tamen intelligentiam nullam mutationem recepiſſe comperiuntur.

c. 1. diſt. 1.
c. non eſt, diſt. 6.

Quid ſit conſuetudo, & vnde duxerit originem; & quam vim habeat. h. d.

IVS conſuetudinis poſt †naturalem legem ſumpſit exordium, ex quo homines in vnum conuenientes cœperunt ſimul habitare, quod ex eo tempore factũ creditur, quo Cain ciuitatẽ ædificaſſe legitur. Eſt autem conſuetudo Ius quoddam moribus †inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, in ijs enim rebus †in quib⁹ nihil certũ di-

c. nõ eſt, ¶ ius verò conſuetudinis.
c. conſuetudo, diſt. 1.
c. in his rebus, diſt. 11.

uina

uina ſtatuit ſcriptura, mos populi Dei, & inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt, & ſicut præuaricatores diuinarum legum, ita contemptores Eccleſiaſticarũ conſuetudinum ſunt coërcendi.

Praua conſuetudo non ligat. h. d.

c. mala diſt. 8.
c. conſuetudinem diſt. 11.

HAEC tamen de ea conſuetudine intelligere nos oportet, quæ neque diuino Iuri, neque canonicis contradicit inſtitutis: †ſi quid autem contra fidem catholicam vſurpare dignoſcitur, nõn tam conſuetudo, quàm vetuſtas erroris eſt appellanda.

Quid ſit conſtitutio, & quotuplex, & ciuiles conſtitutiones, quæ non ſunt contra Euangelium, & canones, ſunt honorandæ, licet ipſis Eccleſia non ligetur.

c. Omnes, diſtinctione 3.
c. l. Imperatorum, diſtinct. 10.
vide latè feli. in c. eccleſia ſancta Maria de conſtitut.

CONSTITVTIO eſt lex ſcripta. †Cõſtitutionum autem aliæ Ciuiles, aliæ Eccleſiaſticæ. Ciuiles ſunt, quas Princeps, aut Magiſtratus, aut populi ſibimetipſis ſanciunt: quæ quidem ſi Euangelicis, atque Canonicis decretis non ſint contrariæ, ſunt omni reuerentia dignæ, †atque eis Eccleſia ſæpe contra hæreticos, contra tyrannos, & quoſcunque prauos vtitur, alioquin nullius ſunt momenti. Quod vſque adeò obtinet, vt etiam ſi quid in eis †ſtatutum fuerit, quod Eccleſiarum reſpiciat commodum, nullius firmitatis exiſtat, niſi ab Eccleſia fuerit comprobatum. Sed nos ad Eccleſiaſticas conſtitutiones ſtylum vertamus, earum originem, ſpecies, & auctoritatem breuiter referentes.

DE ECCLESIASTICIS CONSTITVTIONIBVS.

Canones quibus conſtent, & quotuplicia ſint Concilia, & quæ Concilia vniuerſalia.

c. Regula, diſt. 3.

CANONVM quidem alij ſunt ſtatuta Conciliorum, alij decreta Pontificum, aut dicta Sanctorum: †Conciliorum verò alia ſunt vniuerſalia, alia prouincialia, alia verò Epiſcopalia: Vniuerſalia ſunt, quæ ſancti Patres ex vniuerſo orbe in vnum conueniẽtes iuxta fidem Euangelicam, & Apoſtolicam condiderunt.

Initium

Initium vniuerſalium Conciliorum celebrandorum poſt Apoſtolos cœpit temporibus Conſtantini: & ipſorum celebrandorum eſt apud ſedem Apoſtolicam auctoritas.

QVORVM celebrandorum initium poſt ſanctiſsimos Apoſtolos †à temporibus Conſtantini Magni cœpit: ipſe enim primus cum feruente perſecutione docendarum plebium commoditas minimè daretur, Chriſtianis, vt liberè congregarentur, facultatem præſtitit. †Legitima verò Conciliorum vniuerſalium aggregandorum poteſtas, & auctoritas eſt penes ſedem Apoſtolicam, quibus ſi Romanus Pontifex intereſſe impediatur, vnum vel plures ſpeciales ad hoc legatos conſtituere ſolet.

c. Canones, diſt. 15. *cap. Regula, 17. diſtinct.*

Quatuor ſunt principalia Concilia, Nicenum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum, Calcedonenſe.

†INTER cætera autem Concilia quatuor ſunt quæ totam principaliter Chriſtianam fidem complectũtur, quaſi quatuor Euangelia: Nicena ſcilicet, Conſtantinopolitana, Epheſina, & Calcedonenſis, in quibus velut in quadrato lapide ſanctæ fidei ſtructura conſurgit.

Contra quas hæreſes, quibus Imperatoribus hæc concilia celebrata ſint, vide c. canones, 15. diſt.

Inter diſcordantia Concilia proponitur ſententia eius, qui eſt maioris auctoritatis.

ALIA verò Concilia, quæ ductu ſancti Spiritus congregata, & celebrata fuerint, proximum ab iſtis ſibi locum vendicant. †Quod ſi quando inter ea diſcors ſententia inueniatur, illius ſententia magis eſt tenenda, cuius antiquior, & maior eſt auctoritas.

c. Sancta, diſt. 15 *c. Domino, d. 50.*

Prouincialia Concilia quæ ſint, & quam auctoritatem habent.

PROVINCIALIA Concilia ſunt quæ propter Eccleſiaſticas cauſſas & altercationum ſedationes per ſingulas †prouincias, conuocante Metropolitano Epiſcopo omnes prouinciales epiſcopos, & cathedralium Eccleſiarum capitula, celebrari placuit. †Hæc autem neq; diffiniendi, neque generaliter conſtituendi vim aliquã habent: ſed tantum curandi, vt id ſeruetur quod aliàs ſtatutum eſt, & quod generaliter, ſeu ſpecialiter obſeruari præceptum eſt, licet interdum & quæ ab his rectè ſtatuta ſunt, etiam catholica Eccleſia ſuſcipiat.

c. propter Eccleſiaſticas, diſt. 18. *c. 1. diſt. ea.*

Quæ

Quæ ſint Epiſcopalia concilia & qui ipſis ligentur.

c. de concilijs, diſt. 18.

†EPISCOPALIA Concilia ſunt quæ Epiſcopus in ſua Diœceſi ſingulis annis conuocat dum inter ſuos Abbates, Presbyteros, & Clericos cognoſcit. In ijs ſi quid ab Epiſcopo ſtatutũ fuerit, nec ſubditi extra Diœceſim conſtituti, neque ignorantes (niſi ſit ignorantia ſupina) ligantur. † Quamobrem Paſtoralis officij cura poſtulat, vt quæ in illis conſtituta fuerint, Epiſcopus ſuis plebibus nota facere non omittat.

c. decernimus, diſt. 18.

Decreta Pontificum Romanorum æquipollent Decretis Conciliorum.

c. enimuero, diſt. 19.

c. violatores. c. 25. queſt. 1.

DECRETA quoque Pontificum Romanorum Canonibus Conciliorum pari poteſtate exæquantur. Nam ſi id demũ hodie probatur † quod ſedes Apoſtolica probauit, & quod illa repulit, reijcitur, multo magis quæ ipſa pro catholica † fide, pro ſacris dogmatibus diuerſo tempore ſcripſit, debent ab omnibus reuerẽter recipi.

Scripta Sanctorum non inſerta Iuri communi, ſecundum, poſt decreta Pontificum Romanorum, locum obtinent.

c. decretales, diſt. 20.

ALIA ſanè eſt cauſſa eorum, quæ ſancti viri, vel ſacræ paginæ interpretes ſcripta reliquerunt: nam quæ ſacris Canonibus interſerta comperiuntur, parem cum eis obtinent firmitatem: cetera verò poſt ſcita Pontificũ auctoritatem tenent. Nam licet diuinarum ſcripturarũ interpretes ſcientia Pontificibus interdum præcellant, quia tamen ſtatuendi poteſtate deſtituuntur, in ſcripturis quidem exponendis illis quandoque præponuntur; in cauſsis verò diffiniendis ſecundum poſt eos locum habere merentur. Aliud eſt enim cauſsis terminum imponere, aliud ſcripturas diligenter interpretari, cùm in negotijs diffiniendis non ſolum neceſſaria ſit ſcientia, verùm etiam poteſtas.

Ius Canonicum verſatur circa perſonas, res & iudicia.

Sumptum ex § fin. Inſt. de Iure nat. gent. & ciuili.

VERSATVR autem † Ius Canonicum circa tria, circa Perſonas, Res, & Iudicia. Verùm quia poſteriora duo ad perſonas referuntur, videamus prius de perſonis: parum enim eſſet illa noſcere, ſi perſonæ ignorentur; quarum

rum cauſſa illa ipſa conſtituta ſunt, & per quas ea omnia adminiſtrantur.

DE IVRE PERSONARVM.

Chriſtianorum quidam ſunt laici, quidam clerici: & clericorum quidã ſunt in ſacerdotio conſtituti, quidam in ſacris, non in ſacerdotio, quidam nec in ſacerdotio, nec in ſacris.

PERSONARVM genera duo ſunt, vnũ laicorum, alterum verò clericorum. Laici qui & populares dici poſſunt, ſunt, quibus licet temporalia poſsidere, vxorẽ ducere, cauſſas agere, inter virum, & virum iudicare. Clerici ſunt qui diuinis officijs †mãcipati ſunt, *c.Cleros, diſt.21.* & quos ab omni ſtrepitu ceſſare conuenit. Videamus igitur de ijs, qui diuinis officijs ſunt adſcripti: nã ſi cognouerimus quæ iſtæ perſonæ ſunt, ſimul etiam & qui laici ſint intelligemus. Horum autem quidam ſunt in ſacerdotio, quidam in ſacris, quidam nec in ſacerdotio, nec in ſacris. Rurſus eorum qui in ſacerdotio cõſtituti ſunt, quidam ſunt in altiore gradu vel ordine poſiti, quidam verò in inferiore. Videamus igitur primùm de his Sacerdotibus, qui in altiore gradu poſiti ſunt, proximè de his, qui in inferiore, ac ſubinde de his, qui tantum in ſacris ordinibus conſtituti ſunt, viſuri, & demum de his, qui nec in ſacerdotio, nec in ſacris reperiuntur.

DE EPISCOPO, ET SVMMO PONTIFICE.

Epiſcoporum ordo eſt tripartitus, & Patriarchæ primum poſt Papam locum tenent.

I N altiori gradu conſtituti ſunt Epiſcopi. Eſt autem Epiſcoporum ordo tripartitus: alij enim ſunt Patriarchę, ſiue Primates: alij Archiepiſcopi, alij ſimpliciter Epiſcopi. Patriarchæ ſunt qui primum poſt Romanũ

Pontificem tenent locũ, quales Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hieroſolimitanus.†Appellantur autem Patriarchæ, quia ſummo honore funguntur, quaſi patrum Principes, vnde ob dignitatis excellentiam, & crucem ijs deferre, & ab †Epiſcopis, & Archiepiſcopis appellationes recipere iure permittitur.

De ordine patriarcharum vide c. reneuantes, diſt. 21.
Diſt. 80. in principio.

Archiepiſcopi ſunt præſules Epiſcoporum vnius prouinciæ.

†ARCHIEPISCOPI ſunt vnius prouinciæ Epiſcoporũ Principes, & Præſules.†Prouinciæ ſiquidẽ longo ante aduentũ Chriſti tẽpore maxima ex parte †diuiſæ erant, quæ diuiſio poſtmodum ab Apoſtolis, & eorũ ſucceſſoribus renouata eſt. Itaque vbi dudum Primates erant ſeculi, noſtros Patriarchas, vel Primates leges eccleſiaſticæ poni iuſſerunt. In ciuitatibus autem Metropolitanis, quæ minores Iudices habebãt, illi hodie præſunt, qui Metropolitanorum, aut Archiepiſcoporum nomine deſignantur. Ad hos igitur inter ſuos ſuffraganeos cognoſcere pertinet, à quibus tamẽ ſi duriùs illi habiti, & accepti fuerint, ad Primates, aut ſedem Apoſtolicam appellare poterunt.

c. Cleros, diſt. 21.
c. prouinciæ, diſt. 99.
c. vrbes, diſt. 80.
De diuiſione prouinciarum vide Strabonẽ lib. 17. in fine.

Epiſcopi ſunt qui præſunt maioribus populis, & Latinè ſpeculatores appellari poſſunt, & magna eſt ipſorum in Eccleſia auctoritas.

†SIMPLICITER autem Epiſcopi ſunt, qui maioribus populis, & frequentioribus ciuitatibus præſunt. Ij Speculatores Latinè dici poſſunt: †Epiſcopus enim quaſi ſpeculator in Eccleſia præpoſitus eſt: mores enim, & vitam populorum infra ſe poſitorum ſpeculatur & perſpicit. Horum autem non modica in Eccleſia eſt auctoritas: nam præter ligandi, ſoluẽdique poteſtatem, & viſitandi diligentiam: ſoli ſacrum Chriſma conficiunt: ſoli Dei altaria, & Eccleſias conſecrant, & pollutas repurgant, Clericos ordinant, ſuſpendunt, & deponunt: ad hos pertinet excommunicatio, purgationis indictio, diſpenſatio, †ſolennis pœnitentiæ impoſitio.

c. Epiſcopi, diſt. 80. vſque ad finem.
d. c. cleros.

Quod inferiori conceditur, multo magis conceditur & ſuperiori.

QVOD autem diximus prædicta ſolos Epiſcopos efficere poſſe, nõ eum habet intellectum, quaſi Archiepiſcopi

c Si iubent 26. quæſt. 6.

epiſcopi, & Primates non eandem habeant poteſtatẽ: ſed quòd presbyteris, & ceteris inferioribus illa non conceduntur. Ridiculum enim eſſet cogitare, Epiſcopis illa quidem permitti, Archiepiſcopis & Primatibus, qui Epiſcopis præſunt, eadem denegari.

Papa eſt ordinarius omnium ordinariorum, & Eccleſiæ Romanæ omnes Eccleſiæ ſubſunt.

SICVT autem Petrus Apoſtolus primus fuit Apoſtolorum, ita & Eccleſia ſuo nomine conſecrata, Domino inſtituente, prima eſt & caput cæterarum, & qui illi præeſt, cæteros Epiſcopos antecellit, vnde ad eam tanquam †Matrem, atque apicem omnes maiores Eccleſiæ, & Epiſcopi recurrunt: à qua quaſi à quodam capite, dona velut in corpus omne diffunduntur. Ipſa autem tanquam omnium magiſtra celſiore ſede reſidens à quoquam †iudicari non poterit. Quinimo velut tempore Noe omnes extra arcam poſiti, diluuij vaſtitate conſumpti ſunt: ſic extra Petri nauiculam conſtituti æternæ damnationis fluctibus obruentur.

c. in nouo, 21. diſt.

c. non decet, d. 12

c. nunc autem, diſt. 21.

DE ELECTIONE.

Duobus modis creantur Epiſcopi.

PROMOVENTVR autem tam Epiſcopi quàm prælati cæteri, aut per electionẽ, aut per poſtulationem.

Quid ſit electio, & quòd ad vnum Ius eligendi habentes citari debent, aliàs non valet electio, & non citatus poteſt habere ratam electionem.

CAETERVM vt prius de electione dicamus: †Electio nihil aliud eſt, quàm hominis alicuius ad dignitatem, vel fraternam ſocietatem canonicè facta vocatio. Nam cùm viduatæ prouidendum eſt Eccleſiæ, debent cuncti qui eligendi ius habent, legitimè citari, vt electioni interſint. Quòd ſi vel in vnius perſona fuerit id omiſſum, irritam reddit electionem talis omiſſio. Sæpe etenim reſcriptum eſt magis hac in re vnius obeſſe contemptum, quàm multorum contradictionem, planè ſi

Sumpta eſt hæc defimtio ex Hoſt. in ſumma de elect.

c. quod ſicut h. tit.

is,qui citatus non †fuerit,ratam aduenięns habere vellit electionem,confirmanda erit electio.

Abſens poteſt vni de capitulo votum ſuum demandare.h.d.

cap. ſi quis iuſto h. tit. in 6.

†Sed & ſi quis caſu aliquo ad electionem accedere fuerit impeditus, votum ſuum vni vel pluribus de capitulo demandare minimè prohibendus erit.

Procurator ad eligendum non poteſt vnum procuratorio, alium proprio nomine eligere, niſi habeat mandatum de eligenda certa perſona.

d.c. ſi quis iuſto, § porro.

†Et ſi tantum vni votum ſuum quis demandauerit,& is vnum ſuo,alium mandantis nomine in ſcrutinio nominandum duxerit, nihil agit, niſi de certa eligenda perſona mandatum acceperit,quo caſu in illam mandantis in aliā ſuo nomine iure conſentire poterit.

Duobus procuratoribus ad eligendum datis in ſolidum, non poſſunt ambo eligere,ſed erit melior conditio occupantis; & ſi non appareat de prioritate in occupando, præponitur electus à capitulo vel primò nominatus in procuratorio. h.d.

d.c. ſi quis iuſto, § verum.

†Qvod ſi pluribus in ſolidum vices ſuas quis cómiſerit,nòn quidem omnes reddere votum poterunt, quia vota dirigere poſſent in diuerſos, ſicq́; res non haberet exitum:ſed erit occupantis melior conditio.Et ſi ita concurrant,vt inter eos prior non appareat, is admittetur dūtaxat,quem vel capitulum, vel pars maior elegerit, vel ſi cócordare nequeāt, is,qui primus in inſtrumento, vel literis procurationis nominatus fuerit.

Non poſſunt plures deputari ad eligendum niſi in ſolidum.h.d.

d.c. ſi quis iuſto,§ ſi autem nullus.

Sin autem plures non in ſolidum conſtituti fuerint,eadem ratione,nullus eorum admittendus erit,ſibique mandans imputet,qui ſic eos imprudenter conſtituerit.

Non poteſt votum in electione reddi per literas.

d.c. ſi quis iuſto,§ fin.

†Sed cùm abſens reclamante capitulo extraneum conſtituere nequeat,videamus an, ſi nullus de Collegio velit eſſe procurator, ſaltem per literas votum ſuum reddere valeat:& ſanè cùm non ante electioné, ſed in ipſa electione ſecretè,& ſigillatim dumtaxat ſingulo-

gulorum vota ſint exprimenda, per literas reddi non poterunt.

Superius dicta non habent locum in electione Papæ, in qua multa ſunt ſpecialia. h. d.

SED hæc quidem in aliorum Epiſcoporum, non in Rom. Pontificis electione obtinent: in huius enim nec vlla neceſſaria eſt citatio, nec alij quis abſens votum ſuum demandare permittitur. Alia quoque in eo ſpecialiter †conſtituta ſunt, quæ ex Decretalium libris decentius eſt, quàm hîc accipere.

Vide c. vbi maius eo. tit. in 6. c. ne Romani in Clem.

Electio celebratur tribus modis, & quomodo per inſpirationem, & quòd laici non per inſpirationem, ſed per conſpirationem dicuntur eligere. h. d.

†CELEBRATVR autem electio tribus modis, per Inſpirationem, per Scrutinium, & per Compromiſſum: per Inſpirationē, vt cùm electores nullo præcedente tractatu, quaſi diuini Spiritus impulſu ſimul omnes in vnum repentè conſentiunt, & ſimul vnum nominant. †Quòd ſi fortè laici prece, vel pretio corrupti aliquem concordibus clamoribus petant, is non tam per inſpirationē, quàm per nefariam conſpirationē nominatus, omni penitus electionis fructu meritò carere debet.

c. quia propter eo. tit. in concilio generali ſub Innoc. tertio.

Planè ſortis vſus in electionibus perpetua prohibitione dānatur. c. fin. de ſortileg.

c. eius. h. tit. c. non eſt, diſt. 81. c. ſi ergo 8. q. 1.

Quomodo dicatur celebrari electio per Scrutinium, & qui ſint Scrutatores. h. d.

PER Scrutinium fieri dicitur electio, cùm præſentibus omnibus qui debēt, volunt, & poſſunt commodè intereſſe, tres de Collegio fide digni aſſumuntur, qui ſecretè, & ſingulatim vota cunctorum diligenter exquirunt, & demum in ſcripturam redacta publicāt. Quo facto collatione habita, is demum cenſetur electus, in quem vel omnes, vel maior & ſanior pars capituli ſtatim conſenſerint.

Verba ſunt concilij. An autem ſingula ſint de ſubſtantia electionis, ita vt ſi contra fiat, irrita ſit electio. vide ibi per glo. & doct. & Hoſt. in ſumma.

Pars minor eligentium ad infringendam maioris partis electionem poteſt opponere de propria auctoritate, ac zelo, & de meritis electi. h. d.

QVOD ſi eligentium vota ita ſe diuiſerint, vt hinc quidem electorum pars numeroſior conſiſtat, inde minor, †ſed quæ non minus ex auctoritate eligentium,

c. in noſtra de teſtib. c. in canonicis, diſt. 19.

quàm ex meritis electi ſanior appareat, ad infringendã partis numeroſioris electionem facultas erit minori, & de auctoritate ipſorum eligentium, & de meritis eorum qui electi fuerint, opponere.

Contra electionem factam à duabus partibus non poteſt opponi niſi de nullitate voti alicuius earum dictarum partium. h.d.

c.dandum,hoc tit.c.conſtitutus de appellat.

†HOC tamen tunc obtinebit, cùm non magnus in altera parte contigerit exceſſus: cæterum ſi quando duabus electionibus celebratis pars altera eligentium, alia duplo maior numero deprehendatur, contra huiuſmodi electores ad extenuationem meriti, vel auctoritatis ipſorum paucioribus, vel electo ab eis opponendi facultas non erit. Quanquam ſi quid opponere voluerint, quod votum illius, cui opponitur, nullum ipſo iure redderet, id eis minimè cenſetur interdictum. Vocantur autem viri tres de Collegio ſumpti Scrutatores, eò quòd ſingulorum vota diligenter ſcrutentur.

c.eccleſia 2.c. cum in magiſtrũ h.tit.

Quomodo per compromiſſum celebretur electio, & quòd arbitri non ſeruantes formam compromiſſi nulliter eligunt. h.d.

PER compromiſſum celebratur electio, cùm plures idonei viri eligũtur, in quos omnium vice, eligendi certo modo facultas & poteſtas transfunditur. Qui Arbitri cõpromiſsi fines diligenter cuſtodire debent, ſcituri ſi quid non ſecundum †demandatam formam egerint, nullum habiturum eſſe Iuris effectum.

c.cum dilectus. c.cum in iure. c.cum in veteri lege h.tit.

Poteſtas Arbitrorum non expirat re non integra, etiam non ſecuta electione. h.d.

QVOD ſi intra terminos conſtiterint, quod ab eis geſtum fuerit, vſque adeò ratum habendũ erit, vt etiã non ſecuta electione, re †tamen non integra demandata ſibi poteſtas reuocari non poſsit. Oſtẽdimus quibus modis electio celebretur, conſequens nunc eſt vti videamus, & qui poſſunt eligere, & in quos cadere poſsit electio.

c.in cauſis, §ſin. h.tit.

QVI

QVI ELIGERE, ELIGIVE POSSVNT.

Quibus ius eligendi competat. h. d.

IVS igitur Prælatum eligendi ad Canonicos hodie, & ad viduatæ Eccleſiæ pertinet collegium: †ſed & ſi qui conſuetudine, vel præſcriptione, pacto, vel priuilegio fuerint muniti, ab electione minimè ſunt excludendi.

c. dilectus. c. ſcriptum, de elect.

Impuberes & non conſtituti in ſacris non poſſunt eligere. h. d.

†SED neque in pupillari ætate conſtituti, neque ij qui ſacris ordinibus non ſunt decorati, ſunt admittendi. Abſurdum enim eſſet, ſi ad tanti ponderis res explicandas, ij quorum nullum eſt animi iudicium, & ad ſacra tractanda ij qui nondũ illa attigerunt, aſſumerẽtur.

c. 2. c. indecorum de ætat. & qualit. c. ex eo, de elect. lib. 6.

Excommunicatus minore excommunicatione eligit, ſecus maiore.

ILLVD quæſitum eſt, an excommunicati ad eligẽdum admitti poſsint. Et ſanè ſi minoris excommunicationis vinculo tantum fuerint innodati, ab electione arcendi non ſunt. Anathemate autem percuſsi ab omni penitus eligendi facultate repelluntur.

c. ſi celebrat de cleric. excomm.

Suſpenſus à Canone eligit, ſecus ab homine.

IN ſuſpenſo quoque non abſimilis obtinet diſtinctio. †ſi enim quis per ſolam Canonis diſpoſitionem ſuſpenſus ſit, electioni intereſſe minimè prohibetur: †ſi verò per Iudicis ſententiam, anathematizato ſimilis habebitur.

c. cum in cunctis, § clerici, de elect. & eſt ratio ſecundum Hoſt. quia mitius agitur cum lege, quàm cum miniſtro legis. l. celſus, ff de arbit. c. nos in homine 2. queſt. 3

Eligere à ſuperiore prohibiti, abſentes, heretici non poſſunt eligere.

†HIS quoque & illi annumerari debent, quibus à ſuperiore ne eligant interdictum eſt. Item abſentes, qui tamen ſi legitimis cauſis ad electionem accedere impeditos eſſe ſe docuerint, alijs de capitulo votum ſuũ demandare, ſecundum ea, quæ proximè expoſuimus, minimè ſunt prohibendi. Hæreticis autem vel non catholicis indiſtinctè Ius eligendi adimitur.

c. cum inter R. de elect. c. cum dilectus, § quia verò de conſuet. c. vl. de elect. c. quia propter, de elect.

Ob non ſeruatam formam, & ob negligentiam eligentium electio deuoluitur ad proximum ſuperiorem. h. d.

INTERDVM tamen accidit, vt ij, quibus ab initio

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

d.c.quia propter, § quia verò. Hoc tempus triũ eſt menſiũ, quando Cathedralibus vel regularibus Eccleſiis prouidendum eſt de Prælato, & prima dignitate: aliàs ſemeſtre ſpatium datur. c. ne pro defectu, de elect. c. 2. de conceſſ. prebend.

" c. cum Vitonien. de elect.

**An electionis negotium aliquo modo ad laicos pertineat vide diſt. 73.*

" c. meſſana. c. quiſquis. c. ſacroſancta de elect.

" c. cũ terra, c. cũ inter vniuerſas in fine. c. quod ſicut de elect.

" c. qui Epiſcopus, diſt. 23.

" Aelius Lãpridius in vita Alexandri ſcribit ipſum ſi quem præfectũ vel rationalẽ ordinare vellet, nomẽ prius illius publicè propoſuiſſe, vt ſi quis quid haberet criminis, proferret exemplo Chriſtianorum, qui idem obſeruabãt in ordinandis ſacerdotibus.

" c. cum in cũctis de elect.

Ius eligendi competit, eo iure poſtmodum priuentur, †vt puta, ſi qui aliter quàm per præſcriptas formas eligere tentauerint. †Item qui per tempus conſtitutionibus diffinitum, in eligendo negligentes fuerint, quo caſu ad proximum ſuperiorem eligendi poteſtas deuoluitur.

Electio facta de indigno Ius eligendi transfert ad Romanum Pontificem.

ALIA ſanè cauſa eorum eſt, †qui ſcientes indignũ eligunt aut poſtulant: nam licet & ij eligendi iure priuentur, id tamen non ad Primatem, aut Archiepiſcopum, ſed immediatè ad ſummum Pontificem deuoluitur.

**Laici non poſſunt eligere. h. d.*

LAICIS quoque etiam ſi †Principes ſint, nullo neque conſuetudinis, neque præſcriptionis, neque conuentionis Iure ad electionem aſpirare permittitur. †Patroni tamen circa iam factam electionem non indecenter poſtulatur aſſenſus.

Qualem Epiſcopum eſſe oporteat. h. d.

OPORTET autem eum qui †in Epiſcopum eligendus ſit, cùm ars ſit artium, regimen animarum, ętate maturum eſſe, natalibus illęſum, corpore integrum, fama candidum, literis inſtructum, religioſum, prudentem, temperatum, caſtum, hoſpitalem, manſuetũ, irreprehenſibilem ſecundum ea, quæ latius infra dicturi ſumus. Si enim †ad ſeculares honores ſine ſuffragatione meritorum indignum eſt perueniri, & notari ambitus ſolent, quos probitatis documenta non adiuuant; quàm diligens, ac prudens habenda eſt diſpenſatio diuinorum munerum, & Eccleſiaſticarũ dignitatũ?

Minor triginta annis excommunicatus, ſuſpenſus, & non conſtitutus in ſacris, & ſchiſmaticus non reconciliatus, non poſſunt eligi.

IGITVR is qui ad Epiſcopalem dignitatem †promouendus eſt, annos natus eſſe debet non minus triginta: nam ea ætate Dominum & baptizatum eſſe, & concionatũ fuiſſe legimus: alioqui ſi quis minor fuerit, eligi

eligi non poterit. Idem Iuris eſt in ijs, qui aut excommunicationis, aut ſuſpenſionis vinculo ſunt innodati. †ſed nec ij qui in ſacris ordinibus non ſunt, conſtituti ſaltem ſub diaconatu, neque ſchiſmatici eligi debent.

c. nullus, diſt. 60.

Eligentes indignum per triennium eligi non poſſunt. h. d.

ILLI quoque qui ſcienter indignum eligunt, non ſolum eligendi poteſtate priuandi ſunt, verùm etiam per triennium, vt ab alijs eligi poſsint, ſeipſos inhabiles reddunt.

c. quiſquis de elect.

Neophitæ non poſſunt eligi. h. d.

NEOPHITAE quoque in Epiſcopos ordinari prohibentur. Indecens eſt enim, & valde præpoſterũ, eum fieri magiſtrum, qui nondum didicit eſſe diſcipulus. Appellantur autem Neophitæ, qui propoſitum ſacræ Religionis nouiter aſſumpſerunt.

c. 1. diſt. 48. c. hoc ad nos, diſt. 59. c. cauſam que. c. cum in magiſtrum. c. ad noſtram de elect.

DE POSTVLATIONE.

Quid ſit poſtulatio. h. d.

POSTVLATIO eſt eius qui eligi non poteſt in Prælatum concors capituli facta petitio.

Sumpta definitio ex Hoſt. in ſumma h. tit.

Qui non animi vel corporis vitio, ſed aliàs, non poteſt eligi, puta minor 30. annis, vel ſpurius poteſt poſtulari.

SCIENDVM eſt enim quoſdam eſſe qui quamuis eligi non poſsint, poſtulari tamen minimè prohibentur. Quæ res ita videtur poſſe commodè diffiniri, vt quicunque non animi vel corporis vitio, ſed ob †alterius defectum qualitatis eligi impediuntur, ijdem tamen poſtulari poſsint. Ex hoc apparet, eum qui trigeſimum annum nondum compleuit: item in minoribus ordinibus conſtitutum, aut laicum: item natalibus læſum, licet eligi non poſsint, poſtulari tamen poſſe.

Intellige de tali defectu, qui omnino & in perpetuum non facit inhabilē, ſecundũ Hoſt. in ſumma.

Epiſcopus & electus debent poſtulari, non eligi. ſecus Abbas, & alij inferiores, h. d.

EPISCOPVS quoque cùm propriè ſit alligatus Eccleſiæ, ad aliam tranſitum facere non poteſt, ea propter non eligẽdus, ſed poſtulãdus erit. Non idem Iuris

c. fin. h. tit.

 eſt

c. ſi abbatem, de elect. in 6. c. monachi § fin. de ſtat. monach. c. ſi quis monach. 11. quæſt. 1.

eſt in Abbatibus, & cæteris Prælatis infra Epiſcopalem dignitatem conſtitutis: iſti enim licet propriæ Eccleſiæ videantur alligati, nihilominus eligi poſſunt: proprium tamen non deſerunt monaſterium, niſi licẽtia legitimè impetrata.

DE CONFIRMATIONE ELECTIONIS.

Electus debet intra menſem conſentire electioni, alioqui alius poterit eligi. h.d.

c. quàm ſit eccleſiis, de elect. in 6.

NVNC videndum eſt de confirmatione. Sciendum eſt itaque in primis Gregoriana conſtitutione in Lugdunenſi concilio cautum fuiſſe, vt electores quamprimum commodè poſsint, operam dent, vt electi conſenſum habeant, quem ſi infra menſem ſine cauſa legibus cognita, electus accommodare diſtulerit, Iure, ſi quod ei fuerat ex tali electione quæſitum, ſtatim carere debere, Electoreſque ad aliam electionem liberè poſſe conuocare.

Electus poſt conſenſum electioni præſtitum, vel notitiam habitam, debet intra menſem ad ſedem Apoſtolicam iter arripere, & quanto citius poterit confirmationem obtinere.

d. c. quàm ſit eccleſiis. in fine.

c. cupientes de elect. in 6.

†EADEM conſtitutione cauetur, electum infra tres menſes poſt conſenſum electioni pręſtitum, ſi nullum iuſtum impedimentum obſiſtat, confirmationem à ſuperiore Prælato petere debere: alioqui trimeſtri ſpatio elapſo, electionem eſſe penitus irritandam. Sed cùm interdum eueniat, vt aliquorum locorum vicinitas minus exigat, aliquorum diſtantia prolixius tempus expoſcat, conſultiſsimè †Nicolaus tertius ſanxit: Vt electi, quorum electionum cõfirmationes ad ſedis Apoſtolicæ examen deducit immediata ſubiectio, vel appellatio interiecta deuoluit, infra menſem poſt conſenſum, vel habitã de ipſorum electione notitiã, ad ſedẽ ipſam Apoſtolicam iter arripiant, & quãto citius commodè poterũt, cum omnibus iuribus coram ſede Apoſto-

Apoſtolica perſonaliter comparere nitantur, ſuarum electionum confirmationes petituri: aliaque inſuper adiecit, quibus Eccleſiarum periculoſis vacationibus, ac malignantium ſubterfugijs, electorumque incommodis facilè occurritur: quæ non ſolum in electionibus, verùm etiam in poſtulationibus obtinere voluit.

Non confirmatus non poteſt res Eccleſiæ adminiſtrare. h. d.

†QVANDIV autem quis confirmatus non eſt, rerum Eccleſiaſticarum adminiſtrator eſſe non poteſt. Quòd ſi negotijs Eccleſiæ, ad quam vocatus eſt ſeſe temerè ingeſſerit, omni iure, quod ei per electionē quæſitum fuerit, ſtatim priuandus erit: nullo neque Oeconomatus, nec procurationis prætextu excuſandus.

c. noſtr. c. qualiter, de elect. c. auaritiæ eo tit. in 6. Nota tamen quòd valde remotis à curia Romana, vt Gallici, Teutonici, bene poſſunt adminiſtrare antequam confirmationem ab ea acceperint, vt tamen interim nihil alienēt.

Electo non eſt obediendum, niſi literis confirmationis oſtenſis. h. d.

†PETET igitur is qui confirmatus eſt, ab Apoſtolica ſede literas confirmationis ſuæ tenorem continentes, illiſque oſtendet, ad quos ea res pertinet, alioqui nulli eum abſque dictarum literarum oſtenſione recipere tenebuntur. Quod & in promotione apud dictā ſedem facta, & in conſecrationis, vel benedictionis munere locum ſibi vendicat.

c. nihil eſt de elect.

c. iniuncta de elect. in extrau. communibus.

Confirmatio non conceditur niſi cum cauſæ cognitione. h. d.

†IS autem ad quem confirmatio pertinet diligenter examinare debet, & electionis proceſſum, & perſonam electi: (eſt enim hoc generale, vt ad eum pertineat examinatio, ad quem manus impoſitio ſpectat) Et cùm omnia ritè concurrunt, tunc munus ei confirmationis impēdat. Quod ſi ſecus factū fuerit, non ſolū deijciendus erit indignè promotus, verùm etiam indignè promouens puniendus. Nihil eſt enim quod Eccleſiæ Dei magis officiat, quàm ſi indigni ad regimen aſſumantur animarum. Quod cùm in cunctis ſacris ordinibus ſibi locum vēdicet, in Epiſcopo tamen multo fortiùs, qui ad curam aliorum poſitus, in ſeipſo debet oſtendere, quomodo cæteros in domo Dei oporteat conuerſari. Quòd ſi fortè eligentium vota in duas ſe diuiſerint partes, is confirmatoris iudicio alteri præferendus

d. c. nihil eſt.

c. ſi fortè, diſt. 63.

ferendus erit, qui maioribus iuuatur ſtudijs & meritis.

Si vnus ſit poſtulatus, alius electus, proponitur electus æquè idoneus, niſi poſtulantium ſit duplo maior numerus. Qui tamen ſi ignoranter indignum poſtulauerint, nec poſtulatio, nec electio valet; ſed ſi ſcienter, electio tenet. h. d.

ET ſi vacante Eccleſia, ſciſſo in duas partes capitulo, alius quidem electus fuerit, alius verò poſtulatus; quæri poteſt electio ne confirmanda, an verò poſtulatio ſit admittēda. In qua ſpecie ſi tam poſtulatus, quàm electus ſint idonei, reſponſum eſt, †Si poſtulantium numerus ſit eligentium duplo maior, vtique poſtulationem eſſe admittendam: ſin id minus, electionem confirmandam. Sed ſi poſtulantes indignum neſcij poſtulauerunt, nec poſtulatio, nec electio rata habenda erit: ſi ſcientes, & prudentes, erit electio confirmanda.

Hæc eſt diſtinctio Laurentij quã ponit Hoſt. in ſumma h. tit. § quis poſtulandus ſit.

In confirmatione facienda citandi ſunt quorum intereſſe poteſt. Et calumnioſè opponentes puniuntur. h. d.

ILLVD etiam confirmantem obſeruare oportet, ne dum nimia in confirmando celeritate vtitur, contra doctrinam Apoſtoli, proprium affectum Iuri & æquitati pręponat. †Itaque ſi coëlectus aliquis vel contradictor apparet, ante confirmationem nominatim vocandus eſt, alioqui ſi nemo apparet, in foribus Eccleſiæ, in qua electio facta eſt, generaliter edicendum erit, vt ſi qui ſint, qui confirmationi futuræ velint opponere, ad contradicendum, in aſſignato peremptorio termino, præſentes eſſe debeāt. Quæ omnia locum habent, ſiue concorditer electio fuerit celebrata, ſiue non. Sciant tamen ij qui contra electionem opponendum duxerint, ſe, ſi probationibus deſtituti fuerint, ab omni pœnitentiæ præſidio excluſos, legitimis pœnis eſſe ſubijciendos.

c. finali de elect. in 6.

Poteſt diſpenſari cum electo ſchiſmatico, ſi nullum ordinem à ſchiſmaticis ſuſceperit. h. d.

†DE illo dubitari cōtigit, an eius, qui abiurato ſchiſmate, ad vnitatē Eccleſiæ redijt, cōfirmāda ſit electio: & reſpōſum eſt: Si à ſchiſmaticis nullum ſuſceperit ordinem,

c. quia diligentia de elect.

dinem, & eius electio canonicè celebrata deprehendatur, poſſe illam diſpenſatiuè confirmari.

Confirmatus & nondum conſecratus, exercet ſolum quæ ſunt iuriſdictionis, non quæ ſunt ordinis. Et nemo dat quod non habet. h. d.

IGITVR confirmatione ſecuta, inter electum, & perſonas eligentium (hoc eſt Eccleſiam) ſpirituale coniugium contrahitur. Quapropter confirmatus liberam ſuper illis ſtatuendi nanciſcitur facultatem. Hoc autem ſic intelligi oportet, vt eorum quidem quæ iuriſdictionis ſunt, vt puta, †corrigendi, excommunicandi, iuſiurandum exigendi, conferendi, confirmandi, & ijs ſimilium libera confirmato permiſſa ſit tractatio. Ea verò quæ non iuriſdictionis, ſed ordinis ſunt, veluti †Clericorum ordinationes, benedictiones virginum, depoſitiones, Eccleſiarum, & Altarium conſecrationes, ante propriam conſecrationem peragere prohibetur. Neq; enim ratio ſuadere videtur, vt quis in alios id conferre poſsit, quo eundem indigere dignoſcitur. Quod ſi conſecratus ſit, non ſolum quæ iuriſdictionis, verùm etiam quæ ordinis ſunt, exequi poterit.

c. is cui de elect. in 6.

c. quod ſicut.

c. tranſmiſſam, vbi glo. fin. de elect.

DE CONSECRATIONE.

Conſecratio expediri debet intra tres menſes poſt confirmationẽ. h. d.

DEBET igitur is qui canonicè electus, confirmatus, & examinatus eſt, nouiſsimè conſecrari. Quod quidem ne Eccleſia Paſtoris quaſi deſtituta ſolatio, aliquod patiatur incommodum, †intra tres menſes poſt electionem, niſi legitimum ſubſit impedimẽtum, expediri debet: alioqui ſi Metropolitanus, aut ij, ad quos ea res pertinet, negligentes fuerint, Eccleſiaſticis condemnationibus ſubijciendi erunt.

c. quoniam quidem, diſt. centeſ.

Conſecrationi intereſſe debent ad minus tres Epiſcopi, alioqui non valet. h. d.

ORDINATIONI autem intereſſe debent non ſolum †Metropolitanus, verùm etiam comprouinciales Epiſcopi, qui numerum conficiant trium. Nam & beatus

c. ſi archiepiſcop. & c. ſeq. de tempor. ordinat.

c.ſin.66.diſt. vide eccleſiaſt. hiſt.lib.2.c.1.

beatus †Iacobus qui Iuſtus appellatus eſt, à Petro, Ioãne, & altero Iacobo Apoſtolis ordinatus eſt, ſucceſſoribus ſuis ſcilicet formam dãtibus, vt non minus quoque tribus Epiſcopis, †cæteris quoque aſſenſum præbentibus, Epiſcopus ordinetur. Quod †ſi ab vno, vel duobus Epiſcopis ordinatio expedita fuerit: taliter ordinatis, vt Epiſcopi nominentur à ſanctis Patribus interdicitur: ergo ſi nomen non habent, officium qualiter habebũt? †Euocandi ſunt igitur à Metropolitano ſuffraganei, qui ſi omnes concurrant, bene eſt, ſi aliqui conuenire non poſſunt, ſui præſentiam per epiſtolam facere debent.

c. comprouinciales, 64.diſt.
c de abiectione. c.ſin.ea.diſt.
c.Statutũ in concilio Niceno.
c.epiſcopi, 64. diſt. c.non debet.
c.epiſcopus, diſt. 65.

Archiepiſcopus impeditus conſecrationem ſui ſuffraganei alteri committere poteſt.h.d.

c.quod ſedem, de offic.ordin.

†Q V O D ſi Metropolitanus vel infirmitate, vel alia iuſta cauſa ita præpediatur, vt ſuorum ſuffraganeorum aliquem conſecrare non valeat, alicui coepiſcoporum vices ſuas demandare poterit, à quo conſecrandus munus conſecrationis recipere tenebitur.

Deficientibus Epiſcopis comprouincialibus, aduocandi ſunt Epiſcopi vicinæ prouinciæ.

I L L V D quæſitum eſt: ſi in prouincia, in qua olim plures Epiſcopi fuerint, vnum tantum remanere contigerit, quid fieri debeat, cùm & ſolus ordinare non poſſit, & nullos quos conuocet, habeat prouinciales? De hoc in Sardicenſi concilio ſtatutum legitur, vt ſuperſtes Epiſcopus conuocet Epiſcopos vicinæ prouinciæ, & cum eis comprouinciales ſibimet Epiſcopos ordinet.

c.ſin.diſt.65.

Quomodo ſit explicanda conſecratio.h.d.

C O N G R E G A T I S igitur hora Dominicæ lucis tertia Epiſcopis, & Scrutinio cum precibus celebrato, †duo ſupra caput ordinãdi, Euangelij codicem tenentes, manus imponant, & vno ſuper eodem benedictionem fundente, cæteri qui adſunt, manibus ſuis caput eius tangant, atque illud vnà cum manibus ſacro chriſmate deliniant: quo demũ peracto, Eccleſiæ Romanæ, atque

c.epiſcopus, diſt. 23.

atque eius Pontificibus fidelitas ſecundum †formam Gregoriani reſcripti iuranda erit.

c. ego n. de iurãtur.

DE RECEPTIONE, ET AVCTORITATE PALLII.

Pallij receptio non eſt differenda, & volens aliquid palliando obijcere, debet iurare de calumnia, & intra duos menſes obiecta probare, alioqui tenetur ad pœnam talionis.

HOC amplius Metropolitanum proſpicere oportet, vt pallij petitionẽ, & receptionem non differat, cùm ſibi ſine pallio Epiſcoporum conſecrationem minimè permiſſam ſcire debeat. Eſt autem pallium Metropolitanorum inſigne ornamentum, quod de †corpore beati Petri ſumitur, Paſtoralis officij plenitudinem deſignãs, Cuius receptio vt citius explicetur, nouiſsimè conſtitutum eſt, ne per cuiuſuis criminis obiectionem fortè palliando faciendã differri poſsit, niſi †obijcientes corporali iuramento præſtito firment ſe, nec agere quicquam callidè, ac de obiectis promptã fidẽ, hoc eſt, intra bimeſtris temporis ſpatium afferant ad talionis, vel extraordinariam pœnam ſe Præſidis obligantes arbitrio, ſi obiecta minimè probauerint. Quod ſi contradictores iſta facere renuerint, eorum obiectionibus nequaquam obſtãtibus, ad ipſius traditionem pallij procedendum erit.

Vide glo. & Abb. in c. ſignificaſti, de elect.

c. 1. h. tit. in extrauagantibus communibus.

Metropolitanus ſolum in ſua prouincia, & certis diebus pallio vtitur, & pallium perſonam ſequitur, & ideo commodari non poteſt.

SED eo †nec ſemper, nec vbique Metropolitanus vti poterit (id enim †ſoli Romano Pontifici, dum miſſarum celebrat ſolennia permittitur) verùm in ſua tantũ prouincia, †ac certis dumtaxat diebus. Et cùm perſonam pallium non tranſeat, †nec alteri commodari poterit, & cum eo quiſque ſepeliendus erit.

c. 1. h. tit. c. nouit. c. pallium, diſt. centeſ.

**c. ad honorem h. tit.*

**ac in eccleſia intra miſſarum ſolemnia tantum, non in proceſſionibus. c. 1. h. tit.*

Pleraque dicta de creatione Epiſcoporum habent locum etiam in alijs Prælatis.

**c. ad hac. h. tit.*

HAEC de creandis Epiſcopis dixiſſe ſufficiat, nunc de

de illorum vita, ac qualis eorum debeat eſſe conuerſatio, pleraque & de cæteris Sacerdotibus intellecturi paucis expediamus.

DE VITA ET HONESTATE PRAELATORVM.

Qui præcellit dignitate, debet & innocentia præcellere. h. d.

Vide c. qui episcopus cum. c. ſeq. diſt. 23. Quid autem ſignificet Sine crimine, vide diſt. 81. c. 1. c. qualis enim 8. quæſt. 1.

c. nemo rectè, diſt. 81.

d. c. qualis enim

DEBET igitur Epiſcopus eſſe ſine crimine, & cunctum populum cui præeſt, conuerſatione, & innocentia præcellere: qualis enim †erit ædificatio diſcipuli, ſi ſe magiſtro intelligat eſſe præſtãtiorẽ? Nam Epiſcopus inſtruere, & admonere omnes debet: †nemo autẽ rectè monitoris perſonam ſuſcipit, niſi qui moribus ſuis aliorum errata condemnat. Quod non ſolum de Epiſcopo, ſed etiam de omnibus qui domui Dei deſeruiunt, †intelligi oportet: quia vehementer Eccleſiam Dei deſtruit, meliores laicos eſſe, quàm clericos: quæque in alijs membris Eccleſiæ vacant à culpa, ſæpe in Sacerdotibus habentur illicita.

Epiſcopus cauere debet ab improborum commercio, & in corrigendo non minus charitatem, quàm poteſtatem exercere debet. h. d.

c. licet nonnumquam, diſt. 45.

AB improborum quoque commercijs abſtinebit: malorum enim conſortia bonos corrumpunt. Habebit igitur ſecum honeſti teſtimonij clericos, qui poſsint irreprehenſibiles inueniri: & ſi quando illos ſiue etiam laicos inter ſe diſsidere contigerit, ad pacem magis, quàm ad iudicium compellat, inque illis corrigendis plus agat beneuolentia, quàm ſeueritas, plus charitas, quàm poteſtas, neque dominari magis, quàm conſulere ſubditis cupiat, ne quod prouiſum eſt ad concordiam, tendat ad diſsidium.

Prælatus in corrigendo debet miſcere ſeueritatem lenitati. h. d.

c. diſciplina. d. diſt.

CVM lenitate tamẽ ſeueritas miſcẽda eſt: nã miſericordię multũ demitur, ſi ſeueritate ſit omninò deſtituta; ideoque Rectoribus ineſſe debet iuſtè conſulẽs miſericordia, & piè ſæuiens diſciplina, vt nec in diſciplinę rigore benignitatem manſuetudinis, nec rurſus in manſuetudine

ſuetudine diſtrictionem deſerant diſciplinæ: quodque ſeuerius caſtigare neceſſe eſt, non ſæuientis plectatur animo, ſed medentis.

Prælatus non debet tolerare peruerſos. h. d.

†PRAETEREA cauendum eſt, ne peruerſè agentes conniuendo toleret. Culpam enim facientis habet, qui quod poteſt negligit emendare: & †error cui non reſiſtitur, approbatur. *c.qui poteſt, 23. quæſt. 3. c.negligere 2. quæſt. 7. c.præterea 23. quæſt. 8. c.facientis. 86. diſt. c.error, 83. diſt.*

Epiſcopus orationi, & prædicationi debet inſiſtere. h. d.

IN PRIMIS autem orationi, & prædicationi inſiſtat: nam †præconis officium ſuſcipit quiſquis ad ſacerdotium accedit. hinc eſt quòd ſuper paſtores primos in linguarum ſpecie Spiritus ſanctus inſedit. Populum itaque prædicando doceat, ſed †illa doceat, quę à Deo ipſe didicerit, non quæ illi caro, vel humanus ſenſus ſuaſerit. Ea propter ſacris libris iugiter inſiſtere illum oportet: †nec enim ſufficit Prælatus bona con[illegible]o, niſi addatur ſcientia doctrinæ. *Diſt. 43. c.finali, diſt. 36. c.quia eccleſiaſticu, diſt. 36.*

Epiſcopus hoſpitalis eſſe debet & liberalis. hoc dicit.

SED nec vtranque ſibi ſufficere credat: nam largã quoque manum habere debet, & neceſsitatem patientibus ſubuenire, alienam inopiam ſuam credens. Res ſuas inter hiſtriones, venatores, aut aucupes minimè diſpenſet, pauperes potius in hoſpitio recipiat, & facilius exemplo ſuo ad hoſpitalitatem ſubditos attrahat. *Diſt. 42. c.quoniam quidquid, 16. quæſt.*

Prælatus debet ſobrius eſſe, prudens, & peritus, non ſolum peritia literarum, verum etiam negotiorum.

†SOBRIVS ſit non vinolentus, †non ſit percuſſor, & ad vindictam facilis: imò in †omni genere rerũ agendarum prudentiã ſecum habeat: ſi enim mancũ, aut debilem †ſancta contingere nequaquam lex diuina permittit: quanto magis doni cæleſtis diſpenſatores eſſe non conuenit, (id quod eſt deterius) mente debilitatos. *Diſt. 44. Diſt. 45. Etiam in ſecularibus. diſt. 39. c.illiteratos, diſt. 36.*

Epiſcopus non debet ſecularibus negotijs ſe implicare. h. d.

SICVT autem Epiſcopum nullo errore conuenit inuolui: ita nulla debet cupiditate corripi, & propterea *Diſt. 47. & cauſ. 21. quæſt. 3. & diſt. 3.*

rea lucri cupidus eſſe prohibetur. †Et alicui etiam honeſto negotio, ut ſibi victum, & neceſſaria quærat, operam dare. Nam & Dominus negotiatores de templo verberatos expulit, & Apoſtolo teſte, nemo militans Deo implicat ſe negotijs ſecularibus.

Pudicitiæ ſtudioſus eſſe debet Epiſcopus. h. d.

†PVDICVS quoque debet eſſe, & moribus, & verbis pudorē præſeferre. †Ea propter Maguntino cōcilio ſtatutum legitur, vt nullus ſacerdos fœminas de quibus ſuſpicio poteſt eſſe, retineat: ſed neque †matrē, aut †amitam, aut ſororē retinebit, quia & in illis inſtigante Diabolo, ſcelus perpetratum reperitur, aut in pediſſequis earum. †Itaque domeſticarum quoque perſonarum immoderatam familiaritatem †vitabit.

Qualis quis ſit interius debet per exteriora demonſtrare. h. d.

†OPORTET item Epiſcopum, cæteroſque Eccleſiaſticis officijs mancipatos, per decentiam habitus extrinſeci, morum intrinſecam honeſtatem indicare: & ideo ſi præterquam ex cauſa vrgenti, indumentis præter ordinis ac officij decorem, præſertim publicè, luxurientur; illorum impudētia varijs modis non minus recētioribus, quàm antiquis Pontificum decretis coërcetur. In ſumma cùm pro populo Epiſcopi ſuffragatores ad Deum parentur, neceſſe eſt vt omni genere virtutum eius gratiam habere nitantur: †quia cùm is qui diſplicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur.

DE OFFICIO ARCHIDIACONI.

Archidiaconus eſt à Iure conſtitutus vicarius, & quaſi oculus Epiſcopi, & inter clericos cognoſcit, viſitat, & corrigenda emendat, & ardua ad Epiſcopum defert, de cuius licentia poterit etiam excomunicare. h. d.

QVONIAM verò grauis & lata eſt Paſtoralis officij cura, rectè conſtitutum eſt, vt aliqui in Eccleſia ſint, qui vnà cū Epiſcopo onus ferāt, & ſui Prælati valeāt ſubleuare ſolicitudinem. Talis eſt Archidiaconus, qui †maior poſt Epiſcopū, & eius vicarius reperitur. Cuius vigilantia, &

Sumptum iſtud eſt ex Concilio Carthaginenſi 4. in c. placuit 21. quæſt. 3. ubi tamen ſic legitur: Neque ullo turpi vel inhoneſto negotio victum quærant. vide de hoc diſt. 91.

**Diſt. 43.*

**Idem decreuit Innocent. 3. & nobis de cohab. cler. & mulier.*

**Has feminas Nicena ſynodus 6. & Charthag. 4. permiſere. c. cum omnibus. c. feminas, 81. diſt.*

**Hic S. Auguſtinum legimus cum ſorore habitare noluiſſe, quia (inquit) quæ cū ſorore mea ſunt, ſorores meæ non ſunt. c. legitur, 81. diſt.*

**diſt. 41. & cauſ. 21. quæſt. 4.*

**c. in grauibus. 3. quæſt. 7.*

Nota quòd ad archidiaconum ſpectat inſtitutio in beneficijs & dignitatibus eccleſiæ. c. ad hæc § in quadam h. tit. ſed committere curam animarum pertinet ad epiſcopum. c. cum ſatis h. tit.

**c. perlectis, diſt. 25. c. 1. h. tit.*

& ſolertia vſque adeò in domo Dei excubare debet, vt † oculus Epiſcopi non immeritò meruerit appellari. Eapropter debet is audire † iurgia ſingulorum, & quæ corrigenda & emendanda viderit corrigere, & emendare. Quòd ſi qua fuerint ita ardua, quæ per eum commodè non poſsint terminari, *ad Epiſcopum ſuum terminanda deferet. Diſpiciet quoque vt † Primicerius, *Sacriſta, & *Cuſtos iniuncti ſibi muneris ſolicitudinem diligenter exequantur: Sed & tertio quoque anno ſi Epiſcopus non poterit, vniuerſam Parochiam circumire debet, & cuncta quæ ordinatione vel emendatione indigere viderit, ſecundum Canonicas ſanctiones corriget. & † ſi Epiſcopi auctoritas acceſſerit, excommunicationis etiam ſententiam feret.

c.ad hac.h.tit. d.c.perlectis. d.c.ad hac. c.vnico. de offic. Primicerij. *c.vnico.de offic. Sacriſta. *c.1.de officio Cuſtodis. d.c.1.in fine. c.archidiaconi h. hoc.tit.

DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI.

Archipresbyter eſt vicarius Epiſcopi, circa diuina: & Archipresbyterorum duæ ſunt ſpecies. h.d.

NON abſimiles Archidiaconis Archipresbyteri habentur: nam & ij Prælati ſui circa ſpiritualia curam ſubleuant. Horum autem duplex eſt ſpecies: alij enim vrbani ſunt, alij autem exteri. Vrbani ſunt, † qui Præſulis ſui abſentis circa diuina in vrbe vicem ſubſtinent, aut præſentis curam minuunt: vt officium inchoando, celebrando & benedicendo, & cũctis prouidendo, quæ ſacerdotum miniſterio perfici debent.

c.1.2.& 3.hoc tit.

Quæ ſit poteſtas foraneorum Archipresbyterorum. h.d.

EXTERI ſunt, qui circa ſingulas plebes conſtituti, non ſolùm vulgi ſolicitudinem gerunt: verumetiam presbyterorum: qui per minores titulos habitant: vitam iugi circumſpectione cuſtodire debent: qui licèt ſuis præſint plebibus, vt Epiſcopus Matrici præeſt Eccleſiæ: nihil tamen contra ſui Præſulis ordinare Decretum audere debent.

c. vt ſingula. hoc tit. d.c. vt ſingula. in fine.

Obtinentes aliquam præpoſituram, debent etiam habere eius præpoſituræ ordinem. h.d.

ADMONENDI ſunt autem ij, qui præpoſituræ alicuius adminiſtrationem canonicè volunt obtinere,

Diſt.60.

vt non ſolùm nómen, verumetiam ordinem habere ſtu deant: Vnde niſi qui †Archidiaconatum tenent, Diaconi, aut qui Archipresbyteratum, presbyteri * infra annum fiant: amittent honorem, etiam ſi iuſta cauſa prohibente presbyteri, aut Diaconi eſſe non potuerint.

c. innouamus, diſt. 60.

**c. 1. de ætat. & quali. ordi. c. cum in cunctis, § inferiora, de elect.*

DE OFFICIO VICARII.

Vicarius Epiſcopi non poteſt inquirere, punire, priuare beneficijs, vel eadem conferre, niſi hæc ſpecialiter ſibi committantur. h. d.

PER Vicarium quoque cùm Epiſcopus per ſeipſum deſeruire, & reſidere rationabili cauſa prohibetur: aut præſens omnibus commodè par eſſe non poteſt, Epiſcopalis repræſentatur auctoritas: In quo tamen illud aduertendum eſt, quòd licèt per generalem officij commiſsionem Vicario factam, cauſarũ cognitio transferatur: poteſtas tamen inquirendi, corrigendi, aut puniendi aliquorum exceſſus: ſeu aliquos à ſuis beneficijs, vel adminiſtrationibus amouẽdi: vel beneficia conferẽdi (niſi ſpecialiter cõceſſa ſit) nõ tranſfertur.

Quibus caſibus per Vicariũ quis deſeruire poſsit, vide Hoſt. in ſumm. h. tit.

c. licèt. c. vltimo. h. tit. in 6. Vicarius verò ibi Officialis appellatur

Habens curam animarum in diuerſis Eccleſiis, vel laicus, non poteſt conſtitui vicarius.

DEBET autem Epiſcopus circumſpectus eſſe, ne laicum Vicarium ſibi conſtituat. Indecorum eſt enim laicum hominem viros Eccleſiaſticos iudicare: nec in vno eodemque officio debet diſpar eſſe profeſsio. Quod etiam lege diuina prohibetur: dicente Moyſe, *Non arabis in boue & aſino:* †Inde & Honoriana conſtitutione cauetur: Vt Epiſcopus eum, qui perpetuam Vicariam obtinet, per ſubtractionem prouentuum, vel ipſius Vicariæ ablationem compellat, vt ſe in presbyterum promoueri faciat.

c. in noua, 16. quæſt. 7. ex concilio Hiſpalen.

c. fina. h. tit.

A Vicario appellatur ad Archiepiſcopum, ab Archidiacono ad Epiſcopum. h. d.

INTER Vicarium autem, & Archidiaconum illud intereſt, quòd à Vicario, non ad Epiſcopum, ſed ad Archiepiſcopum: ab Archidiacono verò, niſi aliud Eccleſiarum inducat conſuetudo, ad ipſum cui immediatè ſubiacet Epiſcopum erit appellandum.

c. Romana Eccleſia, de appel. in 6.

DE COADIVTORE.

Ex cauſa datur Epiſcopo coadiutor, cuius datio ad ſedem Apoſtolicam ſpectat. h. d.

ACCIDIT etiam interdũ, vt Paſtor ſenio aut corporis valetudine impeditus, aut ſanæ mentis conſilio deſtitutus, ſuper ſuum gregem excubias ducere non poſsit, eapropter vir prouidus & honeſtus illi in Coadiutorem †adiungẽdus eſt: per quem tam Epiſcopo, quàm populo vtiliter conſulatur. Cuius datio, cùm de cauſis maioribus eſſe conſtet, ad ſedem Apoſtolicam nulla obſtante conſuetudine referenda eſt. Quod tamen ſic intelligi oportet: ſi non in remotis partibus explicanda ſit. Cæterùm ſi procul ab Apoſtolica ſede Epiſcopus impeditus deget, tunc ſecundum Bonifacianæ conſtitutionis tenorem prouidendum erit.

c. ſcripſit. c. petiſti, 7. quæſt. 1. c. ex parte, de cler. ægrot. †c. vnico, de cler. ægr. in. 6.

Etiam inferioribus ab Epiſcopis dandus eſt coadiutor, & vtriſque de facultatibus Eccleſiæ erit ſubueniendum. h. d.

NEC ſolùm Epiſcopis dandus erit Coadiutor, ſed etiam ſi res exigat inferioribus: vnde ſi vel Eccleſiæ Rectorem, vel Archidiaconum ita morbo aliquo contigerit impediri, vt Eccleſiaſticis miniſterijs vel nullo pacto, vel non niſi cum ſcandalo intereſſe poſsint, eis quoque Coadiutor adhibendus erit: & ita res temperanda, vt vtrique iuxta facultates Eccleſiæ vitæ neceſſaria miniſtrentur.

c. de Rectoribus. c. fina. de cler. ægrot.

DE COREPISCOPORVM VSV SVBLATO.

Corepiſcoporum vſus ſublatus eſt. h. d.

ERANT olim & Corepiſcopi, quibus circa plurima cum Epiſcopis miniſteriorum communis erat diſpenſatio: quorum tamen inſtitutio tam in Romana ſede, quàm in alijs totius orbis Eccleſijs, tanquam improba, & ſuperuacanea eſt penitus *interdicta.

*Corepiſcopi dicebantur quòd in vicis ordinabantur, quaſi χωρικοί, id eſt, rurales Epiſcopi. In quibus porrò differebant ab Epiſcopis, vide c. quamuis, diſt. 68. *c. corepiſcopi, d. diſt.*

Matrimonium ſpirituale diſſoluitur tranſlatione, renuntiatione, depoſitione. h. d.

VIDIMVS hucuſque de ſpiritualis fœdere coniugij, quod inter Epiſcopum, & Eccleſiam contrahitur,

c. licèt, de tranſl. Epiſco.

quod electione vel † poſtulatione initiari, confirmatione ratificari, cõſecratione intelligitur cõſummari. Item de moribus, & Vicarijs, & adiutoribus Epiſcoporum. tractemus nunc quibus modis Epiſcopus ab Eccleſia remouetur, & ſic quomodo tale coniugium præter mortem diſſoluitur: Contingit autem id tribus modis, Tranſlatione, Renuntiatione, & Depoſitione, ſeu degradatione: de quibus ſingulis videamus, ac primùm de Tranſlatione.

DE TRANSLATIONE.

Tranſlatio inducta eſt ex vtilitate, & ex neceſſitate, & neceſſitate ceſſante tranſlatio irritatur. h. d.

c. ſcias frater.
c. mutationes 7. quæſt. 1.

TRANSLATIONES quæ & mutationes nuncupari poſſunt, inſtitutæ ſunt vtilitatis & neceſsitatis gratia: vtilitatis, cùm Epiſcopus ab ea ciuitate cui præpoſitus eſt in aliam transfertur, in qua magis proficere poſſe veriſimiliter exiſtimatur: Sic olim Princeps Apoſtolorum de Antiochena ciuitate ſe Romam tranſtulit, vt ſcilicet ibidem copioſius proficere poſſet. Neceſsitate verò nonnunquam Epiſcopalium ſedium mutationes fieri ſolent, hoſtium vrgente metu: Sed hoc caſu, ſi ciuitatem de † qua effugerit Epiſcopus ab hoſtibus liberari, & ad priorem ſtatum contigerit reuocari, ad eam expulſus reuertetur.

c. paſtoralis. d. c. & quæſt.

Epiſcopos transferre, ad ſolum Romanum Pontificem pertinet. h. d.

c. Epiſcopus. d. c. & quæſt.
*c. ſicut alterius. d. c. & quæſt.

SCIENDVM eſt autem Epiſcoporum tranſlationes, † non etiam inferiorum, ad ſolum Apoſtolicæ ſedis *Antiſtitem certiſsima ratione pertinere, neque ſuper matrimonijs quicquam præter eius aſſenſum immutari debere aut poſſe. Quod obtinet non ſolùm ſi Epiſcopus eſt conſecratus, verumetiam ſi tantùm canonicè fuit electus & confirmatus: Cùm (vt ſupra diximus) poſt electionem, & confirmationem inter perſonas eligentium, & electi coniugium ſit ſpirituale contractũ.

Qui propria auctoritate ſe ad aliam Eccleſiam contulerit, & habita carebit & ambita. h. d.

EAPROPTER quicunque auaritia ducti, aut ambitione

bitione impulſi, Eccleſiæ ſuæ mediocritate deſpecta, ad maiorem ſeſe plebem propria auctoritate tranſtulerint, † à cathedra repelli debent aliena, & carere propria: vt nec illis præſideant, quos per ſuperbiam ſpreuerunt, nec illis quos ob auaritiam vel ambitum concupiuerunt. †Sicut enim vir non debet adulterare vxorem ſuam, ita nec Epiſcopus temerè Eccleſiam, ad quã electus fuit, relinquere, vt alteri ſeſe coniungat, etiam †ſi à populo fuerit attractus.

c. ſi quis Epiſcopus. 7. quæſt. 1.
d. c. ſicut alterius
c. Epiſcopum. d. c. et quæſt. c. Oſius. de elect.

Quod conſtitutum eſt in Eccleſiis Epiſcopalibus, trahitur etiam ad Eccleſias inferiores. h. d.

NON abſimilis Iuris ratio obtinet in presbyteris, & cæteris infra Epiſcopalem dignitatem conſtitutis. Nam ſi †vel qualibet cauſa, propria quis auctoritate cum altero ſuum beneficium permutare voluerit, vterq; proprij beneficij iacturam faciet. Beneficiorum enim & præbendarum permutationes generaliter fieri *prohibentur: præſertim pactione præmiſſa, quæ circa ſpiritualia, vel ſpiritualibus annexa, ſemper labem ſimoniæ continet: licèt poſsit Epiſcopus de vno loco ad alium aliquos transferre, vt qui vni loco minus ſunt vtiles, alibi ſe valeant vtilius exercere.

c. cùm olim, de rerum permut.
c. maioribus. de præbend. in concilio Turon. c. quæſitum. de rerum permut.

Si permutatio beneficiorum completa eſt ex vna parte, & per alteram ſtat quominus impleatur, reſtituitur pars ad ſuum beneficium. h. d.

SVBVENTVM tamen eſt ei qui de permutatione cum alio habito tractatu, præbendam ſuam cùm reſignaſſet, ab alio, qui cùm permutationis tractatum habuit, & qui †poſtea ſuam reſignare recuſat, deceptus eſt: cum enim deceptis, & non decipientibus Iura ſubueniant, licèt is qui renunciauerit à ſe beneficium abdicaſſe videatur, tributa tamen eſt ſimplicitati venia, conſtitutumq; vt ad reſignatũ beneficiũ reuerti poſsit.

c. cùm vniuerſorum. de rerum permut.
**l. 2. § verba ff. ad Velleia.*

Collatio de beneficijs, cauſa permutationis vacantibus, facta alijs quàm permutantibus, non tenet. h. d.

ET generaliter ne conceſsione Iuris vtentibus præſertim circa ſpiritualia illudatur, †ſi qua beneficia ex cauſa permutationis aliquibus reſignata, alijs quàm

c. vnico. de rerum permut. in Clement.

ipſis permutare volentibus conferantur, nullius firmitatis erit ipſa collatio.

Non obſtantibus expectationibus beneficiorum permutatio fieri poteſt.h.d.

> *§.vnico,de rerum permut.in 6.*

QVIN immò ſi in diœceſi aliqua quidam fortè auctoritate Apoſtolica beneficia proximè vacatura expectent: illi tamen qui ſecundum formam Iuris ſua beneficia in eadem diœceſi ad ordinarij collationem ſpectantia, liberè, ac ſine fraude in manibus Epiſcopi reſignauerint, non niſi ex cauſa permutationis reſignaturi, ab huiuſmodi expectantibus circa faciendam permutationem minimè impedientur.

DE RENVNTIATIONE.

Quid ſit Renuntiatio, & quibus ex cauſis poſſit renuntiari.h.d.

> *Definitio ſumpta ex Hoſtien. in ſumma, quare autem dicatur ſpontanea, vide c.ſuper,h.tit. c. niſi cum pridē, huc tit.*

PER Renuntiationem quoque quis ab Eccleſia ſua remouetur: * Eſt autem Renuntiatio iuris proprij ſpontanea refutatio. Ea verò propter quæ Epiſcopus poteſt cedendi licentiam poſtulare, hæc fermè habentur: conſcientia criminis, debilitas corporis, defectus ſcientiæ, malitia plebis, graue ſcandalum, & irregularitas perſonæ.

Quale debeat eſſe crimen ob quod renuntiari poſſit.h.d.

> *d c.§ propter. Et quæ ſint crimina quæ poſt peractā pœnitentiam impediant adhuc officij executionē, vide in glo. ibi. *d.c.§ alia verò cauſa.*

PROPTER conſcientiam criminis cedendi poteſt licentia poſtulari non cuiuſlibet, ſed duntaxat illius propter quod ipſius officij † executio poſt peractam pœnitentiam impeditur.

Quæ debilitas corporis renuntiandi cauſam præbeat.h.d.

†NON abſimilis Iuris ratio in debilitate corporis obtinet: nam nō quælibet, ſed ſolùm illa legitimam renuntiandi præſtat cauſam, per quam quis ad exequendum officium Paſtorale redditur impotens: cùm interdum non plus hortetur ſenilis debilitas aliquem cedere, quàm maturitas, quæ in ſenibus eſſe ſolet, quem in ſuo ſuadeat officio permanere.

Magnus defectus ſcientiæ tribuit legitimā cauſam renūtiandi.h.d.

> *d.c. § pro defectu.*

PROPTER defectum quoque ſcientiæ plerumq; poteſt quis petere ceſſationem: quia cum illa circa ſpiritua-

ritualem adminiſtrationem ſit potiſsimùm neceſſaria, & circa curam temporalium opportuna, Præſul qui in vtriſque commiſſam ſibi debet Eccleſiam regere, ſalubriter ei renuntiat, ſi quomodo ipſam regere debeat, ignoret. Quanquam autem †deſideranda ſit eminens ſcientia in Paſtore: in eo tamen mediocris tolerari poteſt: quia imperfectum ſcientiæ poteſt ſupplere perfectio charitatis.

c. qualiter, de elect.

Malitia plebis iuſtam tribuit renuntiandi cauſam, item vitatio ſcandali. h. d.

PROPTER malitiam quoque plebis cogitur interdum Prælatus ab ipſius regimine declinare, veluti quando plebs tam duræ ceruicis exiſtit, vt apud ipſam amplius proficere non poſsit. *Item pro graui ſcandalo vitando, cùm aliter ſedari non poteſt, licet Epiſcopo petere ceſsionem, ne plus temporalẽ honorem, quàm æternam videatur affectare ſalutem.

d. c. niſi, § propter malitiam.

d. c. § pro graui.

Ob irregularitatem poteſt renuntiari. h. d.

ITEM ob irregularitatem, putà ſi ſit bigamus: quòd ſi fortè de legitimo matrimonio non ſit natus: licèt huiuſmòdi irregularitatem ſubticere non potuerit, ſi tamen & culpa latet, & cauſa, cum eo, qui ſuum laudabiliter impleuit officiũ, iniuncta ſibi competenti pœnitentia, poterit non minus vtiliter, quàm miſericorditer diſpenſari.

d. c. § perſonæ.

Gratia laboris fugiendi non poteſt renuntiari. h. d.

CAETERVM ob alias cauſas renuntiationẽ affectantes, audiendi nõ ſunt: dum fortè aliqui laboris anguſtias declinantes ad ocium aduerſus glorioſi †Pontificis exemplum, aſpirare contendant.

d. c. § verum.

Intelligit b. Martinum, qui dixit: Domine ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, nõ recuſo laborẽ, fiat voluntas tua. d. § verum, & glo. ibi.

Epiſcopus qui ſemel ad vitam Monachalem tranſiuit, non poteſt rurſus ad Epiſcopalem dignitatem reuerti. h. d.

ACCIDIT autem interdum, vt Epiſcopus humilitatis, et pœnitentię cauſa ab Eccleſia ſua remoueatur. Quod tunc contingit, cùm quis Apoſtolica conceſsione ab Epiſcopali ſede ad Monachalem deſcendit ſubiectio-

iectionem. Quo caſu alius in locum eius ſubrogari po-
c. hoc nequaquã. 6. quaeſt. 1. terit: ille verò reſurgere Conſtantinopolitano Concilio vetante nequaquam valebit.

Impeditus adminiſtrare Epiſcopatum, & propterea factus monachus, ceſſante impedimento, poteſt reuerti ad Epiſcopalem dignitatem.

c. poſt tranſlationem. h. tit. CAETERVM ſpeciales quidam caſus inueniuntur, in quibus prædicto conſilio non obſtante, is qui vitam monachalem elegit, rurſum licitè poteſt ad Epiſcopatum aſſumi: Si enim quis perſecutionis rabie ſæuiente, vel præpeditus aduerſa valetudine corporis, cùm proficere nequeat in regimine paſtorali, de ſuperioris auctoritate ad monaſticam vitam deſcendat: perſequutionis vel ægritudinis impedimento ceſſante, ad Epiſcopalem poterit reſurgere dignitatem. Idem †Iuris eſt
d. c. § hic ſi quis. ſi quis propter literaturæ defectum, locum regiminis deſerens, auctoritate Apoſtolica ad ocium ſe contulerit monachale: Nam ſi per exercitium lectionis ſcientiæ reperit margaritam, proculdubio denuò vocatus ad Cathedram paſtoralem redire poterit.

Aſſecutus Epiſcopatum ſimoniacè, ſed ignoranter, ſi fiat poſteà regularis, licèt ad primum reuerti non poſſit, alium tamen Epiſcopatum conſequi poteſt.

d. c. § rurſu. RVRSVS ſi quis inſcius cupiditate parentum, fuerit Epiſcopatum adeptus, & hoc comperto de licentia ſuperioris illum dimittens, obſeruantiam elegerit regularem, & ſi ad Eccleſiam eandem redire nequeat, ad aliam tamen promoueri poterit, Conſtantinopolitani Concilij conſtitutione non obſtante, quam tunc obtinere oportet, cum pœnitentiæ cauſa, quam Epiſcopatum retinens peragere non valebat, vitam quis elegerit monachalem.

Ad eum fieri debet renuntiatio ad quem ſpectat confirmatio. h. d.

c. vlt. h. tit. †ABBAS quoque qui Romanæ immediatè ſubditus eſt Eccleſiæ, niſi licentia à Romano Pontifice legiti-
c. Abbas. 18. quaeſt. 2. mè impetrata ſui regiminis oneri renunciare minimè poterit, *quòd ſi Epiſcopo ſubiectus ſit, cum eiuſdem permiſ-

permiſsione locum ſuum licito Iure poterit relinquere, † & hoc generale eſt in præbendis,& cæteris minoribus beneficijs,vt apud eum fieri debeat renunciatio, ad quem pertinere dinoſcitur confirmatio, *ex quo apparere poteſt,quòd reſignatio facta laico nullam iuris obtinet firmitatem.

c.admonet, h.tit. & patroni conſenſus requiritur, vide Panor. in c. ſignificatum, de prebend.

**c.quod in dubijs. h.tit.*

Papa poteſt renuntiare Papatui.h.d.

*D E Romano Pontifice quæſitum eſt, an quia nullum habet ſuperiorem cui renunciare poſsit, Pontificatui ex cauſa cedere valeat: & ſuper hoc † Cæleſtinus quintus hęſitationis cuiuſlibet volens occaſionem amputare ſtatuit,& decreuit Romanum Pontificem poſſe liberè reſignare.

**c.1.h.tit.in 6.*

Vide vitam Bonifacij Octaui.

Per procuratorem renuntiari poteſt, & quatenus valeat renuntiatio facta à procuratore reuocato.h.d.

P O T E S T autem quis non ſolùm per ſemetipſum reſignare, verumetiam per procuratorem:qui ſi ad cedendum Pontificali, aut alij cuilibet dignitati vel beneficio ſponte ac liberè conſtitutus fuerit, ſi poſtmodum ignorans reuocatus fuerit,tenebit ceſsio per eum facta antequam ad ipſius procuratoris vel illius in cuius manibus ceſsio fuerat facienda notitiam reuocatio huiuſmodi fuerit deducta, niſi fortè per ipſos aut alios dolo malo factũ fuerit, quominus ad eos vel eorũ alterum ante ceſsionem reuocatio perueniret.

c.vnico. h.tit. in Clem. in concilio Viennenſi. Ratio vbi aſsignatur, quia illuſio & variatio in perſonis Eccleſiaſticis maximè ſunt vitanda.

Qui impetrauit cedendi licentiam compellitur renuntiare.h.d.

A L I V D Iuris eſt,ſi qui cedendi licentia cum inſtantia poſtulata, atque ea obtenta, leuitate fortè cedere prætermittant: eos enim ad cedendum compellendos † eſſe generali Concilio ſtatuitur.

c.quidam cedendi.h.tit.

Lateranen. ſub Inno. 3.

DE DEPOSITIONE SEV DEGRADATIONE.

Spirituale coniugium diſſoluitur per degradationem.h.d.

PER degradationem quoque coniugium Eccleſiæ, & Epiſcopi diſſoluitur. Nihil enim eſt aliud degradare,quàm de gradu deijcere: quod inſtitutum eſt ad ſimilitudinem exautorationis eius, qui militiæ deſeruit

c.2.de pœn.lib.6

uit armatæ, cui tam militaris ordo, quàm etiam inſignia ob delictum detrahuntur.

Duplex eſt degradatio, verbalis & actualis. h.d.

d.c.2. ESt autem degradatio duplex, verbalis, ſcilicet & actualis. Verbalis degradatio eſt, cùm ab eo, qui aucto-

Vide cauſa 15. quæſt.7. ritatem habet aſsiſtente † certo Epiſcoporum numero depoſitionis fertur ſententia. Actualis verò ſiue ſolennis eſt, cùm non ſolùm fertur ſententia, verumetiam ab eo qui degradandus eſt, veſtes, & ſingula inſignia ſui ordinis, gradatim auferuntur. Cuius ordo ac ſeries latiſsimè Bonifaciana conſtitutione demonſtratur.

Proprius ſolùm Epiſcopus poteſt deponere conſtitutos in minoribus ordinibus, ſecus in maioribus. h.d.

QVOD autem dictum eſt Epiſcoporum numero aſsiſtente, ſic intelligi oportet, ſi de Epiſcopo, aut illo degradando agatur, qui ſit in maioribus ordinibus cō-

d.c.2. ſtitutus. Cęterùm ſi de ijs agatur, qui minoribus tantùm inſigniti ſint proprij Epiſcopi ſententia, abſq; vllorum Epiſcoporum interuentu ſatis erit.

In degradatione ſacerdotum ob cauſam hæreſis poteſt procedere ſolus Epiſcopus delinquentium cum ſuis minoribus prælatis. h.d.

c.1.de hæret.in 6 QVINIMMO interdum etiam ſi presbyter vel in ſacris conſtitutus degradandus fuerit, plurium Epiſcoporum interuentus neceſſarius non erit: nam tales ſi pro hæreſi ſeculari curiæ tradendi, vel perpetuò immurandi ſint, quia Epiſcoporum numerus facilè conuenire non poteſt, ſolus Epiſcopus conuocatis Abbatibus, & alijs prælatis, virisque ſuæ diœceſis pietate ac bonis artibus inſtructis, degradare poterit.

Degradatus traditur curiæ ſeculari, & pro eo debet Eccleſia intercedere, & degradatus ſe miſcens ſacris excommunicatur. h.d.

CLERICVS igitur ob graue flagitium degradatus, cùm ab Eccleſiaſtico foro fuerit proiectus, ſeculari

c. nouimus, de verbo.ſignif. curiæ traditur puniendus: Vnde celebranda erit talis degradatio ſeculari præſente poteſtate: & cùm perfecta fuerit pronuntiandum, vt ſecularis Iudex degradatu, tanquam clericali priuilegio exutum in foruum

ſuum

ſuum recipiat puniendum : pro quo tamen Eccleſia debet intercedere, vt citra mortis periculum in eum ſententia moderetur,& ſi impetrauerit, & degradatus pœnæ ſuperſtes fuerit, ab adminiſtratione ſui ordinis debet abſtinere. Quod ſi cingulo militiæ cęleſtis exauctoratus † auſu temerario ſibi dudũ commiſſum audebit in poſterũ attractare miniſterium, etiam ab Eccleſia ex canone Apoſtolorum erit abſcindendus.

c.accedens, diſt. 50. An verò talis degradatus poſſit conficere corpus Domini, vide per glo. in d.c.2. de pœnis in 6. & c. quòd quidam, § opponitur 1. quaſt. 1.

DE SACERDOTIBVS IN INFERIORI GRADV CONSTITVTIS.

Sacerdotes inferioris gradus ſunt presbyteri, nec ſufficit aliquid obiter tractatum eſſe. h.d.

NVNC deſcendamns ad ſacerdotes in inferiore gradu conſtitutos : ſubſequenter poſtea de ijs dicturi, qui licèt ſacerdotes non ſint, in ſacris tamen conſtituti reperiuntur : ac demum de his qui circa humiliora in domo Dei neceſſarium miniſterium exhibent: qui in minoribus ordinibus dicũtur conſtituti: de quibus omnibus, ſi quid ſuperius locuti fuimus, obiter potius quàm ex profeſſo loquuti fuimus: inferiores ſacerdotes ſunt presbyteri.

Sacerdotum in duas claſſes diuiſio, ſumpſit originem tam à teſtamento veteri, quàm nouo. h.d.

ET non ineleganter ſacerdotes in duos ordines diſtributi eſſe videntur: Hæc enim diſcretio tam in veteri teſtamento à Deo *per Moyſęm ſumpſit exordium, qui ex præceptis Domini Aaron in ſummum Pontificem, filios verò eius inunxit in minores ſacerdotes, † quàm etiam in nouo ab ipſo Chriſto, qui duodecim Apoſtolos tanquã maiores ſacerdotes, ſeptuaginta duos quaſi in minores inſtituit: Petrum verò quaſi ſummum ſacerdotem elegit, dum ei præ omnibus, & pro omnibus claues regni cælorum tribuit.

Diſt. 21. in 1. Exod. 28.

Diſt. 21. in primo verſ. ſimpliciter.

Presbyteri & Epiſcopi olim erant ijdem, ſed in remedium ſchiſmatis de presbyteris, vnus electus eſt qui Epiſcopus dicitur. h.d.

PRESBYTERVM autem & Epiſcopum ſunt* qui eundẽ olim extitiſſe affirmẽt, et aliud ętatis, aliud dignitatis

** Hieronymus c. legimus. 93. diſt. c. olim, diſt. 95.*

tatis fuiſſe nomen. Sed cùm multi in ſingulis Eccleſijs presbyteri conſtituti eſſent in remedium ſchiſmatis factum eſſe, vt per illos vnus eligeretur, qui cæteris eſſet præponendus. Electum autem Epiſcopi retinuiſſe nomen: eligentes presbyterorum: quorum erga Epiſcopos vſque adeò creuit honor, vt illis tanquam filij cœperint obedire. Nec iam pro ſacerdotibus habeantur, qui ſub nullius Epiſcopi diſciplina & prouidentia gubernantur.

Presbyter appellatur potiùs à prudentia, quàm ab annis. h. d.

PRESBYTERI verò nomen quanquam à ſenectute ſit ſumptum, magis tamen ſapientiæ indicat maturitatem, quàm corporis canitiem.

Quæ ſit presbyterorum poteſtas, & auctoritas. h. d.

EPISCOPI igitur ac presbyteri non penitùs eſt abſimilis circa ſacra miniſteriorum diſpenſatio: Illorum enim quæ gerere poteſt Epiſcopus, quædam preſbyter ſuo iure, quædam illius permiſſione exequitur, quædam verò nullo pacto poteſt attingere. Proprio iure presbyter, †Dominici corporis ac ſanguinis conſecrationem, etiam Epiſcopo præſente celebrat: infantes †baptizat,* ſanctificato oleo infantes inungit, benedicit, & de occultis peccatis pœnitentes, vel in extremis agentes ad gratiam reconciliationis admittendi poteſtatem habet,* Epiſcopo permittente aut vltima cogête neceſsitate, & baptizatos ſacro†linire chriſmate, & virgines Deo dicare presbyteris conceditur; Eccleſias verò erigere, conſecrare, reconciliare, ſacrum chriſma conficere, Clericos ordinare, pœnitentes publicè reconciliare,* ſolis Epiſcopis reſeruatur.*

DE IIS QVI IN SACRIS SVNT CONSTITVTI.

In ſacris conſtituti ſunt Diaconi, & Subdiaconi: & Diaconi debent Epiſcopum cuſtodire, ſacerdotibus celebrantibus aſſiſtere, nouum teſtamentum prædicare, Euchariſtiam verò præſente Epiſcopo vel presbytero, populo erogare non poſſunt. h. d.

SICVT

c. cleros. diſt. 21.

c. perlectis. diſt. 25.

*Scilicet, in pectore, inter ſcapulas & in vertice.

*c. presbyteris. de conſec. diſt. 4.

*c. peruenit cum c. ſeq. 93 diſt.

† ſcilicet in fronte. Vide c. vnicū de hac vnct. & c. nouiſſim. de conſec. diſt. 5. vbi traditur de effectu duplicis vnctionis

*c. quamuis. diſt. 68. c. accedentibus. de exceſſ. prelato.

* Quia quæ ordinis Epiſcopalis ſunt, non poſſunt inferioris gradus clericis demandari. c. aqua. de cōſec. Eccleſ.

SICVT autem Epiſcopis presbyteri: ita etiam vtriſque debent obedientiam Diaconi, ad quos *Epiſcopum prędicantem ab inſidijs cuſtodire pertinet, ne aut ipſe quoquo modo lædatur, aut diuina verba per detractores polluantur. †Sacerdotibus quoque celebrantibus in omnibus aſsiſtent. Euangelium ad populum prædicabunt. *Sed nec baptizare præſente Epiſcopo, aut presbytero, nec Dominici corporis Euchariſtiam populo erogare audere debent, niſi prædictis omnibus longius fortaſſe conſtitutis, neceſsitas ad id extrema eos compellat.

*c. diaconi. 3. c. à ſubdiacono. diſt. 93. *c. diaconi. d. diſt. c. perlectu. 25. diſt. c. diacones. diſt. 93.*

Primitiua Eccleſia non habuit Subdiaconos, & apud antiquos Subdiaconatus non reponebatur inter ſacros ordines, ſed poſteà & is ordo inter ſacros cœptus eſt haberi. & Subdiaconus poteſt eligi in Epiſcopum. h. d.

SVBDIACONOS licèt & Eccleſia primitiua legatur habuiſſe, talis tamen ordo apud antiquos inter ſacros non adnumerabatur: paulatim tamen poſt aliquot temporũ curricula cœptus eſt & Subdiaconatus inter ſacros ordines reponi. *Eiſque ad ſimilitudinem tam presbyterorũ, quàm Diaconorum cōntinentia fuit imperata. Cùmq; *à multis an in Epiſcopũ Subdiaconus elegi valeret hæſitaretur: nouiſsimè poſt Vrbanum Innocentij proceſsit conſtitutio, quæ vt is quoque in Epiſcopum liberè elegi valeat, declarauit ac ſtatuit.

*In Canonibus Apoſtol. c. Epiſcopus, diſt. 35. c. miramur, de ſeruis non ordin. *c. erubeſcant. c. ſi quis eorum, diſt. 32. c. nullum c. de his, diſt. 28. *c. à multis. de ætat. & qual. ordin. Vide c. nullus, diſt. 60.*

Circa quæ verſetur officium Subdiaconi. h. d.

DIACONVM igitur Subdiaconus ſubſequitur: ad quem calicem & patenam ad altare deferre pertinet, & Leuitis tradere, eiſque miniſtrare. Vrceolũ quoque & aquam, manile, & manutergiũ tenere, Epiſcopo, presbyteris, & Leuitis pro lauandis ante altare manibus aquam præbere.

d. c. perlectu § ad Subdiaconum.

Subiaconus poteſt quis ordinari in decimo octauo anno, Diaconus in vigeſimo, Presbyter in vigeſimo quinto. h. d.

SICVT autem Subdiacono minus creditur quàm Diacono, & Diacono minus quàm presbytero cōmittitur: ita ad ſubdiaconatum minor ętas quàm ad diaconatum.

natum, & ad diaconatũ minor quàm ad presbyteratũ ſuffragatur. Poterit † igitur hodie quis, niſi aliud canonicum obſiſtat impedimentum, decimo octauo natus anno ad primum ſacrum ordinem: vigeſimo ad ſecundum: ad presbyteratum vigeſimo quinto promoueri.

c. vltim. de ætat. & qualit. in Clement. Olim 25. anni requirebantur in ſubdiacono, 25. in diacono, 30. in ſacerdote. Vide diſt. 77. & 78. & c. de hu, diſt. 28.

Propriè ſacerdotes appellantur, qui Euchariſtiam conficiunt, impropriè etiam diaconus, & ſubdiaconus.

DIXIMVS autem diaconum & ſubdiaconum nõ eſſe ſacerdotes proprietatem ſermonis attendentes: * Propriè enim ſacerdos is eſt appellandus, cui ſacrificium corporis & ſanguinis Dominici in altari conficere permittitur. Cæterum & ipſi interdum ſacerdotes appellantur, ſed per abuſionem. Vidimus hactenus de ijs qui in maioribus ſunt ordinibus conſtituti: nunc videamus de ijs, qui in Eccleſia Dei minoribus ſunt ordinibus inſigniti.

c. cleros, diſt. 21.

DE IIS QVI SVNT IN MINORIBVS ORDINIBVS CONSTITVTI.

Minores ordines ſunt acolytatus, exorciſtatus, lectoratus, & oſtiariatus. h. d.

Quomodo conferantur iſti ordines, vide diſt. 23.

SVNT igitur in Eccleſia alij minores ordines, † qui ſine ſacramentali vnctione ſola Epiſcopi benedictione, cum quadam vaſorum, vel indumentorum diſtributione præſtantur: vt ſunt, Acolytus, Exorciſta, Lector, Oſtiarius: * Acolytus eſt is ad quem præparatio luminum, & qui cæreum, à quo nomen quoque ducit, deferre debet, quique ſuggeſta pro Euchariſtia ſubdiaconis præparat. *Exorciſta is eſt, qui exorciſmos memoriter retinere debet, manusq́; ſuper energumenos, & catechumenos in exorcizando imponere: *Lector autem is appellatur, qui lectiones debet pronunciare, & ea quæ Prophetæ vaticinati ſunt, populis prædicare: Ad † Oſtiarium pertinent claues Eccleſiæ, vt claudat & aperiat templum Dei, & omnia quæ ſunt intus, extraq́ue cuſtodiat, fideles recipiat, excommunicatos, & infideles prouido iudicio repellat.

c. perlectis, diſt. 25.

d. c. perlectis.

d. c. perlectis.

d. c. perlectis.

Pſal-

Pſalmiſtatus eſt minor ordo, & poteſt conferri à ſolo presbytero. h.d.

†EST & Pſalmiſta, id eſt, Cantor, qui abſque ſcientia Epiſcopi, presbytero ſolùm iubente officium ſuſcipit cantandi, qui & ipſe licet *apud antiquos dubitatum fuerit, inter minores ordines cœptus eſt annumerari.

c. Pſalmiſta, diſt. 23.

Gelaſius enim et Syluester Pontif. hunc ordinē omittunt. c. illud. 77. diſt. c. à ſubdiacono. d. 93.

Conſtituti in maioribus ordinibus nullo pacto matrimonium contrahere poſſunt: ſed conſtituti in minoribus poſſunt, ſed ſi contrahant, priuantur beneficijs & dignitatibus Eccleſiaſticis. h.d.

HORVM autem & ſacrorum valde diſpar eſt conditio ſi quidem illis ita eſt continentia imperata, vt nunquam ad matrimonium aſpirare valeant: *his autem, ſi ad ſuperiores ordines prouehi noluerint, matrimonium contrahere minimè interdicitur: ſed eo caſu non ſolùm ad ſacros ordines, & Eccleſiaſticas dignitates, & adminiſtrationes †admittēdi non ſunt: ſed etiam beneficijs, *quæcunq; fortè habuerint, priuandi erunt: nam nec ea ſinè prauo exemplo poſſunt & graui ſcandalo retinere: & tales bona Eccleſiaſtica dilapidare ſolent. Hucuſque ſingulariter tam de maioribus ordinibus, quàm de minoribus breuiter tractatum fuit: exponamus nunc aliqua, quę tam maiorū ordinum quàm minorum ſunt communia.

c. ſi qui. diſt. 32.

c. ſanè, de cleric. coniug.

**c. cum decorem.*

c. diuerſis, de cler. coniug.

COMMVNIA TAM MAIORVM QVAM MINORVM ORDINVM.

Minores debent maioribus exhibere reuerentiam, maiores verò minoribus amorem & charitatem. h.d.

IN primis admonendi ſunt ij, qui minori ſub ordine conſtituti ſunt, & officio, vt ijs qui aut ordine præcellunt, aut officio reuerentiam, & obedientiam exhibeant: nec per temeritatem alter alterius partes ſibi vindicet. Maiores quoque meminerint ſe maiores eſſe non dominos, & ob id inferioribus †non tanquam ſubditis dominentur, ſed quaſi clericos honorent, & diligant, & tales ſint qui non ſolùm præſint: verumetiam proſint.

diſt. 93. in prin.

c. eſto ſubiectus, diſt. 95.

Ordi-

Ordinatores debent inſtruere ordinandos in diuinis.h.d.

c.cum ſit ars, de ætate & qualit.

ITEM ſub grauis vltionis comminatione ex ordinatione generalis conſilij debent Epiſcopi promouendos in ſacerdotes per ſeipſos, vel alios idoneos viros ſuper diuinis officijs, Eccleſiaſticisque ſacramentis diligenter inſtruere, & informare. *Sanctius enim* (inquit) *eſt paucos bonos, quàm multos malos habere miniſtros, quia ſi cæcus cæcum ducet, ambo in foueam dilabentur.*

Ordinationem præcedere debet diligens ſcrutinium.h.d.

Vide tit. de ſcrutinio in ordine faciendo.
**c. epiſcopi, 44. diſt.*
**c. nullus, d. diſt.*
**c. quãdo. d. diſt.*

PRAECEDET autem ordinationẽ diligens †ſcrutinium, nec niſi qui *tam verbo fidei quàm rectè conuerſationis exẽplo, *Epiſcoporũ vel populari teſtimonio probantur, ad ordines admittendi erunt. Ordinaturus itaq; accipiat ſecum diuinæ legis peritos *ſacerdotes, & in Eccleſiaſticis ſanctionibus exercitatos, qui ordinandorum genus, patriam, ætatem, locum vbi ordinati ſunt, ſi literas callent, ſi inſtructi in lege Dei, & ante omnia diligenter inueſtigent, ſi fidem catholicam diligenter teneant.

Examen debet præcedere collationem beneficiorum. h.d.

QVOD & in beneficiorum collationibus obſeruandum erit: qui enim beneficijs Eccleſiaſticis præficiendi fuerint, à ſuo prius Archidiacono examinari debent, & per ipſum poſtmodum Epiſcopo præſentari.

Tam ſimoniacè ordinatus quàm ordinans ſunt puniendi.h.d.

d.c. quando, § ipſi autem.

*IPSI verò quibus talis cura committitur, cauere debent, ne aut cuiuſquam gratia, aut cuiuſcunque muneris cupiditate illecti à vero deuient, vt indignum, & minus idoneum, aut non examinatum ad ſacros gradus ſuſcipiendos Epiſcopo præſentent: Quòd ſi aliter fecerint, & qui indignè acceſſerit, ab altari remouebitur, & qui donum Sancti Spiritus vendere conati ſunt, coram Deo iam condemnati, Eccleſiaſticâ dignitate carebunt.

Quæ tempora in ordinationibus ſeruari debent. h.d.

IGITVR per tres continuos dies diligẽter examinẽtur,

tur,& demum ſabbato qui probati ſunt, Epiſcopo præſententur, qui tamen ſecũdum diuerſitatem ordinum, temporis quoque ſeruabit diuerſitatem: non enim omnes ordines quibuſlibet temporibus conferri poſſunt, nam †Dominicis & alijs feſtiuis diebus vnum, aut duos ad minores licebit promouere, ſed ad ſubdiaconatum niſi in quatuor temporibus, & †vna & altera ſtatuta die nulli Epiſcoporum †præterquam Romano Pontifici licet aliquos ordinare, †nec alicuius loci contraria eſt admittenda conſuetudo. Quod ſi fortè ſecus factum fuerit, ordinans quidem †poteſtate priuandus eſt ordinãdi, & ordinatus cùm †characterem minimè dubitetur recepiſſe, pœnitentia præuia in ſuſceptis ordinibus miniſtrare ſubſtinendus erit.

d.c.quando,§ igitur per tres.
c.de eo.de temp. ordinat.
ſcilicet ſabbato ſancto, vel ſabbato ante dominicã de paſsione.
**d.c.de eo.*
**c.1.d..tit.*
**c.ſanè. d. tit.*
**c.penult.d.tit.*

Nec vna, nec duabus diebus continuato ieiunio duo ſacri ordines conferri poſſunt.h.d.

†SED nec vno die, nec duobus continuato ieiunio ad duos quis poteſt ſacros ordines promoueri arbitrariæ †ordinanti ſuſpenſionis imminente pœna.

c.literas,d.tit.
**& ordinato*

Minores ordines omnes ſimul conferri poſſunt.h.d.

†DIVERSVM ſtatuitur de minoribus, qui omnes vel vnica die conferri poſſunt.

d.c.de eo.

Cum promoto per ſaltum poteſt prætermiſſo ordine repetitio diſpenſari.h.d.

†PER ſaltum verò ſi promotus fuerit quis, ſolenniter ordine prætermiſſo repetito ex miſericordia miniſtrare permittendus erit.

c.vnico de cleric. per ſaltum promoto. vide diſt. 52.

Promotus ad ſacros ordines furtiuè contra prohibitionem prælati, non poteſt fieri ſacerdos, niſi prius fuerit monaſterium ingreſſus, ſecus ſi non contra prohibitionem, quia tunc poteſt Epiſcopus pro arbitrio diſpenſare, & qui nõ ordinatus ſe miſcuit diuinis, nunquã poterit ordinari.h.d.

QVOD ſi furtiuè ad ſacros ordines quis irrepſerit, diſpiciendum erit, an prælati ſub anathemate †præceſſerit interminatio, tunc enim nulla ratione ad ſacerdotalem poterit ordinem promoueri, niſi regulari habitu ſuſcepto laudabilem aliquandiu duxerit vitam, quo caſu ſecũ miſericorditer diſpẽſari poterit: alioquin nulla

c.1.de eo qui ordinem furtiuè ſuſcepit.

præcedente inhibitione, condigna ſatisfactione impoſita pro ſuo arbitrio cum illo poterit Epiſcopus diſpenſare. †Quòd ſi is, qui nullum adhuc penitus attigit ordinem, diuinum aliquod officium exercuerit, & ab Eccleſia erit abijciendus, & nunquam ordinandus.

c. 1. de clerico non ordinato miniſtrante.

Qui nondum baptizatus ordinatus eſt, debet baptizari, & rurſus ordinari. h. d.

c. 1. c. vltimo de presbytero non baptizato.

De eo qui non baptizatus ordines ſuſceperit, valde dubitatum eſt, de quo poſt multam tandem diſcuſsionem obtentum & conſtitutum fuit, vt baptizetur, atque iterum ordinetur, & meritò: cùm enim baptiſmus omnium ſacramentorum ianua ſit & fundamentum, ſuperædificari non potuit vbi fundamentum defuit.

Sacros ordines tantum Epiſcopus confert, minores interdum & alij, & Epiſcopus qui loco, non dignitati renunciauit, ſacros ordines conferre poteſt, ſecus ſi etiam dignitati, quia tunc ſolum minores confert. h. d.

c. vnico de ordinatis ab Epiſcopo, qui renuntiauit Epiſcopatui.

†Illvd poſtremò omittendum non eſt, quòd inter minores & ſacros ordines illa eſt differentia, quia maiores ab Epiſcopis, minores verò etiã ab alijs quandoque conferuntur. Vnde de eo quęſitum eſt, qui Epiſcopatui renuntiaſſet, an, & quales ordines conferre poſſet: in qua ſpecie obtinuit diſtinctio, vt ſi quidẽ loco tantum quis renuntiaſſet, eos quos ante renũtiatiónem poterat, †rogatus conferre poſsit. Quod ſi non ſolum loco, verùm etiam dignitati renunciauit, minores tantum quis ab eo recipere, & in illis deſeruire, & ad maiores ſi reperiatur idoneus, poterit promoueri. Sanè ſi ab eodem ſacros ordines ſcienter quis receperit, quia indignum ſe fecit, officij non habebit executionem: vbi autem non ſcienter (niſi craſſa & ſupina fuerit ignorantia) diſcretus Pontifex diſpenſare poterit.

ab epiſcopo aliquo. d. c. vnico.
** Quid iuris ſit, ſi Epiſcopus ſimpliciter renuntiauerit, vide Hoſt. in ſumma d. tit.*

QVI PROMOVERI NON POSSVNT.

Ponit quatuor cauſas ſiue reſpectus, ob quos prohibentur homines ordinari. h. d.

c. 1. de ſeruis non ordinandis.

Qvoniam †verò præcaueri debet, quod vel infirmari, vel vituperari poteſt: ſciendum eſt quoſdam

dam eſſe qui non ſunt ad Eccleſiaſticos ordines admittendi. quod fieri contingit quatuor ex cauſis: aut enim quis promoueri impeditur ratione ſubiectionis, aut ratione delicti iam patrati, aut ſuſpicione futuri lapſus, aut ob corporis læſionem.

Serui, & liberti non poſſunt ordinari, & ſeruus ordinatus ſciente domino fit ex hoc liber & ingenuus. h. d.

RATIONE ſubiectionis promoueri impediuntur ſerui: eos enim niſi à dominis libertatem conſecuti fuerint, nullo debet ordine Epiſcopus †inſignire: liber enim eſſe debet qui diuinæ aggregandus eſt militiæ. Quapropter non ſolum ſerui, †ſed nec qui retento obſequio manumiſſi ſunt, cùm adhuc ſeruitutē quādā ſeruire videantur, ſunt ad clericatus ordinē promouēdi. quod ſi contra factū fuerit, †tā ordinātis, quàm eius qui ſacro præcinctus eſt cingulo, canonicis pœnis coērcenda eſt audacia. Si tamen ſeruus ſciēte Domino fuerit ordinatus, ex hoc liber erit & ingenuus.

c. nulli, & c. nullus. diſt. 54.

c. quicunque, d. diſt.

de his pœnis vide cap. de rebus, & c. generales, diſt. 54.

Manumiſſus ab Eccleſia vt eidem ſeruiat in diuinis, non poteſt ſe transferre ad aliam Eccleſiā, ſecus ſi ſimpliciter fuerit manumiſſus. h. d.

†QVOD ſi quis Eccleſiæ ſeruili conditione obnoxius ab eadem manumittatur, vt inſignitus ordine clericali in ea perpetuò ſeruiat in diuinis, liber factus & ordinatus ad aliam ſe transferre non poterit: ſed ſi abſolutè manumiſſus fuerit, ad aliam tranſeundi non erit licentia deneganda.

c. eo libentius de ſeruis no ordinan.

Monachi non ordinantur niſi de licentia Abbatis.

†MONACHI quoque niſi de ſui fuerint Abbatis voluntate præpoſiti, ad Eccleſiaſtica non ſunt officia promouendi.

c. ad aures de ætate, & qualit. ordin.

Licentia conceſſa à ſuperiore religioſo, vt poſſit conſentire prouiſioni de ſe factæ, non valet. h. d.

STRICTIVS adhuc agitur cum religioſis non ſolum circa ordines, ſed etiam circa electionem, vel prouiſionem quamlibet: †ſicut enim à ſuperiore ſuo licentia cōcedatur, vt electioni, vel prouiſioni, ſi quā de ipſo fieri contigerit, ſuum accommodare poſsit conſen-

c. fin. de elect. in Clement.

 ſum

ſum,quia ambitionis vitio viam parat,talis licentia nullius firmitatis exiſtet.

Non poteſt quis ab extraneo Epiſcopo ordinari, niſi de licentia ſui ordinarij, quam concedere poterit etiam Vicarius, & Capitulum,ſi ſedes vacet,vel qui adminiſtrat.h.d.

*vide diſt. 71 *c.cùm nullus de temp.ordin. & qualit.ordinand. in 6.*

†PARI ratione conſtitutum eſt,ne quis alienæ diœceſis virum †præter proprij ſuperioris licẽtiam ordinare audeat,quam tamen Epiſcopo in remotis agẽte, dare poterit ipſius in ſpiritualibus Vicarius generalis, vel ſede vacante Capitulum,ſeu is ad quem tunc temporis adminiſtratio ſpiritualium noſcitur pertinere.

Itali Epiſcopi non debent ordinare Vltramontanum, niſi de licentia Papæ,vel ſui ordinarij.h.d.

c. 1.d.tit.

ET hocquidem non ſolum obtinet Italis ordinari flagitantibus,verùm etiam exteris.†Etenim illos nullus Italicus Epiſcopus ordinare debet, niſi vel à ſummo Pontifice ſpecialem habeat licentiam,vel ab Epiſcopo, de cuius diœceſi traxerit originem ordinandus, vel in cuius diœceſi beneficiatus exiſtit, per eius patentes literas cauſam rationabilem continentes, quare ipſum nolit,vel nequeat ordinare, & ij qui contrauenerint, cenſuris canonicis coercentur.proutlatiùs ex Clementis IIII.†conſtitutione apparet.

d.c.1.

Homicida voluntarius non poteſt promoueri, & promotus eſt deponendus,ſecus de neceſſario.h.d.

c.ſi quis viduã. c.ſi epiſcopus. 50.diſt.

*Exodi 21.c.1.de homicid. *c.vnico,§ & idem.d.tit. in Clement.*

PATRATI DELICTI ratione quis ordinari prohibetur:vt cùm homicidium,aut †aliud capitale crimẽ facto,aut præcepto, aut conſilio perpetrauerit, & per ſurreptionem promotus,deijciendus erit.dicente Domino,†*Si quis per induſtriam, aut per inſidias hominem occiderit, ab altari meo euelles eum.* De eo itaque homicida intelligendũ eſt, qui voluntate committit homicidium. †Cæterum ſi qui neceſsitate maxima arctati effugere nullo pacto valentes homicidium admiſerint, nullam ex hoc irregularitatem incurrunt.

Fortuitum homicidiũ commiſſum dum dabatur opera rei illicitæ, impedit quem promoueri.h.d.

QVOD SI neque voluntarium fuerit, neque neceſſarium

ceſſarium, ſed fortuitum, diſtinguendum eſt, num is cuius occaſione perpetratum fuerit, illicitæ rei daret operam an licitæ? Si illicitæ rei dans operam, vt puta, vetito ludo incumbens, caſu homicidium perpetrauerit, †vel bello etiam contra infideles ſeſe immiſcens, volens Chriſtiani nominis hoſtem interfecerit, nec ad ſacros ordines †promouendus eſt, & promotus non ſolum ad ſuperiores aſcendere prohibendus eſt, verùm etiam in ſuo miniſtrare, planè ex diſpenſatione in inferiore miniſtrare ſubſtinendus non erit.

c.continebatur de homicidio.
c.petitio, d.tit.
c.cleric.c.de his. 50.diſt.

Si dans operam rei licitæ ex negligentia homicidium commiſit, irregularitatem incurrit, ſecus ſi non ex negligentia, ſed mero caſu. h.d.

SED & ſi licitæ rei opera dabatur, nec tamen debitam quis operi ſuo adhibuit diligentiam, ex quo homicidium ſequutum eſt, ab omni miniſterio altaris excludendus erit, †quòd in eo reſponſum eſt, qui puerum intuitu diſciplinæ ita percuſsit, vt ex percuſsione expirauerit, vel ex ea in aliam infirmitatem incidit, ex qua compertum fuit expiraſſe: †Præceptoris enim nimia ſæuitia culpæ aſsignatur. †Diuerſum ſtatuitur ſi nulla culpa ſubſit, vt in eo accidit quo campanas pulſante, vt ſigno dato conueniret populus ad diuina, tintinabulum cadens, ita ſubiectum puerum percuſsit, vt ex vulnere deceſſerit, nam cùm is culpæ penitus expers fuerit, nullam incurriſſe noſcitur irregularitatem, †etiā ſi de homicidio veniam poſtulauerit: bonarum enim mentium eſt ibi etiam culpas agnoſcere vbi culpa non eſt.

c.presbyterum, d.tit.
L.præceptores ff. ad leg. Aquil.
c.Iohannes, c. ex literis d.tit.
c.exhibita, d. tit.

Infantes, furioſi, dormientes ex commiſſo homicidio non incurrunt irregularitatem, h.d.

†IDEM conſtitutum eſt de infantibus, furioſis, & de dormientibus, qui ſi hominem mutilent, vel occidant, nullam ex hoc irregularitatem contrahunt.

c.vnico de homicid.in Clem.

Clerici facientes querelam de ſuis malefactoribus non fiunt irregulares, etiam ſi Iudex mortem illis inferat, h.d.

†IDEM & de clericis, qui de iniurijs ſibi illatis apud Iudicem conqueruntur, proteſtãtes quòd ad vin-

c.poſtulaſti, d.tit.

dictam, ſeu ſanguinis pœnam non intendunt: nam ſi Iudex Iuſtitia exigente mortem delinquentibus inferat, accuſatoribus imputari non debet: alioqui ſi propter huiuſmodi metum, quia ſcilicet Iudex ad pœnam ſanguinis poſſet procedere, ſic conqueri non auderet, daretur pleriſque materia trucidandi eos, & ipſorum bona paſsim inuadendi.

Publicè pœnitentes non poſſunt promoueri, poſſunt tamen ex neceſsitate deputari in aliquo minorum ordinum. h.d.

c. canones 50. diſt.

†Poenitentes quoque tam ad ſacros ordines, quàm etiam infimos promoueri non debent. quod vtique non de omni pœnitente intelligendum eſt, ſed de eo tantum quem publicè, ac ſolenniter pœnituit: quæ pœnitentia ſemel tantum in Eccleſia †conceditur. Placuit tamen †Toletano Concilio, ſi neceſsitas, aut vſus exegerit, inter hoſtiarios, vel lectores huiuſmodi pœnitentes poſſe collocari.

c. ſi quis, & c. ſeq. 50 diſt.
c. placuit, d. diſt.

Qui exercuerũt officia ſecularia, ſi honeſti ſunt poſt reddita ratiocinia, poſſunt ordinari. ſecus eſt de vſurarijs. h. d.

Iis illi ſimiles ſunt, qui negotijs, & officijs ſecularibus ſeruiunt, quorum tamen vita ſi poſt depoſita onera, & †reddita ratiocinia deprehẽſa fuerit inculpata, omnibus poſſunt muneribus honeſtari. †Quòd ſi quis vſuras dum negotiaretur exercuiſſe compertus fuerit, non ſolum ordinandus non eſt, verùm etiam ordinatus deponendus. †Mens enim auida nec abſtinere nouit vetitis, nec gaudere conceſsis.

c. magnus de oblig. ad ratioc. ordin.
**c. de Petro, & c. ſeq. diſt. 47.*
c. virum, d. diſt.

Simoniaci, ſeditioſi, & iniuriarum vltores ordinari non poſſunt. h. d.

†Idem ſtatuendum eſt de eo, qui quaſi dona Dei empturus pecuniam ad imitationem Simonis obtulerit. †idem & de ſeditioſis, & his qui propriarum iniuriarum pertinaces fuerint vltores.

c. qui ſtudet 1. quæſt. 1. c. de hoc c. inſinuatum de ſimonia.
**c. ſeditionarios, diſt. 46.*

Fur occultus poteſt poſt reſtitutionem, & pœnitentiam ad ſacros ordines promoueri. h. d.

De fure an ad ſacros ordines promoueri poſsit quæri poteſt. †& ſi quidem ſponte furtũ confeſſus damnum paſſo ſatisfecerit, & pœnitentiam peregerit, ſi alioqui

c. finali de furtis.

alioqui idoneus fuerit, nec ſuper furto manifeſta reſperſus ſit infamia, ad ſacros ordines proculdubio promoueri poterit.

Baptizatus in ægritudine non debet ordinari regulariter, & rebaptizati nunquam ordinantur. h.d.

SED etſi nullum quis delictum perpetraſſe deprehendatur, quod illum à ſacris excludere valeat miniſterijs, adhuc tamē ſi vel de fide eius, vel continentia ſuſpicio ſit, promouendus non erit: vt ecce †ſi quis in ægritudine cōſtitutus baptizatus fuerit, quia fides eius non ex volūtate, ſed ex neceſsitate videtur eſſe, presbyter ordinari non debet, niſi fortè poſtea ipſius ſtudium & fides emicuerit, aut hominum raritas hoc exegerit. †Scienter autem rebaptizatis vt ad clericatus gradum promoueantur, permittendum non erit.

c. ſi quis in ægritudine, 57. diſt.
c. confirmădum, diſt. 50. c. quis bis, & c. ſeq. de conſecrat. diſt. 4.

Filij presbyterorū non poſſunt ordinari niſi fiant regulares, vel monachi, vel niſi ſint nati ex legitimo matrimonio, vel ſint valde morati. h.d.

PRESBYTERORVM quoque filij à ſacris miniſterijs arcendi ſunt, †niſi aut monachi fiant, vel cōgregatione canonica regulariter viuentes religiosè probati fuerint conuerſari. Sed hoc de ijs intelligere nos oportet, ad †quos adulterio natos paterna flagitia hæreditaria ſucceſsione deſcendunt. Vnde ſi vel ex legitimo nati ſunt matrimonio, vel morum honeſtas eos cō mēdabiles fecerit †exēplis, & auctoritatibus, non ſolū ſacerdotes fieri poſſunt, ſed etiā ſummi Sacerdotes.

c. 1. de filijs presbyter. non ordin. c. presbyterorū. c. niſi, 56. diſt.
**c. Cenomanenſe, d. diſt.*
vide c. Oſius, d. diſt.

Bigamus, & qui vxorem duxit viduam, eiectam, vel meretricem, ordinari non poſſunt. h.d.

†ITEM repellendi ſunt bigamus, & qui viduam, vel eiectam meretricem, vel ancillam vxorē duxerit. †Vidua eſt cuius cognitę maritus mortuus eſt. †Vnde is qui ab alio quidem ductam, ſed minimè cognitā duxit vxorem, propter hoc impediri non debet, quin poſsit ad ſacerdotium promoueri, cùm neuter carnem ſuam diuiſerit in plures. †Eiecta eſt quæ viuente marito eijcitur. †Meretrix, quæ multorum libidini patet, & †cuius turpitudo publicè vænalis eſt: quod non de ijs intelli-

c. ſi quis viduā 2. 34. diſt. quod eſt ex Canonibus Apoſtolorum. Itē qui corruptam.
c. curădum cum. c. ſeq. d. diſt.
**c. vidua, d. diſt.*
**c. debitum de bigamis non ordin.*
c. Valentino, d. diſt.
**d. c. vidua.*
**d. c. vidua*
**c. meretrices 32. queſt. 4.*

gendum eſt, qui tales adhuc vxores retinent, nam in ijs alia ratio eſt: quia ſcilicet coniugati non poſſunt in ſacris eſſe conſtituti: ſed de ijs quorum vxores defunctæ ſunt.

Bigamus eſt qui duas duxit vxores, & qui ſecundas nuptias tantũ de facto contraxit, reputatur bigamus, idem ſi cum vidua de facto contraxerit. h. d.

c. ſi quis viduam 1. diſt. 34. — *c. nuper, d. tit.*

Eſt autẽ bigamus, qui duas habuit vxores, ſiue baptizatus ambas, ſiue etiã †ante baptiſmũ alterã. Si quis tamẽ laicus primã duxerit, in ſacris conſtitutꝰ alterã, an ſit inter bigamos reputandus †hæſitatũ eſt. Ex facto autẽ reſponſum eſt, hunc quidẽ nec bigamum eſſe, nec maritum viduæ, quia tamen quantum in ipſo fuit, ſecundas nuptias contraxit, & viduam duxit, tanquam de bigamo fore conſtituendum.

Fornicatus cum pluribus concubinis, non incurrit irregularitatem bigamiæ. h. d.

c. quia circa, d. tit.

†Alivd iuris eſt de concubinis, quas ſi plures quis habuerit, irregularitatem bigamiæ non incurrit, ſed cum eo tanquam ſimpliciter fornicatus ſit, quo ad executionem ſacerdotalis officij diſpenſari poterit.

Corpore vitiatus, niſi modica ſit læſio, ordinari non poteſt. h. d.

Vide diſt. 55. — *c. 1. & c. fin. de corp. vitiatis.*

†Cavenda ſunt autem ijs, qui Eccleſiaſticis mancipandi ſunt officijs, non ſolùm animi, verùm etiã corporis vitia. Vnde aliqua parte corporis læſi ad ſacerdotium aſcendere non valent. Hoc tamen tunc obtinet, cùm euidens & notabilis eſt læſio. Cæterùm ſi modica ſit, vt puta, quia exiguã partem †digiti, vel vnguẽ nolentes amiſerint, ita vt ſine ſcãdalo poſſint celebrare, à ſacerdotio repellendi non erunt.

Abſciſſi ex neceſſitate promoueri poſſunt, ſecus ſi ex voluntate. h. d.

c. ex parte, d. tit. — *c. hi qui, d. diſt.* — *c. ſi quis, d. diſt.*

Idem ivris eſt de eo cui vel vi, vel †in cunabulis, vel de medicorum conſilio metu imminentis periculi virilia fuerint amputata, quòd ſi volentes, & †carnali vitio repugnare fortè cupientes ſeipſos abſciderint, quia †ſui homicidæ ſunt, ad clerum peruenire non poſſunt. Corpore enim vitiati non caſu, ſed propria vo

lunta-

luntate ſunt intelligendi, & †ſicut in illis veniam caſus impetrat, ita vindictam in ijs voluntas poſtulat.

c. qui partem, § in illis d. diſt.

Oculo priuatus indiſtinctè promoueri non poteſt, licet retineat ordines, ſi poſtea talis priuatio contingat.

HAEC autem diſtinctio non in omnibus membris ſibi locum vendicat. †Cui enim oculum abſtulit caſus, licet voluntas deſit, ſacerdotium tamen conſequi non poteſt. Cæterùm ſi ſacerdotali in ordine conſtituto, tale quid acciderit, quod olim integer acceperit, non amittet.

c. fin. d. diſt.

Olim furioſus, vel aliter vexatus non poteſt ordinari, clerici qui aliquando fuerunt dæmoniaci, non poſſunt ad vlteriores ordines promoueri. h. d.

IS quoque qui in †furorem aliquando verſus inſaniuit, aut †quolibet modo vexationis incurſibus effertur, aut quod propè furorem accedit, in †ſcæna luſerit, vel afflictione diabolica vexatus fuerit, ordinari non poterit. †Clerici etiam qui in adoleſcentia à dæmonibus cognoſcuntur obſeſſi, ad ſuperiorē gradum aſcendere non poſſunt.

c. maritum. diſt. 33.
*c. communiter, d. diſt.
*d. c. maritum.
c. clerici, d. diſt.

DE PRAEBENDIS, ET ALIIS BENEFICIIS.

Connexa & dependentia ſunt ſimul tractanda. h. d.

POSTHAEC videamus de præbendis, & illarum conceſſione, quæ pars Iuris extra propoſitam quidē materiā fortaſſe videri poterit: loquimur enim in præſenti de Iure perſonarum. Sed cùm ſuprà de dignitatibus Eccleſiaſticis, quibus præbendæ videntur annexæ, locuti fuerimus, non ſine cauſa ſequenti loco poteſt hæc Iuris materia tractari.

Qui in altari laborat, de altari debet & viuere. h. d.

PRAEBENDA †nihil eſt aliud, quàm Ius percipiendi prouentus Eccleſiaſticos, tanquam vni de collegio competens, & ex canonia procedēs. †Cùm enim vt lex diuina præcipit, qui altari ſeruit, de altari debeat & viuere; dignum eſt, vt qui diuinis adſcribūtur obſe-

Sumpta definitio ex Hoſt. in ſumma tit. de præbendis.
*c. cùm ſecundū Apoſtolū h. tit.

Concilio Calchedonenſi, & Placentino, c. neminem, c. ſanctorũ, 70. diſt.
c. epiſcopus h. tit.
d. c. cum ſecundũ Apoſtolum.

quijs, Eccleſiæ ſubſtentẽtur ſtipendijs. †Et ideo inſtitutum olim fuerat, vt ordinationes eorum, qui ſine certo titulo ordinati eſſent, in iniuriam ordinantium inanes eſſent: paulatim tamen benigniùs agi cœptum. Cõſtitutum eſt enim, vt ſi †Epiſcopus aliquem ſine certo titulo, vnde vitæ neceſſaria percipiat, ordinauerit, tam diu ipſe, †aut eius ſucceſſor ordinato neceſſaria ſubminiſtret, donec ei in aliqua Eccleſia conuenientia clericalis militiæ ſtipendia aſsignentur.

Mandatum ſuſcipiens de ordinibus conferendis certis perſonis, non tenetur eiſdem prouidere de beneficio, ſed mandans, ſecus ſi ſit mandatũ generale, vel ordinandi licentiam concedens.

c. ſi epiſcopus h. tit. in 6.
c. tuis queſt. h. tit.

QVOD ſi Epiſcopus mandato alterius in aliena diœceſi ordines celebret, †diſtinguẽdum eſt an de certis perſonis mandatum ſuſceperit, an generale & expreſſo nemine. Primo enim caſu mãdans, ſecundo mandatum ſuſcipiens inopi ordinato vitæ tenebitur neceſſaria miniſtrare: eis autem quibus à diœceſano datur licentia, vt à quo voluerint Epiſcopo ad ſacros ordines promoueri poſsint, ad præmiſſa non qui ordinant, ſed qui licentiam tradunt, obligantur, †niſi tamen ordinatus de paterna hæreditate vitæ poſsit habere ſubſidiũ.

Præbendæ conceduntur per collationem, & per inſtitutionẽ, & ſingulis rebus ſingula ſunt imponenda nomina. h. d.

c. cum in illis, § cum autem de præbend. in 6.

CONCEDVNTVR autem præbendæ, vel beneficia duobus modis, per Collationem, & per Inſtitutionem. †Collatio eſt libera quædã præbendæ conceſſio. Inſtitutio eſt præbendalis iuris ad præſentationem patroni facta tranſlatio, quæ licet & ipſa collatio poſsit appellari, commodius tamen eſt in præſenti ſingulas cauſas ſingulis appellationibus diſtingui.

DE COLLATIONIBVS.

Ex tribus capitibus conferuntur præbendæ, & ordinarium Collatorem facit lex, vel conſuetudo. h. d.

CONFERVNTVR autem præbendæ, vel beneficia aut ab ordinario, aut ex mandato legati ſedis Apoſtolicæ,

Apoſtolicæ, aut Pontificio reſcripto. †Ordinarius collator is eſt, quem aut conſuetudo approbauit, aut Iuris deſignauit auctoritas, vt Epiſcopus, Capitulum.

Quis ordinariè conferat beneficia, vide Panor. in c. cum Eccleſia de elect.

Si Epiſcopus, & capitulum habeant poteſtatem conferendi coniunctim, non poteſt vnus ſine altero, niſi in vno ſubſit impedimentum, conferre, & ſi Epiſcopus poſsit conferre, tamen de conſilio capituli etiam quòd ſit impeditus, capitulum non poteſt ſe in collatione intromittere, niſi Epiſcopus ſit negligens in remouendo impedimentum, & mortuo, vel abſente eo, cuius conſilio interueniente eſt conferendum, non eſt ob id differenda collatio. h. d.

†QVAM conferendi poteſtatem Epiſcopus, & capitulum interdum habent communiter, interdum diſiunctim: ſi communiter, alter ſine altero illam exercere non poterit, niſi vel mortis, vel ſuſpenſionis, vel maioris excõmunicationis impedimẽtum in altero adeſſe contigerit. Cùm verò ad ſolum Epiſcopum †cum conſilio ſui capituli, vel aſſenſu præbendarum ſpectat collatio, eo defuncto, vel ſuſpenſo: niſi Epiſcopus in petenda relaxatione ſuſpenſionis ſit in mora, capitulum ſe nõ poteſt intromittere. †Vbi verò collatio ad aliquẽ cum conſilio Epiſcopi pertinet, ſi quid illi humanitus contigerit, non erit ob hoc vacantis beneficij collatio differenda. †Idem iuris eſt Epiſcopo adeò in remotis agente, vt breui non poſsit illius haberi præſentia: quia in petendi, vel exſpectandi mora vacanti beneficio, poſſet imminere periculum.

c. vnico ne ſede vacante in 6.

d. c. vnico, § cùm verò.

d. c. vnico, § vbi verò.

d. § verſ. nec etiam.

Si Eccleſia ſteterit vacans per ſex menſes, beneficium deuoluitur. h. d.

EADEM ratione vbi ad ſolum Epiſcopum ſpectat collatio, ſi per ſex menſes cõferre diſtulerit, ad capitulum deuoluitur. Ex contrario ſi ad ſolum capitulum pertinuerit, & infra præſcriptum terminum hoc non fecerit, Epiſcopus cum religioſorum virorum conſilio exequetur: quod ſi omnes fortè neglexerint, Metropolitanus abſque contradictione diſponet.

c. 2. de conceſſ. præbendæ.

Regularibus prælatis non conferentibus intra ſex menſes, fit deuolutio ad ordinarium. h. d.

IDEM ſtatuitur in regularib⁹ prę latis: ſi enim que-

uis

c. vnico de ſupplenda negligentia prælatorum in Clem. c. ſicut nobis eo. tit. extr.

uis beneficia ad illorum diſpoſitionem ſpectantia intra conſtitutum tempus conferre negligãt, locorum diœceſani in non exemptis propria, in exemptis verò Apoſtolica auctoritate eorundem negligentiam iuxta præſcriptum in Viennenſi Cócilio modum ſupplebũt.

Tempus deuolutionis currit ſolum nõ impeditis, & à die notitiæ. h. d.

c. quia diuerſitatem de conceſſ. præbendæ.

†TEMPVS autem ſex menſium, nec currit legitimè impeditis, & à die notitiæ, non à tempore vacationis erit computandum.

Deuolutio non habet locum in Eccleſia non numerata, vel quando dignitas eſt ſuppreſſa. h. d.

c. ex parte, d. tit.

HAEC autem ita demum obtinent, ſi in Eccleſia erat diſtinctio præbendarum, & certus canonicorum numerus. †Cæterum ſi neque diſtinctæ præbendæ, nec certus ſit canonicorum numerus. Lateranenſi Concilio de beneficijs vltra ſex menſes vacantibus locus non erit. Idem etiam obtinet ſi per capitulum vacans dignitas legitimè fuerit ſublata.

Sede vacante capitulum non fungitur vice Epiſcopi in conferendo, & ceſſante cauſa ceſſat & effectus. h. d.

d. c. 2.

c. illa, ne ſede vacante.

LICET autem ob †negligentiam Epiſcopi conferendi poteſtas ad capitulum deuoluatur, †ſede tamẽ vacante in collationibus præbendarum Epiſcopi vice non fungitur, cùm eo caſu nullius ſuperioris poſſit argui negligentia.

Circa collationem factam poſt deuolutionem diſpenſari poteſt. h. d.

c. literas de ſupplenda negligentia prælatorum.

†IS quoque qui nimium ceſſando conferendi Ius amiſerit, ſi poſt ius collationis deuolutum nihilominus viris idoneis de beneficio prouidere voluerit, quãquam ob temporis lapſum collatio mero iure non teneat, ex diſpenſatione tamen & benignitate tolerari poterit.

Legati miſſi vel nati vigore ſuæ legationis, non conferunt niſi ſibi ſpecialiter concedatur, ſecus eſt in legatis de latere, qui conferunt, & ſine mandato ſpeciali etiam inuito patrono Eccleſiaſtico. h. d.

c. 1. de officio legati, in 6.

EX legationis quoque munere conferendi competit facultas, quod tamen non indiſtinctè obtinet: nam ſiue

ſiue miſsi fuerint, ſiue ſuarum prætextu Eccleſiarum, aliquid legationis ſibi vendicant, auctoritatem ex ipſa legatione nullam habent conferendi poteſtatem, niſi hoc alicui ſpecialiter indultum fuerit. His autem quos Romani Pontificis latus, & comitatus illuſtrat legatione fungentibus ſine ſpeciali conceſsione, etiam Eccleſiaſtico patrono inuito conferendi facultas competit. Sicut enim honoris prærogatiua lætantur, ſic eos auctoritate fungi congruit ampliori.

Legatus de latere non confert cathedrales Eccleſias regulares, nec dignitates poſt pontificalem maiores, nec poſt eodem tempore in eadem Eccleſia plures reſeruationes facere. h.d.

†SED tamen nec cathedrales, nec regulares, aut collegiatas Eccleſias, nec Eccleſiarũ cathedralium dignitates, ad quas per electionẽ promoti primum poſt Epiſcopum obtinent locum, veluti Archidiaconatum ſuæ diſpẽſationi, aut prouiſioni reſeruare poſſunt. Nec †plures beneficiorum reſeruationes eodem tempore, in eadem cathedrali, vel collegiata Eccleſia, vel ad eiuſdem collationem pertinentium faciet.

c. deliberatione d.tit.in 6.

c.præſent.§ ceterum d.tit.in 6.

Reſeruationes legatorum exſpirant finita legatione.h.d.

†ILLE quoque quas iure fecerint, dummodo ad beneficiorum iam vacãtium collationem non ſit proceſſum, eo ipſo quòd illorum finitur legatio, penitus euaneſcent, nec executores dati, amplius ea conferre poterunt.

d.c.præſent.

Taciturnitas habiti beneficij inualidat prouiſionem legati non ordinarij.h.d.

†SED nec aliter beneficium obtinenti ab Apoſtolicæ ſedis legato facta collatio valebit, quàm ſi de eo quod tunc prouiſus obtinet, mentio facta ſit ſpecialis, †licet id in aliorum ordinariorum collationibus minimè requiratur.

c fin.d.tit.in 6.

c.finali de officio ordinarij in Clement.

Licet ante acceptionem beneficij quis nullum habeat in eo ius: tamẽ collator de eo alteri primo non conſentiente, prouidere non poteſt, tamen primo prouiſo præfigi terminus ad acceptandum, quo lapſo poterit beneficium alteri conferri, niſi primus etiam lapſo termino acceptauerit. h.d.

ILLVD autem tam in ordinario, quàm etiam in

legato

c. ſi tibi abſenti de prebend. in 6.

legato ſtatutũ eſt, quòd ſi cui beneficiũ contulerint, licet is donec collationẽ ratã non habuerit, nullũ ius in eo acquiſiuerit, in perſona tamen alterius, primo non cõſentiẽte, de beneficio non libero ab ipſis facta prouiſio non ſubſiſtet, planè notificata collatione, & ad conſentiẽdũ termino cõpetenti præſtito, ſi primus non cõſenſerit, eo lapſo beneficiũ liberè cui viderint expedire, cõferre poterunt. Antequã tamen ipſum alij contulerint, nonobſtante lapſu termini, ſuum primus collationi poterit accommodare conſenſum.

Per reſcriptum Apoſtolicum præbenda confertur purè in diem, & ſub conditione, & pura collatio eſt, cùm alicui ſimpliciter de beneficio prouidetur. h. d.

Quomodo paulatim hæc reſcripta inualuerint, vide Io. And. ad Specul. tit. de conceſſ. præbend.

†PER reſcriptum Apoſtolicum mandatur fieri collatio, aut purè, aut adiecto die, aut ſub conditione. Purè, vt cùm mandatur ſimpliciter, vt alicui de beneficio, aut præbenda prouideatur.

Collatio Apoſtolici in diem facta, accedente decreto irritante, ligat manus ordinarij. h. d.

c. vnico de conceſſ. præbend. in Clement.

DIES adijcitur collationi, vt cùm præbenda conferri mandatur, quam quis intra menſem, aut alio tempore à vacationis notitia duxerit acceptandam; †quo caſu cùm temporis appoſitio fauorem afferat impetrãti, ſi decretum irritans fuerit appoſitum, collatio per ordinarium alteri facta intra præfixum tempus nullius obtinebit roboris firmitatem. †Decreti enim appoſitio, reſeruatio, executoris inhibitio, & lis mota beneficium affectum reddunt.

c. tibi de reſcript. c. dudum de præbend. in 6.
** Quid verò ſi nihil horum ſit vide in c. ſi capitulo. & c. ſi ſoli de conceſſ. præbend. in 6.*
** d. Clemẽt vnica.*

Publicè notum, præſumitur notum etiam priuatis. h. d.

†INTERPRETAMVR autem quem prædictæ vacationis habere notitiam, ex quo ipſa vacatio in loco, vel Eccleſia huiuſmodi beneficij publicè nota erit. Imputet enim ſibi ſi hoc caſu, quo de ipſius commodo agitur, id quod per ſe, vel per alium ſcire potuerit, ignorauerit.

Colla-

Collatio conditionalis, & concurrente decreto, non impletis conditionibus, non ligat manus ordinarij. h. d.

†S V B conditione mandatur fieri collatio, vt cùm alicui ſi per exequutoris inquiſitionem repertus fuerit vitæ laudabilis, vel ſi conſenſus acceſſerit Capituli, vel alia adiecta conditione, de beneficio prouideri committitur, & eo caſu etiam appoſito irritante decreto, non impletis adhuc conditionibus, vacans beneficium per ordinarium, aut per executorem ad prouidendum de tali beneficio datum, liberè conferri poterit.

d. Clement. vnica. c. ſi pro te de reſcriptis. in 6.

Obſtat taciturnitas obtenti beneficij etiam modici, niſi prouiſio ſit facta motu proprio.

S E D multum intereſt motúne proprio, an ad alterius petitionem de beneficio prouideri mandetur. †Si enim proprio motu, longè pinguius erit mandatum: nam etiam de beneficijs, quæ impetrans obtinet, nulla habita mentione, erit huiuſmodi prouiſio valida, qualiacunque fuerint beneficia, & in numero quantocunque quæ habebat impetrans, cùm ſibi prouiſio facta fuerit. †Quòd ſi ad petitionem gratia huiuſmodi facta ſit, quantumcunque modicum beneficium ſcienter taceatur, veluti ſurreptitia non valebit.

c. ſi Romanus Pont. de præbendis in Clement.
c. ſi motu proprio eo. tit. in 6.
d. c. ſi motu proprio, § ſecus.

Collatio facta motu proprio pluribus beneficiis in eadem Eccleſia ſimul vacantibus, intelligitur facta de pinguiori, ſi beneficia ſint æqualia, ad eum ſpectet electio, cui gratia eſt conceſſa. Collatio verò facta ad petitionem alterius ad minus beneficium reſtringitur, ſi ſint æqualia, eligit qui aliàs conferebat, & motu proprio tunc cenſetur gratia fieri cùm id exprimitur. h. d.

†I T E M ſi pluribus in aliqua Eccleſia vacantibus dignitatibus, vel præbēdis, Rom. Pont. de hac vacatione incertus, dignitatē vel præbendā, ſi qua nulli debita in ipſa vacat Eccleſia, cui quàm motu proprio cōferat, fiet interpretatio pleniſsima, & ad illā dignitatem, ſeu prębēdā erit habēda relatio, quę inter illas maioris cēſeatur eſſe valoris: quòd ſi forſan ęquales ſint, ad eā, quā is cui cōfertur, infra x. dies poſt habitam de dicta vacatione

c. ſi pluribus de præbend. in 6.

tione notitiam,duxerit eligendam : ſi verò ad petitionem alterius,gratia huiuſmodi facta fuerit, ad illam erit habenda relatio,quæ minoris valoris extitit, & ſi ſit æqualitas ad eam,quam is ad quem ipſarum ſpectat collatio,infrà dictum tempus elegerit, poſtquam ſibi huiuſmodi gratia erit nota.†Motu autem proprio tunc ſolum gratia fieri cenſetur, cùm hoc expreſſè cautum fuerit.

d.c. ſi motu proprio,§ fin.

Solus Papa tribuit ius in beneficijs vacaturis. h.d.

PROVISIO autem per Apoſtolicum reſcriptum facienda cæteris longè præſtat. Nam cùm ex †Lateranenſi concilio miniſteria & beneficia Eccleſiæ tribui, aut promitti non debeant antequam vacent,Romanus Pontifex etiam in ipſis ius poteſt tribuere vacaturis.

c.2. de conceſſ. præbend.

Ponit gradus quoſdam circa poteſtatem conferendi inter ordinarium legatum,& ſummum pontificem.h.d.

EST ergo inter ordinarium Legatum, ac ſummum Pontificem circa collationis poteſtatem quaſi per gradus aſcenſus quidam. Nam ad Epiſcopum †omnium quidem Baſilicarum,quæ in eius territorio poſitę ſunt, collatio regulariter pertinet,vacaturam tamen præbēdam ſuæ diſpoſitioni reſeruare non poteſt, & lōgè minus in eadem alicui ius tribuere. †Legatus autem non modò vacantes intra ſuæ legationis terminos Eccleſias conferre, verùm etiam vacaturas (iuxta ea quæ ſuprà diximus)reſeruare poterit, licet eidem in vacaturis alicui ius tribuendi nulla ſit facultas.At †Apoſtolicus & vbique vacantes donare, & vacaturas ſuæ prouiſioni reſeruare, & in vacaturis ius tribuere poteſt, cùm in ipſo plenitudo reſideat poteſtatis.

c.execrabilis de præbend. in extrāuag.

c.præſent. de offic.leg. in 6.

c. licet eccleſiarū, d.tit.in 6.

Si clericus, cùm mandatur prouideri de beneficio vacaturo negligat petere præbendam, non poterit poſtea aliam petere, niſi fuerit in canonicum receptus.h.d.

†QVO tamen caſu ſummus Pontifex de vacatura præbenda alicui prouideri mandat,ſi is,in cuius gratiā mandatum obtentum eſt, præbendam quando vacat, negligēter omittit, non poterit poſtmodum prætextu dicti

c.ſi cleric. de præbend.in 6.

dicti mandati, niſi antea in canonicum fuerit receptus, aliam in ipſa Eccleſia vacaturam petere.

Habens expectatiuam poteſt acceptare beneficium vacaturum primum, vel ſecundum, vel alterius, certum tamen acceptare non poteſt. h. d.

POTERIT tamen is cui certis ſuper hoc executoribus deputatis ab Apoſtolica ſede huiuſmodi gratia cōceſſa fuerit, non ſolùm primum in genere vacaturum beneficium, vel præbendam: verumetiam ſi rationabilis cauſa ſubſit, ſecundū & vlterius acceptare, certum tamen & expreſſum, priuſquam vacet acceptare non poterit, ne captandæ alienę mortis occaſio, ex benignitate gratiarum ſedis Apoſtolicæ tribuatur: quòd ſi de certo acceptatio ſecuta fuerit, nullam obtinebit roboris firmitatem: Vt Bonifacianæ conſtitutionis tenore, latius continetur.

c. ne captandæ, de conceſ. præb. in 6.

Reſcripto Apoſtolico diſpenſatur ſuper pluralitatem beneficiorum, maximè circa literatas perſonas. h. d.

INDE etiam licet beneficiatæ perſonæ de alio beneficio, niſi primò illud, quod obtinet omnino dimittat, prouideri non poſſit, niſi aut Cardinales ſint, aut Regum filij: per tale tamen reſcriptum, maximè circa literatas perſonas, ſuper hac pluralitate diſpenſari poterit.

c. de multa. de præbendu.

c. execrabilis. d. tit. in Clem.

Vbi de prioritate beneficij pluribus collati non conſtat, primò poſſeſſor, deinde maior prærogatiua præfertur. h. d.

ITEM ſi à ſede Apoſtolica, aut legato, & ab ordinario eodem die idem beneficium conferatur, & quæ fuerit primò facta collatio non appareat, nemine poſſidente, is erit cęteris præferendus, cuius conferens ampliore gaudet prærogatiua. Hac ratione & ij qui in aliqua Eccleſia in canonicos ſunt recepti, debēt in præbendarum aſſecutione cęteris ſiue legatorū, ſiue aliorum quorumcunq; auctoritate antea fuerint admiſsi, anteferri.

c. ſi à ſede, de præb. in 6.

c. duobus, de reſcriptis. in 6.

Quis dicatur receptus auctoritate Apoſtolica. h. d.

AVCTORITATE autem Apoſtolica receptus, &

c. hi qui. § fin. de præbend. in 6.
c. ſi apoſtolicæ.
c. ſi eum, d. tit.
d. c. ſi eum, § fin.

is intelligitur qui legati vel alterius mandato, cui ſpecialiter in ea re auctoritas Apoſtolica conceſſa fuerit, recipitur. Sed & ſi mandatum legati ratum habeat Ro. Pontifex, atq; id auctoritate ſua muniat, ex eo receptus non legati, ſed Apoſtolica intelligitur auctoritate receptus: atq; ideo eſt in †aſſecutione præbendæ omnibus poſt eum receptis in Eccleſia dicta præferendus.

Expreſſio eius quod tacitè ineſt nihil operatur, niſi per alium modũ, quàm quo tacitè ineſt fuerit facta expreſſio. h. d.

c. cum aliquibus, de reſcr. in 6.

ALIVD Iuris eſt, ſi ijs ad quos alias pertinebit canonicorum receptio facultas concedatur ab Apoſtolico, vt aliquem recipiant in canonicum eiuſdem Eccleſiæ ordinationibus fortè certum numerũ canonicorũ præfigentibus non obſtantibus: hoc enim caſu non Apoſtolica, ſed recipientium cenſetur auctoritate receptus, niſi quòd eum auctoritate Apoſtolica recipiant in literis caueatur expreſsè. Quòd ſi ad eos alias talis receptio non pertinebat, Apoſtolica dicetur auctoritate receptus. Aliâs verò ſi literæ impetratæ certi numeri canonicorum, nullam fecerint mentionem, quod illarum occaſione factum fuerit, nullam obtinebit firmitatem.

Papa non onerat aliquem pluribus prouiſionibus, niſi id exprimat. h. d.

ILLVD etiam omittendum non eſt, non ſolere Apoſtolicum eundem collatorem pluribus onerare prouiſionibus, niſi id velle ſe ſuis literis expreſsè fuerit complexus.

Mandati Apoſtolici fines ſunt diligenter cuſtodiendi, nec extenduntur niſi ad caſus expreſſos, etiam de conſenſu, & in præiudicium prouiſi. h. d.

c. cùm de non ſacerdotali, de præbend. in 6.

SVNT autem Apoſtolici mandati fines diligenter cuſtodiendi, ideoque non debent ad caſus alios quàm expreſſos extendi. †Vnde cùm iniungitur, vt alicui de præbenda certi valoris prouideatur, in præbenda minoris valoris etiam impetrante volente mandatum impleri non poterit.

Manda-

Mandatũ faciens mentionem de collatione, non poteſt trahi ad præſentationem vel inſtitutionem.h.d.

IDEM obſeruari oportet, ſi cui de beneficio, quod ad alicuius collationem ſpectat, prouideri mandatur, hoc enim caſu de eo quod ad eiuſdem præſentationem vel inſtitntionem pertinet, prouideri minimè poterit, nec etiam è conuerſo.

c. cùm in illis, § cum autẽ. d. tit.

Caſus reſignationis nõ includitur nec verificatur in caſu mortis.h.d.

EODEM ſpectat, ſi quis ab Apoſtolica ſede mandatum ſuſcipiat, vt ab aliquo beneficij reſignatione recepta, idem beneficium alteri conferat. Si enim is qui reſignaturus erat, rebus eximatur humanis, mandato locus non erit. Cùm non per reſignationem vacauerit, ſed per mortem.

c. ſuſcepto, de reſcrip. in 6.

Caſus futuræ vacationis nõ verificatur in caſu nouæ creationis.h.d.

IDEM obtinet ſi literæ Apoſtolicæ ſuper conferendo beneficio proximè vacaturo, fuerint impetratæ. Nam ad illud, quod poſt illarum impetrationem fuerit creatum, non extenditur.

Appellatione beneficij non venit penſio.h.d.

ET ſi quis literas ſuper obtinendis beneficijs, vſque ad certam ſummam impetrauerit, eidem non in penſione, ſed in beneficijs Eccleſiaſticis erit prouidendum, niſi de penſione in literis mentio habeatur.

c. quamuis, de præb. in 6.

Diſpoſitio regulariter reſtringitur ad tempus præſens, & mentio potentiæ intelligitur de præſenti.h.d.

EODEM etiam ſpectat quòd ſi de conferendo alicui beneficio ad Epiſcopi collationem ſpectante reſcribatur, illud ei conferri non poterit, cuius collatio ex negligentia ipſius Epiſcopi ad eiuſdem Capitulum deuoluta fuit: quanquam ex contrario de eo cuius ad Epiſcopum ex Capituli, vel alterius cuiuſcunque fine ad ſedem Apoſtolicam ex ipſius Epiſcopi, vel aliorum in hoc eidem ſuccedentium negligentia collatio fuerit deuoluta, hoc caſu prouideri poterit.

c. ſi de de beneficio, de prabend. in Clem.

Mandatũ Apoſtolicũ reſtrictionem recipit ex perſona prouiſi.h.d.

INTERDVM tamen licèt mandatum generale ſit,

ex perſona impetrantis recipit reſtrictionem. Vt ſicuí de præbenda proximè vacatura, ſimpliciter prouideri mandatur: nam ſi talis nondum ea ætate exiſtat, vt ad ſacerdotium promoueri poſsit, ſacerdotalis ſibi præbenda conferri non poterit.

c. ei cui, de præb. in 6.

Ex loco ſumitur reſcripti interpretatio. h.d.

d.c. quamuis. § & ideo.

EX loci quoq; expreſsione reſcripti ſumitur declaratio, & ideo quanquam ſub nomine Eccleſiarum Ciuitatis etiam Eccleſia cathedralis comprehendatur, cùm tamen alicui de beneficio mandatur in aliqua Eccleſiarum ciuitatis, vel diœceſis prouideri, ad cathedralem Eccleſiam mandatum, huiuſmodi non extenditur, ſecus eſt ſi in aliqua Eccleſiarum prouinciæ prouideri mandatur: tunc enim & Metropolitana & cęteræ cathedrales Eccleſiæ tali mandato includuntur.

Ordo ſcripturæ declarat mandatum. h.d.

c. mandato, d. tit. in 6.

EX ordine quoque ſcripturæ reſcripti interpretatio ſumitur, veluti cùm Ioanni de beneficio ad collationem ſuā, vel Pauli pertinente, vt alicui prouideat, mandatur. Nam ſi plura ſimul beneficia vacare contigerit ad vtriuſque collationem ſeparatim ſpectantia, tunc ordo ſcripturæ ſeruandus eſt, & de illo beneficio prouidendum erit, quod ad Ioannem noſcitur pertinere.

Cùm mandatur prouideri de beneficio ſpectante ad prouiſionem plurium intelligitur coniunctim. h.d.

d.c. cùm in illis, § finali.

SI verò de beneficio ad aliquorum collationem, vel præſentationem ſpectante, non adiecto communiter vel diuiſim prouiſio iniungitur facienda, in beneficio, quod ad collationem vel præſentationem alterius tantùm pertinet, adimpleri non poterit.

Ex inſertione cauſæ elicitur interpretatio reſcripti. h.d.

c. ſi pauper clericus, de præb. in 6.

ITEM inſertio cauſæ declarat reſcriptum, ſicut accidit, cùm clerico nullum beneficium obtinenti ob paupertatem per Epiſcopum de beneficio prouideri mandatur. Nam ſi antequam ei prouiſum ſit, beneficium fuerit aſſecutus, ceſſante cauſa mandati prouidere ſibi Epiſcopus in poſterum non tenetur.

Ex ſimplici mandato de prouidendo non poteſt prouideri obtinenti aliud beneficium, niſi fuerit id expreſſum, quo caſu ſolùm vnicum & non curatum beneficium obtinenti prouideri poterit, & pluralis locutio reſtringitur ad duo. h.d.

NAM & is cui conceditur, vt idoneo poßit in ſua vel aliena Eccleſia prouidere beneficiũ, aliud obtinenti prouidere non poteſt, niſi vel primò ille beneficium, quod obtinet, omnino dimittat, vel in conceſsione huiuſmodi ſit expreſſum, quòd etiam beneficiatæ valeat prouidere perſonæ, quo caſu vnicum duntaxat beneficium, atq; illud non curatum obtinenti prouideri poterit. Sed ſi conceſſum fuerit, vt prouidere illi valeat, qui & alia beneficia noſcitur obtinere, huiuſmodi pluralitas debet ſolùm ad duo beneficia non curata reſtringi. *c.is cui, d.tit.*

Mandatum ſimplex de prouidendo non extenditur ad beneficium curatum, vel electiuum. h.d.

EX natura quoque & beneficij qualitate Apoſtolicum reſcriptum reſtrictionem recipit, nam ſi de quibuſcunque beneficijs prouideri mandatum fuerit de animarum cura mentione non habita, de ijs prouidendum non erit, quibus huiuſmodi cura noſcitur imminere. Illis quoque pro quibus ſcribitur, vt de perſonatibus & dignitatibus ad collationem, prouiſionem, præſentationem vel diſpoſitionem pertinentibus quorumcunque prouideatur, de ijs prouideri non poterit, ad quos per electionem præficiendi aſſumuntur. *d.c. cùm in illis.*

Gratia alicui conceſſa, vt prouidere poßit perſonis idoneis incerta Eccleſia perſonis non expreßis, non expirat re integra per obitum concedentis: ſecus ſi perſonæ eſſent expreſſæ. h.d.

ILLVD quoque omittendum non eſt: Quòd ſi cui nulla facta perſonarum expreſsione ſit gratioſè conceſſa facultas, vt auctoritate Apoſtolica, aliquibus perſonis idoneis, in certa Eccleſia prouidere poſsit, vel beneficia, quorũ collatio eſt ad ſedem Apoſtolicam, legitimè deuoluta, cõferre: huiuſmodi conceſsio etiam re integra, per obitum concedentis non expirat: ſecus ſi *c. ſi cui nulla. d.tit.*

Aliud obtinet ſi ſit datus executor nõ ſuper prouiſione facienda, ſed ſuper gratia facta, vide c ſi ſuper gratia, de offic. Iudic. deleg. lib.6.

**c.u cui, de offic. Iud. deleg.*

†ſuper prouiſione certæ perſonæ facienda eidem ſit data poteſtas, non ob ſuam, ſed eius cui prouidetur gratiam vel fauorem. *Illa enim expirat omnino, ſi concedens re integra moriatur.

Mãdatarius cuius nõ eſt electa induſtria poteſt altari mandare .h.d.

ILLVD etiam intereſt: Vtrum cui ab Apoſtolica ſede prouiſio de beneficio in certa Eccleſia diœceſi, vel prouincia certæ perſonæ facienda committatur, an de certa Eccleſia incertæ tamen perſonæ. Primo enim caſu licitè quis vices ſuas, alteri committere poterit, ſecundo verò cum in eligenda perſona mandatarij electa videatur induſtria, prouiſionem ſibi commiſſam alteri demandare non poterit, niſi forma commiſſionis id habeat, vt per ſe, vel per alium hoc expedire valeat.

Beneficia Eccleſiaſtica debent ſine diminutione conferri .h.d.

c. maioribus, de præbend.

Vide c. vt noſtrũ, vt eccleſ. benef. ſine dimin. conferantur.

POSTREMO illud ſciendum eſt tam †Turonenſi Concilio cautum eſſe, ne præbendæ aliquam ſectionem patiantur, quàm ex *Lateranenſi, ne quis conferens beneficium Eccleſiaſticum partem prouentuum ſuis vſibus retinere audeat, cùm ſine vlla debeant diminutione conferri.

DE INSTITVTIONIBVS ET IVRE PATRONATVS.

Quando dicatur prouideri per Inſtitutionem, quid ſit Ius patronatus, & quibus modis conſtituatur .h.d.

Ex Hoſt. in ſumma, de iure patron.

ACCIDIT autem interdum vt prælati liberam de vacantibus beneficijs diſponendi facultatem non habeant, quod tunc euenit cùm ea vacare contigerit, in quibus aliquis Ius obtinet patronatus: tunc enim ſtrictè ſumpto vocabulo non conferre, ſed inſtituere dicentur eos quibus præſentante patrono, prouidendum erit. Eſt igitur †Ius patronatus poteſtas præſentandi instituendum ad beneficium vacans. Conſtituitur autem tale Ius varijs modis: veluti Eccleſiæ ædificatione, dotatione, & ſimilibus.

Aedificans ritè vel dotans acquirit Ius patronatus, & eum ſequi debent commoda quem ſequuntur incommoda. h.d.

AEDIFICATIONE *acquiritur Ius patronatus, cùm quis Eccleſiam de conſenſu diœceſani Iuris ordine ſeruato conſtruxit. Dotatione acquiritur vt cùm is qui non fundauit, Eccleſiæ pro dote certa bona aſsignauit. Sicut enim in carnali matrimonio ad onera ſubſtinenda dos áſsignari debet, ita etiam concedéda ſunt Eccleſiæ quæ ad luminaria, ‡& ad cuſtodiam, & ad ſtipendia cuſtodum, & ad cætera ſacræ domui neceſſaria ſufficiant. Inſtitutum eſt igitur, vt quaſi cuiuſdam loco remunerationis ad præſentationem patronorum in fundatis, vel dotatis Eccleſijs ſacerdotes inſtituantur, nullo profeſsionis, †vel ſexus habito diſcrimine.

c. nobis, de iure patron. c. quicunque. c. filijs. c. decernimus, 16. quaeſt. 7.

Scilicet in patronis, vide Abbat. in c. fin. de conceſſ. præb.

Eccleſiaſticus patronus habet ad præſentandum menſes ſex, laicus quatuor. Eccleſiaſticus non poteſt variare, laicus poteſt. h.d.

SVNT tamen inter Eccleſiaſticos & laicos patronos, † pleræque differentiæ. *Nam Eccleſiaſtico ad præſentandum ſex menſium conceditur ſpacium. Laico quadrimeſtre tempus datur, & videtur optima ratione inductũ, vt longius præfigatur tempus Eccleſiaſticis, *quippe quibus ſemel facta præſentatione amplius variare minimè licet, quod in laicis diuerſum ſtatuitur:

De his differentijs vide Abbat. in c. cum propter, de iur. patron.
c. vnico, de iur. patron. in 6.
c. cum autem, de iur. patron.

Epiſcopus qui inſtituit ſecundo loco præſentatum in pœnam tenetur prouidere etiam primo præſentato. h.d.

SED ſi laicus, cui plures præſentandi tributa eſt facultas, primò Ioannem inſtituendũ offerat, ſecundo loco Paulum vtrumq; idoneum. Ordinarius autẽ ſecundo loco præſentatũ inſtituat. Videamus an primus appellare valeat, †& ſtatutum eſt de ſecundo factam inſtitutionem infringi non poſſe. Epiſcopum tamẽ qui primo loco præſentatum dolo recuſauit admittere, recuſato, vt in competenti beneficio prouideat compellendum: vt in eo puniatur, in quo eum deliquiſſe conſtat.

c. paſtoralis officij, d. tit.
c. quòd autem.
c. cum autem, d. tit.
d. c. paſtoralis.

Legatus de latere poteſt derogare Iuri patronatus Eccleſiaſticorum non laicorum, Eccleſiaſtico patrono reddenda ratio prouentuum patronatæ Eccleſiæ, ſecus laico. h.d.

c. dilectus filius, de offic. legati.

c. cùm dilectus, de iure patron.

**Vide Hoſt. & Abba. in c. cùm ad ſedem, de reſtit. ſpoliato.*

LEGATVS etiam beneficium in præiudicium Eccleſiaſtici patroni, vt ſuprà tetigimus, conferre poteſt: *cùm in laicis diuerſum accidat. Item Eccleſiaſtico patrono de temporalibus rebus ratio debet *exhiberi; quod in laico minimè obtinet.

Patronus laicus poteſt deferre ad ſuperiores clericos, qui dilapidant bona Eccleſiæ, cuius eſt patronus. h. d.

c. filijs, 16. quæſt. 7.

LICEBIT tamen patrono laico, ſi ſacerdotem ex collatis in Eccleſiam rebus fraudare cognouerit, aut honeſta illum conuentione compeſcere; aut Epiſcopo vel competenti Iudici corrigenda denuntiare: quòd ſi talia agere temptet & Epiſcopus, Metropolitano eius hæc inſinuabit: ſin autem & Metropolitanus talia gerat, Principis hæc auribus (ſi aliter Eccleſiæ conſuli non poſsit) intimare non differet.

Ius patronatus tranſmittitur ad quoſcunque heredes, & plures ſuccedentes vni habent vocem vnius, nec heres patroni inſtitutum mutare poteſt. h. d.

§. plures, de iur. patron. in Clem.

c. querimoniam, d. tit.

SVCCESSIONE quoque Ius patronatus acquiritur, quod quidem procedit ſiue ſui, ſiue extranei, ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato ſint hæredes. †Plures tamen ab vno ex patronis Eccleſiæ relicti hæredes, vocem duntaxat vnius habebunt in præſentatione Rectoris, *nec iam inſtitutos mutare poterunt.

Si patroni in præſentatione non ſint concordes, attenditur maior & melior pars. h. d.

c. quoniam, d. tit.

ETSI fortè in plures partes patronorum ſe vota in præſentando diuiſerint, ille præficiendus eſt Eccleſiæ, qui maioribus iuuatur meritis, & plurium approbatur conſenſu.

Si Eccleſia ob patronorum diſcordiam detrimentum patiatur, poteſt Epiſcopus interdicere diuinis. h. d.

c. 1. d. tit.

**d. c. quoniam. c. cum propter, eo tit. in patronu Eccleſiaſt. ſex mẽſes conſtituti ſunt. c. cum te, eo tit.*

QVÒD ſi ita ſimultates inter eos ortæ fuerint, vt ſacerdos ſuo ibi officio canonicè fungi non poſsit, ſi aliter prouideri non poterit, præcipere debet Epiſcopus, vt ibi miſſarum ſolennia non celebrentur, donec patroni ad cõcordiam redeant, *quod ſi intra quatuor menſes

menſes factum non fuerit, tunc ordinet Antiſtes Eccleſiam ſicut melius eam ſecundũ Deum iudicauerit ordinandam.

Epiſcopus poteſt ex cauſa Eccleſiam patronatam ſecundum certam formam commendare. h. d.

QVOD ſi neceſſarium, aut expediens eſſe duxerit, poterit etiam interim Eccleſiam alicui commendare, ita tamen vt ſi parochialis ſit Eccleſia nemini commendetur, qui non ſit in ſacerdotio conſtitutus, nec huiuſmodi commenda vltra ſemeſtris temporis ſpacium vires ſuas porriget, nec in vnius perſona, niſi vnica fieri poterit.

c, nemo deinceps, de elect. lib. 6.

Epiſcopus in Eccleſia Iuris patronatus Laicorum ex cauſa poteſt ponere œconomos, qui colligant fructus erogandos in vtilitatem laicorum. h. d.

ERIT etiam Epiſcopo facultas in Eccleſijs, in quibus Eccleſiaſtica perſona præſentationem non habet, ſi vel minus idonei præſententur, vel alia de cauſa aliquos in eis inſtituere non valeat, œconomos ponere qui fructus percipere debeant in Eccleſiarum vtilitatem erogandos, aut his qui quandoque inſtituentur fideliter reſeruandos.

c. cum vos, de officio ordinary.

Patroni poſſunt conuenire de præſentando alternis vicibus, & plures ſimul poſſunt præſentari, vt de ipſis Epiſcopus eligat inſtituendum. h. d.

SED vt faciliùs prouideatur Eccleſijs, non inconueniens viſum fuit patronos ipſos inter ſe poſſe liberè conuenire de Rectore ab eis alternis vicibus præſentando, quibus etiam ex eadem cauſa permittitur, vt plures ad vacantem Eccleſiam præſentare valeant, ita vt vnus ex eis eligi poſſit per Epiſcopum & admitti.

d. c. plures. de iur. patron. in Clem.

Ius patronatus donari poteſt, ſed ob donationem non præiudicatur Iuribus Epiſcopalibus, vendi autem non poteſt, niſi cum vniuerſitate. h. d.

DONATIONE quoque Ius patronatus acquiritur. Vt cùm Ius quod quis in Eccleſijs habet in aliquem liberaliter confert, quæ ſi * fiat Eccleſiæ, aut loco religioſo,

**c. vnico, d. tit. in 6. vide. c. nullus, & ibi gloſſ. eo tit.*

gioſo,quamuis abſque aſſenſu Epiſcopi facta fuerit, efficax eſt cenſenda, ſed per eam Epiſcopalibus Iuribus in aliquo non derogatur. Sed ſi quis dato pretio huiuſmodi ſibi Ius comparare auſus fuerit, talis contractus irritus erit & inanis, †niſi tale Ius cum vniuerſitate rerum temporalium transferretur.

c. ex literis, d. tit.

Epiſcopus non poteſt ſpernere patroni præſentationem. Patronus nō poteſt quem propria auctoritate inſtituere, ſub pœna excommunicationis. h. d.

c. illud, d. tit.

QVEMADMODVM autem ad præſentationem patroni, debet Epiſcopus clericos inſtituere, †& quod ſpretis fundatoribus de vacanti Eccleſia diſpoſuerit, erit irritum: ita etiam patronus auctoritatem Epiſcopi negligere non debet. Quòd ſi laici auſu temerario propria auctoritate ad inſtitutionem proceſſerint, tam ipſi anathemate feriendi, quàm etiam perperam inſtituti clerici communione ſunt priuandi, qui ſi etiam adhuc perſtiterint, à miniſterio Eccleſiaſtico, & ordine deponendi erunt.

c. preterea, d. tit.

Patroni putatiui præſentatio tenet. h. d.

INTERDVM accidit, vt eius qui patronus non eſt, præſentatio tamen rata ſit habenda. Vt cùm ordinarius ad eius præſentationem clericum inſtituit, qui & Iuris patronatus erat poſſeſſor, & patronus credebatur, nam ſi poſtea Ius patronatus alius in iudicio euicerit, Inſtitutus non debet propter hoc ab Eccleſia remoueri.

c. conſultationibus, d. tit.

Nemo poteſt ſeipſum præſentare. h. d.

LICET autem patronus alios præſentet, ſeipſum tamen quanquam clericus ſit præſentare non poteſt, quantumuis idoneus ſit, & quibuſcunque ſtudijs iuuetur & meritis. Cùm nullus Eccleſiaſticis ſe officijs vltrò immiſcere debeat.

c. per noſtras, d. tit.

Nemo ſibi beneficium confert, veluti nemo ſe præſentat, nec vacaturi beneficij tenet collatio, aut præſentationis promiſſio. h. d.

SVNT autem inſtitutiones collationibus in quibuſdam ſimiles, in quibuſdam verò diſsimiles. Similes ſunt quia

quia quemadmodum is, qui ſeipſum præſentat inſtituendus non eſt, †ita etiam is, ad quem pertinet collatio, ſeipſum non poteſt inſtituere cùm inter dantem & accipientem diſtinctio debeat eſſe perſonalis. Item quemadmodum vacaturæ præbendæ, non tenet regulariter collatio: †ita etiam promiſsiones de non vacantibus beneficijs Eccleſiarum, in quibus quis Ius obtinet patronatus, nullo Iure ſubſiſtunt.

c.fina.de inſtitutionibus.

c.final.c.ex tenore, de conceſſ.prabend.

Capitulum ſede vacante poteſt inſtituere præſentatos, idem poteſt vicarius ſine ſpeciali mandato Epiſcopi.h.d.

DISSIMILES ſunt, quia & ſi Capitulum ſede vacante, beneficia, quæ ad collationem Epiſcopi pertinent, conferre non poſsit: præſentatos tamen à patronis poteſt, ſi idonei ſint admittere, & inſtituere. Idem obtinet in †vicario, quia licèt ſine ſpeciali conceſsione conferre non poſsit, præſentatos tamen inſtituere minimè prohibetur.

c.cùm in generali, de offic.vicary, in 6.

In Rectorem parochialis Eccleſiæ poteſt præſentari etiam non in ſacris conſtitutus, licèt ſecus in libera collatione, in qua tamen poteſt diſpenſari cum eo qui eſt conſtitutus in minoribus.h.d.

SVNT etiam in eo diſsimiles quòd in Rectorem parochialis Eccleſiæ, & non in ſacris conſtitutus præſentari poteſt, dummodo aliàs ſit idoneus, & infra tempus à Iure conſtitutum ad ordines, quos ipſius Eccleſiæ cura requirit promoueri valeat: † Collatio autem fieri non poteſt, niſi in perſona eius, qui ſaltem ſit in ſubdiaconatu conſtitutus: cum his tamen, qui in minoribus ſunt ordinibus conſtituti, ſi tales ſint, qui infra breue tempus poſsint in presbyteros ordinari, diſpenſari poterit.

c.preterea, de atat.& qual.

Patronis defertur circa honorem, & vitæ neceſſaria ſubminiſtranda.h.d.

DEFERTVR autem patronis non ſolùm circa præſentationem, verumetiam circa honorem *proceſsionis, & circa neceſſarium vitæ ſubſidium. Nam ſi aut ipſi, aut illorum filij ad inopiam redacti fuerint, illis erit modeſtè ab Eccleſia ſuccurrendum.

c.nobis, de iur. patron.

IUS

Ius patronatus tollitur ceſsione, Collegij conſtitutione, Eccleſiæ deſtructione, delicti perpetratione. h. d.

c. vnico. d. tit. in 6

TOLLITVR Ius patronatus †ceſsione, vt putà cùm quis id Eccleſiç, in qua ius habet huiuſmodi, conferendum duxerit. †Item ſi quis Eccleſiam ſine ſui reſeruatione Iuris collegiatam fieri patiatur, eo *amplius conſtat, ſi ædes ſacræ incẽdio conſumptæ fuerint, vel etiam terræ motu, vel vitio ſuo corruerint, extingui Ius patronatus neceſſe eſt. † Sed & ſi patronus auſu nefando Rectorem vel clericũ ipſius Eccleſiæ per ſe, vel per alios occidere, vel mutilare auſus fuerit, tam alias pœnas, quàm Iuris patronatus amiſsionem ſubſtinere debet. †Idem iuris eſt, ſi patronus efficiatur hæreticus: cùm enim bona hæreticorum vniuerſa ſint *confiſcanda, meritò cum iſta vniuerſitate etiam Ius patronatus interibit.

Vide glo. & Panor. in c. nobis, d. tit.
*Vide gloſſ. & Doſto. in c. quoniam, d. tit.
†c. in quibuſdã, de pœnis.
Archidiac. d. c. vnico.
*c. cum ſecundũ, § bona hæreticorum, de hæret. lib. 6.

DE CLERICIS NON RESIDENTIBVS.

Si conferatur beneficium non idoneo ad reſidendum, & prouiſus priuandus eſt beneficio, & collator conferendi poteſtate. h. d.

DEBENT autem hi quibus Eccleſiaſtica miniſteria ſunt committenda, tales deligi, qui & reſidere in Eccleſia, & curam demandati ſibi officij per ſeipſos valeant exercere: quod ſi aliter actum fuerit, & qui receptus fuerit, quod cõtra ſacros canones acceperit, amittet, & qui dederit, largiendi poteſtate priuabitur.

c. quia nonnulli, h. tit. ex concilio Later.

Qui ſine cauſa non reſidet, poſt monitionem priuandus erit, & quæ ſint iuſtæ cauſæ non reſidendi. h. d.

SI tamen ab initio idonei ad reſidendum reputati, poſteà Eccleſias, vel præbendas ſibi †conceſſas, ſine iuſta & neceſſaria cauſa deſerant, ſi moniti, & congruo tempore expectati non redierint, eis priuari poterunt. Iuſtæ non reſidẽdi cauſæ ſunt, veluti ſi†quis aut Romano Pontifici, aut proprio Epiſcopo obſequiũ exhibeat. *Item ſi iura, & negotia Eccleſiç ſuæ fideliter proſequatur, *aut ſi vt ſtudiorum cauſa abeſſe poſsit, eſt alicui ſpecialiter indultum, & ſi quæ ſint aliæ ſimiles.

c. inter quatuor, h. tit.
*c. cum dilectus, c. ſeq. h. tit.
*c. ex parte, h. tit.
*c. ſuper ſpecula, de magiſtris, vide c. tuæ fraternitatis, h. tit.

Ad

Ad memoriam iuuandam conducit repetitio.h.d.

HAEC de præbendis,& dignitatibus,atque illarum prouiſionibus dixiſſe nos ſufficiat. Verùm quia in hoc tractatu diffusè immorati ſumus, vt ſequentia præcedentibus melius contexamus, quædam in memoriam reducemus. Perſonarum ergo quidam laici ſunt,quidam clerici. Rurſus clericorum quidam ſunt in ſacerdotio conſtituti, quidam in ſacris licèt non in ſacerdotio, quidam nec in ſacris nec in ſacerdotio. Eorum rurſus qui in ſacerdotio conſtituti ſunt, quidam ſunt in celſiore gradu, vt Epiſcopi, quidam in inferiore,vt presbyteri. In ſacris verò dicuntur conſtituti Diaconi & ſubdiaconi. Qui verò nec in ſacerdotio, nec in ſacris reperiuntur, ij ſunt qui ſunt in minoribus ordinibus conſtituti. Cæterùm quoniam adhuc quidam in Eccleſia ſunt,qui non minus in laicatu quàm in clericatu conſtituti Domino deſeruiunt: vt ſunt regulares ac monachi:reſtat vt & de his pauca ſubijciamus.

DE REGVLARIBVS AC MONACHIS.

Regulariter valet argumentum à regulari ad monachum, & contrà.h.d.

QVONIAM verò ſiue de regularibus agendum ſit,ſiue de monachis, eadem ferè iura ſeruantur, ne verboſa fiat euagatio, dirigamus ſermonem in perſonas monachorum, idem etiam intellecturi de regularibus cæteris. Nam ſi quid in ijs propriè ſeruetur, ſeparatim oſtendemus.

Ex triplici capite quis fit monachus, & impubes à patre traditus monaſterio,poſt annum pubertatis,poteſt redire ad ſeculū ſi velit.h.d.

MONACHI fiunt aut ex paterna deuotione, aut ex propria profeſsione,aut ex voti emiſsione.Ex paterna deuotione monachus quis efficitur,cùm pater filios impuberes monaſterio offert. Quo caſu ſi impuberes ſacram tonſuram,vel velamina ſuſceperint,quinto decimo ætatis anno moneri debent, & inquiri vtrum in ipſo habitu permanere cupiant:ſi permanſuros ſe profeſsi-

c.monachum, 10.quaeſt.1.

c.illud. 20. quaeſt.1.

feſsi fuerint, vel profeſsionem à ſe prius factam ratam habuerint, vlterius pœnitendi locum non habebunt. Si verò ad ſecularem habitũ reuerti maluerint, redeũdi licentia concedenda erit, quia ſatis inutile eſt, vt coacta ſeruitia Domino præſtentur. Qua etiam ratione cõſtitutum eſt, ne quis inuitus ordinari debeat.

Si impubes præter parentum voluntatem monaſteriũ fuerit ingreſſus, poſſunt parentes intra annum reclamare, ſecùs ſi ſit pubes. h. d.

c. ſi quis ante, h. tit.

QVOD ſi impubes præter parentum voluntatem tonſuram accepit monachalem, parentes id factum irritare valent, ſed ſi intra annum ad proprium Epiſcopum, vel alium competentem iudicem non reclamaue rint, reuocare amplius non poterunt. Si verò in grandiori ætate adoleſcentes ſeruire Deo elegerint, non eſt poteſtas parentibus prohibendi.

Profeſſio eſt duplex, tacita, & expreſſa, & poteſt fieri etiam ante annum. h. d.

PROPRIA profeſsione monachus efficitur quis aut expreſsè aut tacitè. Expreſsè vt ſi quis poſt annum probationis habitum ſuſcipiens monachalem regulis monaſterij obſtringi ſe velle profitetur. †Si tamem ante tempus probationis regulariter præfinitum, is qui conuerti deſiderat habitum recipit, & profeſsionem emittit, Abbate per ſe vel per alium profeſsionem recipiente regulari obſeruantia obligatur, & verè monachus eſt cenſendus.

c. ad apoſtolicam, h. tit.

Ex cauſa poſt annum poteſt profeſſio differri, vt ſi ingreſſus monaſterium ſit incognitus. Et ſeruus triennio in monaſterio commoratus, per monachationem ſit liber. h. d.

QVEMADMODVM autem diſcretus Abbas ex cauſa ante probationis tempus profeſsionem recipere poteſt, ita ex cauſa interdum proferre. Vnde ſi quis incognitus monaſterium ingredi voluerit, ante trienniũ monachalis habitus concedendus non erit, ne ſi forte poſt annum ſtatim præſtetur, poſtea ſeruus, aut aliàs inhabilis ad monaſterium deprehendatur. Quod *ſi ſeruus per triennium in monaſterio commoratus, poſteà

**c. ſi ſeruus ſciente, verſ. debent, 54. diſt. vide c. de epiſc. & cler.*

poſteà monachus effectus fuerit, ex hoc liber etiam efficietur.

Ordinatus ignorante domino ſi fiat monachus fit liber, aliàs dominus poteſt intra annum recipere ſeruum. h.d.

QVINIMÒ ſi prius †ignorante domino ad ſacra miniſteria ordinatus monachus fieri elegerit, iugum ſeruitutis euadet: aliâs intra *vnius anni ſpatium domino & ſeruilem fortunam probare, & ſeruum ſuum recipere licebit.

Vide c. ex antiquis. d. diſt.

d. c. ſi ſeruus ſciente.

Prædicatores Minores, & Mendicantes, non poſſunt profiteri ante lapſum anni, & recipientes profeſſionem puniuntur. h.d.

QVOD tamen de facultate recipiendi ante annum profeſsionis dicitur, non eſt perpetuum. Prædicatores enim & Minores, aliiq; mendicantium ordines, ante annum probationis elapſum, quenquam ad ſui ordinis profeſsionem, vel ſeculi renuntiationem faciendam, recipere nó poſſunt: quòd ſi fortè contrà fecerint, & is qui ſic receptus fuerit eorundem ordini minimè alligabitur, & receptores à receptione ad profeſsionem quorumlibet ſuſpenſi, tam excommunicationi, quàm aliis pœnis, quæ huiuſmodi regularibus pro culpis infligi ſolent, grauioribus ſubiiciendi erunt.

c. 2. & 3. h. tit. in 6.

Delatio habitus tacitam oſtendit profeſſionem, & vnuſquiſq; debet ſe conformare cum habitu quem gerit. h.d.

TACITE profitetur quis, cùm idoneis coniecturis apparet, quòd perpetuò vult domino in religione ſeruire, & vitam ducere monachalem, vt putà habitum †poſt annum retinendo, vbi is nouitiis, & profeſſis, communis & indiſtinctus eſt, vel profeſſorum habitum ſuſcipiendo, vbi is diſtinctus habetur. *Vnde & Toletano Concilio inductum eſt, vt clerici qui ſe fingunt habitu, & nomine monachos, & non ſunt, corrigantur, & veri monachi fiant.

c. ex parte, h. tit.

c. fin. eo tit. in Clement.

**c. vt clerici, h. tit.*

Ponit differentiam inter expreſſam, & tacitam profeſſionem. h.d.

VTRVM autem quis expreſsè profeſſus fuerit, an tacitè, interdum multum intereſt. Expreſſa enim profeſsio etiam ſeculari habitu non mutato, illi religioni præciſè

c. conſtitutionem, h. tit. in 6.

præciſè obligat quàm quis profeſſus fuerit. Tacitè verò facta infra probationis annum, per habitus qui profitentibus tantum datur ſuſceptionem, non illi ſpecialiter, cuius eſt ſuſceptus habitus, ſed* generaliter religioni recipientem obligat, dum tamen legitimæ ſit ætatis, aſciens & prudens triduo in eius habitus delatione perſeueret.

c. conſulti, verſ. in primo caſ. h. tit.

Beneficium non vacat per religionis ingreſſum ante profeſſionem, niſi de conſenſu ingreſſi. h. d.

ET ſi contigerit eum qui religionem ingreditur beneficium retinere, intra probationis annum non erit alicui conferendum, ſed interim per alium aſsignata ſibi congrua de prouentibus portione, beneficio inſeruiendum erit: ſi tamen ingreſsi ad id accedat aſſenſus, aut quòd vitam mutare voluerit liquidò appareat, aut legitimam profeſsionem emiſerit, beneficium alteri liberè conferri poterit.

c. beneficium, h. tit. in. 6.

Qui vitam regularem vouit, monaſterium ingredi debet, non obſtante quòd fuerit prælaturam conſecutus. h. d.

IS quoque qui votum de ingreſſu religionis compos mentis emiſit, vt monachus fiat cogendus erit. Vſque adeò enim Deo voti ligat emiſsio, vt etiam ſi quis poſt votum prælaturam fuerit conſecutus, Domino tamen promiſsa reddere ſit compellendus.

c. porrectũ, h. tit.

Per votum ſolenne derogatur ſimplici. h. d.

ILLVD quæri poteſt: Si quis poſt votum de certa religione intranda emiſſum, aliã religionẽ etiam laxiorem ingrediatur, & in eadem profiteatur, ibidémne poſsit voto non obſtante priore licitè remanere? in qua ſpecie cùm per ſecundum ſolenne votum priori ſimplici derogari potuerit, reſponſum eſt poſſe monachum in ea religione, in qua profeſſus eſt remanere: eidem tamen pro voto non completo, pœnitentiam imponendam. Eſt autem in propoſito votum ſimplex, quod non eſt aliqua profeſsione munitũ. Solenne verò eſt, quod quis per profeſsionem tacitam, vel expreſſam comprobauit.

c. qui poſt votum, h. tit. in 6.

Semel

Semel factus monachus, cogitur remanere in monaſterio. h.d.

IS igitur qui legitima in ætate conſtitutus, habitum ſemel induit ſponte, religioſum propoſitũ vltro ſuſceptum, deſerere non poterit, ſed proprio Abbati obediens in caſtitate in proprio deget monaſterio. *c.1.h.tit.in 6.*

Monachus non poteſt aliquid proprium habere, nec contra hoc poteſt Papa diſpenſare. h.d.

SED nec aliquid proprium poſſidere debet, & ſi quid habet totum in continenti reſignabit. Nam abdicatio proprietatis, adeò eſt annexa regulæ monachali, vt contra eam nec ſummus Pontifex poſſit licentiam indulgere. Et ſi proprietas apud quenquam inuenta fuerit in morte, is eſt Chriſtiana ſepultura priuandus, & ſepultus exhumandus, prout etiam beatus Gregorius, ſe feciſſe narrat. *c. cum ad monaſterium, de ſtatu monach.*

Poteſt monachus tranſire ſolùm in arctiorem religionem, & ſi dubitetur, an ſit arctior, in quam monachus vult migrare, ſtatur iudicio Abbatis. h.d.

SED nec temerè monachus de monaſterio in monaſterium migrare permittendus eſt, niſi monaſterium ad quod tranſitum facere cupit, diſtrictius exiſtat. Quo caſu nullo obſtante priuilegio prælatus monacho ſine difficultate debet tranſeundi licentiam indulgere, ne videatur propoſitum impedire diuinitus inſpiratum. Quòd ſi fortè probabiliter dubitetur, vtrum quis velit ad ordinem arctiorem tranſire, an ad laxiorem, ex charitate, an ex temeritate, ſuperioris eſt iudicium requirendum, ne fortè angelus Sathanæ in lucis Angelum ſe transformet. *c. licet, h.tit.*

Mendicãtes ſolùm in ordinem Carthuſienſium migrare poſſunt. h.d.

MENDICANTIBVS verò approbatis, qui prætextu arctioris ducendæ vitæ ad monaſterium confugiunt, etiam ſi auctoritate Apoſtolica fuerint muniti, Clemens quintus ſacro approbante Concilio interdixit, ne vocem aut locum in Capitulo talis monaſterij haberent, néue ad prioratus adminiſtrationes, aut quæcunque officia aſſumi poſſent. Sed nouiſsimè Martinus *c.1 h.tit. in Clement.* *c.1 h.tit in extrauag.*

F quartus

quartus omnino vetuit Mendicantes ad aliquem monaſticum ordinem, excepto ordine Carthuſienſium ſine ſpeciali ſedis Apoſtolicæ conceſsione tranſire, tam recipientibus, quàm receptis, ipſo facto, excommunicationis pœnam incurſuris.

Abbates debent perquirere fugitiuos, & monachi non poßunt præeſſe Eccleſijs parochialibus, licet ſecus ſit in regularibus. h.d.

c.fin.h.tit.

FVGITIVOS verò debent Abbates ſollicitè perquirere, & vt ad monaſterium, & frugem melioris vitæ reuertantur oportunis remedijs prouidere, nec ordinarios qui eorum ſuppleant negligentiam expectare. †Singuli quoque monachi per villas, & oppida non debent diſcurrere, nec per quaſcunque parochiales Eccleſias diſponi, *quod in regularibus, cùm regulæ inſeruiant laxiori, ſpecialiter cautum non inuenitur. Ideoq; illis cùm minori difficultate parochialibus Eccleſijs præeſſe permittitur.

c.monachi, de ſtatu monachorum, ex concil. Later.
**c.quod dei timorem, d.tit.*

Quomodo & qualis ſit eligendus in Abbatem. h.d.

VT autem inuiolabiliter monaſtica diſciplina cuſtodiatur, de congregatione monachorum Abbas eligendus eſt, quem ordo vitæ & meritum magis popoſcerit ordinari, vt vni tantùm præſit monaſterio, qui tantus ſit in regimine, humilis & diſcretus, & cui monachi cũ omni obedientia & deuotione ſubiaceant.

Nõ profeſſus, non poteſt eligi in Abbatem, ſed benè in Epiſcopũ. h.d.

c.cùm in magiſtrum, de elect.

ET proptereà cùm in magiſtrum aſſumi nõ debeat, qui formam diſcipuli non aſſumpſit, nec ſit præficiendus, qui ſubeſſe non nouit. Religioſus qui regularem ordinem antè non fuerit expreſsè profeſſus, in Abbatem, vel ad aliam regularium prælaturam eligi non poterit, quanquam ad Epiſcopalem dignitatem talis in ſecularibus vel regularibus Eccleſijs eligi minimè prohibeatur.

Viſitatores creandi, & quid agere debeant. h.d.

c.in ſingulis, de ſtatu monach.
**c.1.d.tit.in Clement.*

VISITATORES quoque in capitulo creandi ſunt ſecundum formam †generalis Concilij, qui viſitationis officium exequantur, & omnia* quæ Viennenſi Concilio

lio conſtituta ſunt fideliter obſeruari faciant, & de ſtatu monaſteriorum, & obſeruantijs regularibus diligẽter inquirant, & tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus corrigant, & reforment, quę viderint corrigenda, & omnia ſecundum Honorianæ conſtitutionis tenorem proſequantur.

c.final.d.tit.

Non debet quis inuenire vel fundare nouam religionem.h.d.

NOVISSIME ſciendum eſt* generali Concilio ſemel atque iterum cautum eſſe, ne quis in poſterum nouam religionem inueniat. Sed quòd quicunque ad religionem conuerti voluerit, vnam de probatis aſſumat. Similiter etiam de ijs qui religioſam domum de nouo fundare voluerint cautum eſt, vt regulam & inſtitutionem de probatis aſſumant.

Nempe Lateranenſi, c.fin.de relig. domibus, & Lugdunenſi, c.1. eo tit.in 6.

LIBER SECVNDVS.

DE RERVM DIVISIONE ATQVE ILLARVM ADMINISTRATIONE.

Res Eccleſiaſticæ ſunt aut ſpirituales, aut temporales.h.d.

SVPERIORE libro de Iure perſonarum expoſuimus, modò videamus de rebus Eccleſiaſticis, illarumque tractatione, & adminiſtratione. Summa rerum Eccleſiaſticarum diuiſio, in duos articulos deducitur, nam aut ſpirituales ſunt, aut temporales. Spirituales ſunt quæ ſpiritui deſeruiunt, atque animæ cauſa ſunt inſtitutæ: vt Sacramenta Eccleſiæ, altaria, & his ſimilia. Temporales ſunt, quæ non tam ſpiritus quàm corporis gratia pro Eccleſiaſticis miniſterijs, ſacrorumque miniſtrorum vſu ſunt comparatæ, vt ſunt prædia, domus, & fructus decimales.

Res ſpirituales ſunt, aut incorporales, aut corporales: & corporales diuiduntur in Sacramenta, in res ſacras, ſanctas, & religioſas.h.d.

RVRSVS ſpiritualium quædam ſunt incorporales, quædam verò corporales. Incorporales ſunt, quæ neque tangi, neque ſenſu corporeo percipi poſſunt, quales ſunt virtutes, & dona Dei, aut quæ in iure cõſiſtunt. Corporales ſunt, quæ tangi, & humanis ſenſibus percipi poſſunt, harum autem quædam ſunt, Sacramenta; quædam ſacræ ſunt, & ſanctæ, quædam religioſæ. Videamus igitur nunc de ſpiritualibus, & quidem incorporales, cùm de his tam ſuprà opportunis locis loquuti fuerimus, quàm etiam infrà ſuo tẽpore dicturi ſimus, ſpecialem tractatum minimè exigunt. Itaq; tractemus iam de corporalibus, ac primùm de Sacramentis, de ſacris, ſanctis, & religioſis, conſequenter etiam loquuturi: ac demum de rebus temporalibus, atq; illarum adminiſtratione.

DE SACRAMENTIS.

Quid ſit Sacramentum. h.d.

SACRAMENTVM* eſt inuiſibilis gratię viſibilis forma,* ita quòd eius ſimilitudinẽ gerẽs et cauſa exiſtat.

Sacramentorum quędam neceſſaria ſunt, quędam voluntaria. h.d.

SACRAMENTORVM ſumma diuiſio hæc eſt, quòd aut ſunt neceſſaria aut volũtaria. Neceſſaria ſunt, quæ ſine interitu ſalutis æternæ prætermitti, & cõtemni non poſſunt, vt ſunt * Baptiſmus, * Confirmatio, *Pœnitentia, *Euchariſtia, *extrema vnctio, quæ omnia ad particularem cuiuſque profectum ſunt principaliter inſtituta. Voluntaria ſunt quæ ſine ſalutis diſpẽdio, pro cuiuſque arbitrio recipi poſſunt, & refutari: qualia ſunt* ordo Sacer, &* Matrimonium: & hęc ad totius Eccleſiæ profectũ, & ſubſidium principaliter pertinent.

Neceſſariorum Sacramentorum quędam deſeruiunt ad ingreſſum Eccleſię, quędam ad progreſſum in Eccleſia, quędam ad ẽgreſſum ab Eccleſia. h.d.

ET rurſus neceſſariorũ quædam, ad ingreſſum *Eccleſiæ ſunt comparata, vt Baptiſmus, quædam ad *progreſſum in Eccleſia, vt Confirmatio, Pœnitentia, Euchariſtia:

*c. ſacrificium, de conſec. diſt. 2. ex Auguſt.
*c. multo. 1. quæſ. 1. & magiſt. ſenten. lib. 4. diſt. 1.
*c. nulla præt. de conſec. diſt. 4.
*c. nullus miniſtrorum, de conſec. diſt. 4.
*c. non poteſt, de pœnit. diſt. 1.
*c. omnis Chriſtianus, de cõſe. diſt. 1
*c. 1. 26. quæſ. 7
*c. vbi iſta, 74. diſt.
*c. vbi nõ eſt, 30. quæſt. 2.
*d. c. nulla præt.
*Vide c. Spiritus ſanctus, de conſec. diſt. 5. c. qui recedunt, & c. de his, 26. quæſt. 6. c. his qui, 26. quæſt. 7. c. 2. de pœnit. diſt. 3.

chariſtia: quædam ad egreſſum ab Eccleſia, vt extrema vnctio. *c. ab infirmis, 26. quæſt. 7.*

Secunda diſtinctio Sacramentorum, quòd quedam characterem imprimunt, quæ iterari non poſſunt; quedam non imprimunt, quæ iterationem admittunt. h. d.

RVRSVS Sacramentorum quædam characterem imprimunt, quædam verò non. Quæ characterem imprimunt iterari non poſſunt, *vt Baptiſmus, Confirmatio, Ordo ſacer. Cætera verò quæ characterem nullum imprimunt, iterari minimè prohibentur, vt Euchariſtia, Vnctio, Pœnitentia, Matrimonium. *Vide tit. de ſacra. non iterãdis & gloſſ. in c. licitè, 32. quæſt. 7.*

Sacramenta conſtant elemento & verbo. h. d.

CONSTANT autem Sacramenta elemento, & verbo. Elementum hic accipimus quicquid ſub viſibili natura, inuiſibilem gratiam deſignat & continet. Verba ſunt quæ formæ viſibilis efficaciam exprimunt, ergo accedente verbo ad elementum Sacramentum fiet. *c. detrahe, 1. quæſt. 1.*

Non Eccleſia, ſed Chriſtus inſtituit Sacramenta, quæ tamen dicuntur Eccleſiæ, quia illa per ea ſanctificatur, & illa miniſtrat. h. d.

ILLVD quoque ſcire nos oportet, quòd nõ Eccleſia, ſed ipſo Domino inſtituente Sacramentis vtimur, ſed tamen ideo Eccleſiæ Sacramenta nuncupamus, tum quòd per ea ſanctificata, & cæleſti ſponſo matrimonij fœdere cõiuncta ſit, tum quòd illorum diſpenſatio eius credita ſit miniſterio.

Etiam malus miniſter, & hæreticus poteſt miniſtrare Sacramenta. h. d.

ERGO qui baptizat, qui abſoluit, & in ſingulis Sacramentis diuinitus operatur Dominus eſt, miniſtri verò Eccleſiæ in conficiendis ſacris myſterijs, vel diſpenſandis, præter nudum miniſterium nihil ſibi vendicare valent, cùm non propriam, ſed eius qui Sacramenta inſtituit, perſonam referant, nec vlla ex ipſis ſanctificandi virtus emanet. Vnde quanquam eos inculpatos eſſe deceat, ſi tamen mali ſint, vel à catholica communione ſeiuncti, nihilominus, & conficere Sacramenta, & diſpenſare poterunt; veluti enim per lapideos canales *c. baptiſmus, de conſec. diſt. 4. Vide Mag. lib. 5. diſt. 5.*

c. ſi iuſtus, queſt. 1. **c. ſecundum, 30. diſt.*

ad areolas aqua transfunditur; & ſolis radij per loca fœtidiſsima tranſeuntes *nulla contactus maculatione contaminantur: ſic multò magis Sacramenta nulla miniſtri fœditate commaculantur.

Spiritualis poteſtas exerceri ſine fide poteſt, ſed non ſine intentione Eccleſiæ. h. d.

c. ſicut ſicti. c. quod quidam, 1. queſt. 1. **c. ſolet etiã queri, & ibi gloſſ. de conſec diſt. 4. vide Magi. ſent. lib. 4. diſt. 6. § ſolet etiam queri.*

HOC tamen ſic intelligi oportet, ſi tales miniſtri intentionem Eccleſiæ concordem habeant. Cæterùm ſi aliud agere intendant, putà ſacris *illudere myſterijs, vel aliud, quod Eccleſiæ non conſentiat, nihil agitur: *ſine fide enim ſpiritualis poteſtas exerceri quidem poteſt, ſine Eccleſiæ intentione non poteſt. His circa Sacramẽta generaliter cognitis, exordiamur nunc de ſingulis etiam ſpecialiter dicere; & quia Baptiſmus fundamentum eſt, & ianua cæterorum, meritò ab eo principium ſumamus.

DE BAPTISMO ET EIVS EFFECTV.

Baptiſmus operatur animæ ablutionem, & in locum circumciſionis eſt inſtitutus. h. d.

Ex gloſſ. c. 1. de conſec. diſt. 4.

c. ex quo, d. diſt.

BAPTISMVS eſt ablutio corporis exterior, quæ, adhibita certa verborum forma, interiorem animæ ablutionem deſignat & operatur. † Veluti enim circumciſio in populo Dei, in fidei, iuſtitiæque ſignaculum inſtituta, ad ſignificationem purgationis originalis veteriſque peccati paruulis valebat, ſic & baptiſmus ad hominis innouationem, valere cœpit.

Licèt in baptiſmo plena contingat peccatorum remiſſio, non tamen contingit plena nouitas. h. d.

c. non ex quo, de conſ. diſt. 4.

NON tamen ex quo quiſq; baptizatur, ſtatim etiam in eo omnis vetus infirmitas abſumitur, ſed renouatio ad remiſsionem peccatorum incipit, & ad intelligentiam, & operationem ſpiritualium, cætera verò ſunt in ſpe, donec recompleantur, quod erit in reſurrectionis tempore. Quamuis ergo in baptiſmate plena fiat peccatorum remiſsio, non propterea plena nouitas, & mutatio contingit.

Cura baptizandi ad ſolos ſacerdotes ſpectat, ſed ex cauſa neceſſitatis quilibet poteſt baptizare. h. d.

†BAPTIZANDI autem cura ad ſolos ſacerdotes c. conſtat, d. diſt. pertinet: eiusque miniſterium, nec ipſis diaconibus explere permittitur, abſque Epiſcopo vel presbytero, niſi his procul abſentibus vltima languoris cogat neceſsitas, quo caſu & laicis fidelibus, atque ipſis †mulieribus c. mulier. d. diſt. baptizare permittitur. *Presbyter verò cuius negligen- c. quicunq; presb. d. diſt. tia commiſſum eſt, vt quis ſine baptiſmate ex humanis exceſſerit, deponendus erit.

*Baptizatus ab hæreticis, ſchiſmaticis, paganis, *vel aliàs facinoroſis, non ſunt denuo rebaptizandi. h. d.*

SED & ſi quis ab hæreticis, ſiue ſchiſmaticis, vel c non in vobis, d. diſt. etiam paganis, aut aliàs facinoroſis baptizati fuerint, quaſi baptizati non fuerint, iterum baptizari non debent. *Antiqua tamen patrum induxit inſtitutio, vt qui c. ab antiqua, d. diſt. ab his in Trinitatis nomine baptizati fuerint, cùm ad ſanctam Eccleſiam redierint, aut vnctione chriſmatis, aut impoſitione manus, aut ſola profeſsione fidei ad ſinum matris Eccleſiæ reuocentur.

Nemo ſeipſum baptizare poteſt. h. d.

SED quanquam baptiſmus ab hæreticis, ſchiſmati- c. debitum, h. tit. cis, vel paganis ſuſceptus valeat, ipſum tamen ſe baptizare nemo poterit: ſicut enim in carnali generatione, qua proles ex viro & fœmina naſcitur, alius eſt qui carnaliter gignit, alius qui gignitur: ſic in ſacramentali generatione, qua ſoboles, ex aqua, & Spiritu ſancto renaſcitur, alius eſſe debet qui ſpiritualiter generet, alius qui generetur. Vnde de Iudæo, qui in mortis articulo conſtitutus, in aquam ſeipſum immergendo dixerat: *Ego me baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* reſponſum eſt, denuo ab alio illum baptizandum eſſe, vt oſtendatur, quòd alius eſt qui baptizatur, alius qui baptizat, quamuis ſi talis continuò deceſsiſſet protinus ad patriam euolaſſet, non propter fidei ſacramẽtum, ſed propter ſacramenti fidem.

Baptiſmus alius fluminis, alius flaminis, alius ſanguinis. h.d.

c. baptiſmi vicē, d.diſt.

QVOD quidem & de illo rectè creditur, qui viſibiliter non baptizatus martyrij ſubijt Sacramentum. Baptiſmus enim inuiſibiliter miniſtratur, quem non contemptus religionis, ſed terminus neceſsitatis excludit. Vnde ſcitè † ſcriptum à quibuſdam reperitur Baptiſmum alium eſſe fluminis, alium flaminis, alium verò ſanguinis. Cùm baptiſmi virtus & efficacia, non tam ablutione corporis, quàm fide cordis contineatur, †& aliud ſit per miniſterium baptizare, quod ſacerdos exequitur, aliud per poteſtatem quam Dominus, non vſq; adeò ſacramentis adiunxit, vt ſine illis eorundem gratiam tribuere non poſsit.

gloſ.d.c.1.

c. aliud.d.diſt.

Paruuli baptizantur in fide parentum, & Eccleſiæ, & non debet minor eſſe virtus baptiſmi, quàm circumciſionis. h.d.

c. verum, d.diſt.

c. nihil eſt. c. paruuli, & c. ſeq. d. diſt,

NON tamen, †quia fide cordis baptiſmatis virtus continetur, ideo minus paruulos, qui credere ob ætatem non poſſunt, vnda ſalutaris abluit, cùm & ij non per vſum, †ſed per habitum fidei, quem ſuſcipiunt in baptiſmate, credere non malè credantur, & in fide parentum & Eccleſiæ alio profitente baptizati ob fidei ſacramentum rectè fideles dici poſſunt: & cùm circumciſio tam adultis, quàm paruulis ex præcepto Domini cõferretur, ne baptiſmus qui ſuccedit in locum ipſius, & generalior tamen exiſtit, cùm tam viri, quàm fœminæ baptizentur, minoris videatur effectus, tam adultis quàm paruulis eſt conferendus.

Tam mater quàm filius in ipſo articulo parturiendi, poſſunt ſeparatim baptizari, nec ob id creditur baptiſmus iteratus. h.d.

c. ſi ad matrē, d. diſt.

**c. qui in maternis, d. diſt.*

**c. ſi qua mulier, d. diſt,*

IS quoque, cuius mater, vel prægnans, vel in ipſa hora, qua parturit mortis vrgente periculo, baptiſmatis gratiam perceperit, baptizari poterit, nec proptereà bis baptizatus reputabitur. †Cùm vtique ad maternum corpus cùm eſſet in vtero pertineret, nec ibi *regeneratio reperiri poſsit, vbi generatio non præceſſerit, nec in hoc infanti qui naſcitur aliquid mater participat,

cipat,cùm vniuſcuiuſque propria voluntas in confeſsione ſit attendenda.

Muti,ſurdi,& ægrotantes baptizari poſſunt.h.d.

MVTI quoque & ſurdi, item ægrotantes, qui pro ſe reſpondere non poſſunt,alijs pro ſe profitentibus rectè baptizari poterunt. *c.paruuli. & c. ſeq.d.diſt.*

Dormiens & amens,ſi ante ſomnum & amentiam habuerunt propoſitum baptizandi,baptizari poſſunt.h.d.

DE dormientibus, & amentibus quæſitum eſt, & planè ſi priuſquam dormirent, aut amentiam incurrerent,non baptizandi propoſitum haberent, quia in eis eadem perdurare voluntas intelligitur, ſi ſic immerſi fuerint, characterem ſacramenti non ſuſcipiunt, ſecus autem ſi priùs catechumeni extitiſſent, & baptizandi propoſitum habuiſſent; tales enim in neceſsitatis articulo baptizare conſueuit Eccleſia. Tunc ergo characterem ſacramentalis imprimit operatio,cùm obicem voluntatis contrariæ non inuenit obſiſtentem. *c.maiores, § dormientes,h.tit.*

Inuitus baptizatus characterem ſuſcipit, & cogendus eſt ad obſeruantiam fidei,ſecus ſi penitus ſit coactus.h.d.

SED & ſi quis non ſpontè,dum tamen non omnino coactus baptiſmatis ſuſceperit ſacramentum, Chriſtianitatis characterem ſuſcipit, vtputà cùm quis terroribus, atque ſupplicijs ad vndam ſalutarem trahitur, & ob id tanquam conditionaliter volens, licèt abſolutè non velit, eſt ad fidei Chriſtianæ cogendus obſeruantiam. Ille verò qui nunquam conſentit ſed penitus cõtradicit, nec rem nec characterem ſacramenti ſuſcipit. Plus eſt enim expreſsè contradicere quàm minimè conſentire. *d.c.maiores, ver. propter.*

Is de quo non eſt præſumptio, quòd ſit baptizatus, debet ſine metu iterationis baptizari.h.d.

ILLVD in dubium venire non debet,quoties nullà extant indicia inter propinquos, & familiares,quibus aliquos baptizatos eſſe doceri poſsit, eoſdem baptizari minimè prohibendos eſſe. Quòd enim factũ eſſe neſcitur nulla ratio ſinit, vt iteratum videatur, nec *c.ſi nulla.d.diſt.*

temeritas interuenit præſumptionis, vbi eſt diligentia pietatis. De eo tamen qui Chriſtianis parentibus natus, inter Chriſtianos eſt fideliter conuerſatus, tam violenter præſumitur quòd baptizatus fuerit, vt hæc præſumptio pro veritate ſit habenda, donec euidentiſsimis argumentis contrarium probatum fuerit.

c.fina. de presbyt. non baptiz.

Iterum ſcienter baptizatus debet ſeueriſſimè puniri, ignoranter verò bis baptizatus, non poteſt ordinari niſi ex neceſſitate. h.d.

QVOD ſi quis ſciens & prudens iterum baptizari ſuſtinuerit, arctiſsimæ pœnitentiæ ſubijciendus erit: quòd ſi ignoranter, nulla quidem imponenda erit pœnitentia, ſed niſi magna cogat neceſsitas, ordinari non poterit.

c.confirmandum, 50.diſt.

Iterantes Baptiſmum, ſunt deponendi ab officio, & beneficiis. h.d.

ILLI quoque qui auſu temerario, in homine iam baptizato cœleſte lauacrum iterare auſi fuerint, excommunicationis mucrone percuſsi ab omni officio, & beneficio Eccleſiaſtico deponentur.

c.rebaptizare. de conſ. diſt. 4.

Multa fiunt in baptiſmo, quæ non ſunt de eius ſubſtantia. h.d.

POSTREMO ſciendum eſt, quòd licet verbo tantùm, & elemento baptiſmatis ſubſtantia contineatur & forma; multa tamen à ſanctis patribus ad eius decorem fuerunt ſolenniter conſtituta, vt immerſionis numerus, exorciſmi, clericorum exufflationes, ſalis benedicti exhibitio, ſaliuæ contactus, inunctio, quæ ſi ex neglectu prætermiſſa fuerint, omiſsio culpæ reos arguet.

De his vide c. ſicut paruuli, cum aliquot ſeq. d. diſt.

Baptiſmus non debet conferri priuatis domibus, niſi ex neceſſitate, vel ob magnam nobilitatem. h.d.

ILLVD etiam nouiſsimè Viennenſi Concilio conſtitutum eſt, ne quis in priuatis domibus, ſed duntaxat in Eccleſijs in quibus ſunt ad hoc fontes ſpecialiter deputati, aliquos audeat baptizare, niſi Regum vel Principũ liberi baptizandi fuerint, vel talis neceſsitas emerſerit, propter quam ad Eccleſiam abſque periculo acceſſus haberi nequeat.

c. vnico, h. tit. in Clement.

DE

DE SACRAMENTO CHRISMATIS.

Fideles poſt receptum baptiſmum debent chriſmari.h.d.

QVAMVIS autem continuò tranſituris regenerationis ſufficiat beneficium, victuris tamē etiam confirmationis auxilium eſt neceſſarium. *Ita enim cōiuncta ſunt hæc duo ſacramenta, vt vnum ab altero niſi morte præueniente ſeparari non debeat.

c.ſpiritus ſanctus § & quamuis, de conſec. diſt. 5.
**c. de his, d. diſt.*

Chriſmatis ſacramentum operatur augmentum gratiæ, & ſoli Epiſcopi chriſmant.h.d.

†IGITVR omnes fideles poſt baptiſmum paracletum pèr manus impoſitionem accipere debent, vt perfectè Chriſtiani inueniātur. *Spiritus ſanctus enim, qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit lapſu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione robur & augmentum præſtat ad gratiam. †Vndē cùm cæteras vnctiones ſimplex ſacerdos vel presbyter valeat exhibere, hanc non niſi ſummus ſacerdos, hoc eſt, Epiſcopus conferre debet, alioqui nulla excuſante conſuetudine chriſmatio irrita habebitur, & vacua, nec inter Eccleſiaſtica ſacramēta reputabitur, cùm manum impoſuiſſe præter Apoſtolos, quorū hodie vicem ſubſtinent Epiſcopi, nulli alij legantur.

c. omnes fideles, d. diſt.
d. c. ſpiritus ſanctus.
c. manus quoq;, d. diſt.

Ieiunis & à ieiuno debet dari chriſma, niſi neceſſitas aliud cogat.h.d.

ACCEDENT igitur qui legitimæ ſunt ætatis ad confirmationem ieiuni, vt à ieiunis Epiſcopis ſacro chriſmate in fronte deliniti per manus impoſitionem paracletum recipiant. Planè infirmis, & morte periclitantibus, vel qualibet cauſa impeditis, nulla dē ieiunio habita ratione manus imponi poterit.

c. vt ieiuni. & c. ſeq. d. diſt.

In Baptiſmo, Confirmatione, & Catechiſmo debent patroni interuenire.h.d.

ILLVD commune eſt tam his qui baptizandi ſunt, quàm etiam illis, qui confirmationis munus recipere debent, *vt aliquem in patrinū habeant, qui eoſdem in religione Chriſtiana, & fide Dominica inſtituat, et qui pro

c. vos ante omnes, de cōſe. diſ. 4.

pro eis apud Deum quaſi fideiuſſor exiſtat, quod & in catechiſmo obſeruandum erit.

Patrini non debent eſſe plures, vel non baptizati, vel confirmandi. h.d.

c. non plures, de conſec. diſt. 4. *c. in baptiſmate, d. diſt.*

ADMONENDI tamen ſumus, quòd nec plures quenquam in baptiſmo, aut in confirmatione ſuſcipere debent, ſed vnus tantùm ſiue vir, ſiue mulier, *nec quenquam quiſpiam tenere, vel leuare poterit, qui ipſe baptizatus non ſit, vel confirmatus.

Parentes non poſſunt eſſe patrini propriorum filiorum, nec Abbates vel monachi alienorum. h.d.

c. peruenit. 30. quaeſt. 1. **c. non licet, cum c. ſeq. d. diſt.*

†PARENTES quoq; proprios filios, vel *Abbates, vel monachi alienos de ſacro fonte ſuſcipere, aut in confirmatione tenere non debent.

Nec baptiſmus, nec chriſma poſſunt iterari, & vtrunq; conferri poteſt tempore interdicti. h.d.

c. dictum eſt, de conſ. diſt. 5. **c. reſponſo, de ſentent. excom.*

COMMVNE etiam illud eſt vtriſq;, †quòd & neutrũ (vt paulò antè diximus) iterari poteſt, quippe quòd ambo characterem imprimunt, *& quòd interdicti tẽpore ob imminens ex dilatione periculum vtrumque conferri, & pro vtroque chriſma confici poterit, vt infrà ſuo loco latiùs exponemus.

DE POENITENTIIS ET REMISSIONIBVS.

Quid ſit pœnitentia, & effectus pœnitentiæ. h.d.

c. multiplex, de pœnit. diſt. 1.

POENITENTIA eſt Sacramentum, quod contritione, confeſſione, & ſatisfactione concurrentibus peccatorum operatur remiſſionem, †Multiplex enim Dei miſericordia, ita lapſibus humanis ſubuenit, vt nõ ſolùm per baptiſmi, & confirmationis gratiam, ſed etiam per pœnitentiæ medicinam, ſpes æternæ vitæ reparari velit. Vnde qui dona regenerationis violauerint, proprio ſe iudicio condemnantes, per Sacramentum pœnitentiæ ad criminum remiſſionem, quaſi ex naufragio †arrepta tabula ad portum peruenient.

c. ſecunda, d. diſt.

Tres

Tres ſunt ſpecies pœnitentiæ, & pœnitentia ſolennis iterari non poteſt, & pœnitentes ad ſacros ordines reddit inhabiles.h.d.

SVNT autẽ pœnitentiæ tres ſpecies, quædam enim eſt ſolennis, quædam publica, quædam priuata. Solennis eſt, quam propter maiora ſcelera Epiſcopus in †capite ieiunij ſeruata certa rerum ſerie delinquentibus ſolet imponere, quæ quidem ne Eccleſiæ vileſcat auctoritas, iterari non debet: & tales pœnitentes ad ſacros ordines (vt ſuprà expoſuimus) inhabiles reddit, quippe quæ nec aliter poteſt ſacerdotibus imponi, quã ſi prius cæleſtis militiæ cingulo exuti fuerint.

Vide c.in capite, diſt.quinquag.

Publica delicta, & publica pœnitentia lui debent.h.d.

PVBLICA pœnitentia eſt, quæ publicè nulla ſeruata iuris ſolennitate peragenda iniungitur, qualis eſt peregrinatio, certi habitus delatio, & his ſimilia.* Cùm enim manifeſta peccata non ſint occulta correctione purgãda, recte conſtitutum eſt, vt qui publicè peccando proximo ſuo ſcandalum præbuerint; publicã etiam pœnitentiam, à proprijs ſibi ſacerdotibus impoſitam peragere debeant. Apparet itaq; ex his, quòd licèt omnis ſolennis pœnitentia publica ſit, non tamen omnis publica eſt ſolennis.

c.1.h.tit.

Vnuſquiſquè ſemel in anno debet confiteri, & Euchariſtiam ſumere, niſi de conſilio ſacerdotis abſtineat.h.d.

PRIVATA aut ſecreta pœnitentia eſt, quæ in occulto Deo fit & ſacerdoti. Statutum eſt enim †generali Concilio, vt omnis fidelis, quàm primùm ſapere cœperit; omnia ſua peccata proprio ſacerdoti confiteatur, & iniunctam ſibi pœnitentiam proprijs viribus adimplere ſtudeat, ſuſcipiens reuerenter ad minus ſingulis annis in Paſchate Euchariſtiæ ſacramentum, niſi fortè de ſacerdotis conſilio, ex cauſa duxerit abſtinendum, alioqui & viuens ab ingreſſu Eccleſię arcebitur, & moriens Chriſtiana carebit ſepultura.

c.omnis vtriuſq; ſexus.h.tit.ex cõcilio Lateran.

Pœnitentia conſtat contritione, confeſſione, & ſatiſfactione.h.d.

CONSTAT igitur pœnitentiæ ſacramentum tribus partibus, contritione cordis, confeſsione oris, & operis

c.perfecta pœnitentia, de pœnit. diſt.1.c.voluiſſet, ibidem.

operis ſatisfactione. Contritio nihil aliud eſt quàm dolor pro peccatis voluntariè aſſumptus cum propoſito confitendi, & ſatisfaciendi. Confeſsio (vt Auguſtino placet) eſt per quam morbus latens ſpe veniæ aperitur: vel confeſsio eſt canonica peccatorum coram proprio ſacerdote facta declaratio.

Tribus caſibus poteſt quis confiteri non proprio ſacerdoti, ſi obtineat licentiam ab eodem, vel ab Epiſcopo, vel ſi confiteatur fratribus, habentibus generalem poteſtatem audiendi confeſſiones. h. d.

QVOD autem dicitur *coram proprio ſacerdote*, ita demum obtinet, ſi nulla legitima cauſa †ſubſit eius declinandi iudicium. Cæterùm ſi quis vel proprij ſacerdotis imperitiam vereatur, vel aliàs eius vitam & mores ſuſpectos habeat, & propterea alieno ſacerdoti confiteri voluerit, licentiam prius poſtulet, & obtineat à proprio, † cùm aliter illum alienus, quacunque ſuffragante *conſuetudine non poſsit abſoluere, vel ligare. *Si quis tamen regularibus generalem audiendi confeſſiones poteſtatem habentibus, & locorum ordinarijs præſentatis, & ab ijſdem approbatis, confeſſus fuerit: *Pariſienſis Doctoris reiecta ſententia, non magis eadem peccata tenebitur iterum cõfiteri, quàm ſi ea proprio ſacerdoti iuxta generalis concilij diſpoſitionem confeſſus fuiſſet.

c. placuit, & ibi. gloſſ. de pœnit. diſt. 6.

c. quòd autem, h. ti..

**c. ſi epiſcopus, § fin. h. tit. in 6. c. vas electionis, in extrau. Io. 2.*

Ioannes de Poliaco.

Epiſcopus poteſt ſuo ſubdito concedere licentiam eligendi confeſſorem. h. d.

EPISCOPVS quoq; ſubdito ſuo, vt quemuis idoneum ſibi deligat confeſſorem, facultatem concedere poterit: cùm non minoris eſſe debeat efficaciæ ab Epiſcopo obtenta licentia, quàm à parochiali ſacerdote.

Neceſſitas facit affectum reputari pro effectu. h. d.

SED & ſi pœnitendi vrgeat neceſsitas, nec deſideranti locus, aut tempus proprium ſacerdotem offerat, & ſi is cui quis confitetur, ſoluendi nullam poteſtatem habeat, tanta tamen eſt vis confeſsionis, vt dignus fiat venia ex deſiderio ſacerdotis, qui proximo ſuo criminis turpitudinem confiteri non refugit. Votum enim pro opere

c. qui vult confiteri, de pœniten. diſt. 6.

opere reputatur, cùm operis perficiendi facultas deeſt.

Imperpetuum eſt in monaſterium detrudendus, qui reuelat confeſſionem.h.d.

SED ſiue proprius ſacerdos, ſiue alius pœnitentiam audiat, †cauebit omnino, ne aut verbo, aut alio quouis modo confitentem prodat, quoniam qui peccatum in pœnitentiali iudicio ſibi detectum reuelare auſus fuerit, non ſolùm à ſacerdotali officio deponendus erit, verumetiam ad agendam perpetuò pœnitentiam in arctum monaſterium detrudendus.

d.c.omnis vtriuſque ſexus, § caueat, d.c.qui vult. & c.ſeq.

Sacerdos non debet quem abſoluere, de caſibus reſeruatis Papæ, vel Epiſcopo.h.d.

ILLVD etiam animaduertere ſacerdotem oportet, ne quem ſcilicet ab his criminibus abſoluendo liberare tentet, quorum abſolutio aut Apoſtolico, aut proprio ordinario eſt reſeruata, vtputà ſi pœnitens clericum enormiter læſerit, Eccleſiam combuſſerit, vel fregerit, falſum commiſerit, Cardinalem vel Epiſcopum inſecutus fuerit, cum moniali rem habuerit, & in alijs caſibus.

c.1. de priuileg. in Clem.

In generali conceſſione non veniunt ea, quæ quis non eſſet veriſimiliter in ſpecie conceſſurus.h.d.

DE eo tamen quæſitum eſt, ſi Epiſcopus ſubdito ſuo conceſſerit, vt ſibi idonenm poſſit eligere confeſſorem, an tunc ille quem is elegerit in caſibus, qui eidem Epiſcopo ſpecialiter reſeruantur, abſoluẽdi habeat facultatem, & cùm in generali conceſſione illa minimè veniant, quæ non eſſet quis veriſimiliter in ſpecie conceſſurus, reſponſum eſt electum hunc huiuſmodi non habere poteſtatem.

c.ſi epiſcopus, h. tit. in 6.

Contritio, & confeſſio ſine ſatiſfactione parùm proficiunt.h.d.

SED nec contritio multum proficiet, nec confeſſio niſi ambabus adiũcta fuerit ſatiſfactio, quæ nihil aliud eſt quàm quædam iniuriæ illatæ compenſatio: nullus enim delictorum accipit veniam, niſi (ſi nulla neceſſitate fuerit impeditus) qualemcunq; etſi longè minorem quàm debeat pœnam ſoluerit. Nec ſufficit mores

c. nullus, de pœnit. diſt. 1.

in

in melius commutare, & à præteritis malis recedere, niſi etiam de his quæ facta ſunt Deo ſatisfiat per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis, orationibus & ieiunijs.

Medici qui ægrotos ad pœnitentiam non inducunt, ſunt ab Eccleſiæ ingreſſu arcendi. h. d.

c. cùm infirmitas, h. tit.

MEDICOS etiam admonere oportet, vt cùm eos ad infirmos vocari contigerit, ipſos ante omnia moneant, & inducant, vt medicos vocent animarum: vt poſtquam fuerit ægrotãti de ſpirituali ſalute prouiſum, ad corporalis medicinæ remedium ſalubrius procedatur. Si quis autem medicorum ſecùs fecerit, ab Eccleſiæ ingreſſu arcebitur; donec pro tranſgreſsione huiuſmodi ſatisfecerit.

Qui habuit propoſitum confitendi, poteſt abſolui, ſi ſæuitia morbi non poſſet confiteri. h. d.

c. is, qui in infirmitate, 26. quæſtio. 6.

SI quis autem in infirmitate conſtitutus, pœnitentiam petierit, & dum ad eum inuitatus ſacerdos properat, morbo oppreſſus obmutuerit, vel in phreneſim conuerſus fuerit, & † pœnitentiã moriturus, & per manus impoſitionem reconciliationem accipere poterit.

Id eſt, abſolutionem. ſatisfactio enim infirmis & in periculo mortis cõſtitutis, indicenda nõ eſt. ſed tantum innoteſcenda. vide c. ab infirmis, 26. quæſt. 7.

Deputatis vltimo ſupplicio ſacramentum pœnitentiæ, & Euchariſtiæ non negatur. h. d.

NEC infirmis ſolùm, ſed etiam vltore gladio morituris in hac parte iura ſubueniunt, cum vltimo damnatis ſupplicio, *pœnitentiæ ſacramentum ſi petant nõ ſolùm negari non debeat, verumetiam ſint cenſura Eccleſiaſtica ab ordinarijs locorum coercendi, quicunq; aduerſarentur, quominus id cõſequantur: quod ipſum & de Euchariſtia quoque intelligendum erit. † Cùm quibuſcunq; pœnitentia non negetur, viaticum quoque, quod verè pœnitentibus exhibetur, intelligatur eſſe conceſſum.

**c. 1. h. tit. in Clement.*

c. quòd in te. h. tit.

DE EVCHARISTIA.

Maximum eſt Euchariſtiæ Sacramentum, & ſaltem ſemel in anno debet aſſumi. h. d.

Et

EST autem inter cætera *Euchariſtiæ ſacramentum maximum, & oblationes omnes longè antecellit. Vnde ſicut præſtantius eſt cæteris, ita etiam diligentius excoli debet. Et quidem circa prima fidei cunabula *frequentiſsima erat apud fideles ſanctiſsimi viatici ſuſceptio: ſed cùm poſteà paulatim tepeſcente charitate rarius homines communicarent, conſtitutum fuit, vt niſi quis maioribus fortaſſe criminibus impediretur, †tribus ſaltem vicibus in anno communicare deberet, donec refrigeſcente penitus religionis ardore, eò tandem ventum eſt, vt *ſemel ſaltem ſingulis annis, vnuſquiſq; cæleſtis menſæ debeat eſſe particeps.

c. nihil, de conſec. diſt. 2.

c. quotidie. & c. ſeq. d. diſt.

In Paſcha, Pentecoſte, & natali Domini. c. & ſi non frequentius. c. ſeculares, d. diſ.

**In Paſcha. c. omnis vtriuſque ſexus, de pœnit. & remiſſ.*

Quotidie ſacerdotes hodie pro populo ſacrificare debent, ſed ſemel tantùm non pluries, niſi ex magna cauſa, vel in Natiuitate Domini. h. d.

INVALVIT tamē, vt Deo quotidie Sacerdotes pro populo hanc oblationem facerent. †Quoniam enim quotidie labimur, ideo etiā Chriſtus quotidie myſticè pro nobis immolatur, in quo tamen illud cauendū eſt, *ne ſacerdos quacunque præfulgeat dignitate, amplius quàm ſemel in die celebret, niſi aut aliter faciendum Domini natiuitas ſuadeat, aut vrgens cogat neceſsitas. *Satis enim felix eſt qui ſemel dignè celebrat.

c. iteratur, verſ. & ideo, de conſec. diſt. 2.

c. conſuluiſti, de celebr. miſſæ.

c. ſufficit, de conſ. diſt. 2.

Presbyter tantùm debet exhibere Euchariſtiam, non inferior, niſi ſubſit neceſſitas. h. d.

SED nec ab omnibus, nec paſsim omnibus, tantum ſacramentum exhiberi debet, nam veluti ſolus ſacerdos illud conficit, ita etiam nemo præter eum exhibere poterit. Quòd ſi presbyter aliter quàm per ſemetipſum infirmum, vel alium communicet, ex Rhemenſis Concilij diſpoſitione, ſui gradus periculo ſubiacebit: permiſit tamen † Laodicenſe Concilium, ſi neceſsitas vrgeret, vt diaconus pręſente presbytero Euchariſtiam iuſſus erogare poſſet.

c. peruenit, de conſec. diſt. 2.

c. præſente. 93. diſt.

Sacerdos conſtitutus in peccato mortali, quo ad ſeipſum eſt ſuſpenſus, non quo ad alios. h. d.

IMO & ſacerdotes ſi qua criminali macula ſeſe in-

fectos eſſe ſentiant ab huiuſmodi exhibitione abſtinere debent. Quanquam † ſi peccato mortali, vel minori *excommunicatione illigatus celebret, & ſacramenta conferat, licèt grauiter peccet, *nullam tamen irregularitatis notam incurrit, & ſacramenta ab eo collata virtutis effectu non carent. Cùm non à collatione, ſed à participatione, quæ in ſola perceptione conſiſtit, videatur eſſe remotus.

c. de homine, de celeb. miſſæ. c. ſi celebrat, de cler. excom. miniſt.

Scænicis & hiſtrionibus non eſt danda Euchariſtia, pro cæteris autem, maximè infirmis ſemper debet eſſe parata. h. d.

†ITEM quamuis regulariter nullus, etiam ſi quem ſacerdoti peccatorem, & impœnitẽtem eſſe liqueat, ab altari ſit arcendus: Scęnicis tamen, atque hiſtrionibus, cæteriſq; perſonis huiuſmodi quamdiu tam deteſtandas artes exercuerint, ſacra communio deneganda erit. Nec enim Euangelicæ diſciplinæ congruit, vt pudor, & honor Eccleſiæ tam turpi & infami contagione fœdetur. *In cæteris proſpiciet presbyter, vt ſi quis infirmatus fuerit, ita Euchariſtiam paratam habeat, vt nemo ſine communione moriatur.

c. 2. de offic. ordinarij. c. pro dilectione, d. diſt. 2. c. presbyter, de conſec. diſt. 2.

Sacramentum Euchariſtiæ conſtat viſibili forma, veritate corporis, & ſpirituali virtute. Et in calice poni debet vinum aqua mixtum. h. d.

CONSTAT autem Euchariſtiæ ſacramentum viſibili forma, veritate corporis, & virtute ſpirituali. Forma viſibilis eſt panis, & vini: vinum verò hoc loco intelligimus aqua permixtum, †nec enim in calice Domini aut vinum ſolùm, aut aqua ſola offerri debet, *cùm vtrumq; ex latere illius profluxiſſe legatur. Illud etiam rationabilis *conſuetudo generalis habet Eccleſiæ, vt plus in eo vini quàm aquæ ſit ponendum.

*c. 1. de conſec. diſt. 2. *Aliam rationẽ vide in c. cum omni, d. diſt. *c. permiſſus, de celebr. miſſæ.*

In Sacramento altaris panis & vinum fiunt vera caro & ſanguis Domini. h. d.

VERITAS eſt carnis, & ſanguinis: *ſicut enim ante conſecrationem panis eſt & vinum, quod natura formauit; ita etiam poſt conſecrationem, vera Chriſti eſt caro & ſanguis *quem benedictio conſecrauit.

c. nos autem, d. diſt.

Virtus

Virtus ſacramenti eſt charitas, & vnitas. h. d.

VIRTVS eſt charitatis, & vnitatis, nam veluti ex multis granis vnus fit panis, & ex multis racemis vnum vinum; ita & nos per hoc charitatis ſacramentum Chriſto incorporati, vnum euadimus. *c. hoc ſacramentum, d. diſt. 2.*

Ponit quomodo & quando tria quibus conſtat ſacramentum Altaris ſint ſacramenta. h. d.

HIS igitur repetitis apparet, primum quidem ſacramentum eſſe non rem, ſecundum & rem eſſe ſimul & ſacramentum, tertium verò rem eſſe, ſed non ſacramentum. Sed primum quidem ſacramentum eſt geminæ rei, ſecundum eſt ſacramentũ vnius, & alterius res, tertium verò res eſt gemini ſacramenti. *Vide c. hoc eſt, d. diſt.*

DE EXTREMA VNCTIONE.

Extrema vnctio ſolet exhiberi iis, de quorum morte dubitatur, & duplex vnctio exterior & interior, & interiorem exterior deſignat. h. d.

HACTENVS loquuti fuimus de his ſacramentis, quæ ad ingreſſum, & ad progreſſum in Eccleſia cõparata ſunt. Conſequens nunc eſt, vt de ijs videamus, quæ propter egreſſum ab Eccleſia ſunt cõſtituta. Sciendum eſt igitur grauiter ægrotantibus, & de quorum morte probabiliter timeri poteſt, certas corporis partes ſanctificato oleo à presbyteris ex † inſtitutione diuina inungi debere, quæ quidem inunctio, *non minus interius animæ quàm exterius corporis ſanitatem operatur. *Sunt enim vnctionis duæ ſpecies, Exterior quæ materialis, & viſibilis: & interior, quæ ſpiritualis eſt, & inuiſibilis. Exteriore viſibiliter inungitur corpus. Interiore inuiſibiliter cor inungitur. Hæc quòd in extremitate vitæ conſtitutis exhiberi conſueuit, meritò extremæ vnctionis nomen eſt ſortita. *Marc. 6. Iaco. 5.* *Magiſt. ſentent. lib. 4. diſt. 23.* *c. vnico, in primo, de ſacra vnct.*

Magis dignum trahit ad ſe minus dignum.

SANCTIFICATVM autem oleum hoc loco accipimus, non modò quod ipſum totum conſecratum eſt, ſed etiam quod eſt conſecrato admixtum. Poſtquam huc- *c. quod in dubijs, de conſecr. eccleſ. vel alta.*

hucuſq; de ijs ſacramentis, quæ quoquo modo neceſsitatis ſunt, tractatum habuimus. Reliquum nunc eſt, vt de ijs loquamur, quæ dignitatis ſunt & voluntatis.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

Quid ſit ordo. h. d.

Ex Mag. ſenten. lib. 4. diſt. 24.

VOLVNTATIS ſacramenta ſunt (vt paulò antè expoſuimus) Ordo ſacer & Matrimonium. †Eſt autem Ordo nihil aliud quàm ſignaculum quoddam Eccleſiæ, per quod ſpiritualis poteſtas traditur ordinato, de cuius ſpeciebus, differẽtijs, & gradibus, ſatis videtur ſuperiore libro dictum eſſe. Vnde ſolùm nunc reſtat vt ad matrimonij materiam orationem vertamus.

DE SACRAMENTO MATRIMONII.

Quid ſit Matrimonium. h. d.

27. quæſt. 2. in 1. leg. 1. ff. de ritu nuptiarum.

MATRIMONIVM eſt viri & mulieris coniunctio, indiuiduam vitæ conſuetudinem continens, cum diuini & humani juris communicatione.

Matrimonium præcedit alia Sacramenta, ratione loci in quo inſtitutum eſt, temporis, latitudinis, & myſterij. h. d.

c. ficut, 32. quæſt. 2.

c. debitum, de bigā. non ordin.

Decr. Inno. ſic habet: reliquum verò deſignat cõformitatem, quæ conſiſtit in carne inter Chriſtum & Eccleſiam.

ET meritò inter alia Sacramenta matrimoniũ quoque annumerari meruit, cùm cæteris loci, temporis, amplitudinis, & myſterij ratione etiam præcellat. †Si quidem ab orbis primordio in paradiſo à Deo ipſo inſtitutum eſt, vt eſſet omnibus etiam infidelibus commune, quod in alijs minimè contingit. †His illud quoque accedit, quòd animorum conſenſus, & corporum commixtio, quæ in matrimonio intercedunt: primum quidem charitatem ſignificat, quæ conſiſtit in ſpiritu, inter Deum & iuſtam animam, vel Eccleſiam. Alterum verò ſacroſanctũ coniugium deſignat, quod inter Chriſtum, & Eccleſiam per incarnationis myſteriũ eſt contractum.

Bona matrimonij ſunt ſacramentum, fides, proles, & fornicationis remedium. h. d.

c. omne. 27. quæſ. 2.

CONSEQVVNTVR & inde præter ſacramentũ, & alia bona, vtputà fides, & proles, & quod humana infir-

infirmitas in ruinam *turpitudinis prona, honeſtate excepta coniugij minimè læditur. Initiatur autem matrimonium ſponſione, conſenſu ratificatur, & copula cõſummatur, de quibus ſingulis diſtinctius diſpiciamus. *d. c. ſicut.*

DE SPONSALIBVS.

Quid ſint ſponſalia, & vnde dicantur. h. d.

SPONSALIA ſunt futurarum nuptiarum mentio, & repromiſsio, & dicta ſunt à ſpondendo, quòd per ea ſibi inuicem ſe futuros coniuges viri & mulieres ſpondeant. *L. 1. & 2. ff. de ſponſalibus.*

Sponſalia contrahuntur re, verbis, literis, & conſenſu. h. d.

CONTRAHVNTVR autem ſponſalia varijs modis, vtputà re, verbis, literis, & conſenſu. Re contrahũtur *per nudam ſubarrationem, vel anuli immiſsionem. Verbis, vt ſi inter virum & mulierem promiſsio ſuper futuro matrimonio interceſſerit, veluti altero alteri vice mutua dicente: *Ego te accipiam in meum maritum, & ego te in meam vxorem*, ſiue in hunc ſenſum verba ſimilia protulerint. Literis, vt cùm abſentes inter ſe de futuris nuptijs per Epiſtolam paciſcuntur, quod ipſum & per nuntium, vel procuratorem fieri poterit. *c. ſi quis vxorem. 37. quæſt. 2. vide gloſſ. in c. his nobis, de deſponſ. impuber.* *L. fin. ff. de ſponſal.*

Procurator ad contrahendum matrimonium, non poteſt ſubſtituere, niſi hoc habeat in mandatis. h. d.

PROCVRATOR tamen ad hoc ſpecialiter conſtitutus, ob magnum quod ex facto tam arduo poſſet periculum imminere, alium ſubſtituere non poterit, niſi hoc eidem ſpecialiter commiſſum fuerit. *c. fina. de procur. in 6.*

Si duo impuberes quorum malitia non ſupplet ætatem, & qui pubertati non ſint proximi, vel etiam alter tantùm ſit impubes, per verba de præſenti matrimonium contraxerint: Talis contractus reſoluitur in ſponſalia de futuro, & ex eo inducitur Iuſtitia publicæ honeſtatis. h. d.

CONSENSV contrahuntur ſponſalia, vt cùm †pubes, & impubes, vel duo impuberes, non proximi pubertati, & in quibus ætatem prudentia non ſupplet, matrimonium per verba contraxerint de præſenti. Licèt enim verba in præſens matrimonium ſonent: *c. vnico, § idem quoq; de deſpoſ. impub. lib. 6.*

Iuris tamen interpretatione in ſponſalia de futuro reſoluuntur. Quo caſu dicta ſponſalia, licèt contrahentes matrimonium celebrare intẽderent, coniugium, quod ab initio ætate impediente, vt matrimonium non tenuit, per aduentum pubertatis minimè conualeſcit, niſi per carnis copulam ſubſequutam, vel †alium modum contrahentes cum eiuſdem perſeuerantia voluntatis, ad pubertatis tempora perueniſſe euidenter conſtiterit: Per dictum tamẽ contractum, qui valuit vt potuit, non ſicuti agebatur, publicæ honeſtatis Iuſtitia cenſetur inducta.

Puta per cohabitationem mutuã, vel aliter verbo aut facto. d. c. vnico, in princ.

In re denominanda potiùs effectũ attendimus quàm modum. h. d.

Et ideo hoc caſu conſenſu contracta ſponſalia dicimus: quia ſi verba ſpectes non ſponſalia, ſed ipſum matrimonium contractum videri poterit. Cenſuerunt autem iura eos qui cùm non poſſent, coniugium de facto contraxerunt, voluiſſe etiam in caſu, quo poſſent contrahere: †ideoque ſaltem vt ſponſalia valere conuentionem.

c. à nobis, de deſponſ. impub.

Sponſalia contrahuntur tripliciter, purè, in diem, & ſub conditione: & qui contraxerunt ſponſalia, purè compellendi ſunt etiam matrimonium contrahere, & conſanguinei contrahentium, non debent cum ipſis contrahentibus contrahere. h. d.

Rvrsvs contrahuntur ſponſalia aut purè, aut adiecta die, aut ſub conditione: Purè, vt cùm vir & mulier ſe inuicem futuros coniuges pollicẽtur: Et hoc caſu nullus conſanguineorum aliquo pacto alterum ex contrahentibus matrimonio ſibi copulare poterit: †imò qui contraxerunt, vt ſe inuicem recipiant, & mutua coniugali affectione pertractent, moneri, & niſi rationabilis cauſa obſiſtet, Eccleſiaſtica cenſura compelli poterunt.

c. ex literis, h. tit.

Si per contrahentem ſponſalia in diem, non ſtetit quominus matrimonium contraheret intra terminum, cum alia poſtmodum matrimonium contrahere poterit. h. d.

Dies adijcitur ſponſalibus: cùm quis intra certum temporis ſpacium aliquam ſe ducturum in vxorem cõuenit:

uenit: *in qua ſpecie ſi per eum non ſteterit quominus intra præfixum terminum cum eadem matrimoniũ cõtraheret, liberè ad nuptias alterius tranſire poterit. *c. ſicut ex literis. h. tit.*

Sponſalia contracta ſub conditione euaneſcunt conditione deficiente, niſi ab ea receſſum fuerit. h. d.

SVB conditione celebrantur ſponſalia, cùm quis, ſi quid fiet vel contigerit, nuptias ſe contracturum pollicetur: veluti ſi dictum fuerit: *Ego te in vxorem accipiam ſi centum mihi dederis, aut ſi pater meus conſenſerit*, quibus conditionibus deficientibus, ad matrimonium quis compelli non poterit, niſi conſenſus de præſenti, aut carnalis ſit inter eos commixtio ſubſequuta, cum *his caſibus à conditionibus receſſum videatur. *c. de illis, de condit. appoſ.* *c. per tuas, d. tit.*

Turpes conditiones adiectæ ſponſalibus vel matrimonio, non vitiant ſed vitiantur, niſi ſint contra ſubſtantiam & naturam coniugij. h. d.

HOC tamen de his conditionibus intelligere nos oportet quæ honeſtæ ſunt, & canonicis inſtitutis non contrariæ: †nam ſi turpes ſint, aut impoſsibiles ob fauorem matrimonij debent pro non adiectis cenſeri: *ſi tamen non ſolùm turpes ſint, ſed etiam contra ſubſtantiam, vel naturam coniugij: putà ſi alter dicat alteri: *Tecum contraho ſi generationem prolis euitaueris, vel donec aliam honore, vel facultatibus digniorem inueniam, aut ſi pro quæſtu adulterandam te tradideris*: matrimonialis contractus, quantumcunque ſit fauorabilis, omni carebit effectu. *c. fin. verſ. licet alias, d. tit.* **d. c. fin.*

Minores ſeptennio non poſſunt ſponſalia contrahere, & contracta lapſu temporis non conualeſcunt, niſi noua voluntas acceſſerit, aut nixus copulæ interuenerit. h. d.

NON tamen omnibus cuiuſcunque ſint ætatis, licet ſponſalia contrahere: nam inter minores ſeptennio celebrata, nullius roboris efficaciam ſortiuntur: *ideoque ſi infantes, vel vnus maior ſeptennio, alter minor ſponſalia contraxerint, ipſi, vel parentes pro eis, niſi per cohabitationem eorum mutuam, ſiue aliàs verbo, vel facto, eoſdem in eadem voluntate factos maiores perdurare liquidò appareat, ſponſalia huiuſmodi, quæ ab initio nulla erant, per lapſum dicti temporis *d. c. vnico, de deſpoſ. impub. in 6.*

minimè conualeſcunt: & ideò cũ ſint nulla ratione defectus cõſenſus, publicę honeſtatis iuſtitiã nõ inducũt. †Si tamen cum ea quam nondum ſeptennem domum quis traduxerit, copulæ nixus interceſſerit, aliud ſtatuendum erit.

c.iuuenis,h,tit.

Qui contraxerunt ſponſalia, debent compelli ad matrimonium, niſi aliquid triſte timeatur.h.d.

INITIATVM igitur ſponſalibus matrimonium fide conſenſus ratificari debet. *Quod ſi qui de contrahendo matrimonio fidem ſibi dederũt, ſe inuicem admittere omnino noluerint, inſtar eorũ qui ſocietatem interpoſitione fidei contrahunt, & poſteà eandem ſibi remittunt, diſſolutio tolerari poterit.* Cùm coactiones difficiles ſoleant exitus frequenter habere.

c.præterea, h.tit.

c.requiſita,in fin. h.tit.

Non ſunt audiendi impuberes volentes diſſoluere ſponſalia, ſed expectandum tempus pubertatis.h.d.

DE illis qui infra annos aptos matrimonio ſponſalia contrahunt, quæri poterit, & ſanè ſiue vterq;, ſiue alter reclamet, & antequã ad annos matrimonijs aptos peruenerint, ſeparari poſtulent, non ſunt audiendi; ſi verò alteruter iſtorum ad pubertatis annos peruenerit, infra eoſdem annos altero exiſtente, cùm ſponſalia contraherẽtur, ſi is qui minoris eſt ætatis, ad pubertatis annos perueniens reclamauerit, nec in alterum conſentire voluerit, iudicio Eccleſiæ ſeparari poterunt.

c.de illis,h.tit.

Mulier viripotens contrahens cum impubere, non poteſt reſilire; ſed impubes factus pubes poteſt.h.d.

MVLIER quoque quæ nubiles annos attingens ei qui nõdum matrimonio erat aptus, nupſit, cùm in eum ſemel conſenſerit, amplius diſſentire non poterit, niſi ipſe cui nupſit, poſtquam ad legitimam ætatem peruenerit, in eam ſuum negauerit præſtare cõſenſum.

c.de illis,§ mulier autem.

Contrahens ſponſalia cum impubere coactè, non tenetur expectare impuberem.h.d.

HAEC tamen de his dicta intelliguntur, quæ ſpontè cum minoribus ſponſalia contraxerint. Si qua enim nõ tam ſponte ſua quàm à parentibus coacta cum impubere

c.ex literis, h.tit.

bere contraxerit, & domum traducta fuerit, licèt aliquando ibi inuita permanſerit, ſi puerum vſque ad annum decimum quartum minimè expectandum duxerit, ei alium ſibi virum accipiendi libera concedenda facultas erit.

Sponſalia contracta à parentibus, non tenent, niſi filij aſſentiant & ratificent. h. d.

NON abſimile eſt, quod de ſponſalibus quæ parentes pro filijs puberibus frequenter contrahunt, † ſtatuitur; nam ſi quidem ipſi filij expreſsè conſenſerint, vel tacitè, vt ſi præſentes fuerint, nec contradixerint, obligātur: & ex eis oritur publicæ honeſtatis iuſtitia. Idem etiam obtinet, ſi filij tempore ſponſaliorum abſentes, & etiam ignorantes eadem ſponſalia poſt ſcientes, & prudentes ratificauerunt tacitè, vel expreſsè, aliàs ex ſponſalibus cōtractis à parentibus pro filijs, nec ipſi obligantur, nec publicæ honeſtatis iuſtitia inde exoritur.

c. vnico, § fin. de deſponſ. impub. in 6.

Sponſalia diſſoluuntur ipſo Iure, quando non habetur ratio voluntatis contrahentium. h. d.

DISSOLVVNTVR ſponſalia, aut ipſo iure, aut facto hominis. Ipſo iure tunc dicuntur ſponſalia diſſolui, vt cùm nulla habita ratione voluntatis, & conſenſus partium, ex certa ſuperueniente cauſa diſtrahuntur, vt ex cōtractu matrimonij, ſacrorum ordinum ſuſceptione, religionis ingreſſu, cognationis interuentu.

Matrimonium per verba de præſenti contractū, tollit ſponſalia præcedentia, & iuramento firmata: ſed matrimonium contractū per verba de præſenti, non irritatur etiam ſequuta copula. h. d.

SI quis igitur eam, quæ tibi deſponſata fuerat per verba ſibi iunxerit de præſenti, etiam ſi inter te & ipſam ſponſalia iuramento firmata extitiſſent, † dum tamen copula non interuenerit, nihilominus per ſecundum matrimonium etiam te inuito, tolluntur: licèt fidem frangentibus ſalutaris ſit iniungenda pœnitētia, * quanquam ſi prius per verba contraxiſſes de præſenti, ita firmum maneret matrimonium, vt per ſecundū etiam ſecuta copula tolli non poſsit. * Nec enim vt pactionis

c. ſi inter virum, verſ. verū. h. tit.

c. is qui fidem. c. veniens. h. tit.

d c. ſi inter virū, c. licet, de ſponſa. duor.

** Vide c. 1. de ſponſa. duorum.*

 fidem

fidem interdum frangi iura ſuſtinent, ita etiam fidem conſenſus aboleri permittunt.

Per ſuſceptionem ſacrorum ordinum, & ingreſſum monaſterij diſſoluuntur ſponſalia. h. d.

ITEM ex contrario: Si quis ſacris ordinibus fuerit inſignitus, aut religionem fuerit ingreſſus, pari ratione ſoluuntur ſponſalia. Conſultius tamen egerit, qui certam mulierem ſe ducturum in vxorem fortè iureiurãdo firmauerit, ſi anteà contrahendo iuſiurandum ſeruauerit, poſteaq; nulla ſubſequente carnali copula religionem ingrediatur.

c. commiſſum, h. tit.

Affinitas ſuperueniens dirimit ſponſalia de futuro. h. d.

ITEM ſi inter ſponſum, & ſponſam affinitas ſuperueniat, vtputà ſi ſponſum propinquam ſponſæ cognouiſſe, aut manifeſtum ſit, aut de hoc ſit publicè diffamatus, aut ſpiritualis inter eos cognatio interceſſerit, diſſoluentur inter eos ſponſalia, nec ad matrimoniũ peruenire poterit.

c. ſuper eo, de cõſangui. & affinit.

Ponit quomodo facto hominis ſponſalia diſſoluantur. h. d.

FACTO hominis diſſoluuntur ſponſalia, vel contrario vtriuſq; contrahentis conſenſu, vel cum legitima emergente cauſa, diſſolutio alterius tantum voluntati permittitur, veluti ex fornicatione, abſentia, membrorum amiſsione, incurabilis morbi interuentu.

Sponſalia diſſoluuntur contrario conſenſu, nec pœnæ appoſitio ſponſalibus appoſita aliquid operatur, h. d.

SI contrahentes igitur vel ſeſe inuicem liberent, vel *impubes contrahens adueniẽte pubertate, ratum nolit habere matrimoniũ, diſſoluentur ſponſalia, nec aliquid proderit, quòd ſub certa pœna contracta fuerint. †Cùm enim libera matrimonia eſſe deceat, pœnarum inanis omnis eſt adiectio.

c. præterea, 1. h. tit.
**d. c. de illis.*
c. Gemma, h. tit.
l. Tuta ff. de verbo. oblig.

Ob fornicationem poſt ſponſalia etiam iuramento firmata commiſſa, poteſt quis licitè reſilire, & id quod coniunctos diſiungit, multò magis impedit coniungendos. h. d.

VNIVS quoque tantùm diſſenſu etiam iurati ſoluuntur interdum ſponſalia, veluti ſi quis aliquam ſe in vxorem

vxorem ducturum iurauerit, & ea poſtmodum *forni- *c. quemadmodũ, de iureiurando.* cata fuerit: nam licèt eidem fornicationem non poſsit opponere præcedentem, ob ſubſequentem tamen poterit eandem in coniugem non ducere, quia illi iuramento talis ineſt conditio, ſi illa contra regulam deſponſationis non venerit, alioqui ſi poſt huiuſmodi iuramentum publica meretrix fieret, teneretur eam in vxorem ducere, quod eſt prorſus abſurdum. Nam ſi poſt cõtractum coniugium, vir propter fornicationem licitè poteſt à ſua cohabitatione recedere, longè fortius ante coniugium celebratum ſponſus ſponſam poterit non admittere.

Carnalis, & ſpiritualis fornicatio æquiparantur. h. d.

IDEM erit ſi ſponſus vel ſponſa idolatrando, vel he- *c. 2. de diuort.* reſim ſequendo in ſpiritualem fornicationem inciderit.

Si ſponſi contrahant ſe ad remotas regiones, ſponſæ poſſunt ſe ad aliorum nuptias conferre, recepta ſi peierauerint pœnitentia. h. d.

SED & ſi qui præſtito iuramento promittant ali- *c. de illis, h. tit.* quas ſe mulieres ducturos, poſteaque illis non cognitis, procul recedentes ad alias partes ſe transferant, liberum erit mulieribus ad alia migrare vota, recepta tamen de periurio, ſi fortè iuramentum præſtiterint, pœnitentia, ſi per eas ſteterit, quominus fuerit matrimonium conſummatum.

Lepra vel ſimilis morbus ſponſalia dirimit, licèt non dirimat matrimonium. h. d.

ITEM ſi ſponſus, aut ſpõſa leproſus fiat, vel leproſa; *d. c. quemadmodum, in fine.* paralyticus, vel paralytica; aut naſum, vel oculos amittat; aut quid ſibi turpius eueniat, ad conſummandũ maritalem copulam compelli non debent: licèt iam contractum matrimonium ſuperueniens lepra, vel alius morbus non dirimat.

DE NVPTIIS.

Ponit ſubordinationem præſentis Tituli ad præcedentia, & ſequentia. h. d.

EXPOSVIMVS hactenus quid eſſet matrimoniũ, quáue ratione inter ſacramẽta reponatur, admonẽtes

tes illud initiari ſponſalibus, conſenſu ratificari, & copula conſummari. Sed cùm proximè de ſponſalibus, tanquam de principio tractatū habuerimus, reliquum nunc eſt, vt de conſenſu & copula, quibus ſubſtantia & perfectio matrimonij continetur, diſſeramus. Quid impediat nuptias contrahi, vel contractas dirimat cum cæteris quæ tractatui adiacent recenſentes.

Nuptiæ conſenſu partium contrahuntur, nec ſufficit conſenſus parentum. h.d.

Inſtit. de nuptijs, in principio. **c. ſufficiat, 27. quæſt. 2.*

NVPTIAS igitur ſiue matrimonium inter ſe contrahunt †viri puberes, & mulieres viripotētes, *ſimulatq; in ſe inuicem conſenſerunt. Vbi enim nō eſt vtriuſque conſenſus, non poteſt eſſe matrimonium: ideoque ſi ex altera parte pater puellæ tantùm conſenſerit, ex altera, qui ſe cupit maritum fieri, nihil agitur, quāquam honeſtè faciant filij, ſi paternæ voluntati minimè reluctentur.

Pubertas æſtimatur non tam annis, quàm corporū habitu, & minores quatuordecim annis non poſſunt contrahere matrimonium, niſi pro bono pacis, & ex neceſſitate. h.d.

c. puberes, de deſponſa. impub.

SED qui ſint puberes videamus, & quidam ex annis tantùm pubertatem iudicandam aſſerunt, eum eſſe puberem rati, qui quatuordecim annos impleuerit, & viripotentem quæ duodecim, quamuis tardiſsimè pubeſcant. Præualuit tamen opinio exiſtimantium ex habitu corporis pubertatem debere cenſeri, atque eos qui generare poſsint, etiam ſi minores annis ſint, in propoſito puberes reputari. †Itaque ſi malitia ætatem ſuppleat, etiam minores ea ætate coniungi poſſunt. *idem ſi fortè vrgentiſsima neceſsitas interueniat: vtpotè, quòd pro bono pacis talium coniunctio ſit toleranda.

c. de illis, 2. de ſponſal. *c. 2. d. tit.*

Quantum ad Eccleſiam etiam verba ſunt neceſſaria ad contrahendum matrimonium, ac muti & ſurdi ſignis nuptias poſſunt contrahere. h.d.

c. tua fraternitate, de ſponſal.

LICET autem per ſolum legitimum viri & mulieris conſenſum matrimoniū contrahatur, attamē quantum

tum ad Eccleſiam verba præſentem conſenſum exprimentia ſunt neceſſaria, ſi contrahentes loqui poterunt. Muti verò, & ſurdi qui loqui non poſſunt, & exaudire, ſi contrahere velint, & quòd verbis oſtendere nequiuerint, ſignis declarauerint, proculdubio legitimas nuptias contrahent.

Ponit quaſdam verborum conceptiones aptas ad matrimonium contrahendum. h. d.

VERBA autem ad hoc apta ſunt, verbi gratia: *Ego te in meam vxorem accipio: & ego te accipio in meum maritum:* vel *promitto quòd te ab hoc tempore pro coniuge tenebo, & tibi ſicuti vxori meæ fidem ſeruabo:* & contrà, *Promitto me† te pro marito habituram, & tibi tanquam viro proprio fidem ſeruaturam:* vel ſimilia conſenſum de præſenti exprimentia. *c. ex parte, de ſponſal.*

Verba prolata in contrahendo matrimonio ſunt accipienda ſecundũ communem intelligentiam. h. d.

INDE quæritur, ſi alter coniugũ ita loquutus fuerit, vt quod propoſitum eſt, altera pars non intellexiſſe ſe affirmet, quid agendum ſit, ſi tali prætextu cauſæ diſſidij quærantur? in qua ſpecie ſi matrimonium contracturi iudicio, & ætate ſint idonei, ſi alter quod alter propoſuit nõ intellexerit, ſtatutum eſt ad communem verbi intelligentiam eſſe recurrendum, cogendiq; erũt ambo verba prolata in eum ſenſum accipere, quem ſolent rectè intelligentibus generare. *c. ex literis, de ſponſal.*

Serui poſſunt etiam inuitis dominis contrahere matrimonium, dum tamen dominos non fraudent debitis obſequiis. h. d.

ILLVD quoque explorati iuris eſt, quòd matrimonia inter ſe contrahunt, non ſolùm liberi homines, verumetiam ſerui. Sicut enim neque liber, neque ſeruus eſt ab alijs ſacramentis Eccleſiæ remouendus; ita nec inter ſeruos matrimonia prohiberi debent: ideoq; quanquam contradicentibus dominis, & inuitis contracta fuerint, nulla ratione propterea ſunt diſſoluenda. Serui tamen qui contraxerint, proprios dominos debitis & conſuetis obſequijs minimè fraudare debent. *c. 1. de coniugio ſeruorum.*

Si

Si vnus coniugum comperiatur poſt contractū matrimonium ſeruilis conditionis, poteſt diſſolui matrimonium, niſi poſt talem cognitionem fuerit renouatus conſenſus, vel ſequuta copula. Et liberi ſunt ex libero ventre nati, niſi aliud inducat lex, & mos regionis. h.d.

SI quis tamen, vel ſi qua inſciens eum, vel eam ſumpſerit in coniugem, quam vel quem poſteà ſeruilis compertum ſit eſſe conditionis, *nec poſt diem veræ cognitionis habitæ ſe inuicem cognouerint, aut aliter facto inuicem in ſe conſenſerint, ita ſeparari poterunt, vt vterque libera cum alijs contrahendi facultas non denegetur. ‖Liberi autem ſunt qui ſunt ex libero ventre nati, *niſi quis patris conditionem ſecundum leges, & conſuetudinem prouinciæ ſequatur.

c. fin. d. tit.

*c. vnico, de natu ex libero ventre. l. partum, C. de rei vendic. *c. licet. d. tit. l. naturæ, ff. de ſtatu hominum. *c. vnico, 29. quæſt. 1.*

Error in perſona impedit matrimonium. h.d.

*MVLTO magis matrimoniū inualidatur, cùm quis in perſoua errauerit, vtputà ſi exiſtimans ſe cum Gemma contrahere, cum Berta contrahat.

Si alter contrahentium vtitur verbis dubiis animo decipiendi mulierem, & eam poſtmodum carnaliter cognoſcit, iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali, ſecus in pœnitentiali. h.d.

DE eo quæſitum eſt, qui cùm non aliter mulierem, vt ſibi carnaliter commiſceretur, perducere poſſet, quàm ſi eandem deſponſaſſet, proprium mentitus nomen, illam per hęc verba deſponſauit: *Te Ioannes deſponſat*, an quia vir illo nomine non vocaretur, nec vllum nubendi haberet propoſitum, ſed copulam tantùm carnalem exequendi, inter prędictos matrimonium ſit celebratum, cùm tamen mulier in virum conſenſerit. Et reſponſum eſt, non debere ex iſto facto coniugium iudicari, cùm in eo nec ſubſtantia coniugalis contractus, nec forma contrahendi cōiugium inueniri valeat, quoniam ex altera parte ſolummodo dolus adfuit, conſenſus omnino defuit, ſine quo cætera fœdus coniugale perficere nequeunt. Sed donec expreſsè non appareat, quòd is qui mulierem deſponſauit in propria perſona, ſub nomine tamen alieno, quo vocari tunc ſe finxit, diſſenſit, interim erit pro matrimonio præſumendum.

c. tua nos duxit, de ſponſal.

QVAE

QVAE MATRIMONIVM IMPEDIRE POSSVNT.

Error perſonæ, & conditionis impedit matrimonium, non autẽ qualitatis & fortunæ. h. d.

ERGO non omnis error matrimonium impedit: *nam ſi quis corruptã in vxorem accipit quam virginem arbitratur: vel qui accipit meretricem, quam putat eſſe caſtam: vterque quidem errat; neutro tamen caſu ob errorem matrimonium infringitur.

c. vnic. 29. quæſt. 1.

Ei qui ſcienter ducit in vxorem publicam meretricem, peccata remittuntur. h. d.

QVIN potiùs qui ſcientes & prudentes, mulieres publicas de lupanari extraxerint, et in vxores duxerint, quod agent in remiſsionem proficiet peccatorũ: cùm inter opera charitatis non minimum ſit errantem ab erroris ſemita reuocare.

c. inter opera, de ſponſal.

Qualis ſit error perſonæ, conditionis, fortunæ, & qualitatis. h. d.

SOLVM igitur perſonæ, & conditionis error obſtat matrimonio; qualitatis verò & fortunæ non obſtat. Eſt autem error perſonæ, cùm hic qui eſt Ioannes, Paulus putatur. Conditionis, cùm is qui ſeruus eſt, liber creditur. Fortunæ, vt cùm is qui pauper eſt, diues exiſtimatur, vel contrà. Qualitatis, cùm is reputatur bonus, qui tamen eſt malus. Sunt & alij plures modi, quibus matrimonia impediuntur, vtputà conditio appoſita, & non impleta, ſecundum ea quæ ſuprà diximus de ſponſalibus.

d. c. vnic.

Sacer ordo, & votum ſolenne impediunt matrimonium contrahendum, & contractum dirimunt: votum autem ſimplex ſolùm impedit contrahendum, & pro voto ſimplici fracto imponenda eſt pœnitentia. h. d.

ITEM voti †ſolennis emiſsio, & ſacri ordinis ſuſceptio, tam matrimonium impedit contrahendum, quàm poſteà contractum dirimit.*Secus verò ſtatuitur in voto ſimplici, quanquam enim contrahendum impediat, non tamẽ contractum diſſoluit. *Sic & religionis habitus ſine profeſsione ſuſceptus ne cõtrahantur, impedit, ſed

*c. meminimus. c. 1. c. 2. Qui clerici vel vouentes matrim. contrah. poſſunt. d. c. meminimus, § verum. & c. conſuluit, d. tit. *d. c. conſuluit.*

ſed iam contractas nuptias nequaquam tollit. Huic tamen qui nubendo votum ſimplex fecit irritum †quanto illud manifeſtius emiſerit, tantò propter plurium ſcandalum erit durior imponenda pœnitentia.

c. vnico, de voto & voti redemptione in 6.

Chriſtiani non debent nubere infidelibus, & ſi nubant, ſunt excommunicandi. h. d.

Cvltvs quoque diſparitas matrimoniū, & contrahendum impedit, & contractum interdum dirimit: ſi quis enim Iudææ coniugali ſocietate iungi voluerit, ſiue Chriſtiana Iudæo, vel aliàs infideli, ſiue Iudæa vel aliàs infidelis Chriſtiano carnali conſortio miſceatur; quicunq; eorum id commiſiſſe deprehenditur, à Chriſtiano cœtu & Eccleſiæ communione prptinus ſegregandus erit.

c. ſi quis Iudaicæ. c. caue, 28. quæſt. 1.

Si vnus infidelium coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit ſibi cohabitare, vel non ſine peccato mortali, ſoluitur coniugium, & cōuerſus cum alia contrahere poterit, & proles communis conuerſo aſſignabitur. h. d.

Item ſi alter infidelium coniugum ad fidem catholicam conuertatur, & alter qui in infidelitate remāſit, vel nullo pacto, vel nō ſine blaſphemia diuini nominis, vel vt catholicū ad mortale peccatum protrahat, ei cohabitare voluerit, conuerſus quaſi priore matrimonio diſſoluto licitè ad ſecunda vota conuolare poterit, †& communis proles ipſi conuerſo aſsignabitur.

c. quanto, de diuortijs, vide 29. quæſt. 2.

c. fina. de conuerſione infidelium.

Si alter infidelium coniugum conuertatur, & antequam alij legitimè coniunctus fuerit, alius quoque conuertatur, debent ſe inuicem recipere. h. d.

Qvod ſi conuerſum ad fidem & vxor conuerſa ſequatur, antequam propter cauſas prædictas legitimam maritus ducat vxorem, eam recipere compelletur, nec quicquam conuerſo proderit, quòd iam ſecundum ritum ſuum eandem repudiauerit, cùm repudium ipſum veritas Euangelica repudiauerit, ſed nec fornicationem dimiſſor dimiſſæ poterit obijcere, propterea quòd alij poſt repudium nupſerit, niſi aliàs fornicata fuerit.

c. gaudemus, § qui autem de diuortijs.

Si

Si paganus prius plures vxores habeat, poſt fidem ſuſceptam adhærebit primæ.h.d.

QVIA verò pagani in plures ſimul fœminas affe-ctum coniugalem diuidunt, vtrum poſt conuerſionem omnes, vel quam ex omnibus cõuerſus retinere valeat, non immeritò dubitari poterit. Et cùm nulli vnquam licuerit plures habere ſimul vxores, niſi cui diuina fuit reuelatione conceſſum, nec cuiquam vxore etiam ob fornicationem dimiſſa, aliam liceat ſuperinducere, euidenter apparet, pluralitatem in vtroque ſexu, (cùm inter coniuges ſeruãda ſit æqualitas) circa matrimonium reprobandam, & de pluribus primam tantùm retinendam.

d.c.gaudemus, § quia verò.

Matrimonium non ſoluitur altero coniugum fidelium in hæreſim lapſo.h.d.

ALIA ſanè cauſa eſt eorum coniugum, quorum alter vel in hæreſim labitur, vel ad infideliũ tranſit errorem; neq; enim hoc caſu, qui relinquitur, ad ſecundas nuptias deſcẽdere poterit. Nam etſi matrimonium verum inter infideles ſit, non tamen eſt ratum, inter fideles autem, & verum & ratum exiſtit, quia ſacramentum fidei, quod ſemel eſt admiſſum, nũquam amittitur, ſed ratum efficit coniugij ſacramentum, vt ipſum in coniugibus, ipſo durante perduret.

d.c.quanto, § ſi verò.

Per dationem inſtantiæ ſoluitur argumentum.h.d.

NEC refert quod à quibuſdam forſan obijci poſſet, quòd fidelis relictus, nõ debeat iure ſuo ſine culpa priuari, cùm idem multis caſibus contingat, vt ſi alter cõiugum incidatur. Ex hoc quoque quorundam malitiæ occurritur, qui odio coniugum ſimularent hæreſim, vt poſtmodum nubentibus coniugibus ab ipſa reſilirent. Quinimò qui in fide permanſerit, ad eum qui ab hæreſi, vel infidelitate ad Eccleſiam reuertitur, vel inuitus redire cogendus erit, niſi ad religionem tranſire maluerit.

d.c.quanto, § nec obſtat.

Coniugiorum aliud eſt legitimum, & non ratum, aliud legitimum & ratum, aliud ratum & non legitimum.h.d.

c. ſi quis Iudaica, 28. quæſt. 1.

Ex his apparet coniugium aliud eſſe legitimum, & non ratum; aliud legitimum, & ratum; quoddam verò, quod ratum quidem eſt, ſed non legitimum. Legitimũ, & non ratum coniugium eſt, quod legali inſtitutione, vel prouinciæ moribus contrahitur, hoc inter infideles ratum non eſt, quia diſſolui poteſt dato libello repudij, lege fori, & non lege poli, quam non ſequuntur. Inter fideles verò ſemper ratum eſt coniugium, cùm coniugia ſemel inter eos contracta nunquam ſolui poſsint. Horum verò quædam ſunt etiam legitima, veluti cùm ſeruatis nuptialibus ritibus, vxor ſponſo traditur. Illorum verò coniugia, qui contemptis legitimis ſolennitatibus, ſolo affectu aliquam ſibi deligũt in coniugem, non legitima, ſed rata tantummodo eſſe creduntur: †quanquam enim ſpretis ritibus Eccleſiæ, matrimoniũ contrahi non debeat, nõ tamen ob id ſolùm ſacramentum coniugij diſſolui debet. Quin potiùs ſi tale matrimonium fuerit ab Eccleſia poſtmodum comprobatũ, filij generati, & legitimi iudicandi erunt, & hæredes; aliqua tamen illis erit imponenda pœnitentia, qui contemptis Eccleſiæ præceptionibus matrimonium contraxerunt.

c. 2. de matrimonio contracto, cõtra interd. eccleſ. c. quod nobis, Qui filij ſint legitimi.

Iuſtus metus niſi purgatus fuerit impedit matrimonium. h. d.

Coactio quoque & iuſtus violentiæ metus matrimonium impediunt. †Cùm enim ſolo conſenſu coniugium contrahatur, plena debet ille ſecuritate gaudere, cuius eſt animus indagandus, ne metu impulſus dicat, ſibi placere quod odit. *Planè quæ inuita probat ſe ſponſalia contraxiſſe, ſi comperiatur poſtmodũ ſpontè cognita, ad matrimonij diſſolutionem proclamare, & metum cauſari non poterit.

c. cùm locum, de ſponſal.

c. ad id quod, d. tit.

Furor impedit matrimonium contrahendum, ſed non dirimit contractum. h. d.

Fvror quoque quia conſenſum impedit, nuptias contrahi prohibet, contractas autem non dirimit.

c. dilectus, de ſponſal.

Frigiditas & coeundi impotentia matrimonium impediunt. h. d.

Item frigiditas, & coëundi impotentia legitimum matri-

matrimonijs impedimentũ afferunt. † Sicut enim puer qui debitum reddere non poteſt, non eſt aptus coniugio, ſic qui ita ſunt natura impotentes *vt nec ope medicorum ſine mortis periculo iuuari poſsint, apti ad contrahenda matrimonia minimè putantur. *Ea igitur quæ adeò eſt arcta, vt mulier fieri, & alteri carnaliter commiſceri nõ poſsit, niſi per inciſionem, ad matrimonium contrahendum non debet idonea iudicari.

c. quod ſedem, de frigidis & malefic.
**c. ex literis, d. tit.*
**c. fraternitatis. § per hæc autem, d. tit.*

Leproſi poſſunt matrimonium contrahere. h.d.

ALIA eſt cauſa leproſorum, nam ſi mulierem inuenerint quæ ſibi velit nubere, vel mulier leproſa virum, liberum erit illis coniugali vinculo colligari.

c. quoniam, de cõiugio leproſorum.

Publicæ honeſtatis Iuſtitia impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. h.d.

PVBLICAE quoque honeſtatis Iuſtitia, tam matrimonium cõtrahendum impedit, quàm contractum irritat. Eſt autem publicæ honeſtatis Iuſtitia, quę ex legitimis ſponſalibus oritur mulieris, quæ illi coniuncta eſt, cum qua nunc vir matrimonium contrahere deſiderat, vt ecce cum Berta ſponſalia contraxi, volo nunc cum Gemma, quæ Bertæ cognationis vinculo eſt coniuncta, matrimonium contrahere, †publica honeſtate impedior. Inhoneſtum enim ac turpiſsimi viſum eſt exempli, vt ei quis nubere valeat, cuius coniunctam ſponſalia frangendo deceperit, ne in eandem eius nubendo coniunctæ, quaſi iniuriam cumulet.

c. ſi quis vxorem, 27. quæſt. 1.

Sponſalia pura, & certa ex conſenſu valida, licèt aliàs nulla, induunt publicæ honeſtatis Iuſtitiam, quæ ſequentia ſponſalia dirimit, non præterita. h.d.

VSQVE adeò autem ex puris & certis ſponſalibus, impedimentum Iuſtitiæ publicę honeſtatis exoritur, vt etiam ſi illa conſanguinitatis, affinitatis, frigiditatis, religionis, aut alia quauis ratione†nulla ſint, dum tamen non ſint nulla ex defectu conſenſus, nihilominus & impedire, & dirimere ſequentia ſponſalia, vel matrimonia dinoſcuntur, licèt præcedentia diſſoluere non valeant. *Quare qui ſponſalia purè, ac determinatè cum

c. vnico, de ſponſal. in 6.
Vide c. literas. c. acceſsit, de ſponſ.
**Secus ſi contraxit ſub conditione, d. c. vnico. § final.*

aliqua muliere contraxit, & poſtmodum cum ſecunda prioris conſanguinea idem fecit, ex priorum ſponſaliorum vigore, ad matrimonium contrahendum cum prima remanet obligatus.

Filij nati ex matrimonio, cui obſiſtit publicæ honeſtatis iuſtitia, non ſuccedunt patri ſcienter contrahenti. h. d.

c. referente. Qui filij ſint legitimi.

FILII quoque nati ex matrimonio, quod publicæ honeſtatis iuſtitia impediente cõtractum fuit, cùm nec Eccleſiæ permiſsionẽ, nec patris allegare poſsint ignorantiam, ad ſucceſsionem bonorum paternorum minimè admittentur.

DE TRIPLICI COGNATIONE.

Cognatio eſt triplex, ſpiritualis, legalis, & naturalis, & ſpiritualis cognatio impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. h. d.

Ex Hoſt. in ſumma, de cog. ſpirit.

c. 1. de cogn. ſpiri. in 6.

d. c. 1 in fin. vide ibi gloſ.

MVLTO magis cognatio matrimonio interdum eſt impedimento. Eſt autem cognatio triplex, ſpiritualis, legalis, & naturalis. †Spiritualis cognatio eſt attinentia quædam proueniens ex ſacramenti collatione, vel ad ſacramentum detentione. *Non ſolùm igitur inter baptizatum, & illum qui eum de baptiſmo ſuſcepit, item inter baptizatum & ſuſcipientis filios, & vxorem ante ſuſceptionem, à ſuſcipiente carnaliter cognitam. Verumetiam inter ſuſcipientem parenteſq; baptizati cognatio ſpiritualis contrahitur, quæ & contrahendum matrimonium impedit, & dirimit poſteà contractum. *Et quæ de ſuſcipiente dicta ſunt, eadem etiam de baptizante ſunt intelligenda.

Excepto baptiſmate, & confirmatione, non oritur ex ſacramentis cognatio impeditiua matrimonij. h. d.

d. c. 1. in fin. vbi latius iſtud explicat gloſſa. quodq; nemo habet auos aut nepotes ſpirituales.

**c. fin. in fine, d. tit. in 6.*

†EISDEM modis ex confirmatione ſpiritualis cognatio contrahitur, matrimonia ſimiliter impediens, contrahenda, & poſteà contracta dirimens. *Ex datione verò aliorum ſacramentorum, cognatio ſpiritualis nequaquam oritur, quæ matrimonium impediat vel diſſoluat.

Cogna-

Cognatio ſpiritualis per Catechiſmum contracta impedit matrimonium contrahendum, ſed non dirimit contractum. h. d.

PER Catechiſmum an ſpiritualis cognatio contrahatur; dubitatum eſt, & conſtitutum eſt contrahi quidem illam, ſed non tantam: licèt enim ex ea contrahendum matrimonium impediatur, poſt eam tamen contractum minimè diſſoluetur.

c. per catechiſm. ū. d. tit. in 6.

Spiritualis cognatio nō dirimit matrimoniū anteà contractum. h. d.

DIXIMVS autem huiuſmodi cognationem matrimonia contracta dirimere non ſimpliciter, ſed poſteà contracta; nam ſi vir vel mulier ex ignorantia, vel dolo proprium filium de ſacro fonte ſuſceperit, propter hoc ſeparari non debent, nec alter alteri debitū ſubtrahere, niſi ad continentiam ſeruandam poſsint induci, quia ſi ex ignorantia id factum eſt, eos ignorantia excuſare videtur; ſi ex malitia, eis proprius dolus patrocinari non debet. † Quinimò pro tali auſu matrimonio ſua firmitate durante pœnitentia imponenda erit.

c. 2. de cogna. ſpiritual.

c. de eo, 30. quæſt. 1. Aliquando tamen generaliter inſtitutum fuit vt debeant ſeparari. c. peruenit. ibidem.

Filij, per quorum neutrum ventum eſt ad compaternitatem copulari poſſunt, niſi mos regionis aliud inducat. h. d.

DE filijs quoque per quorum neutrum ad compaternitatem ventum eſt, an copulari poſsint, quæſitum eſt, & ſanè niſi conſuetudo Eccleſiæ, vbi de contrahendis nuptijs agitur, vel aliarum vicinarum aliter ſe habeat, tali coniugio minimè obſiſtendum erit.

c. ſuper eo, d. tit.

Licèt plures non debeant eſſe patrini, ſi plures tamen fuerint cum omnibus ſpiritualis cognatio contrahitur.

DE eo quoq; admonendi ſumus, quòd licèt nō plures quàm vnus vir vel vna mulier ad ſuſcipiendum de ſacro fonte infantem accedere debeant, ſi tamen plures acceſſerint, ſpiritualis cognatio æquè quo ad omnes inde contrahitur, tam matrimonia contrahenda impediens, quàm etiam poſteà contracta diſſoluens. Circa quod idem ſtatuitur, & de confirmatione.

c. quamuis, d. tit. in 6.

Legalis cognatio modò affert temporale impedimentum matrimonij, modò perpetuum. h. d.

LEGALIS cognatio eſt proximitas per adoptionem

Hoſt. in ſumma de cogn. leg.

 nem

nem proueniens. eius autem duæ ſunt ſpecies: Vna quæ temporalem impediendi matrimonij cauſam continet: Alia quæ perpetuam. †Temporalem cauſam impedimēti cōtinet ea, quæ inter te & eam quæ tibi per adoptionem ſoror eſſe cœperit intercedit. *Nam per adoptionem quæſita fraternitas, eouſque nuptias impedit, donec manet. Perpetuam prohibitionis* cauſam continet, vtputà quæ inter adoptantem & adoptatum: item inter adoptantem vxoremque adoptati: & inter adoptatum, vxoremque adoptantis intercedit. Nam & per emancipationem diſſoluta adoptione matrimoniū impeditur.

c. vnico, de cognatione legali.

L. per adoptionē. ff. de ritu nuptiarum.

**L. adoptiuus, ff. d. tit.*

Quid ſit naturalis cognatio, quid conſanguinitas, quid affinitas. h. d.

NATVRALIS cognatio eſt, quæ medio conſanguinitatis, vel affinitatis contracta reperitur. *Eſt autem conſanguinitas attinentia perſonarum ex eo proueniens, quòd vna deſcēdit ab altera, vel ambo ab eadem. vel cōſanguinitas eſt vinculum perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium, carnali propagatione contractum. Et dicitur conſanguinitas, quaſi ſanguinis vnitas, quia ſcilicet conſanguinei de communi ſanguine deſcendunt. †Affinitas eſt quædam perſonarum proximitas ex coitu proueniens, ex eo dicta, quaſi duorum ſit ad vnum finem vnitas. Cùm enim duæ cognationes diuersè per aliquorum copulam coniunguntur, alter ad alterius cognationis quaſi quoſdam fines accedere videtur.

Hoſt. in ſumma, de conſanguinit. & affinit.

Hoſt. in ſumma de affinit.

Affinitas & conſanguinitas cōtrahitur etiam ex damnato coitu. h. d.

NEC intererit quòd ad conſanguinitatem, vel affinitatem contrahendam, ex iuſtis nuptijs aliqui, an ex damnato coitu inuicem copulati fuerint.

c. ſuper eo. de conſang. & affinit. c. nec eam, 35. quæſt. 3.

Hodie matrimonia vſque ad quartum gradum incluſiuè ſunt prohibita, & de facto contracta temporis curſu non validantur. h. d.

CONSTITVTVM igitur erat olim, vt quicūq; vel ſeptimo conſanguinitatis, ſiue affinitatis gradu ſeſe inuicem contingerent, legitimas nuptias contrahere nō poſſent,

Vide de hac re 35. quæſt. 3. & gloſ. in c. non debet, de conſang. & affinit.

poſſent, quòd ipſum non ſolùm in primo, verumetiam in ſecundo, & tertio affinitatis genere ſibi locum vendicabat, nec ſoboles ex ſecundo matrimonio ſuſcepta, cognationi præmortui viri copulari poterat. †Sed cùm huiuſmodi prohibitiones difficultatem frequenter inducerent, & aliquando periculum parerent animarũ, euidenti vtilitate ſuadente, huiuſmodi conſtitutiones abrogatæ fuerunt; ſancitumq́ue, vt prohibitio copulæ coniugalis quartum conſanguinitatis gradum primi duntaxat generis non excedat. †Vir igitur qui à ſtipite quarto gradu, & mulier quæ ex alio latere diſtat quinto, licitè coniungi poterunt. *Aliàs ſi propiore gradu ſeſe inuicem cõtingant, temerè contractum matrimonium adeò erit irritum, quòd nullo poterit annorum numero defendi.

d.c. non debet. — *c. vir qui, d. tit.* — *d.c. non debet, in fin.*

Infideles intra quartum gradum coniuncti ſi conuertantur, nõ ſunt ſeparandi, & eorum proles eſt legitima. h.d.

SI tamen infideles, qui ſecundum veteris, vel propriæ legis inſtituta, circa gradus conſanguinitatis, vel affinitatis à canonibus notatos, coniuncti ſunt, Domino inſpirante cõuerſi fuerint; †matrimoniũ anteà contractum non erit poſt baptiſmi lauacrum irritandum: Cùm per ſacramentum baptiſmi non ſoluantur coniugia, ſed crimina dimittantur. Vnde & proles inde nata legitima cenſebitur.

c. de infidelibus. d. tit. — *c. gaudemus. in princ. de diuort.*

Propinquitas viri reputatur vxoris, & propinquitas vxoris reputatur viri. h.d.

ADMONENDI etiam ſumus perinde virũ à cõſanguineis & propinquis vxoris abſtinere debere, & vxorẽ à propinquis viri, atq; à proprijs. Huius autẽ rei *manifeſta ratio illa eſt, quia ſi ſecundũ diuinam ſententiam ego & vxor mea vna caro ſumus, profectò mihi & illi, mea ſuaq; cognatio vna propinquitas efficitur. Quocirca ego & ſoror meæ vxoris in vno, & primo gradu erimus, filius verò eius in ſecũdo gradu erit à me: nepos tertio, & ſic deinceps. Vxorẽ verò propinqui cuiuſcũq; gradus ſit: ita me oportet attẽdere, quẽadmodũ eiuſdẽ

c. æqualiter, cum duob. ſeq. 35. quæſt. 3. — **c. porrò, 35. quæſt. 5.*

gradus fœmina propriæ propinquitatis exiſtat, quod nimirum & vxori meæ de propinquitate mea, in cunctis cognationis gradibus conuenit obſeruare.

Coniuncti vxoris non impediuntur matrimonium contrahere cum coniunctis viri.h.d.

c. quòd ſuper his. de conſang. & affin.

QVANQVAM autem omnes conſanguinei viri, vxoris ſint affines: inter conſanguineos tamen vxoris & viri, nulla intelligitur eſſe affinitas contracta, propter quam inter eos matrimonium debeat impediri. Pater igitur, & filius, cum matre & filia. Item duo cognati cum duobus cognatis licitè contrahere poterunt.

Qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ, non poteſt debitum petere, licèt reddere teneatur, & vxori ſuperſtes carebit ſpe coniugij.h.d.

c. 1. de eo qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ.

SI quis autem contracto matrimonio, conſanguineam vxoris ſuæ cognouerit, vtputà ſi vitricus priuignam, vel maritus ſororem propriæ vxoris adulterauerit, matrimonium quidem anteà contractum non dirimitur. ſed qui ſe ita contra leges alteri commiſcuit, à coniuge nunquam debitum petere poterit, nec cũ aliqua legitimas vnquam nuptias contrahere, licèt propriæ vxori ſuperuixerit.

Vxor cuius conſanguinea à proprio viro cognita eſt, monenda eſt non cogenda ad continentiam.h.d.

c. tuæ fraternitatis, d. tit.

VXOR quoque cuius conſanguinea à proprio marito fuit cognita, diligenter eſt commonenda, vt à commixtione viri abſtineat, & in cõtinentia maneat, donec vir viam vniuerſæ carnis ingreſſus fuerit. Quòd ſi fortè monitionibus parêre recuſans, talis fuerit, vt de lapſu ipſius probabiliter timeri poſsit, vir eius & poterit & debebit debitum ſibi ſoluere coniugale: Cùm affinitas poſt matrimonium iniquè contracta, illi nocere nõ debeat, quæ iniquitatis particeps non exiſtit.

Subſequens affinitas non dirimit matrimonium, ſed præcedens legitimè probata.h.d.

ERGO præcedens affinitas non ſubſequens dirimit matrimonium. ſed nec id quidem indiſtinctè ob-

tinet

tinet; † nam etſi vtriuſq; coniugum conſtet aſſertione, acclamante etiam vicinia, quòd coniugatus ante contractum matrimonium vxoris ſuæ conſanguineam cognouerit, propterea coniuges ſeparari non debent; nec enim talis confeſsio momentum habere debet, cùm alioqui facilè fieri poſsit, vt quicunque inter ſe contra matrimonium velint colludere, ad confeſsionem inceſtus facilè proſiliant, ſi ſuæ aſſertioni Eccleſiæ iudicium acceſſurum credant. Rumor autē viciniæ non eſt adeò iudicandus validus, vt niſi fide dignæ probationes accedant, poſsit ritè contractum matrimonium irritare.

c.ſuper eo, d.tit.

DE CLANDESTINA DESPONSATIONE.

Prohibentur matrimonia contrahi clandeſtinè, ne poſteà oporteat illa diſſoluere. h. d.

NE tamen poſt ſecutam copulam, & ſuſceptam prolem detectis quibuſdam impedimentis, non ſine graui ſcandalo contracta matrimonia, retractari oporteat; néue ſi alter coniugum, qui clam contraxerint, coniugiū negauerit, legitimis probationibus deficientibus, Iudicis ſententia ritè fuerit abſolutus, vterque alijs nubendo reatum incurrat adulterij, conſultiſsimè conſtitutum eſt, vt nullus fidelium occultè nuptias cōtrahat. †Sed cùm matrimonia contrahenda fuerint, per presbyterum proponantur publicè competenti termino præfinito, intra quem qui voluerit & valuerit, legitimum impedimentum imponat, & vt ipſe quoque presbyter per ſe inueſtiget, vtrum aliquod futuro matrimonio obſiſtat impedimentum.

c. cum inhibitio, h. tit.

Suſpenditur contractus matrimonij, donec extat præſumptio quòd non poſſit contrahi. h. d.

CVIVS ſi apparuerit probabilis coniectura, contractus expreſsè interdicetur, donec quid fieri debeat manifeſtis conſtiterit documentis.

d. c. cum inhibitio, verſ. cum autem apparuerit.

Nati ex clandeſtinis, & interdictis matrimonijs nō ſunt legitimi, licèt nati ex matrimonio contracto in faciem Eccleſiæ ante ſententiam diuortij ſint legitimi, niſi vterque coniugum nouerit impedimentū. h. d.

d.c.cùm inhibitio,§ ſi quis verò.

QVICVNQVE verò huiuſmodi clandeſtina, & interdicta coniugia inire auſus fuerit, etiam ignoranter, proles ex huiuſmodi coniunctione ſuſcepta prorſus illegitima cenſebitur, nec de parentum ignorantia vllum eſt habitura ſubſidium, cùm ſic contrahentes, vel non expertes ſcientiæ, vel ſaltem affectatores ignorantiæ videantur, licèt alioqui ſi †ignorantes in faciem Eccleſiæ contraxerint ante latam ſententiam diuortij nati, & legitimi habeantur, & in bona paterna hereditario iure ſuccedant. *Idem iuris erit, ſi in conſpectu quidem Eccleſiæ contraxerint, ſed impedimentum ambo nouerint.

e. cùm inter Qui filij ſint legitimi.

d.§ ſi quis veró.

Sacerdos contemnens conſtitutiones Eccleſiæ punitur pro qualitate culpæ, & clandeſtina matrimonia ſi publicentur recipit Eccleſia.h.d.

d.c.cùm inhibitio,§ fin.

SANE ſi parochialis ſacerdos tales coniunctiones prohibere contempſerit, per trienniū ab officio ſuſpendendus erit, grauius etiam puniendus, ſi culpæ qualitas poſtulauerit. *Verùm (vt ſuprà indicauimus) ſi contrahentes clandeſtina matrimonia publicare voluerint, niſi alia cauſa impediat, ab Eccleſia recipiēda ſunt, tanquam à principio in Eccleſiæ conſpectu contracta.

c.quod nobis,ver. verùm.h.tit.

QVI MATRIMONIVM ACCVSARE POSSVNT, VEL CONTRA ILLVD TESTIFICARI.

Non admittitur ad accuſandum matrimonium, qui tempore denuntiationis ſiluit, niſi iuret de calumnia, & quòd poſt denuntiationem nouit quæ obiecturus eſt, & negligentia auctoris mei non intelligitur eſſe mea.h.d.

c.fin.h.tit.

NON tamen quandocunque aut indiſtinctè omnes ad matrimonium impugnandū admittendi erunt. Nam ſi quis tempore factæ à ſacerdote denuntiationis in ipſa diœceſi conſtitutus, nihil contra matrimonium dixerit, eidem mox coniunctos impetere minimè concedendum erit. Niſi proprio firmauerit iuramēto quòd ea quæ obiecturus eſt, poſteà didicerit, quodq́ue ad accuſandum dolo non proſiliat, quo caſu etiam ſi, quod obiectu-

obiecturus eſt, ab illis didiciſſet qui denũtiationis tempore ſiluerunt, claudi non debet ei accuſandi aditus, quoniam etſi ab impetitione huiuſmodi, culpa ex tali ſilentio contracta, auctores excludat; iſte tamẽ qui culpa caret, amoueri non debet.

Ex cauſa etiam poſt denuntiationem poteſt quis matrimonium accuſare. h.d.

IDEM iuris erit, ſi tempore denunciationis, vel extra dioeceſim commorabatur, vel aliàs denunciatio ad eius notitiam peruenire non potuit, vtputà ſi nimiæ infirmitatis feruore laborans, mentis non erat compos, vel in annis tam teneris conſtitutus erat, vt ad talium rerum perceptionem, eius ætas ſufficere non valeret, ſiue alia legitima cauſa fuerit impeditus.

d.c.final.

Ad accuſandum matrimonium non ex cauſa delicti, ſoli coniuges admittuntur. h.d

SED nec omnes ad accuſationem, teſtimoniúmue dicendum admitti debent, nam ſi de tali impedimento agendum ſit, quòd neq; coniugium in ſe delictum contineat, nec ob id matrimonium diſſolui cuiuſquam interſit, præterquam ipſorum coniugum, †vtputà ſi erratum in conditione ſtatus fuerit, vel ſi mulier ita ſit arcta, vt cognoſci *non poſsit, vel vir ita frigidus, vt coire nequeat, ſoli ipſi coniuges admittentur.

c. propoſuit, de coniug. ſeruorum.

c. cõſultationi, de frigid. vide Hoſt. in ſumma, h.tit.

Ad accuſandum matrimonium ex cauſa delicti, omnes admittũtur, ſed potiſſimùm coniunctiores, antiquiores, & honeſtiores. h.d.

QVOD ſi delictum contineat, vt quia aliqui in gradu vetito, vel contraxiſſe, vel contrahere velle dicantur: tunc quilibet quidem ad accuſandum recipitur. Sed *omnium maximè parentes, & ſi ij deſint proximiores, id eſt, ſoror, frater, patruus, auunculus, amita, matertera, eorumq; deſcendentes. Quòd ſi progenies tota defecerit, ab antiquioribus, & honeſtioribus, quibus eadem propinquitas nota veriſimiliter eſſe debeat, accuſatio teſtimoniúmue recipi poterit. Ideo autẽ omnium maximè parentes, & coniunctiores admittuntur, quoniam vnuſquiſq; ſuam genealogiam cum teſtibus

c. videtur nobis. h.tit. & 35. queſt. 6.

&

& chartis;tum verò ex recitatione maiorum ſcire laborat. Nulli igitur decentius admitti debent, quàm qui melius ſciunt.

Speciale eſt in cauſa matrimonij, quòd pater admittitur in cauſa filij, & econtrà. Et teſtimonium parentum interdum non debet admitti, vbi eſt diſparitas inter coniuges.h.d.

d.c.videtur nobis.§ quòd verò.

QVOD autem legitur, pater non recipiatur in cauſa filij, nec filius in cauſa patris, in criminalibus cauſis, & contractibus ſibi locum vendicat. In matrimonio verò coniungendo & impediendo, ex ipſius coniugij prærogatiua, & quia fauorabilis res eſt, congruè admittuntur. †Vbi tamen alter coniugum diuitijs, honore, nobilitate, & potentia ſuperior eſſet, teſtimonium illius qui parens eſſet inferioris, adeò ſuſpectum redditur, vt illud nullo modo ſit admittendum. Cùm parentes filiorum incrementum, & honorem affectare proculdubio comperiantur.

c.ſuper eo, de teſtibus.

Quales eſſe, et qualiter iurare debẽt teſtes ſuper cõſanguinitate.h.d.

c. notificamus tibi.35.queſt.6.

QVOTIES ergo aliqui propter cognationem propinquitatis ſeparari petuntur, *duobus vel tribus eiuſdem cõſanguinitatis teſtibus adhibitis, vel totidem ſenioribus, & melioribus eiuſdem loci id debet legitimè comprobari. Teſtium autem examinatio in hac cauſa *duplicis interuentu iuramenti fieri debet. Vt iurent, ſcilicet & ſe non priuato odio, neq; amicitia, nec alicuius proprij commodi intuitu, ad hoc iurandum inductos: & ſicut ipſi dicunt, rei veritatem à maioribus accepiſſe, & ſe credere ita eſſe.

c.de parentela,2. ibidem.

Probatio matrimonialis impedimenti non poteſt reprobari.h.d.

c.iurauit, de probationibus. Huic verò Clementis 2. decretali, valde aduerſa videtur decr. Clement.3. c.ſeries, de teſtib.

†PRAESTITIS autem iuramentis, & impedimẽto matrimonij legitimè probato, ſi quis contra præcedentem probationem, partibus publicatam quaſi matrimonium impediri iure non valeat, probare velit, audiendus non erit, ſed priori ſtandum erit probationi.

DE

DE DIVORTIIS.

Diuortium eſt diſſolutio matrimonij. Et ſeparatio thori poteſt appellari diuortium.h.d.

DIVORTIVM eſt diſſolutio matrimonij, quæ vtroque viuente coniuge contingit. Sed & ſimplicem thori ſeparationem diuortium non malè appellamus.

Matrimonium regulariter diſſolui non poteſt, & niſi ſequuta ſit copula, ſoluitur per ingreſſum monaſterij, ita vt remanens in ſeculo poſſit alteri liberè nubere.h.d.

SCIENDVM eſt igitur legitimè contractum matrimonium diſſolui non poſſe, quippe à Deo coniuncti ab homine ſeparari nec debent, nec valent: ſi tamē alter coniugum, qui per verba contraxit de præſenti, copula nō ſecuta, ſeſe ad obſeruantiam regularem voluerit aſtringere, *poterit id altero etiam inconſulto, efficere, & ei, qui in ſeculo remanere voluerit, alteri ſe iūgere permittendū erit, nec cauſari poterit religionē ingreſſus, ſe falſa ad id cauſa inductū, putà quòd coniugē lepra percuſſam crediderit, & ob id eius abominatus complexus fuerit, cùm & ſine cauſa idipſum facere potuerit. *c. ex parte, de cõuerſione coniugatorum.*

Dicenti ſe velle ingredi religionem, eſt certum tempus præfigendū, intra quod vel ingrediatur, vel ad vxorem redeat.h.d.

EI autem qui ſe ad religionem tranſire velle dictitat, certum eſt præfigendum tempus, intra quod legitimè caueat, quod aut ad religionem ſe transferet, vel rēdibit ad coniugem. *c. ex publico, d. tit.*

Reddit rationem cur non ſecuta copula per religionis ingreſſum matrimonium diſſoluitur.h.d.

*NEQVE mirum videri debet, quod poſt legitimū de præſenti præſtitū conſenſum, carnis nō ſecuta commiſtione, alter coniugum etiam altero inuito ad vitam regularem tranſitum facere valeat, quia cùm nondum vna caro effecti ſint, ſatis probabiliter, vnō ad Deum tranſeunte, alter in ſeculo remanere poterit. *c. verum, d. tit.*

Per ſacri ordinis ſuſceptionem non diſſoluitur matrimonium, etiam non conſummatum.h.d.

c. ex parte, hoc tit. DIVERSVM ſtatuitur ſi quis poſthabito canonicò religionis ingreſſu, poſt aliquam per verba de præſenti deſponſatam ſacros ordines ſuſceperit: quanquam enim votũ per ſacri ſuſceptionẽ ordinis firmatũ, ad impediendũ matrimoniũ futurũ ac dirimendũ poſtea cõtractum, habeatur efficax: ad diſſoluendũ tamen prius contractũ etiam non conſummatũ, inualidũ cenſetur. ideoq; talium ordinũ non obſtante ſuſceptione, ſi ad profitendam probatã religionem induci non valeat, & ſponſa eius inſtiterit contractũ matrimoniũ conſummare, per cenſuram Eccleſiaſticam compellendus erit.

Cultus diſparitas, & creatoris contumelia ſunt iuſta cauſa dirimendi, & quod facit Papa Deus cenſetur facere. h. d.

c. quanto. de diuortijs. *SED & ſi inter infideles matrimonio contracto ſequuta copula fuerit, ſi alter qui in infidelitate permãſerit, velit à fideli diſiungi, aut non niſi cum contumelia creatoris, cũ altero commorari, licebit Chriſtiano non modò matrimoniũ diſſoluere, ſed etiam (vt ſuprà diximus) alteri ſe matrimonio iungere. † Quibus caſibus *Vide c. quod deus, 33. quæſt. 2.* cum auctoritate ſedis Apoſtolicæ, & Roma. Pontificis matrimonium diſtrahatur, nõ iam humana, ſed potiùs diuina poteſtate coniugium diſſolutum intelligitur.

Ob veram coëundi impotentiam, non ob putatiuam diſſoluitur matrimonium. h. d.

c. ex literis, de frigidis & malefic. ITEM ſi quis ignarus virginẽ in vxorẽ duxerit, quæ adeò arcta ſit, vt mulier fieri nõ poſsit, vel ſimile vitiũ à natura contraxerit, vt ope medicorũ nõ poſsit adiuuari: Aut mulier virũ acceperit, qui adeò frigidæ ſit naturæ, vt eidem carnaliter cõmiſceri non poſsit, poterunt inuicem ſeparari, & qui matrimonio aptus erit, ad ſecundas nuptias liberè tranſitum facere. *c. laudabilem. c. fraternitatis. d. tit.* *Si quis tamen coëundi impotentiam cauſatus poſt ſeparationẽ aliam acceperit, aut ea quæ arcta putabatur aliquẽ inuenerit, qui ſibi ſeras reſeraret, vtroq; caſu poſt peractam pœnitentiam, ad priora coniugia redire compellendi erunt.

Quam quis duxit vel retinuit ſciens copulæ nõ idoneam, habebit vt ſororem, ſi non poteſt habere velut vxorem. h. d.

PLANE

PLANE ſi ſcienter quis cum ea, quæ maribus impotens eſt commiſceri, matrimoniũ contraxerit, vel alterius comperta poſtmodum impotentia, ſimul morari conſenſerint, his caſibus Eccleſia iudicare conſueuit, vt quas viri tanquam vxores habere non poſſunt, habeant vt ſorores.

c. conſultationi, d. tit.

Ob fornicationem carnalem, vel ſpiritualem non ſoluitur matrimonium, ſed fit ſeparatio thori. h. d.

SAEPIVS tamen accidit, vt matrimonij remanente ſacramento thori tantùm fiat ſeparatio, vtputà ſi alter coniugum carnaliter vel ſpiritualiter fornicatus fuerit, †quibus caſibus matrimonium minimè aboletur, ſed ſibi ſunt inuicem coniuges, etiam ſeparati.

c. interueniente, 32. quæſt. 7.

Pendente iudicio ſuper adulterio, nõ habet locũ ſeparatio thori. h. d.

SED & ſeparatio non, inſtituta *ſtatim de crimine accuſatione, facienda erit: ſed probata & peracta. Interim enim pendente iudicio, coniugum alteruter, iure, quod habet in altero, priuari non poterit.

c. laudabilem, vt lite pendente nihil innouetur.

Facta ſeparatione thori ob fornicationem carnalem, poſt emẽdationem non compelluntur coniuges ſe reſumere, ſecùs ſi ob ſpiritualem, niſi alter velit monaſterium ingredi. h. d.

MVLTVM autem intereſt, vtrum ob carnalem, an verò ob ſpiritualem fornicationem thori ſit facta ſeparatio. †Primo enim caſu maritus adúlteram vxorem etiam emendatã, niſi & ipſe ſimili fornicatione pollutus fuerit, recipere non compellitur, *ſed fornicatrix in clauſtris cum religioſis mulieribus, ad perpetuam agẽdam pœnitentiam erit collocanda. *Secundo verò, ſi fornicatus ſpiritualiter, ab infidelitate reuertatur, cogetur quæ in fide remanſit illum reſumere, *niſi & ipſa ad religionem tranſitum facere voluerit, quod etiam nolente viro ad fidem reuerſo, exequi liberè poterit.

c. ſignificaſti. h. tit.
c. gaudemus, de conuerſ. coniug.
c. de illa, h. tit.
c. fin. de conuerſ. coniugat.

Regulariter vxor & vir non poſſunt diſiungi, vt alter ſumat ſacros ordines, aut monaſterium ingrediatur, fallit hoc in caſibus præcedentibus & ſequentibus. h. d.

HIS exceptis caſibus alter coniugum, altera in ſecũdo remanẽte, nec ad ſacros ordines, nec ad regularẽ ſuſci-

c.1.e.ad apoſtolicam. c. cum ſis præditus, de conuerſ.coniugat.
**c.1.d.tit.*
c.veniens,d.tit.
**c.dudum, d.tit.*

ſuſcipiendus eſt obſeruantiam, niſi fortè remanẽs eius ſit ætatis, vt ſine ſuſpicione incontinentiæ valeat in ſeculo remanere, aut ipſam continentiam vouere voluerit. *Alioqui quanquam de vxoris licentia monaſteriũ quis ingreſſus fuerit, & profeſsionem fecerit, non vxor ad continentiam cogi, ſed vir ad vxoris thorum euocari poterit, niſi †poſt coniugis ingreſſum fornicata fuerit: *Aut ſe inuicem continentiam promittendo abſoluerint.

Qui inuita vxore ingreſſus eſt monaſterium, ab eadem vxore coactus, ea mortua, non cogitur rurſus in monaſterium reuerti, ſed non poterit amplius vxorem ducere. Quòd ſi vxore non contradicente fuerit ingreſſus, illa mortua non poterit exire, præſertim ſi fuerit profeſſus conſentiente vxore. h.d.

c. quidam intrauit, d. tit.
c.conſuluit.
c.ex parte, d.tit.

QVAESITVM tamen eſt, ſi quis vxore inuita monaſteriũ intrauerit, & repetitus ad eam redire coactus fuerit, an eadem mortua, cogendus ſit ad monaſterium reuerti, an verò aliam poſsit in vxorem ducere. Et in hac ſpecie reſponſum eſt, votum quidem non tenuiſſe, & propterea ad monaſterium redire minimè illum teneri. Sed cùm ingrediendo monaſterium, debitum ſe non exacturum, promiſiſſe videatur, vlterius vxorem ducere non poterit: cùm id vouere in ſua poſitum voluntate fuerit. *Quòd ſi quis ſciente vxore, nec contradicente, vitam profeſſus fuerit monachalẽ, vxore poſtmodum defuncta, nec habitum quem ſemel aſſumpſit, abijcere, nec aliquam ſibi matrimonio copulare poterit, matrimonium quoque temere contractum dirimẽdum erit. Quod in eo, qui conſentiente vxore profeſſus fuerit, multò magis obtinebit, quanquam monaſterium nunquam ingreſſus fuerit.

Quæ credens virum eſſe mortuum, religionem eſt ingreſſa, à viro educta, ſi vir moriatur, non cogitur reuerti ad monaſterium, licèt id ſibi expediat. h.d.

c.placet,d.tit.

QVID ſtatuemus de ea quæ credens maritum mortuum, habitum religionis aſſumpſit, an ſi eo reuerſo, de monaſterio educta fuerit, poſt obitum viri ſit ad regularem

gularem obſeruantiam compellenda? Et quidem huic conſultius ad ſalutem fuerit, ſi ad monaſterium redeat, ſed ſi ad hoc perduci non poterit, cogenda non erit.

Etiam altero coniugũ inuito poteſt quis vouere peregrinationem, h.d.

†LICET autem alter coniugum altero inuito religionis votum non poſsit aſſumere, †viri tamen etiam præter vxorum aſſenſum peregrinationis ad terrã ſanctam propoſitum vouere, & implere liberè valent.

vide 33. quæſt. 5 c. ex multa, § in tanta, de voto, & voti redempt.

Vxor non plenè certificata de morte viri, contrahere non poteſt, quãuis continere nequeat, h.d.

†ET quamuis illi diutiſsimè in peregrinatione commorentur, vel etiam ab hoſtibus capti nuncientur, donec certum nuncium de virorum morte vxores nõ receperint, ad aliorum coniugium conuolare non poterunt, quamuis vt certiorentur, magnam adhibuerint diligentiam, & eius ætatis ſint & fragilitatis, vt continere nequeant.

c. in præſentia de ſponſal. Nota tamen quòd quando veriſimiliter præſumitur de morte, excuſatur, ſi nubat, & indubiò pro matrimonio ſecundò eſt iudicandum. gloſſ. in d. c. in præſentia, & in c. dominus de ſecund. nupt. c. cùm per bellicam 34. quæſt. 2.

Agenti petitorio ad coniugem obſtat conſanguinitatis exceptio. ſecus ſi poſſeſſorio, quia antequam de exceptione cognoſcatur, plenaria reſtitutio eſt facienda, niſi conuentus excipiens iuret de malitia, & probationes habeat in promptu, quo caſu fiet reſtitutio quò ad alia, non quò ad copulam, h.d.

ERGO niſi legitima ſubſit exceptio, cõiugibus temerè diſiunctis, alterũ alterius repetendi ſemper integrũ ius manet. Erit autẽ legitima exceptio, cùm aliquis conſanguinitatis gradus obijcitur, quo quidẽ caſu, †licet ſi petitorio iudicio actũ ſit, antea de ipſa exceptione cognoſci debeat. †Si tamen poſſeſſorio quis experiatur, antequam de conſanguinitate diſcutiatur, plenaria erit facienda reſtitutio, niſi is qui conuenitur, & de malitia iuret, & ſuper exceptione promptas probationes offerat. Quo caſu excepta carnali commixtione, tantùm quò ad reliqua reſtitutio facienda erit.

c. 1. de ordine cognitionum.

c. literas de reſtitutione ſpoliator.

Si mulier reſtituenda timeat ſæuitiam viri, debet ab eo præſtari cautio, & ſi ea non putetur ſufficiens, dum cauſa plenè cognoſcitur, vxor eſt deponenda in loco honeſto, & tuto, h.d.

†PRAESTANDA tamen erit idonea cautio, quòd

d. c. literas in fine. c. ex tranſmiſſa, d. tit.

nullam reſtitutæ violentiam vir inferet: quòd ſi tanta ſit viri ſæuitia, aut odio tam capitali vxorem proſequatur, vt trepidanti mulieri ſufficiens ſecuritas prouideri nequeat, vſque ad cauſæ deciſionem alicui probæ & honeſtæ mulieri ſtudioſiùs cuſtodienda committetur, in loco vbi vir, vel eius coniuncti mulieri nullam poſſint iniuriam inferre.

Ob ſolam traductionem mulieris ad domum nullum ius oritur impeditiuum ſequentis matrimonii. h. d.

c. ex parte d. tit.

ET hæc quidem obtinent, ſecuto inter viros & mulieres matrimonio. †Cæterùm ſi nullis præcedentibus ſponſalibus, vel legitimo conſenſu mulier ad viri domum iam traducta, poſtea abſcedens alij fortè nubere voluerit, nulla facienda erit reſtitutio.

Qui viuente vxore etiam ab eo ſeparata quo ad thorum ſecundam conſcium duxit vxorem, etiam prima mortua ſeparabitur à ſecunda, ſed cum alia contrahere poterit. h. d.

c. ſignificaſti de diuortijs.

c. cũ haberet. de eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium.

c. ſignificauit, d. tit.

†FORNICATIONIS quoque repetenti obſtat exceptio, thorique ob eam cauſam ſequuta ſeparatione, ſeparata viuente, †aliam vſque adeò ſuperinducere quis prohibetur, vt ſi de facto duxerit, exque ea filios ſuſceperit, etiam mortua adultera eandẽ retinere non poſſit, quod ipſum & priore vxore †minimè cognita ſibi locum vendicat, licet aliam ducere minimè prohibeatur.

Si mulier matrimonium contraxerit cum eo quem ignorabat coniugatum, vxore prima mortua, erit in eius poteſtate virum retinere. h. d.

c. 1. d. tit.

HOC tamen de ea intelligi oportet, quam quis non ignaram aliam viuere, & fortè aliquid in mortem alterius machinatam, in vxorem duxit: nam ſi qua †præcedẽtis matrimonij penitus inſcia alicui nupſerit, priore mortua, niſi mulier diuortium petat, ad petitionem viri non ſunt ſeparandi. Nec enim ſubſtinendum eſt, vt vir qui ſcienter in legem commiſit, de proprio dolo commodum reportet.

Cum

Cum ea, quam quis vxore viuente cognouit, non ſub ſpecie matrimonii defuncta vxore poteſt quis contrahere, ſi neuter ipſorum machinatus eſt in mortem prædefunctæ vxoris. h. d.

†C V M ea autem, quam quis vxore viuente non prætextu matrimonij cognouit, ſi nihil in perniciem olim viuentis vxoris, vir aut mulier cognita machinati fuerint, nec fidem de contrahendo ſibi inuicem dederint, contractæ poſtea nuptiæ, legitimæ reputandæ erunt. †Sed etſi fidem quidem ſibi inuicem dederint, vel etiam de facto contraxerint, ſi nec antè, nec poſt legitima coniuge ſuperſtite, carnalis interceſsit copula, quamuis vterque grauiter deliquerit, & propterea etiã ſit imponenda pœnitentia, matrimonium tamen contractum poſt vxoris obitum, minimè diſſoluetur.

c. ſignificaſti, d. tit.

c. fin. d. tit.

Bonũ aliquod ſubſecutũ præcedẽs delictũ, & eius pœnã nõ abluet. h. d.

V S Q V E adeò autem machinatio in alterius coniugum obitum adhibita inter ſuperſtites machinatores matrimonij ſpem excludit, †vt ſi infidelis cum Chriſtiana communicato cõſilio eiuſdem maritum de medio ſuſtulerit, licet poſtea per ſtudium ſuperſtitis vxoris ad fidem Chriſtianam tranſlatus fuerit, non tamen propterea magis cum ea nuptias legitimas contrahere, aut contractas retinere poterit. Nec enim huiuſmodi lucro tã deteſtãdũ damnũ Eccleſia reſarciri patitur.

c. 1. de conuerſione infidelium.

Animus & propoſitum diſtinguunt maleficia. h. d.

D I V E R S A ratio eſt eorũ qui ad fidẽ conuerſi, illorũ ſibi matrimonio iunxerunt vxores, quos in belli certamine occiderunt, eorũq; qui cõuerſas duxerunt, quarũ infideles maritos ſimili modo interfecerunt: nã cùm tales virorũ defunctorũ interitũ ſpecialiter nõ quæſiuerint, & matrimoniũ inter huiuſmodi perſonas licitè poteſt cõtrahi, & ſic coniũcti diuortiũ poſtulare nequeũt.

d. c. 1. § ad hoc.

Punitur affectus, licet non ſequatur effectus. h. d.

†S E D etſi machinationem adhibitam in necẽ coniugis effectus cõſecutus non fuerit, ſi inſidiator alteri ſuperuixerit, ſpe cõiugij perpetuò deſtitutus, ad ſecundas nuptias nũquã aſpirare poterit, ſicut & in ijs accidit

Hoſtienſis in ſumma cõmuniorem opinionem dicit vt requiratur machinatio cum effectu.

qui inceſtum admiſerunt, ſacerdotem interfecerunt, & alijs pluribus caſibus.

Secundæ nuptiæ abſque timore infamiæ intra annum luctus poſſunt celebrari, ſed non debent benedici quocũque tempore contrahantur. h.d.

ILLVD quoque admonendi ſumus, quibus caſibus ſecundarum nuptiarum permiſſa eſt celebratio, minimè verendum eſſe nupturis, ne ſi intra annum luctus ad ſecunda vota tranſeant, aliqua notentur infamia. Cùm enim ſecundum Apoſtolũ mulier viro mortuo ſit ab eius lege ſoluta, eiuſdem ſententia, & auctoritate omnis legalis infamia cenſetur abolita, cùm in his præſertim ſeculares leges non dedignentur ſacros canones imitari. †Vir tamen & mulier ad bigamiam tranſiens non debet à presbytero benedici, quia cùm ſemel benedicti fuerint, huiuſmodi benedictio iterari non debet.

c. finali de ſecundis nuptijs.

c. vir autem d.33.

DE REBVS SACRIS SANCTIS ET RELIGIOSIS.

Titulus ſequens ſolum ſubordinat ſequentia ad præcedentia. h.d.

SACRAMENTORVM breuiter explicato tractatu, illorumque ſectione, ac natura cognitis, tranſeamus iam ad res ſacras & ſanctas, quales ſunt Eccleſiæ, Altaria, Sanctorum in his conditę reliquiæ, vaſa, veſtes, & ſimilia ad diuinum cultum principaliter comparata: paulo mox, & de religioſis dicturi, vt ſunt religioſæ domus, Xenodochia, cœmiteria, & ſepulturæ.

DE CONSTRVENDIS, CONSECRANDIS, ET REPARANDIS ECCLESIIS ET ALTARIBVS.

Non licet celebrare niſi in templis conſecratis, niſi ex priuilegio, vel ex cauſa neceſſitatis. h.d.

ECCLESIAM hoc loco accipimus non tam Chriſtianorum multitudinem, fideliumque congregationem,

tionem, quàm manufactum ipſum templum Dei, & orationis domum, ab eo quod continetur eius quod continet ſumpta denominatione. †Sicut ergo non alij quàm ſacrati Deo ſacerdotes ſacramẽta miniſtrare debent, ſic non in alijs quàm in Domino cõſecratis locis, cum ſuis altaribus, vaſis, veſtibus, & reliquis ad diuinũ cultum explendũ vtenſilibus, itidem conſecratis ſacrificia offerre licet, niſi quis ſuper hoc ſpeciali ſit priuilegio munitus, vel ſumma coëgerit neceſsitas, †vtpote, quia combuſta ſit Eccleſia; quo caſu donec illa reſtauretur, in capellis cum ſacrata tabula celebrari poterit.

c. ſicut non alij de conſecr. diſt. 1.
c. 1. d. diſt.
c. concedimus, d. diſt.

Conſtitutis in itinere licet celebrare ſub dio, & celebrans in priuatis domibus eſt deponendus. h. d.

IN itinere quoque†conſtitutis Eccleſia non reperta ſub dio, ſiue in tentorijs, ſi tabula altaris, cæteraque ſacra miniſteria adfuerint, miſſarum ſolennia celebrari permittendum erit; alioqui ſi quis in oratorijs intra priuatas domos conſtitutis ſine conſenſu Epiſcopi hoc facere auſus fuerit, deponendus erit.

d. c. concedimus.
c. clericos d. diſt.

Epiſcopus excreſcentibus fidelibus nouam Eccleſiam conſtruere poteſt, & vnam in plures diuidere. h. d.

CONSTRVVNTVR autem Eccleſiæ vel ob incrementum populi, vel ob commoditatem plebium, vel certæ vniuerſitatis intuitu, aut in paſtoralis dignitatis priuilegium. †Ob incrementum populi tunc noua conſtituenda eſt Eccleſia, cùm certis in regionibus adeò multitudo fidelium excreuit, vt illorum curę vnica ſit impar Eccleſia. Sicut enim ea ratione vnus Epiſcopatus in duos Antiſtitis accedẽte volũtate diuidi poteſt, ſic etiam Epiſcopus de baptiſmalibus, & parochialibus Eccleſijs Rectorum accedente conſenſu facere poteſt, quod cùm factum fuerit, illa pars populi, quæ nouis Eccleſijs ſupponitur, à iure prioris Eccleſiæ abſoluetur.

c. præcipimus 16. quæſt. 1.

Plures baptiſmales Eccleſiæ non debẽt fieri ſub vna terminatione, & terminationis controuerſia dirimenda eſt iudicio plebium, vel ſorte. h. d.

†PLVRES tamen baptiſmales Eccleſias in vna termi-

c. plures baptiſmales ibidem.

terminatione facere non poterit. Quòd ſi determinatione duarum matricum Eccleſiarũ cõtentio fuerit, plebes vtrarumque diſcernent; quòd ſi non conuenerint, Dei iudicio controuerſia diſcernetur.

Non eſt periurus Epiſcopus fabricans Eccleſiam, licet iurauerit non alienare Eccleſiaſtica.h.d.

c.tua nos de eccleſiu ædificandu, vel reparandu.

†NEC quicquam Epiſcopo obſtiterit, quod de rebus Eccleſiæ non alienandis iurauerit: nam & tali non obſtante iuramẽto, populo indigenti ſuper baſilicarũ inſtitutione ſalubriter prouidere poterit, & debebit.

Ob commoditatem plebium noua Eccleſia ædificari poteſt, quæ tamen matrici honorem exhibere debet.h.d.

c.ad audientiam, d.tit.

PLEBIVM commoditas tunc nouam ædificare ſuadet Eccleſiam, cùm †parochianorum pars adeò diſtat à veteri, vt certis temporibus non ſine magna difficultate, & periculo illam adire, & ibi congruis temporibus diuinis intereſſe, & ſacramenta percipere poſſint, quo quidem caſu maximè ſi miniſtro cõmodè pro ſubſtentatione ſua prouideri poſsit, noua quidem erit Eccleſia conſtruenda, ſed à filiali matrici Eccleſiæ, pro facultate loci competens honor exhibendus erit.

Vniuerſitatis intuitu poteſt noua Eccleſia ædificari, vtputa pro leproſis.h.d.

c.2.d.tit.

†VNIVERSITATIS intuitu noua Eccleſia ædificari permittitur, veluti cùm plures ſimul leproſi ſub communi vita congregati fuerint. Ijs enim, quòd Eccleſia cũ cœmeterio, & quòd proprio gaudere valeant priuilegio, permittendum erit. Cauebunt tamen hi, vt iniurioſi veteribus Eccleſijs de Iure parochiali nequaquam exiſtant. Nec enim quod eis ob pietatem indulgetur, ad aliorum iniuriam flecti conuenit.

Epiſcopo conceditur pro ſepultura propria Eccleſiam ædificare, aut nouum monaſterium conſtruere.h.d.

c.bona rei 12. quæſt.2.

EPISCOPO quoque in ſua parochia nouam Eccleſiã ædificare †permittitur, ſed multũ intererit Eccleſiam monaſticis informãdam regulis cõſtrũat, an verò ex alia cauſa, & fortè pro proprijs erigere velit ſepulturis.

turis. Cum primo caſu eandem ex rebus Eccleſiæ, cui præſidet, vſque ad quinquageſimam tantum partem dotare debeat. Secundo verò non amplius, quàm centeſimam conferre licebit, ea quoque adhibita cautela, vt vnam tantummodò ex his duabus remunerationem eligat.

Quæ ſeruari debent in conſtruenda Eccleſia, vel conſecranda, & quòd Eccleſia indotata conſecrari non debet. h. d.

QVACVNQVE tamen ex cauſa noua extruenda ſit Eccleſia, obſeruandum eſt inprimis vt ciuitatis Epiſcopus, ſine cuius aſſenſu id inchoari non debet, ad locum veniat, †in quo crucem ipſe figet, & publicè atrium deſignabit, nec illam antea patietur ædificari, aut munus impendet conſecrationis, quam dotem baſilicæ, & obſequium ipſius per donationem chartula confirmatam accipiat, quæ ad luminaria, & ad cuſtodiam, & cuſtodum ſtipendia ſufficere valeat.

c. nemo de conſecrat. diſt. 1.

Conſtruenti nouam Eccleſiam, poteſt nouum opus nunciari. h. d.

SED ſi quis dum noua cōſtruitur Eccleſia, aut proprium ius imminui, aut ſibi quoquo modo noceri exiſtimet, †noui operis nunciatione conſulere ſibi poterit, poſtquam ſi legitima non ſit impetrata remiſsio, quidquid ædificatum fuerit, ſiue illud iure, ſiue iniuria, omnino ædificantium impenſis deſtruendum erit, negotiumque ipſum ſecundum legum, & canonum ſtatuta terminabitur.

c. 1. & 2. de noui operis nunciatione.

Qui præter Epiſcopi conſenſum Eccleſiam conſtruit, facit iacturam iuris patronatus. h. d.

DIVERSVM ſtatuetur in ea, quæ præter Epiſcopi conſenſum conſtructa fuerit: hæc enim ſi nemini nocet, deſtruenda quidem non erit, ſed ob †ſuperioris neglectum excluſo iure patronatus cum dotibus ſuis †Epiſcopalibus iuribus applicabitur.

c. nobis de iure patron.
c. omnes baſilicæ 16. quæſt. 7.

Eccleſia debet quanto poteſt citius conſecrari. h. d.

BASILICA igitur legitimè extructa nō antè ſacris eſt deputanda myſterijs, quàm munus conſecrationis

c. finali de conſecr. eccleſ. vel altar.

acceperit, quod, ne qua diuino cultui offeratur mora, quanto poterit citius conficiendum erit.

Eccleſia conſecranda eſt ab Epiſcopo, qui prius baptizauit incolas regionis, vbi conſtructa eſt. h. d.

c. 1. de religioſis domibus. c. poſſeſſio 16. quæſt. 5.

†ET ſi dubitetur à quo dedicanda ſit, illud exquiri oportebit, cuius ciuitatis Epiſcopus antequam fundaretur, incolas baptizauerit, & ad cuius conſignationē ſub annua deuotione concurrerint, atque is etiam ad conſecrationem vocandus erit.

Eccleſia ſemel conſecrata non debet amplius conſecrari, nec dicitur iteratum quod ignoratur ſemel factum. h. d.

c. eccleſiis de conſec. diſt. 1.

c. ſolennitates 1. d. diſt.

†ECCLESIAE autem vel altari ſemel Deo conſecratis non debet iterum conſecratio adhiberi, quia velut infans à ſacerdote rite baptizatus non debet iterū baptizari, ita nec locus ſemel Deo dicatus iterum conſecrari. Planè ſi de Eccleſiarum, vel altarium conſecratione dubitetur, nec de ea aut ſcriptura appareat, aut teſtes exiſtant, ſine vlla dubitatione erunt conſecranda. Nec talis trepidatio iterationem facit, quia iteratū dici non poteſt, quod ſemel eſſe factum ignoratur.

Eccleſia polluta debet reconciliari. h. d.

c. eccleſiis d. diſt. c. propoſuiſti. c. conſuluiſti de conſec. eccleſ. vel alta c. vnico ibidem in 6.

SED ſi Eccleſia aut ab †igne exuſta, aut †fuſione ſanguinis, vel ſeminis, vel excōmunicati humatione polluta fuerit, etiam ſi ſemel antea conſecrata appareat, nihilominus diligentiſsimè expurgata iteratò conſecranda, vel reconcilianda erit.

Propter detrimentum altaris ipſum altare, non Eccleſia eſt iterū conſecranda. h. d.

c. 1. de conſec. eccleſ. vel altar.

†DE eo dubitari contigit, ſi altare motum fuerit, aut lapis ſuperpoſitus, qui ſigillum continet, cōfractus, aut diminutus, an Eccleſia debeat iterum conſecrari? Et reſponſum eſt, ob id Eccleſiæ non eſſe conſecrationem iterādam: ſed ipſum ſolū altare denuo cōſecrādū.

Quibuſcunque diebus poteſt Eccleſia conſecrari. ſed ſolum ab Epiſcopis, qui ea quæ ſunt iuriſdictionis poſſunt demandare inferioribus. ſecus quæ ſunt ordinis. h. d.

CONFICI autem poterit Eccleſiarum, altariūq; con-

conſecratio †quibuſcunque diebus, tam Dominicis, quàm priuatis, ſed non à quocunque: licet †enim aqua per Epiſcopum benedicta, per alium Epiſcopum, qui aquæ benedictionem non impenderit, Eccleſia reconciliari poſsit, idem tamen per ſacerdotes ſimplices fieri non poterit: quia ea quidem quæ iuriſdictionis ſunt, etiam inferioribus Epiſcopus demandare poteſt, ſed quæ ordinis ſunt, inferioris gradus clericis committere non poteſt. *c.tua d. tit.* *c.aqua d.tit.*

Non debet conſecrari Eccleſia vbi ſepulta ſunt corpora infidelium, niſi ſeruata forma huius §.h.d.

†ILLVD etiam animaduertere conſecrantē oportebit, ne baſilicam, in qua infidelium ſepulta ſunt cadauera, ſanctificet. Sed ſi conſecrationi apta videbitur, euulſis inde corporibus, & raſis parietibus, & tignis, conſecrari poterit. *c.eccleſiam de conſecr.diſt.1.*

Feſtæ dedicationum Eccleſiarum debent celebrari.h.d.

†SOLENNITATES quoque dedicationū ipſarū Eccleſiarum per ſingulos annos erunt celebrādæ, ipſo Domino exemplum dante, qui dum ad feſtum dedicationis templi celebrandum, cum reliquis populis acceſsit, omnibus idem faciendi formam tribuit. *c.ſolennitates 1. d.diſt.*

Reparatio Eccleſiæ pertinet ad poſſeſſorem beneficij, & Epiſcopus debet de ſua tertia contribuere.h.d.

HAEC de ædificandis, & conſecrādis Eccleſijs, vel altaribus delibaſſe ſufficiat: †nam ſi reparandæ ſint, vel emendandæ, id oneris procul dubio ad eum, qui Eccleſiaſticum poſsidet beneficium pertinebit. †Sed & Epiſcopus tertiam partem ſibi obtingentem impendere debebit. Nunc de Eccleſiarum vnionibus paucis diſpiciamus. *c.1.d.tit.* *c. vnico 10. quæſt. 3.*

DE VNIONIBVS ECCLESIARVM.

Quid ſit vnio, & quotuplex.h.d.

VNIO nihil aliud eſt quàm duarum pluriúmue Eccleſiarum facta connexio, dicta ab vniendo, ex eo quòd plures Eccleſiæ in vnum coniungantur. Vnionū

autem duæ ſunt ſpecies, aut enim perpetuæ ſunt, aut temporales. Perpetuæ ſunt, quæ fiunt vt ſine præfinitione temporis perdurēt. Temporales ſunt quæ ad certum tempus, puta ad alicuius vitam inſtituuntur.

Cauſæ vniendi ſunt, neceſſitas, & vtilitas. h. d.

c. præcipimus 16. quæſt. 1.

†VELVT ergo ex cauſa vna Eccleſia, vel Epiſcopatus in plures diuidi permittitur, ſic etiam rebus ſuadentibus plures Eccleſiæ in vnam coniungi poſſunt. Cauſæ verò vnionum ſunt, aut vrgens neceſsitas, aut euidens vtilitas. Neceſsitas, veluti cùm duæ †Eccleſiæ adeò ſunt pauperes, vt impoſsibile ſit earum prouentus ad victum duorum ſacerdotum ſufficere, †aut ſi altera hoſtium immanitate deſolata ſit. †Vtilitas, vt cùm locorū opportunitas id expoſcit, vel temporis qualitas, puta, quia in loco nunc Chriſtianorum dicatur immunitus numerus: aut quia ob fructuum tenuitatem, non perinde idonei ſacerdotes ad beneficium procurandū inueniantur. His igitur caſibus, ne quid detrimenti diuinus cultus, & animarum cura patiatur, debent plura beneficia, vel Eccleſiæ in vnum coniungi.

c. vnio 10. quæſt. 1.

c. poſtquam 16. quæſt.

c. & temporis ibid.

Sicut vnire Epiſcopatus pertinet ad Rom. Pontificē, ſic minores Eccleſias ad Epiſcopū cui ſubſunt, inferiores verò non poſſunt vnire. h. d.

NON tamen omnibus paſsim quaſcunque Eccleſias vniendi poteſtas indiſtinctè permittitur, ſed certis duntaxat ſeruatis regulis. †Et quidem ſicut vnire Epiſcopatus, atque poteſtati alienæ ſubijcere, ad ſummum Pontificem pertinere noſcitur, ſic ad Epiſcopum ſpectat Eccleſiarum ſuæ diœceſis vnio, atque ſubiectio. Ab Epiſcopo itaque inferiores vniendi poteſtatem minimè ſibi vēdicare poterunt. Ideoque ſi Prior, vel Abbas monaſterium monaſterio ſubiecerit, vel vnierit, Epiſcopi conſenſu minimè requiſito, quod incōſulto præſule fecerit, non ſubſiſtet, nec ſubiectionem, vel vnionem Metropolitani conſenſus, vel confirmatio ſubſtinebit, cùm is in diœceſi ſui ſuffraganei abſq; ipſius aſſenſu non debeat aliquid contra conſtitutiones canonicas attentare.

c. ſicut vnire de exceſsibus prælat.

Epiſcopus vnire poteſt Eccleſiam alteri, vel loco religioſo donare, etiã non vocato Rectore, vel defenſoribus, ſed propriæ menſæ non poteſt. h. d.

VSQVE adeò autem Epiſcopo in propria diœceſi facultas vniendi competit, †vt ſi per eundem conſentiente capitulo, Eccleſia Eccleſiæ, dignitati, vel præbẽdæ vniatur, aut religioſo loco donetur, ex eo quòd Rector ipſius ad hoc vocatus, vel ſi vacabat defenſor ei ſit per hoc datus non extitit, nequaquam impugnari valeat. Aliud tamen obtinet ſi quam is Eccleſiam menſæ ſuæ, vel capitulo vniendam duxerit: id enim (etſi capituli conſenſus accẽſſerit, & loci conſuetudo ſuffragetur irritum penitus erit. Cùm vnientium vtilitas probabilem non rectè factæ vnionis ſuſpicionem ingerat.

c. fin. de rebus eccleſ. non alien. in 6.

In vnione facienda requiritur conſenſus non ſolum capituli, ſed etiã eorum qui lædi poſſent. h. d.

NEC ſolum capituli vnientis Epiſcopi in vnione conſenſus exigitur, ſed etiam illorum, qui ex vnione læ di poſſent. †Vnde ſi aut collegiata, aut patronata, aut alicuius ſuffraganei Eccleſia ſit vniẽdã, collegij, patroni, & ſuffraganei aſſenſum interuenire oportebit.

c. inter dilectos in fine de donationibus.

Quis ſit vnionis effectus. h. d.

†SECVTA verò vnione canonica, ſtatim is cuius Eccleſiæ alia per vnionem eſt applicata, eandem inunitam nanciſcitur poteſtatem, & ius quod in eam olim habebat, cui ab initio præfuit, ſtatimque vnitæ Eccleſię eadem priuilegia competunt, quæ principali Eccleſiæ competere comperiuntur.

vide gloſſ. c. 1. ne ſede vacante.

Per vnionem non præiudicatur iuribus Epiſcopalibus. h. d.

†SED quęri poterit, ſi per Apoſtolicũ Eccleſia in certa diœceſi conſtituta, puta in Peruſina, Eccleſiæ alterius diœceſis, veluti Tiphernatis vnita fuerit, an Eccleſia per vnionẽ alteri connexa, per hoc à iuriſdictione pręſulis Peruſini cenſeatur exempta, & Tiphernati ſubiecta? Et reſponſum eſt à iuriſdictione prioris Epiſcopi vnitam Eccleſiam non eximi, cùm Romanus Pontifex in huiuſmodi vnionibus ſingulis Epiſcopis iura ſua inuiolata ſeruari velit.

c. 2. de religioſis domibus.

Vnio

Vnio diſſoluitur temporis lapſu, & cauſæ ceſſatione, & ab his qui habent ius vniendi.h.d.

DISSOLVETVR autem vnio ſi temporalis ſit, temporis lapſu: quòd ſi ſit perpetua, ceſſantibus eiſdẽ cauſis ex quibus facta fuerit, ab ijs itidem diſſolui poterit, quorum conſenſu & auctoritate olim fuerit inſtituta: †nihil eſt enim tam rationi conſonum, quàm vt is deſtruendi habeat poteſtatem, cui conſtruendi facultas conceditur.

c. omnes res de regul. iuris.

Licet vacans Eccleſia poſsit vniri, vnio tamen Eccleſiarum vacantium diſſolui non poteſt.h.d.

ILLVD inter inſtituẽdam, & diſſoluendam vnionem intereſt, quòd licet etiam vacans Eccleſia alteri poſsit vniri, †ſi tamen Eccleſias per vnionem connexas vacare contigerit, vnio interim vacantium Eccleſiarum diſſolui minimè poterit.

de 3. re ſede vacante.

DE IMMVNITATE ECCLESIARVM, ET SVBIECTIONE.

Immunitas in hoc titulo largè aſſumitur; & quid ſit immunitas, hoc dicit.

IMMVNITAS eſt à muneribus indulta exemptio. ſed hoc loco immunitatẽ largè accipimus, pro quolibet Eccleſiarum fauore, indulgẽtia, rigoris remiſsione, & priuilegio.

Triplex eſt ſpecies immunitatis Eccleſiarum, localis, perſonalis, & realis, & quòd immunitas localis eſt, per quã profana in Eccleſijs, & non conſecratis, vel oratorijs exerceri prohibentur.h.d.

EST autem Eccleſiarum immunitas triplex, localis, perſonalis, & realis. Localis immunitas eſt, quæ ſacris ipſis domibus, aut aliquibus ſacrarum ædium intuitu conceditur. Cùm enim Eccleſia ſecundum Euangelicam veritatem domus eſſe debeat orationis, meritò à profanis vſibus eſſe conuenit alienam.

Proceſſus facti, & ſententiæ latæ in Eccleſijs, vel cœmiterijs, ſunt nulli.h.d.

c. cum Eccleſia bſit.

†SECVLARES igitur iudices cauſas, præcipuè vbi

vbi de ſanguinis agitur effuſione, & de pœna corporali tractatur, in Eccleſijs, vel earum cœmiterijs agere ſub anathematis interminatione prohibentur. Abſurdum eſt enim ibi iudicium ſanguinis exerceri, vbi eſt tutela conſtituta refugij. †Proceſſus quoque quos ibi legitima contempta prohibitione, & ſpreta vltione diuina faciendos duxerint, ac ſpecialiter prolatæ ſententiæ omni firmitatis robore carebunt. *c. decet domum § fin. h. tit. in 6.*

Conſilia publica, nundinæ, & negotia ſecularia non debent tractari in Eccleſijs. h. d.

†PVBLICAE quoque quorumlibet ſocietatum, & vniuerſitatum conciones, & conſilia, nundinarum, aliorumque ſecularium tractationes, negociorum confabulationes, & profana colloquia ab his penitus amoueri debent. *d. c. decet domũ.*

Conuiuia non debent fieri in Eccleſiis niſi ex neceſſitate, & quod dicitur de Eccleſijs, intelligitur etiam de non conſecratis, & oratorijs. h. d.

†SED & conuiuia, & hoſpitia, licet illa deſpicere non oporteat, in ſacris domibus celebrari, vel exerceri à laicis non poterunt, nec etiam clericis, niſi fortè tranſeuntes ob hoſpiciorum neceſsitatem illic reficiantur: quod & in oratorijs obſeruari conueniet, vt nomini opera iugiter impenſa concordet, & †ne vbi peccatorũ eſt venia poſtulanda, ibi peccandi detur occaſio. †Idem ſtatuitur & Eccleſia, in qua diuina myſteria celebrantur, licet adhuc conſecrata non fuerit, quia cùm obſequijs diuinis ſit dedicata, nullius temerarijs auſibus eſt profananda. *c. 1. h. tit.* *d. c. decet domum* *c. eccleſia h. tit.*

Qui inuitum abſtrahit à ſacris locis, excommunicatur, & quaſi ſacrilegus punitur.

SACRORVM locorum intuitu illis conceditur immunitas, qui ad ipſam Eccleſiam confugiunt: †nam ſi eos qui ad ſtatuam Principis ſe proripiunt, ab omni violentia leges ſeculares vindicant, quanto magis conuenit ad templum Domini confugientes loci ſancti reuerentia, & auctoritate defendi? Quicunque igitur inde hominem reluctantem, reclamantemque violenter abſtra- *l. vnica. c. de his, qui ad ſtatuas confugiunt.*

abſtraxerit, tam alijs pœnis pro ſacrilegio, quód admiſit, quàm Eccleſiaſticæ ſubiacebit excommunicationi.

Non poteſt quis inuitus abſtrahi à domo Epiſcopi, vel ab Eccleſiæ circuitu, intra triginta paſſus. h. d.

c. id cõſtituimus. c. definiuit 17. queſt. 4.

†NEC ab atrijs tantum Eccleſiæ quenquam inuitum abſtrahere non licebit, verùm etiam nec à domo Epiſcopi, & ab Eccleſię circuitu intra triginta paſſus ab oſtio, quod ſpacium Eccleſiæ reuerentia defendi ſacri Canones voluerunt.

Liber homo non debet ab Eccleſia violenter abſtrahi, niſi impetrata vita, & membrorum incolumitate. h. d.

c. inter alia, h. tit.

†HAEC tamen ſecuritas non omnibus æquè & indiſtinctè ſolet indulgeri, ſed ſtatus habetur ratio & cauſarum, quibus quis fugiendum ad Eccleſiam duxerit. Si liber igitur quis ſit, quantumuis grauia perpetrauerit, non eſt violenter ab Eccleſia extrahendus, nec inde ad mortem damnari debet, ſed Eccleſiarum Rectores vitam & membra debent fugientibus obtinere, alijs in pœnis de eo quod iniquè egerint puniendi erunt.

Publici latrones, & qui in ſacris locis immunitatis ſpe ducti delinquunt, priuilegijs ſacrorum locorum non gaudent. h. d.

d. c. inter alia.

†HOC autẽ de publicis latronibus, vel nocturnis agrorum populatoribus, viarumq́ue obſeſſoribus intelligi non oportet. Hi enim ſecundum canonicas ſanctiones nulla impunitate præſtita violenter, & egreſſionis adhibitis inſidijs, ab Eccleſia extrahi poterunt.

a fin. h. tit.

†Idem & de his ſtatuẽdum erit, qui impunitatem ſuorum exceſſuũ obtinere ſperantes, homicidia, & mutilationes membrorum in ipſis Eccleſijs, vel ipſarum cœmeterijs committere non verentur, quę niſi per Eccleſiam crederent ſe defendi, nullo pacto commiſſuri fuerant, tales enim cùm in eo, in quo quis deliquit, puniri debeat, & fruſtra legis inuocet auxilium, qui in ipſam legem committit, immunitatis priuilegio, quo ſe fecerunt indignos, minimè gaudebunt.

Dominus

Dominus præſtito iuramento de impunitate, poteſt ſeruum ſuum etiã inuitum ab Eccleſia abducere. h.d.

†QVOD ſi ſeruus ſit qui ad Eccleſiam confugerit, poſtquam de impunitate Dominus clericis iuramentum præſtiterit, ad ſeruitium Domini ſui redire compelletur, alioqui ſi redire nolit, à Domino occupari poterit: famuli enim qui dominos metuunt, ſi ad Eccleſię ſepta confugerint, interceſsionem debent quærere, nõ latebras, nec quenquam religionis reuerẽtia, proprio iure fraudari conuenit. *d.c. inter alia. verſ. In vero.*

Clerici & monachi deſeruientes Eccleſiæ, ſunt exempti à muneribus perſonalibus. h.d.

PERSONALIS immunitas eſt quæ perſonis Eccleſiaſticis indulgetur. Cùm enim in clericorum miniſterio conſtituti, non niſi altari, & ſacrificijs deſeruire debeant, rectiſsimè conſtitutum eſt, vt Deo dicati ab omnibus perſonalibus muneribus reddantur immunes. †Perſonalia autẽ munera ſunt, quæ cum corporis labore, & animi ſolicitudine, ac vigilantia principaliter ſubſtinentur. †Generaliter igitur Epiſcopi, presbyteri, diaconi, ſubdiaconi, monachi, immunitate omnis tutelæ, & curæ ipſo iure gaudebunt. *l. 1. verſ. illud tenendum, ff de muneribus & honoribus. l. generaliter, c. de epiſcopis, & clericis.*

Miſerabilium perſonarum tutelam debent clerici ſuſcipere. h.d.

†VIDVARVM autem & orphanorum curam ſuſcipere non ſolum non prohibentur clerici, ſed etiam iubentur, cùm ipſis cupiditatis negotia, non pietatis interdicantur. *88. diſt. in præcedente c. 1. ne cler. vel monach.*

Ad murorũ cuſtodiam etiã clerici tenentur tempore neceſſitatis. h.d.

†EXCIPITVR etiam ab his muneribus murorũ cuſtodia, à qua ſi magna immineat neceſsitas, neminẽ excuſari conſtitutum eſt, vt cunctis vigilantibus meliùs valeat ciuitas cuſtodiri. *c. 2. h. tit.*

Perſonæ Eccleſiaſticæ non poſſunt à ſecularibus poteſtatibus collectari. h.d.

REALIS immunitas eſt per quam res Eccleſiaſticæ à cenſu, vel collectis poteſtatum ſecularium liberæ redduntur. †Siquidẽ tã profanis legibus quàm ſacris canonibus ſub excommunicationis, & interdicti pœna con- *l. item nulla, c. d. tit. c. non minus. c. aduerſus h. tit.*

conſtitutum eſt, nę quis eorum, qui iuriſdictionem tẽporalem obtinent, poſsit tributa, collectas, ſeu quaſcunque exactiones ſub quouis titulo, vel colore imponere Eccleſijs, vel perſonis Eccleſiaſticis, pro domibus, prædijs, vel quibuſcunque poſſeſsionibus legitimè acquiſitis, etiam ſi ipſæ Eccleſiæ, vel perſonæ, vel res ſint intra illorum territorium conſtitutæ.

Ob magnam neceſſitatem, vel vtilitatem, conſulto Pontifice poſſunt clerici ſine tamen coactione laicis ſubuenire, h. d.

ex concil. Lugdunẽſi. d. c. aduerſus

†SI tanta tamen ſit in Republica neceſsitas, aut vtilitas, vt Epiſcopus cum clero ſuo laicorum non ſuppetentibus facultatibus, communes vtilitates per ſubſidia Eccleſiaſtica ſubleuandas ducant, Romano prius conſulto Pontifice, omni penitus ceſſante coactione, poterunt aliquid in commune conferre, & laici humiliter, ac deuotè cum gratiarum actione ſuſcipere.

Eccleſiæ Epiſcopo omnimodam ſubiectionem debent, h. d.

ſuprà tit. 2. § quacunque.

c. conquerente de officio ordinarij.

d. c. conquerente.

QVEMADMODVM autem ſacroſanctis domibus ſecularium poteſtatum intuitu omnimoda debetur immunitas tam locorum ratione, quàm perſonarũ, & rerum, ſic eiſdem rationibus ab illis proprio Epiſcopo omnimoda ſubiectio debetur. Nam quãtum ad ipſa loca pertinet (†vt paulo antè diximus) nemo Eccleſiam in diœceſi ædificare poterit, aut conſecrare, præter ſui præſulis conſcientiam. Quò †ad perſonas Eccleſiaſticas, ipſi debetur canonica obedientia, ſubiectio, reuerentia, ad eundem ſpectat inſtitutio, deſtitutio, correctio, reformatio cauſarum omnium ad forum Eccleſiaſticum de iure ſpectantiũ iuriſdictio, Eccleſiaſticarũ cenſurarum permulgatio, Sacramentorum exhibitio. †Si res Eccleſiaſticas ſpectes, ipſi cenſus debetur, ipſi cathedraticum, ſiue ſynodaticum, ipſi procuratio annua, ipſi mortuariorum, & decimarum quarta.

Ad Epiſcopum quędam pertinent iure ordinationis, quędam lege iuriſdictionis, quędam lege diœceſana, h. d.

SED hæc omnis paſtoralis poteſtas in tria principalia membra contrahitur: quædam enim ad Epiſcopũ ſpectant

ſpectant iure ordinis, vt clericorum ordinatio, virginũ benedictio, altarium, & Eccleſiæ conſecratio: quædam †lege iuriſdictionis, vt corrigendi, conferendi, excommunicandi, & inſtituendi poteſtas: quædam lege diœceſana, vt ius cenſus, & cathedraticum exigendi, decimam percipiendi, ius hoſpitij indicendi, & his ſimilia. Sed cùm tam de locali, quàm de perſonali ſubiectione, deq́; his, quæ ad Epiſcopos tam iure ordinis, quàm lege iuriſdictionis pertinent, ſuprà locis cõgruis loquuti fuerimus, tranſeamus nunc ad eam ſubiectionem, quæ cognoſcitur ex ſolutione cenſus, & rerũ quæ lege diœceſana ad ordinarium pertinent.

de hac diſtinctione vide c. dilectus de officio ordinarij per gloſſ. & Doctor.

DE CENSIBVS, EXACTIONIBVS, ET PROCVRATIONIBVS.

Cenſus generaliter ſumptus continet omnem penſionem; ſpecialiter verò tantum cathedraticum, h.d.

CENSVS. appellatio generalis eſt ſumiturq́; pro omni penſione, quæ prælatis de Eccleſiaſticis prouentibus ſingulis ánnis in ſignum ſubiectionis, vel alterius iuris penditur. Speciali tamen nomine cenſus qui Epiſcopo ab Eccleſijs in argumentum ſubiectionis tribuitur, Cathedraticum appellatur, eò quòd ob honorem cathedræ perſoluatur.

Quibus temporibus, & quibus cauſis poteſt cenſus conſtitui in Eccleſiis, h.d.

CONSTITVITVR autẽ cẽſus aut fundationis tẽpore, aut cõſecrationis, aut donationis, aut tẽpore immunitatis indultę. Fũdationis, aut cõſecrationis tẽpore cẽſus imponitur: quia veluti pręter Ordinarij cõſenſum, nec fundari, nec dedicari poteſt Eccleſia, ita eodẽ †tẽpore certũ cenſum Epiſcopus in ſubiectionis ſignũ conſtituere poterit. †Sed nec illud inſolitum, aut nouum haberi debet, vt cùm Epiſcopi Eccleſias pijs locis ritè conceſſerint, aut exemptas fecerint, aliquid ſibi in eis penſionis nomine reſeruent. †Sedes quoque Apoſtolica cùm libertatis priuilegium, vel etiam quibuſdam

c. omnis anima h. tit.
**Cathedra pro honore ac munere epiſcopali ſæpe ſumitur. c. non autem, c. placuit, c. ſi quis epiſcopus 7. quæſt. 1. quòd ſedentes in cathedra epiſcopi docerent. vide Euſeb. eccleſ. hiſt. lib. 7. cap. 15. & 26. & Tripart. lib. 5. cap. 29.*
c. Eleutherius 18. quæſt. 2.
**c. conſtitutus verſ. cùm autem de religioſis domibus.*
**d. verſ. cùm autem vide c. recepimus de priuil.*

Eccleſijs protectionis indulget præſidium, cēſum gratis oblatum ſuſcipit, & in literis Apoſtolicis, ad futurorum Pontif. memoriam quantitas cenſus exprimitur. †Sed & patrono fundationis tempore poterit Epiſcopus moderatos ſumptus conſtituere.

c. præterea de iure patronatus.

Simplices ſacerdotes non poſſunt proprias Eccleſias facere cenſuales, & qui de facto id fecerit, ab Eccleſia ipſa remouebitur. h.d.

c. præterea h. tit.

c. cùm clerici h. tit.

SIMPLICES autem ſacerdotes, vel clerici non poſſunt Eccleſias quibus præſunt, propria auctoritate, præſertim poſt eorum deceſſum, cenſuales efficere. †Ideoque qui ab eiſdem quadam colluſione penſionē annuā de Eccleſijs receperint, illis defunctis ſuper penſionis receptione audiendi non erunt, ſi Romani Pontificis, aut alterius, qui de iure id facere potuerit, auctoritatem ſuper hoc non interueniſſe cōſtiterit. Quin potius ſi qui per colluſionem talia facere comperti fuerint, ab ipſis Eccleſijs remouendi erunt.

Epiſcopus non poteſt nouum cenſum imponere, vel veterem augere, præter cathedraticum. h.d.

c. prohibemus h. tit.

c. grauis h. tit.

c. eccleſias h. tit.

†Sed nec Epiſcopus ipſe, aut quilibet alius Eccleſijs nouos cenſus imponere, aut veterem augere, aut partem prouentuum ſuis vſibus vendicare poterit, idque adeò obtinet, vt etiam ſi iuramentum de nouo cenſu perſoluendo quis ſuſceperit, non propterea ſoluere, ſed abſolui ab illicito iureiurando debeat. †Nec quicquam profuerit, quòd Epiſcopus, vel quilibet de nouo illas de manibus laicorum eripuerit; nam nec eo caſu præter cathedraticum, & quæ cæteris imponuntur, aliquid exigi poterit.

Ex cauſa & non in propriam vtilitatem poteſt Epiſcopus nouum cenſum conſtituere, vel augere veterē accedente conſenſu capituli. h.d.

l. fin. de rebus eccleſ. non alienandis in 6.

QVOD autem diximus Epiſcopum nec nouum poſſe cenſum imponere, nec augere veterem, ita intelligi oportet, ſi in propriam velit vtilitatem conuertere. †Cæterùm ſi non in ſuū, ſed in alterius ſibi ſubiectæ Eccleſiæ cōmodū, ex iuſta cauſa, vel nouū cenſum conſtituere, vel veterem augere, vel etiam minuere velit:

Capi-

Capituli accedēte cōſenſu id ſibi minimè interdicitur.

Prouinciæ, & Eccleſiæ de nouo conuerſæ in perſoluendis cenſibus ſeruabunt conſuetudinem vicinarum. h.d.

SED quis erit modus obſequiorum Metropolitano exhibendorum, ſi qua de nouo conuerſa prouincia ad alicuius Eccleſiæ iuriſdictionem acceſſerit? & †ex facto reſponſum eſt, id obſeruari debere, quod in vicinis prouincijs obſeruatum reperitur.

c. ſuper eo h. tit.

Epiſcopis viſitantibus debetur procuratio. h.d.

VLTERIVS prælatis diœceſim viſitantibus etiam procuratio debetur. Eſt autem procuratio neceſſariorum ſumptuum exhibitio. Nam cum Apoſtolico teſtimonio ſuffragante congruum ſit, vt à quibus ſpiritualia recipimus, eiſdem etiam temporalia noſtra communicemus; rectiſsimè conſtitutum eſt, vt cùm prælati diœceſim peragrādo diuina nobis exhibent, illi etiam à nobis exhibeantur.

Epiſcopus remittens Eccleſiæ ſeruitia, non cenſetur remittere procurationē: ſed illam dare detrectantes poteſt excommunicare, & procurationi non præſcribitur. h.d.

†ET adeò viſitationi annexa eſt procuratio, vt ſi Epiſcopus alicui Eccleſiæ omnia ſeruitia remiſerit, eidē viſitanti nihilominus moderata debeatur procuratio, quam ſi viſitati exhibere negauerint, ſi quam in contumaces ritè tulerit ſententiā, erit inuiolabiliter obſeruanda: †Cùm nec vllā aduerſus procurationē, quæ ratione viſitationis competit præſcriptionem currere dignoſcatur.

c. cùm venerabilis h. tit.

c. cum inſtantia h. tit. c. cum ex officio. de præſcript.

Qui viſitare poſſint, & quòd Archiepiſcopus poteſt viſitare prouinciam, etiam quòd ſuffraganei non ſint negligentes. h.d.

VISITANDI verò ſolicitudo non modò incumbit Epiſcopis, verùm etiā Archiepiſcopis, Patriarchis, ſedis Apoſtolicæ legatis, nuncijs, archidiaconis, & decanis: qui quidem ne non tam diuina, quàm propria quæſiſſe videri poſsint, cautè proſpicient, vt ea, †quæ tam generali, quàm †Lateranēſi Concilio continentur, & quæ †Innocentiana cōſtitutione, atq; alijs canonib⁹ ſalubri-

c. procurationes h. tit.

c. cùm Apoſt. h. tit.

c. 1. h. tit. in 6.

ſalubriter conſtituta comperiuntur, inuiolabiliter obſeruent. Quod autem diximus Archiepiſcopis viſitare licere prouinciam, ac procurationes à locis recipere

c. fin. h. tit. in 6.

viſitatis, †tunc etiam ſibi locum vendicat, cùm eius ſuffraganei argui negligentiæ nomine non poſſunt. Nec enim propterea minus ſuã liberè viſitare prouinciam poterunt.

Ob oratorium non eſt exigenda procuratio, & ob vrgentem neceſſitatem poteſt Epiſcopus exigere charitatiuum ſubſidium. h. d.

c. fin. h. tit.

†POSTREMO admonendi ſumus propter priuatum oratorium, in quo quis interdum celebrat procurationes, quæ viſitationis ratione debentur, à quoquã

c. conquerente in fine de officio ordinarij. c. cum Apoſtolus § prohibemus h. tit.

exigi, vel extorqueri non poſſe, †ſed nec alijs exactionibus ſubditos ſuos Epiſcopi grauare debẽt, niſi quandoque eiſdem multæ ſuperueniant neceſſitates, quibus caſibus ſi manifeſta, ac probabilis cauſa extiterit, cum charitate moderatum ab eis poſtulare ſubſidium ſubſtinendi erunt.

DE CAPELLIS MONACHORVM.

Omnes Eccleſiæ poſitæ in diœceſi ſubſunt Epiſcopo, etiam monaſteria, & monachorum capellæ, niſi defendantur priuilegio, vel præſcriptione. h. d.

c. omnes baſilicæ 16. quæſt. 7.

c. 1. h. tit.

VSQVE adeò autem †omnes baſilicæ per diuerſa loca conſtructæ in Epiſcopi, in cuius territorio poſitæ ſunt, poteſtate conſiſtunt, vt ſi †Eccleſia vbi monachi habitant, populi curam habeat, cùm per monachũ plebs regi non debeat, Capellanus ad conſilium mo-

c. vnic. h. tit. in 6

nachorum ab Epiſcopo ſit inſtituendus: ita †vt conſuetudine, aut quouis ſtatuto contrario non obſtante ex ſolius Epiſcopi arbitrio tam ordinatio eius, quàm depoſitio, & totius vitæ pendeat conuerſatio. Nec id mi-

c. monaſteria 16. quæſt. 2. c. dilectus de religioſis domibus.

rum videri debet, cùm †monaſteria ipſa, & monachorum diſciplina, ſi nec †priuilegio, nec legitima præſcriptione doceantur exempta, ad eum pertineant Epiſcopum, in cuius ſunt territorio conſtituta.

DE RELIGIOSIS DOMIBVS.

Xenodochia, Orphanotrophia, & loca ſimilia Epiſcopu ſubſunt, qui prouidere debent, ne illorum res diſſipentur. h.d.

XENODOCHIA quoq;, †Orphanotrophia, Brephotrophia, Noſocomia, Gerontocomia, aliaque ſimilia loca ad Epiſcoporum, in quorum ſunt diœceſi, ſolicitudinem pertinent, per eoſdemque ad eas vtilitates, quibus cõſtituta ſunt, ordinãda, ac dirigẽda erunt, †nec poſtquã huiuſmodi loca ad hoſpitalitatis vſum, & pauperum prouiſionẽ Põtificis ordinatione deputata fuerint, ad profanos vſus conuerti poterunt: †Cùm ea quæ ad certum vſum largitione fidelium ſunt deſtinata, ad alium ſalua ſedis Apoſtolicæ auctoritate, conuerti non valeant.

c. 1. h. tit.
**Id eſt loca vbi hoſpites, orphani, infantes, agroti, ſenes curantur. in l. illud. c de ſacroſ. eccleſ. In exẽplari Norimb. adijciuntur Curatrophia, id eſt, loca vbi pueri, puellæque educantur.*
**c 2. h. tit.*
**c. quia contingit h. tit. in Clemẽt.*

Ordinarij loca pia, & religioſa poſſunt reformare auctoritate Apoſtolica, ſi opus ſit reformatione. h.d.

QVINIMO ſi talium locorum Rectores exempti ſint, ſi tamẽ illorum cura poſtpoſita, bona & iura ipſorum ab vſurpatorum manibus vendicare negligant, aut quoquomodo res illorum collabi ſinant, poterunt ordinarij auctoritate Apoſtolica ſibi ex Vienneſi Concilio præſtita, loca ipſa ſalubriter reformare, & occupata, alienata, deperdita, vt in ſtatum priſtinum redigantur, procurare, cõtradictoreſque quoſcunque per cenſuram Eccleſiaſticam, & alijs iuris remedijs compeſcere, licet nullum per hoc exemptionibus, ſeu priuilegijs, quò ad alia præiudicium generari debeat.

d. c. quia cõtingit

Xenodochia, & loca ſimilia non poſſunt in beneficium conferri, niſi certis caſibus. h.d.

†EODEM cauetur concilio, vt nullus ex huiuſmodi locis ſecularibus clericis in beneficium conferatur: etiam ſi conſuetudine id fuerit, aliàs obſeruatum, niſi in illorum fundatione aliter conſtitutum fuerit, ſiue per electionem ſit de Rectore huiuſmodi locis prouidendum. Sed quòd eorum gubernatio viris prouidis, ac boni teſtimonij committatur, quos bona prædicta in

d. c. quia contingit § vt autem.

in alios vſus conuertere, præſumptio veriſimilis non exiſtat.

Adminiſtratores hoſpitalium æquiparantur tutoribus. h.d.

d.§.vt autem verſ.illi autem.

†VT autem hi demandatæ ſibi curæ diligentiùs inſiſtant, inſtar tutorum & curatorum debent iuramentum præſtare, ac de bonis inuentaria conficere, & ordinarijs, ſeu alijs, quibus loca huiuſmodi ſubſunt, vel deputãdis ab eis ſingulis annis de adminiſtratione ſua rationem reddere: quòd ſi ſecus à quoquam fuerit attentatum, prouiſio, ſeu ordinatio minimè valebit.

Supra dicta non habent locum in hoſpitalibus militarium ordinum aut religioſorum. h.d.

d.c.§ præmiſſa vero.

†PRAEDICTA verò ad hoſpitalia militarium ordinum, vel aliorum religioſiorum minimè extenduntur. Hi enim ſuorum ordinum inſtitutiones, & cõſuetudines obſeruare cogendi erunt.

Hoſpitalibus circa iuramẽtorum exhibitionem ſeruanda eſt antiqua conſuetudo. h.d.

d.c.§ finali.

†SED & ſi qua ſint hoſpitalia, altaria, & cœmeteriũ ab antiquo habẽtia, & presbyteros celebrantes, & ſacramẽta Eccleſiaſtica pauperibus miniſtrantes, quo ad exercẽda, & miniſtrãda ſpiritualia prædicta, antiquam cõſuetudinem Viennenſe concilium obſeruari voluit.

DE SEPVLTVRIS.

Cur in Eccleſijs & locis ſacris ſepulturæ conſtituantur. h.d.

TRACTEMVS nunc de ſepulturis, quæ quidem per fideles non niſi in ſacris, & religioſis locis ideo conſtituuntur, & quòd minus ibi ſpiritibus vexantur immundis, & quòd ſanctorum illorum commendantur patrocinijs, quorum nomini Eccleſia, in qua corpora conquieſcunt, eſt conſecrata. †Accedit quòd defunctorum proximi ad ſacra loca venientes, ſepulturamq; conſpicientes, ſuorum recordãtur, & pro eis pias preces fundunt. †Vnde mortuorũ ſepultura, & cœmeteria apud illas Eccleſias, & monaſteria ex antiquo diſpoſita eſſe cõperiuntur, in quibus religioſorũ conuentus ſunt con-

c. non æſtimemus in fine 13. quæſt. 2.
c. cum grauia ibidem.
c. fraternitatem h. tit.

cōſtituti, vbi orationes, & miſſarū ſolēnia, tam pro viuis, quàm pro defunctis frequentius celebrantur.

Vnuſquiſque habet liberā facultatē ſepulturā eligendi, & ſi quis non eligat, in parochiali Eccleſia, aut maiorum ſepulchru eſt ſepeliendus. h. d.

†REGVLARITER igitur in parochiali Eccleſia, aut ibi quis ſepeliendus erit, vbi maiorum ſuorum ſepulchra conſtituta reperiuntur: nulli tamē propterea propriam, ſi contemptus abſit, negatur eligere ſepulturam: quod vſque adeò obtinet, vt †antiqua dimiſſa, nouam poſsit quis etiam in loco minus religioſo ſibi deligere, nec propterea poterit hodie electio talis impugnari, licet †antiqua iura ſuper hoc diuerſa eſſe videantur,

c. 1. h. tit.

c. cùm quis § fin. h. tit. in 6.

d. c. fraternitatē.

Vxor non tenetur ſequi ſepulturam viri, ſi velit aliam eligere. h. d.

†NEC vlla ſuper hoc inter virum & mulierem facienda eſt diſtinctio, quaſi vxor capitis ſui ſequi iudicium, & ſepulturam ſit cōpellenda. Sed vtrique æqualis erit eligendi facultas, cùm huiuſmodi electio ad eū ſtatum pertineat, quo mulier à lege viri ſoluitur.

c. de vxore h. tit.

Si vxor ſepulturam non eligat, tenetur ſequi ſepulturam vltimi viri, ſi plures habuerit. h. d.

†SI tamen ipſa ſibi ſepulturam nō eligat, & plures fortè viros habuerit, cum viro vltimo, cuius domiciliū retinet, tumulanda erit.

c. is qui § mulier h. tit. in 6.

Filius familias licet non poſſit aliquid relinquere pro anima, ſi careat caſtrenſi peculio, vel quaſi, tamen poteſt ſibi eligere ſepulturam, niſi ſit impubes, quo caſu poterit pater ſepelire illum vbi voluerit, niſi ſit conſuetudo in contrarium. h. d.

†DE filiofamiliâs an ſibi ſepulturam eligere valeat dubitari poterit, & multum intereſt, an eius ætas intra pubertatis annos contineatur, an verò pubertatem exceſſerit: primo enim caſu ſepulturā eligere nō poterit, permittendū tamē erit patri, ſi id loci cōſuetudo patiatur, vbicunque voluerit, illū ſepelire; quòd ſi cōſuetudo id non habeat, cū ſuis maioribus, vel in parochiali Eccleſia tumulandus erit. Secundo verò caſu, cū puberta-

c. licet h. tit. in 6.

prius erant ab Eccleſiaſtica vnitate præciſi. Igitur nec †Paganus, nec Iudæus, nec hæreticus, † nec qui vſuras exercuit, †nec qui ſibi mortem conſciuerunt, †aut qui perſonis Eccleſiaſticis violentas manus iniecerũt, †nec homicidæ, nec incendiarij, †aut Eccleſiarum violatores, nec inceſtuoſi, †nec blaſphemi, nec †vllus qui pro manifeſtis cõdemnatus eſt exceſsibus, Eccleſiaſticæ ſepulturæ tradi poterit.

c. eccleſiam, & c. ſeq. de conſecr. diſt. 3. **c. quia in omnibus de vſuris.* **c. placuit 23. quæſt. 5.* *c. ſi quis ſuadente 17. quæſt. 1.* **c. fin. h. tit.* **c. ſuper eo de raptoribus.* **c. ſtatuimus de maled.* **c. pro obeuntibus 13. quæſt. 2.* **c ſacris h. tit.*

Tumulati contra canones ſunt exhumandi, ſi illorum corpora poſsint diſcerni à corporibus fidelium, h. d.

†ET ſi contigerit aliquando horum corpora in cœmeterio Eccleſiaſtico tumulari, ſi ab aliorum corporibus diſcerni poterunt, exhumari debent, & ab Eccleſiaſtica ſepultura procul iactari. Quòd ſi diſcerni non poterunt, cum excommunicatorum oſsibus corpora fidelium extumulanda non erunt. Cùm licet non obſit iuſtis ſepultura nulla vel vilis, celebris tamen vel ſpecioſa non proſit improbis.

Qui contemptis clauibus non humandos in locis ſacris humauerint, excommunicationem incurrit, à qua non eſt abſoluendus antequam arbitrio Epiſcopi ſatisfecerit, h. d.

†SI quis autem contemptis Eccleſiæ clauibus, huiuſmodi perſonas, aut interdicti tempore quoſlibet, in Eccleſijs, vel cœmeterijs ſepelire auſus fuerit, ipſo facto excommunicationis ſententiam incurret, à qua niſi prius ad arbitrium diœceſani Epiſcopi eis, quibus iniuria irrogata fuerit, ſatisfactionem competentem exhibuerit, abſolui non poterit, nec vllum circa præmiſſa contrafacientibus priuilegium ſuffragabitur.

c. 1. h. tit. in Clement.

Reconciliati, licet alioqui Eccleſiaſticæ ſepulturæ non eſſent tradendi, poſt reconciliationem tradi poterunt, h. d.

SED hæc de illis intelligenda ſunt, qui impœnitẽtes deceſſerint, nec in articulo ſaltem mortis Eccleſiæ reconciliati fuerint.† Nam ſi dum forſitan in extremis agerent, legitimè abſoluti fuerint, cœmeterium his & alia Eccleſiaſtica ſuffragia denegari non debent: hæredes tamen & propinqui, ad quos ipſorum bona peruenerint,

c. fin. h. tit.

nerint, vt pro eiſdem ſatisfaciant, ſi caſus exigat, Eccleſiaſtica ſunt cenſura compellendi.

Cadauera punitorum pœnitentium ſunt tradenda ſepulturæ Eccleſiaſticæ. h. d.

c. quæſitum 13. quæſt. 2. ex concil. Maguntinē. Iure quoque ciuili corpora animaduerſorum quibuſlibet petentibus ad ſepulturam dabantur. l. fin. ff de cadaueribus punitorum.

†Ex his apparet eorum cadauera, qui poſt confeſſionem Deo peractam, pro ſceleribus ſuis in patibulis ſuſpenduntur, ad Eccleſiā eſſe deferēda, & oblationes pro eis offerendas. Cùm enim pro peccatis ſuis pœnā extremam ſoluerint, & dignè pœnituerint, non iudicat Deus bis idipſum.

Deprehenſi in ſcelere, & vulnerati ſi confeſſi ex vulneribus mortui fuerint; item improuiſo caſu oppreſſi non priuantur Eccleſiaſtica ſepultura. h. d.

c. fin. quæſt. 2.

c. ex parte h. tit.

†Qvin etiam ſi dum in ſcelere cōpræhenduntur, vulnerati fuerint, & ſacerdoti poſtmodum confeſsi, ex vulneribus acceptis deceſſerint, communio eis minimè denegabitur, quanquam ſi dum ſeipſos defendunt, interfecti fuerint, aliud ſit ſtatuendum. †Is autem quē caſus improuiſus opprimit, ſi nihil aliud obſiſtat, Eccleſiaſtica ſepultura non arcebitur.

Pro ſepultura non poſſunt clerici aliquid exigere, nec conſuetudo in contrarium valet, poſſunt tamen ſponte oblatum accipere. h. d.

c. præcipiendum 13. quæſt. 2.

c. quæſta eſt ibid.

c. ad Apoſtolicā de ſimonia.

†Illvd etiam atque etiam admonendi ſumus ſacris Canonibus penitus interdici, ne quis terram pro ſepulchro vēdere, aut pro hominibus ſepeliēdis, quoquo modo munera exigere audeat, niſi fortè ſepeliendus Eccleſiæ, in cuius atrio ſepelitur, aliquid viuens tradi iuſſerit, aut †poſt mortem ipſius parentes, proximi, vel hæredes pro luminarib[9], vel eleemoſyna aliquid vltro dare voluerint, quo caſu ſpontè oblatum licitè recipi poterit; peti verò vel aliquod exigi eſt omnino vetitum, ne aut venalis dicatur Eccleſia, aut clerici hominum interitu gaudere videantur, ſi ex illorum cadaueribus ſtudeant habere compendium, nec obtentu cuiuſquam conſuetudinis, †niſi pia & laudabilis fuerit, reatum ſuum quis excuſare poterit.

DE

DE CANONICA PORTIONE.

Quid ſit canonica portio, & quòd eſt duplex, parochialis, & Epiſcopalis: & quòd parochialis debetur curato de relictis factis Eccleſiæ, in qua quis poſthabita propria Eccleſia, elegit ſepeliri. h. d.

CANONICA portio eſt, quæ de relictis, & prouentibus Eccleſijs obuenientibus detrahitur, & prælatis debetur. Eſt autem duplex, parochialis, & Epiſcopalis. Parochialis eſt, quæ parochiali Eccleſiæ, vel ipſius Curato, & Rectori debetur. Sciendum eſt enim ſi quis in alia Eccleſia, quàm in ea, in qua diuina audit officia, & Eccleſiaſtica ſacramenta percipit, ſepulturã ſibi elegerit (quod quibus caſibus fieri poſsit, proximè expoſuimus) ne parochialium †Eccleſiarum Rectores, quibus cura incumbit animarum, debitis fraudentur ſubſidijs, conſtitutũ eſſe, vt Curatus de his rebus, quas defunctus pro anima ſua in vltima diſpoſitione reliquit Eccleſiæ, in qua ſepeliri elegit, †quartam partem præcipiat, aut aliam, quam legitima †conſuetudo præfixerit.

c. fin. verſ. verum de ſepult. in Clementinu.
c. cum ſuper de ſepulturu.
c. certificari d. tit.

De his que quis viues, & ſanus contulit alicui Eccleſiæ Curato, non debetur canonica portio. ſecus ſi infirmus, & ex eadem infirmitate decedens. h. d.

SED etſi nihil quidẽ teſtamento quis reliquerit, ſed in †ægritudine cõſtitutus cũ bonis ſuis ad loca religioſa ſe tranſtulerit, Eccleſiæ parochiali canonica portio debetur, ſi modò ille de eadẽ ægritudine deceſſerit. Quòd ſi ſanus ad ea loca ſe trãſtulerit, de his, quæ locis ipſis cõtulit, cogi nõ poterit aliquid Eccleſię, à qua diſceſsit, impertiri, quia liberũ eſt eis tunc bona ſua non ſolùm religioſis, ſed etiã quibuſlibet priuatis conferre.

c. de his de ſepulturis.

Canonica portio ſoluitur Eccleſiæ, in qua quis diuina percipit, & ſi duo quis habeat domicilia, diuidetur inter Eccleſias duorum domiciliorum. h. d.

†DVBITARI tamen poteſt, ſi cuius maiores antiquitus in aliqua Eccleſia ſepeliri conſueuerant, ea dimiſſa alibi ſepulturam elegerit, num dimiſſæ canonica portio debeatur, an parochiali, & ſtatutũ eſt illi perſol

c. 2. de ſepulturis in 6.

uendam, in qua quis audire diuina, vel ſacrāmenta recipere debet. Quòd ſi is qui duo habet domicilia, ſeque in vtroque collocat æqualiter, in loco tertio ſepulchrum eligat, domiciliorum Eccleſiæ inter ſe canonicam portionem diuident.

Ponit de quibus rebus parochialis non detrahatur. h. d.

c. fin. de teſtam.

c. in noſtra de ſepulturis.

†S V N T tamen quædam relicta, ex quibus canonica portio detrahi non debet, vtputa ſi quid pro fabrica, pro luminarijs, pro anniuerſario, †pro equis vel armis contra infideles exercendis, vel aliàs ad perpetuū cultum diuinum, vel particulari perſonæ legantur. de quibus omnibus, niſi ea machinatione facta fuerint, vt parochialis Eccleſia fraudetur, huiuſmodi portio detrahenda non erit.

Minores, & Prædicatores indiſtinctè de omnibus obuentionibus parochialem portionem ſoluere tenentur. h. d.

c. dudum de ſepulturis in Clement.

SED iſtuc quidem ita demum obtinet, †ſi neque in Minorum, neque Prædicatorum quis Eccleſijs ſepulturam ſibi elegerit: hoc enim caſu dictorum ordinum fratres de omnibus obuentionibus tā funeralibus, quàm quibuſcunque, & quomodocunque relictis, diſtinctè, vel indiſtinctè, ad quoſcunque certos vel determinatos vſus, etiā de quibus canonica portio dari, ſiue exigi non conſueuit, vel de iure non debet, nec non de datis, vel qualitercunque donatis in morte, ſeu mortis articulo, in infirmitate donantis vel dantis, de qua deceſſerit, quomodocunque, directè vel indirectè, quartam partem parochialibus ſacerdotibus, & Eccleſiarū Rectoribus integrè largiri tenentur.

Canonica Epiſcopalis eſt, quam detrahit Epiſcopus de relictis pro anima, quam teſtator prohibere non poteſt, & vbi eadem ratio, eadem debet eſſe iuris diſpoſitio. h. d.

CANONICA portio Epiſcopalis eſt, quæ de relictis alicui Eccleſiæ pro anima ab Epiſcopo deducitur. Nā veluti parochialis Eccleſia pro labore, & cura quā geſsit animarū, certam portionem detrahit de relictis alteri Eccleſiæ, in qua quis ſepulturam elegerit: ſic etiā

licebit

licebit ipſi Epiſcopo, niſi ſibi †quadragenaria obſtet præſcriptio, curę paſtoralis intuitu, quā diœceſi ſuperintendens ſuſcipit de relictis, & pro anima cuiuſlibet Eccleſiæ oblatis canonicā ſumere portionem, †etiam ſi teſtator expreſſerit, quòd nō Epiſcopi velit eſſe relictū, ſed tantum Eccleſiæ, cùm priuata teſtatoris diſpoſitio generalem Canonis conſtitutionē immutare nequeat.

c. de quarta de præſcript.

c. requiſiſti. verſ. ſecus autem de teſtamentis.

Eccleſiæ debetur canonica portio de relictis Epiſcopo, quam tamen poteſt teſtator prohibere. h. d.

†Item ex contrario, quemadmodum Epiſcopo ſua portio competit, ſi quid Eccleſiæ relinquatur, ita ſi quid Epiſcopo relictum fuerit, Eccleſia de illo canonicam petere portionem poterit, ſed hoc caſu ſi teſtator exprimat quòd velit illud Epiſcopi tantum eſſe, non Eccleſiæ; teſtatoris erit ſeruanda diſpoſitio.

d. c. requiſiſti, verſ. ſi ab extraneo.

Si quid ſimpliciter Epiſcopo à coniuncto fuerit relictum, in dubio non debetur Eccleſiæ canonica portio, ſecus ſi ab extraneo. h. d.

†Sed in hac ſpecie multum intererit, qua legandi formula teſtator vſus fuerit: nam ſi ſimpliciter dixerit, *Rem talem relinquo Epiſcopo*, diſtinguendum eſt, Epiſcopi propinquus leget, an extraneus. Primo enim caſu cùm non Eccleſiæ relictum præſumatur intuitu, niſi fortè id probetur, ſed perſonæ, de relicto in vita Epiſcopi Eccleſia petere nihil poterit. Contraria obtinet præſumptio, & diſpoſitio, ſi ab extraneo quid Epiſcopo relictum fuerit.

d. c. requiſiſti.

Si quid coniunctim legetur Epiſcopo, & Eccleſiæ, fit inter ipſos diuiſio, etiā ſi teſtator hoc reliquerit Epiſcopo, illud Eccleſiæ, niſi ſtare velint teſtatoris voluntati quod ob fauorem vltimæ voluntatis conceditur. h. d.

†Qvod ſi coniunctim dictum fuerit, *Relinquo rem Epiſcopo, & Eccleſiæ*, de ea inter ipſos canonica diuiſio facienda erit. Si verò iſtud Epiſcopo, & illud Eccleſiæ relinquatur, relicta inter Epiſcopnm, & cathedralem Eccleſiam ad canonicam diuiſionem ſunt redigenda, niſi ambo teſtatoris velint eſſe diſpoſitione cōtenti, quam propter vltimæ voluntatis fauorem obſeruare eſt ſatis condecens, vbi neque fraus interuenit, nec alteruter nimium debita portione fraudatur.

d. c. requiſiſti, verſ. quòd ſi relinquatur.

d. c. § ſi verò iſtud.

Cum

Cum Eccleſijs inferioribus Epiſcopus non diuidit ſibi relictum, ſed bene detrahit quartam de relictu dictis Eccleſijs.h.d.

d.c.verſ.Secus autem eſt.

†SECVS autem eſt, ſi quid legetur Epiſcopo, & capellis, vel monaſterijs, aut alijs pijs locis, nam hoc caſu quòd Epiſcopo legatur, eius præcipuum eſt, cum Eccleſia cathedrali, & de illis quæ alijs locis legantur, portionem canonicam nihilominus obtinebit. Et hæc ideo tam variè, quia non tanta inter monaſteria, aut capellas eſt communio, quãta inter Eccleſiam cathedralem, & Epiſcopum, qui cathedrali ſpirituali copulatus eſt coniugio, vnde & quæ acquirit Epiſcopus, non illis, ſed iſti tantùm acquirit.

Si teſtator aliquid Epiſcopo, aliquid Eccleſijs reliquit, & iuſſit Epiſcopum eſſe contentum ſuo relicto, poſt habita detractione quartæ, ſeruanda eſt teſtatoris voluntas, niſi ſit facta in fraudem.h.d.

c.officij de teſtamentis

HOC autem tunc obtinere oportet, ſi ſimpliciter Epiſcopo legatum factum fuerit; †cæterùm ſi eam adiecerit conditionem teſtator, vt Epiſcopus ſuo ſit legato contentus, & ipſe legatum agnouit, quia per hoc alijs renuntiaſſe videtur, de cæteris portionem exigere non poterit: ſed ſi conſtiterit, quòd eadem adiecta conditione in fraudem, modicum conſtituit mortuarium, vt Epiſcopus portione debita fraudetur in cæteris: quia dolus cuiquam patrocinari non debet, poterit is etiam ex alijs relictis exigere portionem à canone conſtitutam, ſaluis tamen indulgentijs, quæ à Romano Pontifice quibuſdam regularibus ſunt conceſſæ.

Relictum ei qui poteſt proprium poſſidere non habenti prælationem, vel adminiſtrationem à quocunque præſumitur relictum intuitu propriæ perſonæ, non Eccleſiæ.h.d.

d.c.requiſiſti in fine.

†ILLVD etiam generaliter obſeruandum eſt circa eum qui proprium poſsidere poteſt, prælationem vel adminiſtrationem Eccleſiæ non habentem, quòd ſi ei aliquid relinquatur ſpecialiter, nõ ſolum à propinquo, verùm etiam ab extraneo, non intuitu Eccleſiæ, ſed perſonæ eſſe relictum intelligitur, niſi probatio in contrarium appareret, & idcirco de illo nec Epiſcopus, nec

nec Eccleſia poteſt in vita eius ſibi aliquid vendicare.

Epiſcopalis, & parochialis pari paſſu ambulant.h.d.

†ITEM de quibus relictis parochialis portio non detrahitur, nec Epiſcopalis detrahenda erit. *c.c finali.*

DE DECIMIS.

Ponit ſubordinationem tituli ad præcedentia, & ſequentia.h.d.

EXPLICITO tractatu rerum, quæ ſpiritualitate quadam continentur, & cenſentur; ſupereſt nunc vt de rebus Eccleſiaſticis quidem, ſed temporalibus, illarumque adminiſtratione dicamus. Sed cùm decimæ mediam quandam inter ſpirituales res, & temporales naturã obtineant, quippe quòd ipſum decimandi ius ſpirituale ſit; fructus verò ipſi decimarum temporales & profani, meritò de his quaſi in confinio quodã tractatus habendus erit, & tam præcedentibus, quàm ſubſequentibus annectendus. Quod eo etiã congruentiùs poſſe fieri videtur, quòd & proximè de ijs, quæ ſacerdotibus, & Eccleſijs parochialibus debentur, & ſimilem naturam habère videntur, loquuti fuimus, & ipſarum quoque decimarum †ad parochiales Eccleſias iure communi ſpectat perceptio. *c.cum contingat h.tit.*

Quid ſit decima.h.d.

†DECIMA eſt quota bonorũ mobilium pro Deo tam †diuina, quàm humana conſtitutione debita. *Ex Hoſt.in ſumma.*

Decimarum aliæ perſonales, aliæ prædiales.h.d.

†DECIMARVM duæ ſunt ſpecies, perſonales, & prædiales. Perſonales ſunt, quæ ex ijs prouentibus deducuntur, qui ex propria cuique ſolertia & induſtria obueniũt, vtputa de negotiatione, artificio, & militia. Prædiales ſunt, quę ex fructibus prędiorum ſoluuntur, vt de vino, tritico, & his ſimilibus, quas in ſignum vniuerſalis ſibi retẽti dominij reddi Deꝰ pręcipere voluit. *Vide gloſſ in c. ad Apoſtolic.h. tit.& an decimæ animalium cenſendæ ſint prædiales, an perſonales, & cui eccleſiæ debeantur ſi alibi naſcãtur, alibi paſcantur. Has decimas mixtas vocat Hoſtienſis.*

Perſonales præbendæ debentur Eccleſiæ, in qua quis ſacramenta percipit: prædiales verò Eccleſiæ in cuius finibus ſunt conſtituta prædia, niſi aliud inducat conſuetudo.h.d.

INTER perſonales autẽ, & prędiales decimas hoc intereſt,

d.c.ad Apoſtolic.

tereſt,†quòd perſonales illi ſolum parochiæ debentur, in qua quis Eccleſiaſtica ſacramenta percipit, tametſi lucrum alibi contigerit. Prædiales verò,ſi ex prædijs in aliena parochia conſtitutis fructus collecti fuerint, ei debentur Eccleſiæ regulariter, in cuius territorio prædia ſunt conſtituta,quanquam ſi conſuetudo aliud introduxerit, ſeruanda erit.

Perſonales decimæ quæ ſoluuntur ex rebus venditis,& paratis pecunia decimata ſoluuntur deductis impendijs. ſecus verò prædiales,& fructus non niſi cum onere decimarum alienari poſſunt. h.d.

c.paſtoralis h.tit.

†Item quòd perſonales, quæ de rebus acquiſitis, vel factis ex pecunia decimata, ſi vendantur,ſoluendæ ſint,vt puta ſi vēdatur domus,ager,vinea, molendinū, grex,aut merces,quælibet expenſæ prius, quas quis in rebus parandis fecerit, deduci debent, & de reſiduo, quaſi de lucro decimæ præſtabuntur. Expenſę verò etiā ſeminis,quę fiunt pro percipiendis fructibus,ex illis de quibus fructus perueniunt, etiam ſi decimatæ fuerint, non deducentur, quoniam ſalua decima, fructus efficiuntur eorum,qui expenſas ipſas faciunt,ſed nec fructus ipſi niſi cum onere decimarum alienari poterunt.

Non impenſæ factæ pro inſtaurandis rebus, de quibus ſoluendæ ſunt decimæ tam perſonales, quàm reales. h.d.

d.c. paſtoralis, in fine.

†Illvd commune tamen eſt tam perſonalibus, quàm prædialibus, quòd expēſæ quæ factæ fuerint pro reſtaurando detrimēto rerum, ex quibus decimæ perſoluuntur,vt ſi pars aliqua moriatur armenti,vinea fiat deterior,mercis depereat portio, de prouentibus decimandis minimè deduci debent. Cuius rei illa eſt ratio,quòd penes Dominum res inſtauratæ remanent.

Cenſus & tributa de fructibus quibus decimæ ſoluendæ ſunt, non debent deduci.

c.cùm non ſit, h.tit.

†Sed nec cenſus,nec tributa de fructibus, de quibus decimæ perſoluendæ fuerint, primitus deduci poterunt. Cùm enim in ſignum vniuerſalis dominij quaſi quodam ſpeciali titulo decimas ſibi Dominus reſeruauerit, conſequens eſt vt in prærogatiuam dicti generalis

talis dominij decimarum ſolutio, cēſuum, & tributorum præcedat exactionem, vel ſaltem hi ad quos cenſus vel tributa peruenerint: quoniam res cum ſuo tranſit onere, decimas ſoluere per cēſuram Eccleſiaſticam compellantur.

De omnibus prouentibus decime ſolui debent. h. d.

†EADEM ratione conſtitutum eſt, vt non ſolùm de vino, & grano, fructibus arborū, & hortorum decimæ perſolui debeant, ſed etiam de pecoribus, de venationibus, negotiationibus, de ipſa etiam militia, & denique de omnibus bonis, & prouentibus omnibus, ita vt qui de his eas cum integritate ſoluere neglexerint, Eccleſiaſtica diſtrictione percelli debeant. *c. non eſt in poteſtate, hoc tit.*

Omnes tenentur ſoluere decimas, tam Chriſtiani, quàm Iudei: Iudei tamen tantum prædiales tenentur ſoluere, Chriſtiani & prædiales, & perſonales. h. d.

ILLVD etiam nullam recipit dubitationem ad ſolutionem earum quemlibet teneri, niſi quis ſpeciali priuilegio ab ipſarū præſtatione doceatur exemptus. Vnde non ſolum Chriſtiani, ſed etiam Iudæi tenebuntur: inter eos tamen illa eſt differentia, quòd fideles ad perſonales, & prædiales præſtandas indiſtinctè tenentur; †Iudæi verò ad prædiales tantùm. quas ſi recuſent ſoluere, ad ipſas poſſeſsiones renunciandas compellendi erunt, ne forte hac occaſione Eccleſiæ ſuo iure fraudari valeant. *c. de terris, h. tit. & ibi gloſſ.*

Monachi, regulares, & clerici communiter viuentes ſoluunt prædiales decimas, & quòd nouale eſt ager de nouo redactus ad culturam. h. d.

†DE monachis & regularibus, ſeu clericis communiter viuentibus videamus, & ſanè nulla ſinit ratio, vt ab his de laboribus, ac nutrimentis proprijs decimæ extorqueantur: ad †prædiales tamen etiam de noualibus de quibus antea decimę ſoluebantur, tenebuntur. †Eſt autem nouale ager nunc primum præciſus & nuper ad culturam redactus, de quo quòd aliquando cultus fuerit, memoria non extat. *c. ex parte h. tit.* *c. cōmiſſum h. tit.* *c. quid per nouale de verbo ſignific.*

Decimas ſoluere tenentur monachi, & alij communiter viuentes etiam de prędijs, de nouo acquiſitis, & proprijs manibus excultis, niſi obſtet aliquod priuilegium. h.d.

c. nuper h. tit.

nempe poſt concilium generale Lateranenſe.

c. 2. h. tit. in 6.

†SED & ſi ijſdem poſſeſsiones pia fidelium deuotione collatæ fuerint, aut pro monaſterijs de nouo fundandis comparatæ, vel quoquo modo †recenter acquiſitæ, etiam ſi eas proprijs manibus aut ſumptibus excolant, nihilominus decimas perſoluent Eccleſijs, quibus ratione talium prædiorũ antea ſoluebantur, niſi †ſuper hoc ſpeciali iure, vel priuilegio muniti eſſe probetur.

Priuilegium tollitur re praeiudicata, & præſcriptione. h.d.

c. accedentibus c. ſi de terra de priuilegijs.

SED nec ſemper eis priuilegium ſuffragabitur, nam ſi res iudicata obſiſtat, vel priuilegio muniti †decimas per quadraginta annorum ſpacium ſoluerint, cùm liberum ſit vnicuique iuri proprio renunciare, præſtatione tanti temporis proprio priuilegio detrahere voluiſſe præſumuntur, & ea propter ad decimarum præſtationem compelli poterunt.

Priuilegia ſunt interpretãda, vt nemini indebitè damnũ inferãt. h.d.

c. ex multiplici h. tit.

c. ſuggeſtum h. tit.

c. 2. § vbi autem h. tit. in 6.

†ITEM ſi poſt initã inter aliquos ſuper decimis cõuentionem, certi tenoris priuilegia obtẽta fuerint, niſi cõuentioni per ea derogetur expreſſe, illis non obſtantibus erit inuiolabiliter obſeruanda, ita †enim huiuſmodi priuilegia ſunt accipienda, vt nemini læſionem præcipuè enormem inferre debeant. †Vnde ſi per huiuſmodi conceſsiones parochiales Eccleſias adeò grauari contingat, vt Rectores de reditibus earum congruè ſubſtentari, & Epiſcopo debita perſoluere non poſsint, per locorum Ordinarios ita prouidendum erit, vt eiſdem Rectoribus tantum relinquatur, quòd & competentem ſubſtentationem habere, aliaque onera debita ſupportare valeant.

Priuilegiati ſuper decimis, tenentur illas ſoluere de prædijs conductis, & priuilegiatus ſuper laboribus proprijs ſoluet decimas ſuper prædijs locatis. h.d.

c. dilecti h. tit.

†SVPER decimis quoque non ſoluendis priuilegiati, ſi aliena prædia conduxerint, priuilegio minimè

obſtan-

obſtante, de conductis prædijs ſolitas decimas parochijs ſuis integras perſoluet, †idéq; erit de locatis prædijs, ſi priuilegiatus ſuper laboribus quos proprijs vel manibus, vel ſumptibus excoleret, terras ſuas alijs locauerit.

c. licet h. tit.

Laici & etiam Imperator non poſſunt concedere priuilegium ſuper decimis non ſoluendis. h. d.

GENERALITER autẽ niſi huiuſmodi immunitatũ priuilegia ab Apoſtolica poteſtate obtẽta fuerint, nullã habebũt efficaciã, ideoq; etiã †Imperialis conceſsio quantũcunque cõcepta generaliter, cùm nulla ſit laicis de ſpiritualibus diſponendi facultas, à ſolutione decimarũ neminẽ poterit eximere, †imò ſacrilegij crimen incurrit qui de manu laicorũ rẽ Eccleſiaſticã recipiet.

c. tua 1. h. tit.
c. dudum. verſ. cæterum h. tit.

Laicus etiã de manu clericorũ non poteſt decimas recipere ſub pœna excõmunicationis, & priuationis ſepulturæ, & clericus concedens deponetur. h. d.

†EX contrario quoque laicus etiã à clericali poteſtate decimas recipere, & in alium velut hæreditario iure tranſmittere non poterit, & ſi ſecus actum fuerit, & qui conceſſerit à ſtatu ſuo deijcietur, & qui receperit, & Eccleſiæ non reddiderit, & viuens excommunicationis vinculo innodabitur, & mortuus Eccleſiaſtica ſepultura carebit.

c. ad hæc. c. prohibemus h. tit.

Reditus decimarum locari poſſunt, dummodo locatio non ſapiat alienationem. h. d.

SI quis tamẽ cũ Eccleſiæ ſuę cõditionẽ meliorẽ facere poſsit, decimarũ ſuarũ prouentus alicui locare velit, dũmodo huiuſmodi locatio ad feudum, vel †alienationem nõ videatur extẽdi, id facere minimè impedietur.

c. 1. in fine de rebus eccleſ. non alienand. in Clement.
**Quod fieret ſi vltra decennium locaretur. Doctor. d. Clem. 1.*

Epiſcopo debetur à rectoribus quarta decimarum, quas exigunt, niſi præſcripta fuerit. h. d.

†POSTREMO ſciẽdum eſt quòd veluti parochialibus Eccleſijs (ſecundũ ea quæ proximè expoſuimus) decimæ debentur, ita etiam decimarum ipſarum quartã Epiſcopo à Rectoribus Eccleſiarũ, niſi †legitima obſtet præſcriptio, perſoluenda erit.

vide hac de re in c. contingat. h. tit.
**c. de quarta de præſcript.*

DE REBVS ECCLESIAE ALIENANDIS, VEL NÔN.

Regulariter Epiſcopus non poteſt aliquid agere ſine conſenſu, vel conſilio Capituli. h. d.

TRACTEMVS nunc de rebus temporalibus Eccleſiarum, illarumque adminiſtratione, & alienatione, ſine quibus ſpiritualium dignitas haud facilè cõſiſtere poteſt. †Et quidem illud imprimis firmare nos oportet, nihil Epiſcopum regulariter ſine conſenſu ſui Capituli, vel conſilio poſſe ſuper his ſtatuere: Cùm †velut caput ad mẽbra, ita ſeſe Prælatus habeat ad Capitulum. In eo autem totius videtur eſſe cõſenſus Capituli, †cui & maior, & ſanior fratrum acceſſerit ſententia.

*c. ſine exceptione 12. quæſt. 2. c. 1. de his quæ fiunt à prælato ſine conſenſu Capituli. c. nouit d. tit. *c. quanto. c. ſeq. d. tit.*

Alienatio rei Eccleſiaſticæ facta ſine vtilitate Eccleſiæ, & clericorum conſenſu non valet, & quid contineat alienationis verbum. h. d.

EX his conſequens eſt, vt rerum †Eccleſiaſticarum abſque clericorum ſubſcriptione, & Eccleſiæ vtilitate, & Romano inconſulto Põtifice, ab Epiſcopo facta donatio, vel alienatio, vel ſuppoſitio non teneat, niſi eam poſtmodum ratam habeant. Prælatus enim †Eccleſiaſticarum rerum procurator eſt, non dominus, & conditionem Eccleſię meliorem quidem facere poteſt, deteriorem non poteſt. Quòd ſi ſecus factum fuerit, nec quod geſtum eſt vires vllas ſortietur, & Canonum temeratores tam †ſecularium, quàm Eccleſiaſticarum legum pœnis ſubiacebunt. †Alienationis autem verbum continet hoc loco venditionem, permutationem, hypothecam, donationem, conductionem, emphyteuſim, & omnem conuentionem, per quam dominium transfertur.

c. tua nuper d. tit. vide extrauag. Pauli 2. quæ incipit ad regimen h. tit.

c. 2. de donation.

*l. iubemus cum authen. ſeq. c. de ſacroſ. Eccleſ. *c. nulli h. tit.*

Eccleſiam ſuam non poteſt quis grauare pro alienis debitis, & debita neceſſariò facta à prædeceſſore luenda ſunt. Idem ſi clericus de mandato fideiuſſerit, aut in rem ipſius Eccleſiæ mutuum verterit. h. d.

†SED nec commiſſam ſibi Eccleſiam pro alienis grauare debitis, aut literas alicui, vel ſigilla cõcedere, quibus Eccleſia poſſit obligari, aliquis audere debet, alioqui nec Eccleſia ad talium debitorum ſolutionẽ tenebitur

c. ſi quorundam de ſolutionibus.

bitur

bitur, & qui id auſus fuerit, à ſpiritualiũ & temporaliũ adminiſtratione ſuſpẽſus erit, †debita tamen à prædeceſſore ſuo pro Eccleſiæ neceſsitate contracta, ſoluere proculdubio tenebitur. †Idem ſi clericus de mandato fideiuſſerit, aut ſi non de mandato, in rem tamen Eccleſiæ mutuum verterit.

c. 1. d. tit.

c. quod quibuſdã de fideiuſſoribus.

Poteſt prælatus rem non magni valoris in aliquem benemeritũ trãſferre, & terram gratia fabricandæ Eccleſiæ alicui concedere. h. d.

EXCIPIVNTVR tamen nonnulli caſus, in quibus donandi, permutandi, locandi, libertatem, feudũ, & emphyteuſim dãdi, aut aliter alienãdi iure licẽtia cõceditur. †Nã ſi quid prælatus non magni valoris alicui fortè ob benemerita donauerit, præſertin ſuadente cõſuetudine, iure ſubſtinebitur donatio. Multo magis idẽ erit ſtatuendum ſi quid fortè ſoli ad Eccleſiæ fabricam erigendam conceſſum fuerit, quo caſu tantum donare licet, quantum Eccleſiæ parietes concludere poſſunt.

c. cæterum h. tit.

Prouentus Eccleſiaſtici poſſunt vendi ad modicum tempus, & ad precariam concedi, quæ renouanda erit de quinquennio in quinquẽnio. h. d.

IDEM iuris erit & de reddituum fructuũque venditionibus ad tempus modicum faciẽdis, & de †precarijs, quę quandoque de Eccleſiarum poſſeſsionibus fieri ſolent, quæ ne temporis longinquitate iuris Eccleſiaſtici pereat memoria, de quinquennio in quinquennio renouandæ erunt.

c. 1. de precarijs.

Precarium ſoluitur ad beneplacitum concedentis. ſecus precaria, niſi ſit irrationalis. h. d.

DISTAT autem precarium à precaria, quia †precarium tandiu conceditur, quoad is qui conceſsit, patitur. Precariæ verò non ſunt pro voluntate concedentium reuocandæ, †niſi ſint irrationabiles, quo caſu poterit ſucceſſor à prædeceſſore conceſſam precariam reſcindere, & reuocare.

c. precariũ d. tit.

c. 2. de precarijs d. tit.

Ruinæ prædia inculta, & ſyluæ extirpatæ poſſunt ſub annuo cenſu concedi in emphyteuſim, & ſi per biennium in ſolutione cenſus ceſſatum fuerit, poteſt emphyteuta expelli. h. d.

†RVINAE quoque quas Eccleſia reficere non valeat,

Authen. ſi quas ruinas c. de ſacroſ. eccleſ.

le it, & inculta prædia, aut extirpatæ ſyluæ in emphyteuſim ſub annuo cenſu his cōcedi poterunt, à quibus vel ſuo, vel parentum ſuorum labore conſtiterit extirpatas, niſi fortè poſsint alijs ad maiorem Eccleſiæ vtilitatem cum eodem onere conferri. †Qui tamen ſi per biennium in ſolutione canonis ceſſauerint, niſi celeri ſatisfactione poſtmodum ſibi conſulere ſtuduerint, iure expelli poterunt, nec quicquam eis proderit, quòd vt canonem ſoluerēt ſibi nunciatum non fuit, cùm hoc caſu præfixus dies pro domino interpellet.

c. ad aures h. tit.

Auth qui rem C. de ſacroſ. eccl.

Terrulas incommodas, & minus vtiles, item ſeruos fugitiuos poteſt prælatus alienare. h. d.

c. terrulas. 12. quæſt. 2.

†TERRVLAS quoque aut vineolas exiguas, & Eccleſiæ minus vtiles, aut longè poſitas, vel domos, quæ Eccleſię plus incommodi quàm vtilitatis afferunt, ſi neceſsitas fuerit, diſtrahendi poteſtatem Epiſcopus habebit. †ſimili ratione fugitiuos ſeruos, & qui de fuga reuocati, retineri non poſſunt, ſi voluerint, aut illi ex alio meruerint Epiſcopis diſtrahendi poteſtas erit.

c. fugitiuos ibid.

Feudum à vaſſallo alienatum, & difficilis recuperationis poteſt Epiſcopus alteri ſub conditione recuperandi concedere. h. d.

SED & in feudum certis caſibus, & iureiurando de non alienando minimè obſtante res Eccleſiaſticas concedere poterit, †veluti ſi feudum per vaſſallum alienatum fuerit, & per Epiſcopum id facilè recuperari non valeat: poterit enim per Epiſcopum illud alicui concedi, qui & ipſum recuperet, & in feudum ab Eccleſia recognoſcat.

c. fin. verſ. alia quoque dubitatio. de feudis.

Feudum deuolutum poteſt per Epiſcopum alteri concedi. h. d.

QVINIMO †etiam ſi talis neceſsitas non immineat, nihilominus alienantis filium, vel conſanguineū, vel eiuſdem feudi conſortem poterit Epiſcopus inueſtire, idem erit ſi per obitum vaſalli feudum ad Eccleſiam remeauerit: nam & eo caſu inueſtire prælatus alium liberè poterit, ſi Eccleſiæ viderit expedire.

d. c. finali.

Qui

Qui aliquid contulerunt, vel acquiſiuerunt Eccleſiis, poſſunt pro modo collati, vel acquiſiti manumittere, dum tamē manumiſſus cum poſteritate, & peculio remaneat in patrocinio Eccleſiæ. h. d.

†ILLVD etiam Toletano Concilio diffinitum reperitur, quòd ſi ſacerdotes aliquid Eccleſiæ ſuæ relinquunt, vel nihil habētes, aliqua prædia, vel familias Eccleſijs ſuis acquirunt, liceat eiſdem aliquos iuxta collatæ modum rei de familia eiuſdem Eccleſiæ manumittere, ita vt manumiſsi cum peculio, & poſteritate ſua ſub Eccleſiæ remaneant patrocinio. †Quòd ſi qui nihil de proprio Eccleſiæ cōtulerunt libertati ſeruos Eccleſiæ donare auſi fuerint, ex eodem Concilio Epiſcopus ſucceſſor ad Eccleſiæ ius reuocare poterit, Impium eſt enim, vt qui lucrum de rebus ſuis Eccleſiæ non contulit, damnum inferre valeat.

c. conſenſus h. tit.

c. epiſcopi h. tit.

Princeps poteſt rem ſuam æqualem, vel maiorem cum Eccleſiaſtica permutare, & ſerui Eccleſiaſtici, ſi frugi ſint, præterquam ad libertatem commutari non poſſunt.

†SED & Princeps ſi cauſa probabilis id popoſcerit, cum re Eccleſiaſtica, & immobili rem ſuam maiorem, vel æqualem permutare poterit, pragmatica ſuper hoc præcedente forma, †Eccleſiaſtica tamen mancipia, quæ frugi fuerint, præterquam ad libertatem commutari non poterunt.

c. 1. h. tit. Auth. ſed & permutare de ſacroſ.

c. mancipia h. tit.

Epiſcopus poteſt permutare terras duarum Eccleſiarum ſuæ diœceſis, illarum accedente conſenſu, & de temporalibus ad ſpiritualia non poteſt fieri permutatio. h. d.

†EPISCOPVS quoque duarum ſuæ diœceſis Eccleſiarum terras inuicem ambarum partium accedente conſenſu permutare poterit, & ſi alterius partis prædium valore præponderet ad æqualitatem inducēdam ab altera parte pecuniam refundi iubebit. †De temporalibus autē ad ſpiritualia permutatio iure conſiſtere non poteſt.

c. ad quæſtiones. de rerum permutatione Auth. Item ſibi c. de ſacroſ. eccleſ.

c. finali d. tit.

Res Eccleſiaſtica poteſt propter præſcriptionem legitimam ab Eccleſia abduci, & detrahi. h. d.

PRAETEREA & ſi quis per tempora ſacris Canoni-

nonibus definita rem Eccleſiaſticam †iuſto titulo, & bona fide ita poſſederit, vt nullo †tempore rei conſciẽtiam habeat alienæ, completa præſcriptione, res poſſeſſa à iuribus Eccleſiæ dubio procul intelligetur eſſe auocata.

40. annos c. illud de præſcriptionib. Centum contra eccleſ. Roman. c. cum nobis ibid. vide c. 1. d. tit. c. fin. d. tit.

Decimæ, & oblationes præſcribi non poſſunt. h. d.

PROVENTVS tamen primitiarum & †decimationum præſcriptione tolli non poterunt, etiam ſi à Romano Pontifice laicus quilibet ſuper his reſcriptum impetrauerit.

**Iſtud prolixè diſputatur ab Hoſt. in ſumma. vide Quodlib. Adri. 6. de decimis.*

DE PECVLIO CLERICORVM RELICTIS, ET SVCCESSIONIBVS EORVM.

Eccleſiaſticæ reputãtur etiam illæ quas ſacerdos acquiſiuit, cũ tempore ſuæ promotionis nihil haberet, qui ſub pœnis hic contentis curabit, vt de rebus à ſe emptis ad nomen Eccleſiæ ſcripturam conficiat. h. d.

ERGO res Eccleſiaſticas ab Eccleſiæ iuribus abdicare non licet. Eccleſiaſticas autem res intelligimus non modò quas Eccleſiæ rationibus ſacerdos cõperit aſſcriptas, †ſed eas etiã quas is emerit cùm tempore ſuę promotionis nihil haberet: cùm igitur & hęc tanquam de bonis Eccleſiæ quæſita eiuſdem eſſe intelligãtur, ne quando ius Eccleſiaſticum imminuatur, curabit ſacerdos vt de his quæ ſuperemerit, †ad ipſius Eccleſiæ nomen ſcripturam conficiat, & Eccleſiæ relinquat; alioqui ab eius ordinatione diſcedet. qui verò prætextu proprij, vel alieni nominis fraudem facere voluerit, ſacrilegij crimen incurret.

c. 1. h. tit.

c. 2. h. tit.

Relictum Sacerdoti pro anima, cenſetur relictum Eccleſiæ. ſecus eſt ſi quid ei ſit relictum ſub onere fideicommiſſi. h. d.

SED & ſi non emerit, ſed †pro anima quiſpiam intuitu Eccleſiæ ſacerdoti reliquerit, adhuc idem ſtatuendum erit. Congruit enim vt quemadmodum ſacerdos habet quod Eccleſiæ dimiſſum eſt, ita & Eccleſia id habeat quod relinquetur ſacerdoti. Si quid tamen per fideicommiſſum aut ſacerdoti, aut Eccleſiæ relictũ fuerit, alteri poſtmodum profuturum, id inter Eccleſiaſticas facultates computandum non erit.

c. pontifices 12. quæſt. 3.

Bona quæſita Sacerdotibus intuitu Eccleſiæ, debent remanere apud Eccleſiam, nec de his poteſt quis teſtari, & quid continetur nomine Eccleſiæ. h. d.

†GENERALITER igitur bona quælibet ob Eccleſiã acquiſita ſacerdotibus, ſiue mobilia, ſiue immobilia poſt illorum obitum debent apud eandem remanere, nec ſuper his vllum de iure teſtamentum fieri poterit. Nomine autem Eccleſiæ, vbi clericorum eſt collegium, non Epiſcopus, vel morientis clerici ſucceſſor, ſed congregatio communis intelligitur, quæ rerum illarum curam, & canonicam debet habere diſtributionem. Vbi autem in locum defuncti vnus tantùm ſubſtituendus erit, is ea bona velut & alia diſpenſabit. *c. relatum de teſtamentis.*

Clerici poſſunt maximè accedente iuſta cauſa de bonis Eccleſiaſticis facere eleemoſynam. h. d.

†LICET autem clerici nec de mobilibus ipſis teſtamentum conficere poſſint, conſuetudinis tamen eſt non improbatæ, vt de his pauperibꝰ, & religioſis locis, & his qui viuẽti ſeruiuerint, ſiue ſint cõſanguinei, ſiue extranei, aliqua iuxta ſeruitij meritũ cõferantur, nõ teſtamenti ratione, ſed eleemoſynæ dumtaxat intuitu. *d. c. relatum.*

Poteſt quis tantum legare de bonis Eccleſiaſticis, quantum contulerit Eccleſiæ. h. d.

†ITEM ſi tantundem de proprij iuris facultate contulerit Eccleſiæ, quantum de Æccleſiaſticis bonis legauerit, legatum ſubſtinebitur. *c ſi epiſcopus 12. quæſt. 5.*

Clerici poſſunt teſtari de his, quæ acquiſiuerunt non intuitu Eccleſiæ. h. d.

†DE his verò, quæ aut paternæ ſucceſsionis, vel cognationis intuitu, ſeu conſanguineorum, vel amicorũ munere reſpectu non habito ad Eccleſiam, ad clericos peruenerint, liberè teſtari poterunt. *d. c. relatum c. quia nos de teſtament.*

Clerico ingenuo deficientibus ſucceſſoribus ab inteſtato ſuccedit in totum Eccleſiæ. h. d.

†QVOD ſi deceſſerint inteſtati, nec aliqui fuerint inuenti, qui iure cognationis ipſis ſuccedere valeant, ſi ingenuis gaudeãt natalibus, in integrum tunc Eccleſia *c. 1. de ſucceſsionibus ab inteſtato*

L 5 ſuccedet,

ſuccedet, nec cuiquam ex rebus eorum aliquid præſumere licebit.

Bona ſerui promoti ad ſacros ordines ab inteſtato decedentis diuiduntur in quatuor partes, vt hîc.

c. 2. d. tit. †Si verò ſeruus ad ſacros ordines promotus, libertatem nactus fuerit, idemque poſtea deceſſerit inteſtatus, nihil olim dominus de bonis eius vendicare poterit: ſed eius peculiũ in quatuor partes diuidetur, quarum vna Epiſcopo, altera Eccleſiæ, tertia pauperibus aſsignabitur, quarta parentibus; & ſi non ſint capaces parentes, Epiſcopus eam recipiet, & in vſum Eccleſiæ diligenter diſtribuet.

FINIS LIBRI SECVNDI.

LIBER TERTIVS.

DE IVDICIIS, ET ILLORVM DIVISIONE.

Quid ſit iudicium, & quid cauſa. h. d.

RESTAT vt videamus de iudicijs. Poteſt autem iudicium ita deſcribi: Iudicium eſt diſcuſsio cauſæ, quæ ritè fit in foro coram iudice. †Cauſa verò eſt origo negotij, & materia iudicij.

Hoſt. in ſumma.

Quæ ſint iudicia ſecularia, & quæ Eccleſiaſtica. h. d.

SVMMA diuiſio iudiciorum hæc eſt, quòd aut ſunt ſecularia, aut Eccleſiaſtica. Iudicia ſecularia ſunt, quæ coram iudice laico inter perſonas ſeculares exercentur. Eccleſiaſtica verò ſunt, quæ coram iudice Eccleſiaſtico inter perſonas Eccleſiaſticas agitantur. †Duo enim ſunt quibus principaliter orbis regitur: Auctoritas ſacra Pontificum, & Imperialis, ac regia poteſtas. Vnde ſicut ciuilium legum non niſi ciuilis eſſe debet executor, ita etiam Eccleſiaſticarum Eccleſiaſticus Iudex eſt adminiſtrator.

c. ſoluta. de maioritate & obedientia.

Laicus

Laicus à laico coram ſeculari iudice conueniri debet, niſi cauſa ſit ſpiritualis, vel ſimilis: & literæ impetratæ ad iudicem Eccleſiaſticum non tenent. h.d.

LAICVS ergo à laico coram iudice ſeculari, non autem Eccleſiaſtico conueniendus erit. †quod vſque adeò obtinet, vt etiam ſi alteruter litigantium ab Apoſtolica ſede literas ad Eccleſiaſticum iudicem impetrauerit, irritæ ſint & inanes: ſi tamen cauſa ſit huiuſmodi quæ ad Eccleſiaſticũ forum pertineat, qualis eſt matrimonij, vſurarum, periurij, & ſimilies, licet inter laicos diſcèptatio ſit, Iudex Eccleſiaſticus adeundus erit. Idẽ iuris eſt, ſi vel à ſeculari iudice iuſtitia impetrari non poteſt, vel conſuetudo loci, vel miſerabilitas perſonarum Eccleſiaſticum iudicem compellandum ſuadeat.

c.licet & c.ſeq.de foro competenti.

Clerici habent priuilegium ne coram iudice laico conueniri valeant, cui non poteſt vllo pacto renũtiari, in iudicem tamen Eccleſiaſticum non ſuum poſſunt conſentire accedente conſenſu diœceſani. h.d.

PARI ratione tam †Mileuitanenſi, quàm Chartaginenſi Concilio cõſtitutum eſt, ne clerici clericos relicto ſuo Pontifice, ad publica iudicia ſub pœna depoſitionis, & amiſsionis propriorum iurium pertrahant, †cui beneficio cùm non ſit perſonale, ſed collegio Eccleſiaſtico indultum, pactionibus priuatorum, aut iuramento illicito derogari non poteſt. †In iudicem tamen non ſuum, ſi is perſona ſit Eccleſiaſtica, & Epiſcopi diœceſani conſenſus acceſſerit clerici, conſentire poterunt.

c.inelita c.placuit. 11.quæſt.1.

c.ſi diligenti. de foro competenti.

c.ſignificaſti. d. tit.

Actor ſequi debet forum rei. h.d.

†QVOD ſi inter clericum, & laicum contentio ſit, vt cognoſcamus vtrum Eccleſiaſticus an ſecularis iudex cauſam dirimere debeat, diſpiciendum erit, quis rei conuenti partes ſuſtinet. Nam ſi clericus, apud Eccleſiaſticum forum: ſi laicus, apud ſecularem erit agitanda cauſa: Cùm generale ſit, vt actor forum rei ſequatur. †Cauendum erit igitur laico iudici, ne quoquo modo clericum condemnet; quod ſi fecerit, ab Eccleſia, cui iniuriam irrogare noſcitur, tam diu ſequeſtrandus

c.ſi clericus h. tit.

c.2.h.tit.

dus erit, quouſque reatum ſuum cognoſcẽs emendet.

Si delinquens captus pretendatur clericus, vtrum ita ſit debet cognoſcere Iudex clericus, vocato Iudice ſeculari, h. d.

c. ſi iudex laicus de ſententia excommunicationis in 6.

†DVBITARI tamen contigit, ſi iudex laicus delinquentem captum detineat, & is ſe clericum aſſerens ad curiam Eccleſiaſticã remitti poſtulet, vel illum curia ipſa Eccleſiaſtica tanquam clericum repetat, ſi iudex laicus illum eſſe clericum inficiatur, & propterea minimè remittendum contendat, quis ſit huius dubitationis legitimus futurus iudex: & cùm de re Eccleſiaſtica, & ſpirituali ſit controuerſia, ad iudicem Eccleſiaſticum huiuſmodi cognitio pertinebit. Iudex tamen ſecularis, vel alius cuius interſit, dum res huiuſmodi cognoſcitur, vocandus erit.

Delinquens captus habitus pro clerico, ſtatim debet reſtitui Iudici Eccleſiaſtico. h. d.

d. c. verſ. & ſi notorium.

†SED ſi notorium fuerit, vel fama publica extiterit, reum captum talem eſſe clericum, qui huiuſmodi priuilegio gaudere debeat, aut ipſe pro clerico communiter habeatur, ſtatim ante vllam de clericatu cognitionem Eccleſiaſticæ curiæ reſtituendus erit.

Talis quis præſumitur in quali habitu reperitur, aliquandiu conuerſatus, & captus.

d. c. verſ. Idem eſſe cenſemus.

†IDEM dicendum erit ſi ante depræhenſionẽ pro clerico publicè ſe gerens, tonſuram & clericales veſtes deferens depræhenſus fuerit, donec enim contrarium conſtiterit, talis qualẽ eum demonſtrat habitus præſumendus erit.

Ex actu momentaneo non tollitur præſumptio orta ex actu habente tractum temporis. h. d.

d. c. verſ. non ſic autem.

†ALIVD obſeruandum ſi antequam depręhenderetur, publicè ſe pro laico gerebat, & quaſi laicus communiter habebatur, nam quanquam depræhenſionis tempore in habitu clericali repertus fuerit, ob pręſumptionem quæ aduerſus captum ex præcedenti laicalis habitus delatione orta eſt, non antea reſtituendus erit, quàm de clericali titulo fidem fecerit; interim tamen

men quiuis proceſſus Iudicis penitus conquieſcet.

Secunda Iudiciorum diuiſio, quòd quædam ſunt ordinaria, & quædã extraordinaria, & quis ſit Iudex ordinarius. h.d.

EST & alia diuiſio Iudiciorum: nam Eccleſiaſticorum quædam ſunt ordinaria, quædam verò extraordinaria ſiue delegata. Iudicium ordinarium eſt, quod coram iudicibus ordinarijs exercetur. Ordinarius iudex eſt qui ſuo iure, vel ſuperioris beneficio vniuerſalẽ iuriſdictionem exercere poteſt, vt Epiſcopus, Archiepiſcopus, Legatus, & ſimiles. Conſtituitur autem à lege, vel Principe, Conſuetudine, vel Vniuerſitate. †Igitur cùm Epiſcopus in tota ſua diœceſi iuriſdictionem ordinariam noſcatur habere, poterit in quolibet loco ſuę diœceſis non exempto per ſe, vel per alium pro tribunali ſedere, & ea quæ ad ipſius ſpectant officium, liberè exercere; & cùm opus fuerit, auxilium publicum implorare.

c. cùm epiſcopus de offic. ordinarij in 6.

Quid ſit Iudicium extraordinarium, & quid Iudex delegatus. h.d

EXTRAORDINARIVM, ſiue delegatum iudicium eſt, quod coram iudice delegato exercetur: Iudex delegatus eſt is, cui ab eo qui demandare poteſt, cauſa committitur.

Non ſolum Princeps. ſed etiam alij Ordinarij poſſunt delegare, licet delegatus à Principe ſit magis priuilegiatus. h.d.

POSSVNT autem iuriſdictionem mandare non ſolum Princeps, verùm etiam alij ordinarij. Is tamen cui à Principe mandatur, cæteris longè †præſtat: nam & alteri ex cauſa †ſubdelegare, niſi illius electa fuerit induſtria, renitentemque compellere, & †propriã ſententiam exequi, & †contra ipſum ordinariũ procedere poteſt, quæ in cæteris delegatis non obtinent.

c. ſi pro debilitat. **c. ſuper de offic. iud. delegati.* **c. ſignificaſti d. tit.* *c. ſanè d. tit.*

Delegatus à Principe regulariter non poteſt quem citare vt compareat perſonaliter. h.d.

†NON tamen in ciuili iudicio alterutri parti, vt coram ſe perſonaliter compareat, iubere poterit, niſi vel mandatum ad hoc ſpeciale receperit, vel niſi pro veritate dicenda, vel pro iuramento calumniæ exhibẽdo,

c. 1. de iudicijs in 6.

vel

vel alia iuris neceſsitas partes coram exigat ſpecialiter præſentari.

Delegatus à Papa non ſubdelegat niſi perſonis hîc enumeratis. h. d.

c. ſtatutum de reſcriptis in 6.

†SED nec omnibus promiſcuè vices ſuas demandare poterit, ſed illis dumtaxat, quibus auctoritate literarum ſedis Apoſtolicæ, vel legatorum eiuſdem cauſæ committuntur, hoc eſt, non niſi dignitate præditis, aut perſonarum obtinentibus, vel Eccleſiarum cathedralium canonicis.

Poteſt vna cauſa etiam pluribus delegari, & ſi in reſcripto non fuerit adiecta clauſula, Quòd ſi non omnes, non valebit proceſſus, niſi ſimul procedant, ſecus ſi talis clauſula fuerit adiecta. Quo caſu procedere poterunt, ſi conſtet aliquos non poſſe, vel nolle intereſſe, h. d.

c. cum cauſa de offic. iud. deleg. poterit verò alter alteri partes ſuas hoc caſu ſubdelegare.
c. quamuis h. tit.
**c. prudentiam d. tit.*

ITEM mādari poteſt iuriſdictio tam vni, quàm pluribus, certis tamen: ſed ſi pluribus mandata ſit non adiecto eo, *Quòd ſi omnes intereſſe nequiuerint, vel noluerint, reliqui exequantur*: niſi ſimul omnes coniunctim proceſſerint, quidquid aliqui fecerint, nullā iuris habebit efficaciā. Planè ſi is qui intereſſe non poteſt, vel coniudici ſuo, vel alij vices ſuas commiſerit, perinde res accipienda eſt, atque ſi omnes ſimul procedant. Aliud iuris eſt ſi illud adiectum ſit: †nam nec impeditorum collegarum, ſubdelegatos admittere cogendi erunt, & quod pars illorum fecerit, ratum habendum erit. hoc tamen ita demum obtinebit, ſi reliquis procedere volentibus, quoſdam vel intereſſe non poſſe, vel omnino nolle legitimè conſtiterit, alioqui procedentes nihil agent.

Si vnus ex pluribus delegatis negocium inchoauerit, alij non poſſunt ſe intromittere, niſi ex cauſa, h. d.

c. cùm plures. verſ. porrò d. tit. in 6.

†PORRO vno illorum commiſſum negotium inchoante, alij vlterius ſe intromittere non poterunt, niſi aut infirmitate, vel alia iuſta cauſa illum, qui cauſam tractare inceperit, contigerit impediri, aut idem nollet, vel dolo malo in eo procedere recuſaret.

Iuriſdi-

Iuriſdictio perpetuata per vnum, intelligitur perpetuata quoad omnes. hoc dicit.

†IVRISDICTIONE verò per vnum viuo mandatore perpetuata, quò ad omnes condelegatos iudices perpetuata intelligitur. *c. licet d. tit.*

Delegatus debet diligenter ſeruare fines mandati, & cùm quid committitur, cenſentur omnia commiſſa per quæ peruenitur ad illud. h. d.

SED ſiue vni, ſiue pluribus, ſiue à Principe, ſiue ab alio mandata fuerit iuriſdictio, †mandati forma diligenter cuſtodienda erit: nec aliquid contra quam ſibi mandatum fuerit, delegatus tentare audebit. †Planè iuriſdictionem impedientes, vel in iudicium venire detrectãtes, delegatus à Principe Eccleſiaſtica diſtrictione, etiam ſi literæ cõmiſsionis id non contineant, coërcere poterit, vel pro delicti, & cauſæ qualitate ſecundum arbitrium ſuum, ſi certa pœna canonibus non exprimatur, mulctare, quia ex eo quòd alicui cauſa committitur, ſuper omnibus quæ ad cauſam ipſam ſpectare noſcuntur, plenam recipit poteſtatem. *c. venerabili d. tit.* *c. praeterea d. tit.*

Rationabiles exceptiones admittet delegatus, niſi verba reſcripti ſonent in contrarium. h. d.

†RATIONABILES quoque & honeſtas exceptiones, & à iuris æquitate non abhorrentes, licet id expreſſè mandato non compræhendatur, admittet: niſi quòd nullæ debeãt exceptiones admitti, literis expreſſum fuerit. *c. ex parte d. tit.*

Delegatus habet iuriſdictionem etiam in eum, in quem fuit facta alienatio poſt impetratum reſcriptum, licet reſcriptum de eo non faciat mentionem. h. d.

†SED etſi literas aduerſus Titium ab Apoſtolico impetraueris, & is vt mandatum eludat, antequam literæ ad iudicem datum perueniant, vel etiam poſtea, antequam citetur de poſſeſsione, de qua controuerſia vertitur, commutationem fecerit, eum qui in poſſeſsionẽ ſeſe ingeſſerit, poterit delegatus cogere, vt coram ſe iuris pareat æquitati, ne quod reſcriptum contra Titium impetratum fuerit, opponi poterit: generaliter *c. 1. de alienatione mutandi iudicij cauſa facta.*

liter enim omnis vēditio, ceſsio, & alienatio iudicij mutandi cauſa facta vtroque iure prohibetur. †Aliàs delegata iuriſdictio ad perſonas reſcripto non comprehenſas, etiam ipſis volentibus prorogari non poteſt.

c.p. & g. de offic. Iudicis delegati.

Mandatum Apoſtolicum ex cauſa poteſt executioni mandari, etiam in alio loco ab expreſſo in mandato. h. d.

c. ſtatuimus d. tit. in 6.

†SIMILI ratione ſtatutum eſt, vt ſi is per quem ab Apoſtolica ſede certo loco inquiſitio, vel quid aliud expediri mandatur, ob illius potentiã, vel malitiam cōtra quem inquiri, vel procedi mandatur, vel fautorum eius eo loco ſecurè mādatum executioni mandari nequeat, ad id exequendum locum ſecurum, & idoneũ eligere valeat, ne quis ſcilicet ex proprio dolo, vel fraude cōmodũ reportet. Quinimo idem faciet ſi alia probabilis cauſa ſubſit, propter quã in loco decreto perfici commodè nequeat, quod mandatur ne tali prætextu impediri contingat mandatum Apoſtolicum, vel differri.

Delegatio ſoluitur reuocatione iuriſdictionis re integra. h. d.

SOLVITVR autem delegatio multis modis, puta reuocatione, morte, impotentia delegati, executione ſententiæ, propria pronunciatione, temporis fluxu, reuocatione, cùm is qui mandauit iuriſdictionem, antequã is cui mandata fuerit, ea vti cœperit, mandatum reuocat. †Cùm eo caſu iuriſdictio in eum efficaciter tranſiſſe non cenſeatur.

c. quamuis de offic. deleg. in 6.

Morte tam delegantium, quàm delegatorum ſoluitur delegatio, & ſi vnus ex pluribus delegatis moriatur, adhuc ſoluitur delegatio, niſi aliud expreſſum ſit in reſcripto, vel ſub nomine dignitatis facta ſit delegatio. h. d.

c. licet c. relatum cum c. ſeq.

MORTE extinguitur delegatio tam †eius qui mandauit, ſi re integra deceſſerit, quàm etiam eorum, qui delegationem ſuſceperunt. quod quidem adeò †obtinet, vt ſi pluribus iudicibus datis vnus rebus eximatur humanis, delegatio etiam quo ad ſuperſtites expiret, niſi aliud in delegatione comprehenſum fuerit. †Aut ſub dignitatis nomine non proprio facta fuerit.

c. vno delegatorum h. tit.

c. quoniam Abbas d. tit.

Mors

Mors & abſentia æquiparantur re non integra. h. d.

†QVAESITVM eſt ſi ab Apoſtolica ſede datus iudex quoties eum abeſſe contigerit, vices tibi ſuas commiſerit, an ſi is rebus eximatur humanis, cômiſſum tibi negotium liberè valeas diffinire, & cùm tunc quoque cenſeatur abeſſe, reſcriptum eſt, ſi illo viuente iuriſdictione vti cœperis, poſſe te non ſecus ac ſi is viueret, & abeſſet in negotio procedere. Idem iuris eſt ſi tibi vices ſub ea forma committat, donec eas reuocandas duxerit.

c. ſi delegatus d. tit. in 6.

Delegatio perimitur impedimento delegati, tã iuris, quàm facti. h. d.

†SED etſi delegatus mortuus quidem non fuerit, ita tamen impediat, vt omnino delegationis negotio intereſſe non poſſit, extinguitur delegatio. Impedimẽtum autem intelligitur tam iuris quàm facti. Iuris, vt ſi infamis factus, aut alio legitimo impedimento detentus fuerit. Facti, vt ſi ineuitabili neceſſitatis articulo, puta infirmitate præpediatur.

c. ſciſcitatus de reſcriptis.

Iuriſdictio delegati à Principe expirat per executionẽ ſentẽtiæ. h. d.

†IDEM iuris eſt ſi delegatus à principe per ſe, vel per alium ſententiã executioni mandauit, vel mandari præcepit. Tunc enim eius iuriſdictio ceſſat, quia ſemel eſt officio ſuo functus.

c. in literis de offic. iudic. deleg.

Si iudex delegatus pronuntiat ſe iudicem incompetentem, expirat iuriſdictio. h. d.

†ITEM ſi iudex delegatus interloquendo pronuntiauerit ſe ſuper aliqua cauſa procedere nõ debere, vſque adeò iuriſdictionem amittit, vt etiam ex litigatorum conſenſu illam reaſſumere non poſſit.

c. ſignificantibus d. tit.

Si in reſcripto tempus apponatur, tranſacto termino expirat iuriſdictio. h. d.

†SED & cùm cauſa intra certum terminum decidenda committitur, termino tranſacto, mandatum expirat, niſi tempus communi partium conſenſu prorogatum fuerit. Terminus autẽ tunc incipit currere, cùm iudices literas recepiſſe contigerit.

c. de cauſis d. tit.

Poteſt quis conueniri vigore literarum poſteriorum, etiam non facientium mentionem anteriorũ, quas aduerſarius impetrauit, ſed per annum non fuit vſus. h.d.

c. plerunque de reſcriptis.

†N O N abſimili ratione conſtitutum eſt, vt ſi quis Apoſtolicas literas impetrans, infra annum, poſtquam iudicum copiam habuerit, dolo, vel negligentia eis vti diſtulerit, auctoritate poſteriorum literarum, quas poſtea forſan eius aduerſarius impetrauerit, conueniri valeat, licet in poſterioribus nulla mentio de prioribus habeatur.

Recuſatione extinguitur delegatio, cùm iudex datus ſuſpectus poſtulatur, & pronuntiatur. h.d.

R E C V S A T I O N E quoque extinguitur delegatio, quod eo caſu accidit, quo iudex datus altero litigatorum petente, ob probabilem aliquam ſuſpicionis cauſam ab iudicio remouendus pronuntiatur, vt puta ſi iudex datus dicatur †dominus litigantium, †aut conſanguineus, aut aduocatus, aut cum altero immodicã contraxiſſe familiaritatem, aut ab eodem in alia cauſa partem appellaſſe, aut nondum iudicem ad legitimam †ætatem perueniſſe.

c. cauſam quæ de offic. iudic. deleg.
c. poſtremo de appellat.
Nempe ad viceſimum annum.
c. cum viceſimum de offic. deleg. decimum octauũ iure ciuili. l. quidam ff de re iudicata
c. ſi contra vnũ, d. tit. in 6.

Qualiter cognoſcatur & expediatur cauſa ſuſpicionis. h.d.

R E C V S A T I O N I S autem cauſa variè cognoſcitur, †nam ſi contra vnum ex duobus ab Apoſtolica ſede delegatis ſuſpicionis cauſa proponatur, ſiquidem illa clauſula appoſita ſit, *Quòd ſi ambo intereſſe non poſſunt, alter in cauſa procedat*, coram non recuſato coniudice expedienda erit: vbi verò non eſt dicta clauſula in reſcripto, debet ſuper hoc ad arbitros recurſus haberi, prout Gregoriana conſtitutione latiùs continetur. Cùm autem delegatus Epiſcopi recuſatur, recuſationis cauſa coram Epiſcopo probãda erit, licet coram ipſo qui recuſatur, ſit alleganda.

Iudicium ſummarium eſt, in quo ſubtili ordinis iudiciarij obſeruatione pretermiſſa proceditur. Ordinarium & ſolenne eſt, in quo ſeries iudiciariæ telæ obſeruatur. h.d

R V R S V S iudiciorum tertia diuiſio hæc eſt, quòd quædam ſunt ſummaria, quædam ordinaria, & ſolennia.

nia. Summaria ſunt in quibus ſubtili, & ſolenni ordinis iudiciarij obſeruatione prætermiſſa proceditur. Vt ſunt cauſæ electionum, prouiſionum, matrimonij, vſurarum, & ſimiles, in quibus nec ſolennis libelli porrectio, nec litis conteſtatio eſt neceſſaria, ſed ſimpliciter de plano ſine ſtrepitu, ac figura iudiciali proceditur. †Itaque de his iudex etiam tempore feriarum ob hominum neceſſitates indultarum cognoſcet, & litẽ, dilationes amputando, exceptiones, & appellationes dilatorias, & fruſtratorias repellendo, quanto poterit faciet breuiorem, prout hæc duabus Clemẽtinis luculentiſsimis conſtitutionibus latiùs continentur, iudicium ordinarium & ſolenne eſt, in quo exquiſito & ſolenni iuris ordine ſeruato proceditur, vtpute libellum porrigendo, litem cõteſtando, & alia faciendo, de quibus infra latiùs viſuri ſumus.

c. diſpendioſam h. tit. in Clement.

c ſæpe de verbor. ſignificat. in Clement.

DE PROCVRATORIBVS.

Iudicia exercemus per noſmetipſos, & per procuratores, vel ſyndicos: & quot ſint procuratorum ſpecies. h. d.

EXPOSITIS generibus iudiciorum, conſequens nunc eſt, vt videamus per quas perſonas illa exerceri poſsint. Exercemus igitur iudicia non ſolum per noſmetipſos, verùm etiam per procuratores noſtros, aut ſyndicos. †Procurator eſt, qui aliena negotia mandato domini, vel quaſi domini adminiſtrat. †Syndicus eſt vniuerſitatis defenſor, & procurator. Porrò procuratorum duæ ſunt ſpecies: alij enim dantur ad iudicia, alij ad negotia extra iudicium explicanda.

l. 1. ff h. tit.

Hoſt. in ſumma.

Procurator conſtitui poteſt paterfamiliâs, & filiusfamiliâs: & ad negotia poteſt procurator conſtitui, qui natus eſt annos XVII. ad iudicia ſolum natus XXV. h. d.

POTEST autem ad iudicia non ſolum paterfamiliâs, †verùm etiam filiusfamiliâs nullo intercedente patris conſenſu fieri procurator, ſi legitimam ætatem cõpleuerit. †Licet enim quis poſt XVII. annum procurator ad negotia licitè conſtituatur, ad iudicia tamen

c. qui generaliter, § 1. h. tit. in 6.

d. c. § licet autem

niſi maior XXV. annis fuerit, conſtitui non poterit.

Natus annos 14. poteſt eſſe in iudicio ſuper cauſis ſpiritualibus per ſe, & per procuratorem non obſtante patria poteſtate. h. d.

c ſi annum de iudicijs in 6.

ALIVD tamen iuris eſt in principali, †nam ſi is ad quartum decimum ætatis annum peruenerit, in cauſis beneficialibus, & alijs ſpiritualibus, nec non ab eiſdem dependentibus ad agendum, defendẽdumque per ſe, vel procuratorem perinde admittẽdus erit, atque ſi vigeſimum quintum ætatis annum natus eſſet, nec vlla patriæ poteſtatis, vel voluntatis erit habenda ratio, quãnquam aliàs regulariter filiusfamiliâs ſine patris aſſenſu in iudicio eſſe non poſsit.

Quomodo ſit agendum, ſi minor quatuordecim annis in cauſis ſpiritualibus in iudicio eſſe velit. h. d.

d. c. ſi annum verſ. ſi verò infra.

†QVOD ſi quartum decimum annum natus non fuerit, in huiuſmodi cauſis nec agere, nec defendere per ſe poterit, ſed vel per Epiſcopum, vel eiuſdem officialem ad has lites curator ſibi dandus erit, vel ſi maior infante fuerit, cum auctoritate alterius eorundem procuratorem conſtituere poterit.

Delegatus ſedis Apoſtolicæ in cauſis quæ agitantur coram ſe pro minori quatuordecim annorum poteſt eidem curatorem dare, vel auctoritatem conſtituendi procuratorem. Et omnis qui non prohibetur, poteſt eſſe procurator. h. d.

d. c. ſi annum verſ. delegatus etiam.

†QVINETIAM Apoſtolicæ ſedis delegatus, & ab eodem ſubdelegatus ad eas dumtaxat cauſas, quæ coram ipſis ventilandæ fuerint, vel curatorem dare, vel procuratoris conſtituendi auctoritatem præſtare poterunt. †Conſtitui autem poterit non ſolùm clericus, verùm etiam laicus. Regulariter enim omnis qui non prohibetur, ad procuratoris officiũ idoneus habetur.

c. 1. h. tit. in 6.

Si duo dati ſint procuratores, in ſolidum occupantis erit melior conditio, niſi in mandato ſit compræhenſum contrarium: quo caſu ſolum altero non valente, vel volente proſequi, poterit inchoatum negotium ſuſcipere, niſi is qui non proſequitur, alium ſubſtituerit, ſi non ſint dati in ſolidum, vnus ſine alio procedere non poterit. h. d.

ET tã vnus quàm plures poſſunt in vna cauſa conſtitui

ſtitui procuratores. †Si tamen duo ſimul non adiecto quòd in ſolidum ſint procuratores, conſtituantur, vnus ſine altero non admittetur. ſecus ſi ſint in ſolidum conſtituti: tunc enim illius melior erit condictio, qui per litis conteſtationem negotium primus occupauerit. Et dominus litis factus alterum excludet, niſi cõſtituens dixerit, quòd occupantis conditio melior eſſe non deberet. Tunc enim ſi eũ qui occupauit, aut legitimè impediri contingat, aut proſequi fortè nolit, poterit alter negotium ab alio inchoatum ſuſcipere ac perficere, dum tamen ab alio alius non fuerit ſubſtitutus.

c. ſi duo h. tit. in.6.

Procurator conſtitutus etiam ad ea quæ ſpeciale mandatum exigunt, non poteſt explicare eà quæ exigunt mandatum ſpeciale, niſi in procuratorio ſit facta expreſſio aliquorum articulorum ſpeciale mandatum exigentium, quo caſu etiam non expreſſos articulos poterit exequi procurator. h. d.

SED ſiue vnus ſit procurator, ſiue plures, fines mãdati diligẽter cuſtodiẽdi erunt, vſque adeò vt ſi †generaliter quis ad omniã, etiã ſpeciale mãdatum exigentia conſtitutus procurator fuerit, ex vi generalitatis huiuſmodi ad aliquem articulum, in quo mandatum ſpeciale exigitur, admitti non debeat, niſi clauſulam generalem quorundam articulorum ſpeciale mandatum exigentium ſubſequatur expreſsio, puta tranſactionis, & iuſiurandum deferendi. Tunc enim & non expreſſos caſus mandatum complectetur.

c. qui ad agendũ h. tit. in 6.

Mandatum non complectitur maiora, quàm ſint in procuratorio expreſſa. h. d.

†CRIMINA tamen vel defectus in perſonam electi, ſiue eius cuius fauore, vel facienda, vel iam facta eſt prouiſio, nec huiuſmodi generalitatis, vel expreſsionis obtentu opponendi facultas competit, niſi ſuper hoc aliud in mandatis habeat. Nam huiuſmodi generale mandatum grauiora, vel maiora, quàm in ipſo procuratorio ſint expreſſa, non complectitur.

c. non poteſt hoc tit. in Clement.

 Procu-

Procuratori ad negotia liberum eſt quandocunque ſubſtituere. Procuratori verò ad iudicia ſubſtituitur ſolum in caſibus hîc expreſsis. h. d.

c. 1. § licet, & § finali h. tit. in 6.

†SED & illud non eſt omittendum, quòd licet procuratori ad negotia liberum ſit alium quandocunque conſtituere. Iudiciario tamen minimè id concedi, niſi aut lis fuerit conteſtata, vel in rem ſuam datus ſit, vel à domino ſubſtituendi fuerit conceſſa poteſtas: quo caſu etiam non expreſſam perſonam poterit in procuratorem eligere.

Regulariter in cauſis criminalibus non poteſt interuenire procurator. h. d.

c. in criminalibus 5. quæſt. 3. l. accuſatore § fin. ff. de publicis iudicijs.
l. fin. C. de iniurijs.
**c. veniens de accuſationibus.*
**l. leuia ff de accuſationibus*
**c. tua h. tit. c. ſuper his de accuſationibus.*

NON tamen in omni iudicio procurator interuenire poteſt. †In criminalibus enim cauſis neque accuſator, nec accuſatus niſi per ſeipſos impetere, vel defendere permittuntur, niſi vel ab illuſtri propulſanda ſit iniuria, †aut rei contumacia ſit excuſanda, vel cōtra accuſatorem ſit excipiendum, aut de †leui crimine tractetur, aut ſi de graui agendum ſit, †ciuiliter agatur.

Clerici & monachi non poſſunt eſſe procuratores, niſi propriæ Eccleſiæ vrgente neceſſitate, & ſuperioris iuſſu. h. d.

**c. ſacerdotibus, ne clerici, vel monachi.*
**c. clerici de poſtulando.*
**c. fin. 5. quæſt. 3. c. 2. de poſtulādo.*
**c. monachi 16. quæſt 1.*
**c. 1. de ſyndico.*

SED nec omnes ad procuratoris officium temerè admitti debent. Ideoque †Epiſcopus & vniuerſi ſacerdotes, cùm ad ſolam Dei laudem, piorumque operum actiones ſint conſtituti, ab huiuſmodi miniſterio excludendi erunt. Idem quoque obtinet in †monachis, nam & illos, cùm ſolitariam vitam degere profiteantur, à forenſi ſtrepitu, ac †litigijs ſummoueri conuenit. Planè monaſterij exigēte vtilitate, vel neceſsitate, & Abbatis accedente imperio ad procurationis officium accedere minimè prohibentur.

Clerici regulariter coram ſecularibus iudicibus poſtulare non poſſunt. h. d.

c. 1. & fin. de poſtulando.

†POSTVLANDI quoque officium clericis, qui ſtipendijs ſubſtentantur Eccleſiaſticis corā ſeculari iudice in ſecularibus negotijs interdicitur, niſi propriam cauſam vel Eccleſiæ ſuæ proſequuti fuerint, vel niſi vrgente neceſsitate prò cōiunctis, aut miſerabilibus perſonis poſtulare velint.

Excom

Excommunicati nec proprio nomine, nec alieno poſſunt eſſe in iudicio, niſi ad defenſionem. h.d.

HI verò qui excommunicationis vinculo innodati ſunt, non ſolùm procuratorio †nomine iudicio intereſſe non poſſunt, verùm etiam nec proprio: actore tamen impugnante, excommunicato reo legitimæ †defenſionis copia non eſt adimenda.

c. exceptionem de exceptionibus.

c. cum inter, d. tit.

Procurator vniuerſitatis in qua ſunt excommunicati, non poteſt à iudicio repelli, niſi tribus caſibus. h.d.

†SED bellè dubitari contigit, an vniuerſitatis alicuius procurator ex eo repelli debeat, quòd maiores, & iurati per quos eadem vniuerſitas regitur, tempore quo iniunctum fuit procurationis officium, erant excommunicationis ſententia innodati, quaſi & ille repelli debeat, cuius non recipiuntur auctores? & reſponſum eſt huiuſmodi procuratorem non repellendum, niſi vel illi ipſi excommunicati in literis procurationis eſſent expreſsi, vel aliàs eorũ auctoritate procurationis inſtitutio facta fuiſſet, aut ipſa vniuerſitas excommunicationis conſcia ſimul cum eis eundẽ procuratorem conſtituiſſet.

c. fin. h. tit.

Procurator reuocari poteſt expreſsè, & tacitè: Et tacitè puta ſi dominus per ſe incipiat cauſam tractare. h. d.

TAM diu autem durat quis procurator, quamdiu is, qui eum conſtituit, reuocet, ſiue expreſsè, ſiue etiam tacitè. †Vnde ſi tu Titium ſimpliciter procuratorem cõſtitueris, iſque in iudicio procuratorio nomine eſſe cœperit, deinde tu ſiue ante litem conteſtatam, ſiue poſt ad cauſam ipſam venias, non vt ipſis aſsiſtas, ſed vt cauſam eandẽ tractes: tractando cauſam Titium procuratorem reuocare cenſeris. niſi quòd non animo reuocandi facias, vel expreſsè profeſſus fueris, vel ex aliquibus appareat coniecturis.

c. ſi quem ſub ea forma. verſ. Secus h. tit. in 6.

Actus precedens ſubſequentem limitat, & interpretatur. h.d.

†SED ſi eundem Titiũ ſub ea forma, quoties te abeſſe contigerit, procuratorem conſtitueris, & poſtmodum per teipſum cauſam tractes, non propterea tamẽ

d. c. ſi quem ſub ea forma.

procuratorem reuocare videris. Quinimo Titius quandocunque abeſſe te contigerit, procuratoris aſſumet officium.

Procurator qui ſubſtituit, non poteſt ſubſtitutum reuocare, niſi & reuocandi habeat poteſtatem. Et procurator qui ſubſtituit in vna cauſa, non prohibetur in alijs ſe intromittere. h.d.

c. is qui à procuratore h.tit. in 6.

HAEC autem de reuocatione domini ſunt intelligenda. †Nã ſi à procuratore tuo alius procurator legitimè ſubſtituatur, poſt mandatum ſuſceptum, etiam ſi eo ſubſtitutus vſus non fuerit, ab illo reuocari (niſi etiã poteſtas reuocandi fuerit eidem conceſſa) non poteſt. Sed ſi cùm ad plures, vel ad omnes cauſas Titium generaliter procuratorem conſtituiſſes, is in vna, vel in altera ſubſtituerit, in reliquis procuratoris officiũ exercere minimè prohibetur.

Acta cum procuratore reuocato, donec ignoratur reuocatio tenẽt. h.d.

c. mandato h.tit.

†AD hæc etiam admonendi ſumus, quòd ſi ignorante iudice, vel aduerſario poſt cõteſtatam litem mandatum reuocatum fuerit, ratum eſſe debet iudicium, in quo quis poſt ignoratam reuocationem quaſi procurator verſatus fuerit.

Matrimonium contractum per procuratorem reuocatum non tenet, licet reuocatio non venerit ad notitiam partium. h.d.

c. procurator, h.tit. in 6.

†NON ſic tamen in matrimonio ſtatuitur, nam ſi procurator ad contrahendum ſpecialiter conſtitutus, antequam contrahat à domino reuocatus fuerit, contractum poſtmodum matrimonium, licet tam procurator, quàm ea cum qua contraxit, reuocationem huiuſmodi penitus ignorauerint, nullius momenti penitus exiſtet, cùm illius conſenſus defecerit, ſine quo firmitatem habere non potuit.

Acta iudicij poſt reuocationem procuratoris non ignoratam non tenent, hoc dicit.

c. ex inſinuatione h.tit.

†QVOD ſi ſcientibus iudice, & parte mandatum reuocatum fuit, & nihilominus eſt in iudicio proceſſum, per procuratorem reuocatum, tam alia acta quàm ipſa ſententia nullum afferet domino præiudiciũ. Cùm

falſi

ſalſi procuratoris exceptio non ſolum ante ſentētiam, verùm etiam poſtea poſsit obijci, qua probata iudiciū prorſus nullum redditur. *l.licet.C.h.tit.*

Refutatio mandati non impedit refutantem acceptare, ſi mandans perduret in voluntate mandandi.h.d.

†NON idem iuris ſtatuetur in eo qui abſens procurator conſtitutus præſentatum ſibi mandatum ſuſcipere nolle dixerit. Is enim refutatione huiuſmodi nequaquam obſtante, quandiu conſtituens in eadem voluntate perſtiterit, ad libitum mandatum acceptare poterit. *c.licet ũ h.tit. in 6.*

Receptio inſtrumenti, & cautio domini operantur, quibus procurator non poſſit renunciare mandato, ſed teneatur defendere.h.d.

†AT literis, vel inſtrumēto, quibus te aliquis in cauſis ſuis procuratorem conſtituens pro te debito modo cauit, ſimpliciter nulla facta proteſtatione, à te ſcienter receptis, nō potes poſtea recuſare illius defenſionem, imò cogi poteris illum defendere in omnibus cauſis, & negotijs, ad quæ prædicta inſtrumenta, ſeu literæ ſe extendunt, cùm per hoc ad omnia tuum præſtitiſſe videaris aſſenſum. *c.1.h.tit.in Clement.*

Morte conſtituentis expirat mandatum, interdum etiam re non integra.h.d.

MORTE quoque conſtituentis deſinit quis eſſe procurator, quod interdum obtinet etiam re non integra. Nam ſi prælatus vel Rector te pro beneficio ſuo, vel Eccleſia procuratorem cōſtituat, & tu viuente illo litem conteſtatus fueris, aut negotium aliter attigeris, poſt mortem tamen illius, etiam quo ad cœpta, procurator eſſe deſinis. *c.fin.h.tit.in Clement.*

DE PACTIS, ET TRANSACTIONIBVS.

Metu iudiciorum interdum deuenitur ad pacta, ad tranſactiones, & ad compromiſſa.h.d.

CONSEQVENS nunc eſt, vt videamus de ſerie, & actis ipſorum iudiciorum. Sed quia interdū accidit,

cidit vt iudiciorum metu litigaturi ad pacta, & tranſactiones veniant, aut ad arbitros declinent, ideo priùs paucis de his diſpiciamus.

Pacta ſunt ſeruanda, & per ea etiam indultis Apoſtolicis derogari poteſt. h. d.

c. 1. de pactis.

†ET quidem pacta inter quoſcunque, quacunque de re inita, regulariter ſuam habere debent firmitatem: neque enim quiſquam (vt diuinum monet oraculum) ea quæ de labijs ſuis procedunt, irrita facere debet. Quod quidem vſque adeò obtinet, vt Apoſtolicis etiam indultis pactum deroget. †Inde cum monaſterio ab Apoſtolica ſede libera ſepultura conceſſa eſſet, pactumque eſſet cum Rectore parochialis Eccleſiæ, ne parochiani ipſius ad ſepulturam reciperentur: Reſponſum eſt, in dicto monaſterio ſepeliri eligentes obſtante conuentione, voti ſui fieri non poſſe compotes.

c. 1. de pactis in 6.

Pactum, per quod filia dotata renuntiat hereditati paternæ, iuramento vallatum tenet. h. d.

c. quamuis pactũ de pact. in 6.

EODEM etiam ſpectat quòd †pactum à filia dum nuptui traditur, cum patre factum vt dote contenta ad bona paterna nullum habeat regreſſum, ſi †iuramento vallatum ſit (licet† lege ciuili improbetur) ſeruari debet, cùm tale pactum non vergat in æternæ ſalutis diſpendium.

c. cum contingat de iureiurando. l. pactum quod dotali. C. de pact.

Pactum quod tendit ad periculum animæ non ligat. h. d.

QVOD ſi ſeruatum in animæ tendat detrimentũ, quia fortè ſit pactum de re turpi, veluti quòd poſt mortem Titij clerici Seius in beneficio ſuccedat, vel aliter de iure, vel de facto ſit impoſsibile, nullam inducet obligationem.

c. accepimus. c. fin. h. tit.

Tranſactiones quæ non ſunt iuri contrariæ, ſeruari debent, & partium iuribus derogant. h. d.

TRANSACTIONES quoque ſimilem iuris firmitatẽ obtinent, vſque adeò vt †iuribus omnibus, quæ partibus aut obtentu præſcriptionis, aut priuilegij, ſeu quocunque modo ſuffragari poterant, vires adimant.

c. 1. de tranſactionibus.

Sed

Sed & hoc de illis trãſactionibus intelligere nos oportet, quæ non ſunt iuri contrariæ. Alioqui ſi aut †ſuper re ſacra & litigioſa, aut in cauſa matrimonij interpoſitæ ſint, nullum robur obtinent.

c. ſuper eo de tranſact.
**c. fin. d. tit.*

DE ARBITRIS.

Qui ſint propriè arbitri. h. d.

ARBITRI dicuntur propriè qui †nullam poteſtatem habentes, conſenſu litigantium in iudices eliguntur, in quos compromittitur, vt eorum ſententiæ ſtetur.

c. à iudicibus 2. quaeſt. 6.

Tam in iudicẽ ordinarium, quàm delegatũ poteſt compromitti. h. d.

SED etſi qui legitimam in partes poteſtatẽ habeãt, ab eiſdem tamen in arbitros eligi poterunt. Quod non ſolum de eis intelligendum eſt, qui †ordinariam exercent iuriſdictionem, verùm etiam de his qui †delegatã tantùm obtinent.

c. cum tempore. h. tit. Ordinarius tamen partes cogere non poteſt, vt in ſe compromittant. l. ſed etſi in ſeruum § 1. ff h. tit.

Ponit perſonas, in quas non poteſt compromitti. h. d.

SED neque ſerui, nec (qui ſeruis ſimiles ſunt) monachi & regulares arbitrium in ſe recipere poſſunt. Ad hos enim quies, oratio, & manuum labor, non autem cauſarum ſpectat cognitio. Hæretici quoque, apoſtatę, ſchiſmatici, infideles, & excommunicationis vinculo ob delictum proprium innodati, Arbitrorum in ſe officium aſſumere non poterunt.

**c. cùm olim h. tit.*
c. de præſentium 16. quaeſt. 1.

In laicũ de re ſpirituali non poteſt compromitti, niſi ſit clerico adiunctus, vel in eum ſit compromiſſum auctoritate Apoſtolica. h. d.

SED nec in eum, cuius licet ex delicto aliquo non ſit læſa exiſtimatio, †laicus tamen eſt, de re ſpirituali cõpromiſſum fieri poteſt. †Si tamen is aut clerico ſit adiunctus, aut Apoſtolica auctoritate compromiſſum ſuſceperit, arbitri partes exequi minimè prohibebitur.

c. contingit h. tit.
c. per tuas h. tit.

In fœminas non poteſt compromitti, niſi id permittat regionis conſuetudo, & ordinis. Qui non prohibetur, poteſt recipere compromiſſum. hoc dicit.

†FOEMINAE quoque licet illæ ſummæ opinionis exiſtant, ab omni iudiciali examine vſque adeò

c. dilecti h. tit.
l. fin. C. eo.

ſunt

ſunt ſeparandæ, vt ex illarum ſententijs nulla pœna aduerſus illius contemptores, nullaque pacti exceptio oriatur, niſi regionis probata conſuetudo talium munerum participes illas redderet. Cæteri verò quos neque ſacrorum canonum, nec ſecularium legum ſtatuta ſpecialiter arcent, omnes ad tractanda arbitria admittendi erunt.

Reperiuntur quidam qui non poſſunt compromittere. h. d.

SICVTI autem ij quos ſupra recenſuimus arbitria exercere prohibentur, ita etiam illorum quidam compromittere non permittuntur, qui tam ex libris Pontificij, quàm Cæſarei iuris commodiùs cognoſci poterunt.

Puta ſerui, monachi adminiſtrationem non habentes, pupilli, &c. An vero clerici & monachi adminiſtrationẽ habentes de eccleſia rebus, An vaſalli de feudo: vide H. ſt. in ſumma.

Ponit cauſas ſuper quibus non poteſt compromitti. Et quòd ſuper matrimonio ſpirituali poteſt compromitti, ſecus ſuper carnali. h. d.

PLERAEQVE etiam cauſæ arbitrorum notionem effugiunt, nam †liberales, matrimoniorum, filiationũ, monachationum, conuerſionum, in integrum reſtitutionum. Item criminales; & quæ maiores iudices exigunt, per arbitros cognoſci non poſſunt. Quòd autem diximus de matrimonijs compromitti non poſſe, de carnalibus intelligendum eſt: nam quòd de †ſpirituali matrimonio compromitti poſſit (ſecundum ea quæ ſuprà diximus) nulla eſt dubitatio.

c. penult. de reſtitut. in integrũ. l. non diſtinguemus § Iulianus ff h. tit.

c. ex parte h. tit.

Arbiter ſuper pluribus ſi ſuper vno tantùm pronuntiet, non expirat compromiſſum, niſi habuerit à partibus facultatem ita pronuntiandi. hoc dicit.

†FINIVNTVR autem arbitria pluribus modis, vt puta ſententiæ prolatione, & temporis lapſu. ſententiæ prolatione finiuntur arbitria cùm de omnibus, de quibus cõpromiſſum fuerit, arbiter pronunciauit. Nã ſi de quibuſdam tantùm ſententiam tulerit, niſi talem pronuntiandi poteſtatem à partibus habuerit, cõpromiſſum non expirat.

vide d. l. non diſtinguemus, verſ. Summa

l. dicere. § ſed ſi de pluribus ff h. tit.

Termini lapſu compromiſſum expirat. h. d.

†LAPSV temporis expirat arbitrium, cùm terminus compromiſſo comprehenſus re infecta labitur.

l. 1. verſ. ſed ſi vltra C. h. tit. l ſed cùm § plenũ in fin. ff eo.

Morte

Morte tam arbitrorum, quàm compromittentium expirat compromiſſum, niſi ſpecialiter ſit dictum de heredibus compromittentium. h. d.

MORTIS quoque interuentu compromiſſa irritãtur, tam arbitrorum quàm etiam litigatorum. Cõpromiſſum enim in compromittentis hæredes non extenditur, niſi de his quoque ſpecialiter caueatur. Sunt & alij modi quibus compromiſſa finiuntur, quos tamen, vt ad ceptũ iudiciarij ordinis propoſitum feſtinemus, ex alijs iuris libris cognoſcendos relinquimus.

c. fin. h. tit. l. ſed interpellatur § fin. ff h. tit.

DE IN IVS VOCANDO.

Iudex debet habere notarium, vel duos viros idoneos, qui ſcribant acta iudicij. h. d.

ERGO ſi partes neque pactionibus, neque tranſactionibus, neque compromiſsis cõcordes reddi poterunt, ad iudicem deueniendum erit. †Illud autem imprimis proſpicere iudicem oportebit, ne ſcilicet debitæ ſolennitates in iudicio prætermittantur. †Adhibebitque publicam perſonam, aut duos viros idoneos, qui vniuerſa acta iudicij conſcribant, vt Innocentiana cõſtitutione, in generali cõcilio edita latius cõtinetur.

c. cauſam, de iudicijs.

c. quoniam contra, de teſtibus.

Initium iudiciorum eſt citatio, ſine qua omnes actus regulariter ſunt nulli. h. d.

†OMNIVM autem iudiciorum inſtituendorum principium, & fundamentum ſunt citationes ſine quibus †omnia, quæ aduerſus abſentes in omni negotio, aut loco aguntur, viribus carent. Nam neque naturalis, neque ciuilis ratio quenquam indefenſum iudicari pẽrmittit. Quicunque igitur cum altero iudicio contendere voluerit, ante omnia curare debet aduerſariũ ita moneri, vt ſeſe coram iudice exhibere teneatur.

§ omnium, inſtit. de pœna temere litig.

c. omnia 3. quæſt. 9.

c. paſtoralis, de re iudicata in Clement.

Ex quatuor capitibus eluſoria redditur citatio, & citatus à non ſuo iudice non tenetur comparere. h. d.

FIT tamen interdum pluribus modis, vt quis vocationi de ſe factæ parere non compellatur, vtputa ex perſonæ qualitate, loci conditione, temporis ratione, & forma citationis. Perſonæ qualitas inefficacẽ reddit cita-

citationem tam ius dicentis, quàm etiam in ius vocati. †Nam ſi te is in ius vocet, quẽ tibi iudicem non eſſe cõpetentem manifeſtum ſit, dubio procul ad comparendum vocatio talis te minimè coarctabit.

l.fin.ff de iuriſd. omnium iudic.
**Secus ſi non ſit manifeſtum. l. ſi quis ex aliena ff de iudicijs.*

Qui legitimè citatus mutauit iudicem, non propterea poteſt declinare iudicem, cùm ſit præuentus. h.d.

†SI tamẽ cõtigerit eum qui legitimè citatus fuerit, alterius poſtmodum fieri iuriſdictionis, quaſi præuentus ius reuocandi forum non habebit.

c.propoſuiſti de foro competente. l.cum quedam puella ff h.tit.

Citatus ad inſtantiam ſpoliatoris non tenetur comparere. h.d.

IDEM iuris eſt ſi iudex quidẽ tuus ſit, ex eo tamẽ te mandet vocari, vt in iudicio cum ſpoliatore tuo ſtare compellaris: nec enim antea comparere cogeris, quàm ad omnia canonicè reſtitutus fueris.

Ex qualitate loci citatio non arctat ad comparendum. h.d.

LOCVS quoque ad quem vocatus fueris, tunc inualidam reddit citationem, cùm aut incertus eſt, aut †citantis non ſubeſt iuriſdictioni. Idem etiam dici poterit, ſi citandus extra iudicis territorium moram trahere comperiatur: tunc enim ius dicenti impunè non paretur. Quemadmodum etſi locus citatione deſignatus peſtilens ſit, aut aliàs pro †citato malè tutus.

d.l.finali

c.ex parte de appellat.

Diebus feriatis in honorem Dei etiam ex conſenſu partium non poteſt procedi. Et anguſtia temporis ad comparendum dati viciat citationem. h.d.

SED etſi te iudex iuſſerit adeſſe, aut inter anguſta nimis tempora, aut quæ veneranda ſint diuini cultus gratia, nullas vires habebit talis iuſsio. Quamuis enim non prorogare, ſed expedire deceat quæſtiones, vſque adeò tamen †his diebus iudiciorum ſtrepitus debet cõquieſcere, vt niſi vel neceſsitas cogat, vel pietas ſuadeat, conſentientibus etiam partibus, proceſſus habitus non teneat.

c.fin. de ferijs.

Ferijs inductis hominum cauſa renunciari poteſt.

†ALIVD tamen obtinet ſi ob hominum neceſsitates feriæ indultæ fuerint. Tunc enim acta cuncta tenent, ſi de partium proceſſerint voluntate.

d.c.fin.

Delega-

Delegatus debet in citatione inſerere tenorem ſuæ commiſſionis, & deſignare auditorium. Secus eſt in Ordinario. h.d.

IAM verò multum intereſt Delegatus ne citet, an Ordinarius. Ille enim cùm aliena vtatur iuriſdictione, longè remotos †non niſi literis commiſsionis ſuæ tenorem continentibus, & intra †certa ſpacia quem vocare poterit. Et cùm proprium non habeat auditorium, certum huiuſmodi literis locum, vbi ſe citatus exhibere valeat, deſignare illum oportebit. Cùm in Ordinario nulla ſubſit huiuſmodi neceſsitas.

c. cùm in iure de offic. iud. deleg. Nempe non vltra vnam dietā extra diœceſim citatis c. ſtatutū de reſcriptis in 6.

Ponit quid agendum ſit delegato, ſi iuriſdictio eius expirat in peremptorio. hoc dicit.

ITEM in delegato quæri poteſt, ſi peremptoriè partes is citauerit, & earum altera (die data) ſeſe abſentat contumaciter, an ſaltem circa vltimam diei partem ſit in negocio procedendum, & vtrum ſi duxerit expectandum, ſit iterum citandus contumax: & in hac ſpecie multum intereſt, duret iuriſdictio poſt peremptorium terminum, an expiret. Primo enim caſu, in diem alteram æquitate ſuadente iudex expectare poterit, nec propterea peremptorio elapſo, pars contumax citanda erit, niſi gratiam eidem fecerit benignitas iudicātis: poſteriore verò ne fruſtra iudicialis inſtātia euaneſcat, ſi partes, cùm id nouerint, ſeſe iudici nō præſentauerint horā qua congruè procedi poſsit ad exequendum, propter quod eis legitimè terminum peremptorium aſsignauerit, ad executionem liberè procedere poterit. Diſcretus tamen iudex in aſsignatione peremptorij non debet iuriſdictionem ſuam, niſi neceſsitas vrgeat, adeò coarctare.

c. conſuluit de offic. iud. deleg.

Citatus poteſt ex legitimo impedimento non comparere, quo tamen ceſſante debet ſe iudici præſentare. h.d.

ADHVC tametſi omnia ſolēniter peracta fuerint,

nec

nec vocatus accedat ad iudicem quibuſdam caſibus excuſandus erit, vtputa ſi facto aduerſarij impeditus, aut ad maius tribunal vocatus, vel vinculis, aut infirmitate detentus, aut alijs ſimilibus cauſis implicatus non acceſſerit. Debet tamen ceſſante impedimento, quanto potuerit citiùs iudici ſui copiam facere.

DE DOLO, ET CONTVMACIA, ET IN POSSESSIONEM MISSIONE.

Quis dicatur contumax, & quid ſit contumacia, & quibus pœnis puniatur. h. d.

Ex Hoſt. in ſumma h. tit.

ERGO iuridicè vocatus, & nulla legitima cauſa impeditus, ſi ſe iudici præſentare neglexerit, aduerſario accuſante, cõtumaciæ crimẽ incurit. †Eſt enim cõtumacia erga iudicem vel prælatum commiſſa inobedientia. Hæc autem variè iuribus coercetur: nunc enim litis damno, nunc mulcta, nunc expenſarum refectione, & rei ſequeſtratione, vel Eccleſiaſticæ ſententiæ innodatione ob contumaciam ſuam conuentus afficitur.

Actor mittitur in poſſeſsionem rerum rei contumacis, & poſt annum efficitur verus poſſeſſor, reſeruata quæſtione ſuper proprietate. h. d.

c. quoniam frequẽter. § in alijs. Vt lite non conteſtata.
Auth. & qui iurat. C. de bonis auctoritate iudicis poſsid.
c. 1. de eo qui mitt. in poſſ. rei ſeru. cauſa.
c. finali de ſequeſtratione poſſeſſ. & fructuum.

†ILLVD quoque videtur ordinarium, vt contumace aduerſario tuo exiſtente, in poſſeſsionem earum rerum, de quibus quæſtio vertitur, vel quæ aliàs ſunt in patrimonio rei, †pro modo debiti ſi perſonalis inſtituatur actio, cuſtodiæ cauſa inducaris: vt tædio affectus reus veniat aliquando reſponſurus. Quòd ſi adhuc per annum in ſua contumacia perſeuerauerit, iudice decernente, verus †poſſeſſor efficiaris, ſuper proprietate dũtaxt aduerſæ parti defenſione reſeruata. Sed ſi miſſus in poſſeſsionẽm fructus dilapides, †ſequeſtrandi erunt, & quod diſtractum, in priſtinum ſtatum reuocandum.

Si

Si ob potentiam aduerſarij contumacis non poſſit actor poſſeſſionem ingredi, vel illam amiſerit, nihilominus efficitur verus poſſeſſor e lapſo anno. h.d.

SI tamen propter rei potentiam ſiue dolum contigerit, vt intra annum rem cuſtodiendam nanciſci non poſsis, vel etiam acquiſitam amittas, ne contumax melioris, quàm obediens conditionis exiſtat, de canonica æquitate ſancitum eſt, vt hoc etiam caſu verus elapſo anno poſſeſſor actor conſtituatur. *c. contingit, h. tit.*

Si reus contumax dederit cautionem de ſtando iuri, nec multandus eſt quòd aduerſarium non fuerit paſſus eſſe in poſſeſſione. Et miſſionem paſſus reſtituetur. h.d.

HOC tamen tunc obtinet cùm reus nullam cautionem præſtitit, nam ſi de ſtando iuri cauerit, nec multandus quòd in poſſeſsione actorem eſſe paſſus non fuerit, & miſsionem paſſus illico reſtituendus erit. *c. 1. h. tit.*

Actor anno lapſo non reputatur poſſeſſor, ſi per eum ſteterit quominus intrauerit poſſeſſionem. h.d.

IDEM iuris eſt, ſi annus lapſus eſſe proponatur, per reum tamen non ſteterit, quominus ante terminum, & poſſeſsionem receperit, & cautionem dederit. *c. 2. de eo qui mittitur in poſſeſſ. cauſa rei ſeruandæ.*

Excommunicatus à delegato Principis, etiam delegato mortuo non poteſt ab Ordinario abſolui, vel alio præterquam in mortis articulo, vel de mandato Papæ. h.d.

QVAERI contigit ſi delegatus qui reum propter contumaciam manifeſtam excommunicationis vinculo innodauit, vel petitorem cauſa rei ſeruandæ in poſſeſsionem induxit, rebus eximatur humanis, an eidem iuri parere volẽti, & idoneam cautionem offerenti ordinarius abſolutionis beneficium impertiri & poſſeſſionem reſtituere valeat? Et reſponſum eſt quòd (cùm delegatus quo ad hoc ſit Ordinario maior) excommunicatus ab eo, non poteſt per alium præterquam in mortis articulo, ſine mandato ſum. Pontificis abſolutionis gratiam obtinere, vel poſſeſsionem recuperare, niſi alius ei in onere ſucceſſerit, & honore. *c. paſtoralis, § præterea, de officio ordinarij.*

N Paſſus

Paſſus miſſionem ſi mortuo delegato præſtet infra annum cautionem de parendo iuri, etiam poſt annum recuperabit poſſeſſionem. h.d.

d. § præterea. verſ. fin.

SED ne miſſus in poſſeſsionem verus efficiatur poſt annum poſſeſſor, miſsionem paſſus coram Ordinario, vel (ſi eius copiam habere nequiuerit) coram publicis & honeſtis viris,* vt quaſi præſcriptionem interrumpat annalē, offerre ac præſtare poterit de parendo iuri cautionem, vt ſic etiam poſt annum per Apoſtolicam ſedem poſſeſsionem recuperare mereatur.

De quo in l. vt perfectius, c. de annali except.

In cauſis beneficialibus non habet locum miſsio in poſſeſsionem, ſed in locum eius poterit procedi lite non conteſtata.

c. vnico, de eo qui mittitur in poſſeſs. cauſa rei ſeruandæ, in 6.

SED iſta quidem tunc procedent, cùm de profanis rebus erit diſceptatio: nam qui ſuper dignitate, perſonatu, vel beneficio Eccleſiaſtico obtinendis cum aliquo litigat poſſeſſore, ob partis aduerſæ contumaciam in poſſeſsionem mittendus non erit, ne per hoc ad ea ingreſſus vitioſus pateat. Licebit tamen iudici hoc caſu etiam lite non conteſtata diligenter examinato negotio, ipſum ſine debito terminare contumaciam abſentis diuina replente præſentia.

Contra reum contumacem ſi de cauſa liqueat, poteſt ferri ſententia etiam in cauſa profana lite conteſtata: contra actorem verò etiam lite non conteſtata. h.d.

c. prout nobis, h. tit.

QVOD interdum etiam in profanis obtinebit, †vtputa ſi conteſtata lite reus contumax fuerit, & de cauſa liqueat, *vel actor ipſe contumaciæ crimē incurrat, quo caſu etiam lite non conteſtata inſtante reo iudex & teſtes recipere, & ſententiam ferre debebit.

c. cauſam, h. tit.

Si actor non venerit in termino ad quem reum citari fecerit, debet reo reficere expenſas, & cauere de in poſterum comparendo, aliàs non admittitur ad aliam citationem. h.d.

c. 1. h. tit. in 6.

IDEM †quoque actor ſi ad terminum ad quem aduerſarium citari fecerit, venire contempſerit, venienti reo in expenſis propter hoc factis legitimè condemnabitur: ad aliam citationem minimè admittendus, niſi de fideliter in poſterum comparendo, idoneam cautionem dederit.*

Iudex

Iudex debet eſſe contentus vna pœna ex pluribus, quæ aduerſus cõtumacem competunt: & excreſcente contumacia poteſt etiam ad alias procedere. h. d.

QVOD autem diximus iuribus variè contumaciam coerceri, non eſt ita accipiendum quaſi omnes ſimul pœnas ius dicẽs infligere contumaci debeat, *ſed quod variarum pœnarum ſibi datur optio, vnde alterutra quæ magis timeri debeat, iudex à principio contentus erit, ad aliam nihilominus proceſſurus ſi hoc meruerit proteruitas contumacis.

d. c. quoniam frequenter, in fine.

DE LIBELLI CONCEPTIONE, ET OBLATIONE.

Actor reo comparente debet clarum iudici libellum offerre. Et quid ſit libellus. h. d.

IN primis igitur reo in aſsignato termino comparente iudici libellum actor offeret, † & illum ita clarum & planum, vt ex eius inſpectione deliberare reus valeat, vtrum cedere velit, an contendere; *atque vt ſi contendendum ſit, diſpicere valeat iudex quemadmodum à ſe concipienda ſit ſententia. Nihil enim aliud eſt libellus quàm breuis ſcriptura claram actoris intentionem continens, & contra aduerſarium neceſſariò concludens.

l. 1. ff. de edendo.

Debet enim ſententia conformis eſſe libello. l. fin. c. ff. de fideicom. libert.

Libellorum alij ſunt accuſatorij, alij conuentionales. h. d.

PORRO libellorum duæ ſunt ſpecies: alij enim ſunt †accuſatorij; alij conuentionales. Accuſatorij ſunt quibus quis aliquos apud iudicem alicuius criminis reos defert, de quibus quidem in præſenti nobis non eſt inſtitutus ſermò, ſed infrà ſuo loco, & ordine dicetur. Conuentionales ſunt quibus in ciuilibus diſceptationibus vtimur, dum rem noſtram, aut quam nobis deberi putamus, in iudicio petimus.

Hoſt. in ſumma.

Quæ debeat continere libellus, & quod ineptus, vel obſcurus libellus non obligat ad reſpondendum. & quòd iudex illum poteſt lacerare. h. d.

Quis, quid, corã quo, quo iure petatur, & à quo, rectè compoſitus quiſque libellus habet. Hoſt.

**c. fin. h tit.*

**Innoc. c. 1. de offic. Vicarij, gloſ. in l. 1. ff. de offic. aſſeſſo. ſi manifeſta ſit ineptitudo. aliter non. c. examinata, de iudicijs.*

EXPRIMET igitur oblatus libellus † non ſolùm agentis, & conuenti nomen, ſed & ius dicentis, & petitæ rei, & actionis qualitatem. Et ſi perſonali experiẽdum ſit actione, petendi quoq; cauſa exprimenda erit, alioqui nec conuentus reſpondere tenebitur. Et* iudex libellum non legitimæ conuẽtionis formam continentem concerpere ac deſtruere poterit.

Plures dantur caſus, in quibus ſolennis libelli porrectio non eſt neceſſaria. h. d.

c. ſæpe. de verbor. ſig. in Clem.

SVNT tamen caſus in quibus ſolẽnis hæc libelli oblatio minimè eſt neceſſaria, veluti in quibus de plano ac ſine ſtrepitu, & figura iudicij procedendum erit, & in quibus etiam nõ conteſtata lite teſtes recipi poſſunt, & alij plures.

Benefaciet iudex ſi rem terminare quæret ſine tela iudicaria. h. d.

c. ſtudendum. c. placuit, 90. diſt.

IN his quoque caſibus, in quibus libelli eſt neceſſaria porrectio, probè iudex fecerit, ſi principales perſonas, vel in ſubſidium etiam aduocatos factum ipſum proponere iuſſerit, & ſine tela iudiciaria cõtrouerſiam terminare tentauerit.

Oblato libello debent reo dari dilationes ad excipiendum, & ad euitandam obſcuritatem, vna materia eſt vno in loco tractanda. h. d.

Auth. offeratur. c. de litiſconteſt.

OBLATO tamen ſecundum iuris ordinem libello, *certæ reo conuento indulgendæ ſunt induciæ, quibus deliberet cedendum ſibi ſit, an contendendum, acceptandus an recuſandus iudex, denique vt proponat ſi quas habet exceptiones. Quæ propterea comparatæ ſunt, vt ij aduerſus quos inſtituuntur actiones defendantur. Harum verò quædam ante litis conteſtationem opponendæ erunt, quædam verò etiam poſt conteſtatam litem. Sed ne ſi qui inter has alieni tractatus medij fuerint interiecti, huiuſmodi ſectio obſcuritatem pariat. Videamus nunc generaliter de exceptionibus.

DE

DE EXCEPTIONIBVS ET REPLICATIONIBVS.

Quid ſit exceptio, & quòdduplex eius eſt ſpecies, dilatoria & peremptoria. Et quòd dilatoriarum, quædam reſpiciunt iudicem, quædam actorem, quædam reum, quædam cauſam. h. d.

EXCEPTIO eſt actionis vel intentionis excluſio. L.1.ff.h.tit. Exceptionum ſumma diuiſio in duo genera deducitur. aut enim ſunt dilatoriæ, aut peremptoriæ. Dilatoriæ ſunt quæ rem & iudicium differunt. d.l.1. §fin. harum quædam iudicis perſonam reſpiciunt, quædã agentis, quædam rei conuenti, quædam verò actionis, & cauſæ qualitatem. Perſonam iudicis reſpiciunt, vel quæ illius incompetentiam arguunt, vel quæ de ipſo ſuſpicionem ingerunt, ſecundum ea quæ ſuprà ſuo loco latius expoſuimus. Et hæ declinatoriæ quoque poterunt appellari. Actoris partem illæ ſpectant, quæ illum non legitimam in iudicio ſtandi perſonam habere demonſtrãt, quales ſunt procuratoriæ, vtputà ſi quis per monachũ, aut regularem, aut clericum agere velit. Item ſi quis vt tutor, vel curator, vel procurator, vel ſyndicus compareat, & illum tutorem, vel curatorem, vel procuratorem, vel ſyndicum eſſe negetur, vel ſua non intereſſe, vel audiri non debere proteſtetur, & ſi quæ ſunt his ſimiles. Ex perſona rei deducuntur, veluti ſi quis ab eo, qui alienam litem defendit, de iudicato ſoluendo cautionem poſtulet, aut ſi ab actore ſe ſpoliatum eſſe reus conuentus coram iudice queratur. Et propterea reſtitutionis beneficium imploret, vel ſi actorem ex legitima cauſa domum reuocet. Actionem & cauſam reſpiciunt, vt cùm proponitur de ineptitudine, aut incertitudine libelli, aut de litis pendentia, aut cùm nondum diem ſolutionis veniſſe prætenditur.

Declinatoriæ exceptiones proponi debent ante omnem exceptionem, alioqui amplius opponi non poterunt. h. d.

HAE verò regulariter omnes ante litis conteſtationem proponi debent. Sed *quas declinatorias ap- L.fin.c.h.tit.

 pella-

pellauimus non modò ante litem conteſtatam, verumetiam ante omnem dilatoriam exceptionem opponere reum oportebit: *alioqui ſi aliam primo propoſuerit, cùm per hoc in iuriſdictionem eius coram quo propoſuit conſenſiſſe videatur, eiuſdem iuriſdictionem ſerò declinare conabitur.

l. ſed & ſi ſuſcepit. ff. de iudic.

Dilatoriæ exceptiones non declinatoriæ regulariter proponuntur ante litem conteſtatam, quandoque tamen etiam poſt. h. d.

ERGO in initio litis declinatoriæ opponi debent & probari. *Cæteræ poſt oblatum libellum ante litem conteſtatam intra terminum à iudice aſsignatũ, quandocunque opponi, & probari poterunt. Sed & lite cõteſtata quandoque eas opponere licebit, veluti ſi qua nuper reo competens exorta fuerit, vel is qui eam opponere voluerit, ſe poſtmodum ad ſuam notitiam perueniſſe iureiurando fidem faciat, †vel eſſet huiuſmodi quæ retroactum proceſſum nullum redderet, *vt eſt ea quæ vel mandati vel iuriſdictionis defectum arguit.

c. paſtoralis. h. tit.

c. in noſtra, de procuratoribus. *l. licet. c. de procurat. l. finali. c. ſi à non competente iudice.*

Et ex loco, & ex tempore, & ex aliis fontibus ducuntur exceptiones. h. d.

DVCVNTVR autem huiuſmodi exceptiones non ſolùm ex ſuprà poſitis cauſis, ſed etiam ex loco, ex tempore, & ex alijs pluribus, vt tam Pontificij quàm Cæſarei iuris libris facilè eſt legentibus cognoſcere.

Exceptio excommunicationis licèt ſit dilatoria, tamen poteſt opponi & ante & poſt litem conteſtatam. h. d.

HIS annumeranda eſt etiam excõmunicationis exceptio, quæ licèt & ipſa dilatoria ſit, à cæteris tamẽ diſſimilem naturam ſortita eſſe depræhenditur: nec enim poſt oblatum tantum libellum ante conteſtatam litem velut cęterę, *ſed in qualibet parte litis opponi poterit, perẽptorio termino ad proponendũ exceptiones declinatorias, & dilatorias præfixo minimè obſtante. Quod eſt in hac exceptione ſpecialiter obſeruandũ, ne quiſquam in periculum animæ ſuæ excommunicato communicare compellatur: quòd ſi eam reus omiſerit, vt

c. trico, h. tit. in Clem.

actor

actor ſumptibus & laboribus fatigetur, in expenſis legitimis condemnandus erit.

In opponenda exceptione excommunicationis, ſeruanda eſt certa forma.h.d.

SED cùm per malitiam hæc exceptio in iudicijs opponeretur frequentius *Innocentiana conſtitutione conſultiſsimè cautum eſt, vt certa in ea proponenda *forma ſeruari debeat, vti ex ipſius conſtitutionis tenore facilè apparere poteſt.

c.1.h.tit.in 6.

Vt ſcilicet ſpecies excommunicationis & excommunicatoru nomen exprimatur, & intra octo dies probetur, alioqui iudex in cauſa procedat, et ſi poſtea probetur, ante acta tamē valeant, nec vltra duas vices ſuper eadem excipi poſſit, &c.

Exceptio excommunicationis poteſt actori opponi in prima tantum inſtantia, non in ſecunda. Idem de cæteris dilatorijs.h.d.

HAEC tamen in prima tantùm inſtantia ſibi locum vindicant: quòd ſi ſuccumbēs actor appellauerit, *prætextu excommunicationis oppoſitæ à proſequutione appellationis minimè excludēdus erit, *quod & in cæteris dilatorijs multò magis locum obtinet.

*c.ſignificauerūt. c.fin.h.tit.

Reus excommunicatus licèt reconuenire nō poſſit, admittitur tamen ad proponendas ſuas legitimas defenſiones.h.d.

REVS autem nullo obſtante excommunicationis vinculo, velut rectè conuenitur, ita ad legitimas defenſiones ſemper admittitur: *Satis enim abſurdum eſſet, ſi actore impugnante defenſionis copia reo denegaretur. Quia ſic multoties condemnaretur abſoluendus. *Reconuentionis tamē poteſtas eidē minimè permittitur.

*c.cū inter, verſ. porrò, h tit.
*d.c.cum inter, h.tit.
*d.c. cum inter, in fine.

Superius dicta de excommunicatione, intelliguntur de maiori.h.d.

CAETERVM quę ſuprà de excommunicatione diximus, non de quacunque excommunicatione ſunt intelligenda, ſed de ea tantùm quæ à perceptione ſacramentorum, & à fideliū communione ſeparat, *vt etiam ipſa Innocentianæ conſtitutionis verba demonſtrant.

d.c.1. in 6. ibid. quòd maiores excommunicationis exceptio. probatur etiā c.2.h.tit.

Peremptoriæ exceptiones ſunt quæ ius actoris perimunt, & ſemper agentibus obſtant.h.d.

PEREMPTORIAE ſeu eliſoriæ exceptiones ſunt, quæ in totum ius agentis perimunt, & ſemper agentibus obſtant, qualis eſt doli mali, metus, pacti conuenti, ſolutionis, iuriſiurandi, præſcriptionis, tranſactionis, & rei iudicatæ, & ſi quid contra leges factum eſſe dicatur.

l.exceptiones, ff. h.tit.

Exceptiones peremptoriæ litis finitæ ſunt, quæ impediunt litis ingreſſum.h.d.

HARVM quædam dicuntur peremptoriæ litis finitæ, quædam ſimpliciter peremptoriæ. Peremptoriæ litis finitæ ſunt, quæ litis impediunt ingreſſum, & aduerſus agentem omni tempore opponi poſſunt, qualis eſt exceptio tranſactionis, iuriſiurandi, & rei iudicatæ, quæ vel in ipſo limine iudicij proponi poterunt. Cùm enim ſuper negotijs, tranſactione, iureiurando, & ſententia deciſis, aliàs lis inchoata terminata fuerit, valde abſonum viſum fuit, ſuper eiſdem nouũ aſſumi debere iudicium, & quaſi in infinitum forenſia iurgia protrahere. Inde quoque litis finitæ exceptiones appellantur, quòd vt aliquis eſſet finis litium inſtitutæ fuerint. Idem iuris eſt in alijs etiam peremptorijs exceptionibus, quæ vulgò manifeſtæ ſint, & notoriæ habeantur.

c.1. de litiſcõteſt. in 6.

Exceptiones peremptoriæ proponuntur poſt litem conteſtatam ante ſententiam.h.d.

d.c.1.

CAETERAE verò litis conteſtationem minimè impediunt, atq; ante ſententiam erunt regulariter proponendæ, †quas quidẽ ſi dolo malo, ſuo tempore in prima inſtantia reus proponere diſtulerit, etiam in cauſa appellationis opponendi ſibi facultas denegabitur.

Hoſt. & Io. An. c. inter monaſterium, de ſentent. & re iudic.

Præiudiciales exceptiones ſunt quæ alteri cauſæ præiudicium afferunt, puta exceptio conſanguinitatis, cauſæ reſtitutionis viri, exceptio natalium, petitioni hæreditatis.h.d.

SVNT etiam quædam exceptiones, quæ præiudiciales appellari poſſunt, ex eo quòd alteri cognationi præiudicium afferunt, vtpote, † ſi qua mulier Titium in virum petat, qui ad mulieris intentionem elidendam cõſanguinitatis obijciat exceptionem, qua probata, cùm quæſtio principalis perimatur, de ipſa eſt cognoſcendum antequam ad diffinitionis articulum procedatur. †Item ſi petenti hæreditatem natalium obiecta ſit exceptio. Cùm enim ſucceſsionis cauſa à cauſa natalium dependeat, poſteriore quoque loco cognoſcenda erit.

c.1. de ordine cognitionum.

c. tuam, d. tit.

Spolia-

Spoliatus opponens de ſpolio in modum exceptionis, non cogitur reſpondere antequam ſit reſtitutus. h. d.

SED etſi quæſtio ſpolij in modum exceptionis, petentibus obiecta fuerit, probationes ſuper ſpolio primitus erunt audiendæ. Eoque legitimè probato reus non cogetur reſpondere poſitionibus, donec integrè reſtitutus fuerit. *e. 1. d. tit.*

Non debet iudex in cauſa ſuperſedere obtentu exceptionis ſpolij, niſi dicatur factum ab actore, & hoc in ciuilibus: in criminalibus verò poteſt etiam obijci de ſpolio à tertio facto, ſi quis dicatur vel tota ſua ſubſtantia, vel maiori parte ſpoliatus, nec agenti ſuper rebus Eccleſiaſticis, poteſt opponi exceptio ſpolij rerum priuatarum, vel contrà. h. d.

SED quia huiuſmodi exceptionem nonnunquam in iudicijs calumnioſè propoſitam cauſas Eccleſiaſticas contingebat impedire, & per interpoſitas appellationes principalis cauſæ cognitionem perimere, †conſultiſsimè Innocentiana conſtitutione decretum fuit, vt in ciuilibus negotijs ſpoliationis obiectu ab alio, quàm ab actore factæ, iudex in cauſa principali procedere non poſtponat. In criminalibus verò etiam ſi à tertio ſpoliatus fuerit, dum tamen vel tota ſua ſubſtantia, vel maiori parte ipſius ſe per violentiam priuatum affirmet, obiecta exceptio proceſſum differet, pœnis ſtatutis, ſi eandem intra certa tempora non probauerit obijciens. *Eo quoque ſalubriter adiecto, vt rerum priuatarum ſpoliatio, agenti ſuper Eccleſiaſticis, vel ex contrario, non opponatur. *In concilio Lugdunen. c. 1. de reſtitutione ſpoliatorum, in 6.* *d. c. 1. in fine.*

Accuſato excipienti de ſpolio à tertio facto, debet indulgeri tempus, intra quod reſtitutionem petat, & cauſam ſi poteſt finiat, quo elapſo non obſtante tali exceptione accuſari poterit. h. d.

INTER ſcholares olim dubitari contigit, ſi ſpoliatus à tertio contra ſuum accuſatorem de ſpolio excipiat, an ei tempus indulgeri debeat, infra quod reſtitutionem imploret, ne fortè ſic exiſtens omnem accuſationem eludat: & id æquitati, & iuri ſatis conſonum viſum fuit. Vnde ſi infra tempus indultum reſtitutionem non petierit: & cauſam cùm poſſet ad finem *d. c. 1. § ſolet autem.*

non perduxerit, non obſtante exceptione ſpolij, deinceps accuſari poterit.

Exceptiones contra teſtes, peremptoriarum naturam ſapiunt, ideo ante ſententiam proponendæ.h.d.

Gloſ. in c. exceptionem.h.tit. *Abbas c.1.h.tit.* SVNT & aliæ †exceptiones, quas propriè neque dilatorias, neque peremptorias appellaueris, cuiuſmodi ſunt quæ aduerſus * productos teſtes opponuntur, vtputà, ſi quis Mæuium examinatum, infamem, excommunicatum, vel aliàs criminoſum eſſe dicat. Quæ tamen cùm ad peremptoriarum naturam accedere videantur, ipſæ quoque ante ſententiam proponendæ erunt.

Ponit differentiam vtrum teſti obijciatur crimen, de quo nunquam aliàs fuerit conuictus, vel obijciatur crimen de quo aliàs quis confeſſus & conuictus fuit.h.d.

c.1.h.tit. MVLTVM tamen intereſt an per exceptionem tantùm teſtibus opponantur crimina, de quibus nũquam accuſati fuerint, an verò ea de quibus aliàs conuicti, vel confeſsi fuerunt. Primo enim caſu, obiectorum criminum probatio anteà exhibenda erit, quàm cauſa per ſententiam terminetur, & ſi conuicti vel confeſsi fuerint, ordinaria ceſſante pœna, ſufficiet quòd à perhibendo teſtimonio repellantur, præſertim cùm obiectum crimen minimè cauſam contingat. Poſteriore verò, cùm non ſit cuiquam contra alios credendum, niſi ſe prius probauerit innocentem à ferendo teſtimonio penitus repelli poterunt.

Opponens exceptionem quæ aduerſus opponentem opponi poteſt, nihil agit. & hoc ſi proprio nomine excipiat, ſecùs ſi nomine ſuæ Eccleſiæ.h.d.

CAVEBIT autem reus ne quam contra aduerſarium ſuum exceptionem porrigat, cuius ipſe nexibus implicetur. Cùm ſcire debeat nullum hanc eſſe *c.cum eccleſiaſticis,h.tit.* iuris affectum habituram, † veluti ſi plura beneficia poſsidens de eadem pluralitate aduerſus alium excipiat, vel ſi periurium, aut excommunicationem is obijciat, qui peierauit, vel Eccleſiaſtica ſententia innodatus

tus fuerit. † Hoc tamen ita accipiendum eſt, cum proprio nomine conuentus excipit, cæterum ſi ſuam defendens Eccleſiam, tales exceptiones oppoſuerit, audiendus erit, nec quod opponens eiſdem ſit obnoxius replicari poterit. *c. dilecti, h. tit.*

Qui excipit non confitetur agentis intentionem, & poteſt quis plures etiam contrarias exceptiones opponere, & ſi iudex non admittat, poteſt appellari, & iudex puniri. h. d.

POSTREMO ſciendum eſt eum qui excipit non propterea agentis intentionem confiteri illum videri, † cùm eidem nō ſolùm* vnam, ſed etiam plures quanquam contrarias proponere liceat, quæ ſi legitimæ fuerint, & iudex non admiſerit, reo quidem per appellationis remediū ſuccurretur, & iudex ipſe meritis pœnis coercendus erit. *c. cùm venerabilis, h. tit. l. nō videtur ff. eo.* ** l. nemo prohibetur, ff. eo.*

Aduerſus exceptiones dantur replicationes. h. d.

DANTVR aduerſus exceptiones replicationes, de quibus multis agere ſuperuacuum eſſet, cùm* inſtitutæ ſiut ad ſimilitudinem exceptionū quæ aduerſus actiones opponuntur, de quibus ſi quis plenius velit intelligere, ex his quæ ſuperius diffuſæ de exceptionibus poſuimus mutuari poterit. *l. 2. ff. de except.*

DE MVTVIS PETITIONIBVS.

Si reus conuentus nolit vel non poſſit excipere, ſi habeat vnde actorem reconueniat, poterit illum reconuenire. h. d.

IGITVR oblato ab actore libello, ſi reus conuentus nulla ſit exceptione munitus, quæ vel iudiciū differat, vel litis ingreſſum impediat, mutuis petitionibus aduerſariū ſuum fatigare poterit, & agentē* coram eodem iudice, antequam litem conteſtetur, reum conſtituere. Cuius enim quis in agendo obſeruat arbitrium, eundem habere contra ſe iudicē in eodem negotio dedignari non debet. propoſita ergo actoris intētione, & reſpōſione facta ſuper quæſtionibus rei monitione præmiſſa, incontinenti actor reſpondere compellēdus erit, vt viciſſim poſteà rationes partium iudex audiens concordia, vel iudicio vtriuſq; negotium terminet. *Auth. & conſequenter. l. cum Papinianus, c. de ſententijs & interloquutionibus omnium iudicum.*

Etiam

Etiam coram iudice delegato poteſt reus actorem reconuenire.h.d.

c.1.h.tit.

NEC ſolùm coram Ordinario reconuentio talis ſibi locum vendicat, verumetiam coram delegato: vnde †niſi reus literas impetrare maluerit, actorem ſibi obnoxium eodem durante iudicio coram datis iudicibus reconuenire poterit.

c.diſpēdia, § reus quoque, de reſcriptis, in 6.

Actoris & rei conuenientis æqualis debet eſſe conditio in iudicio.h.d.

c.final.h.tit.

VTRIVSQVE autem tam actoris quàm rei reconuenientis æqua debet eſſe *conditio, vnde cum cauſa appellatione remota committitur, ſi reus actorem reconuenerit, vno eodemque iure circa appellationis remedium, vterque cenſendus erit.

Coram arbitris non habet locum reconuentio.h.d.

c. cū dilectus, de arbitris.

DE arbitris dubitari poterit, an coram eis recõuentioni locus eſſe poſſit? & cùm arbitri iudicare non poſſint, niſi de his tantùm, ſuper quibus in eos compromiſſum fuit, reſponſum eſt, coram eis reconuentionem locum habere non poſſe.

Reus conuentus coram iudice laico, non poteſt reconuenire actorem ſuper cauſa ſpirituali.h.d.

INTERDVM etiam accidit, vt nec coram Ordinario, nec coram delegato iudice reo actorem reconuenire ſit poteſtas, vtputà ſi coram iudice laico conuentus actorem ſuper cauſa iuris patronatus, decimarum, matrimonij, aut alia ſpirituali reconuenire velit.

Excommunicatus non poteſt reconuenire.h.d.

c.cum inter, in fin. de exceptionibus.

ITEM iuris eſt ſi conuentus excommunicationis vinculo innodatus exiſtat. *huic enim licèt alioqui excipiendi facultas minimè ſit interdicta, actorem tamen reconuenire non conceditur, ne quod (vt ſuprà diximus) in defenſionis remedium ſuſtinetur, ad impugnationis materiam extendatur.

Super cauſa criminali non remittitur reconuentio; idem in cauſa depoſiti.h.d.

*c.1.3.quæſt.11. l. is qui, ff. de publicis iudicijs. *L.penult.c.de. poſiti.*

ILLIS quoque qui coram iudice criminaliter conuenti fuerint, * vel ſuper depoſito, niſi ſe prius innocentes probauerint, & depoſitum reſtituerint, alios

alios criminandi, vel conueniendi licentia non conceditur.

DE RESTITVTIONE SPOLIATORVM.

Intentans ſpolia non poteſt reconueniri, niſi ſuper cauſa ſpolij. h. d.

Is quoque qui ſe quibuſdam rebus, aut iuribus ſpoliatum conqueritur, ab aduerſario ſuo reconueniri non poterit, nam ſuper ſpoliatione conuentus, aduerſus reſtitutionem petentem, non eſt, niſi ſuper quæſtione ſpolij audiendus. Reſtitutionis enim petitio in hoc priuilegiata eſſe noſcitur, vt ipſam intentans, non cogatur ante reſtitutionem ſpoliatoribus reſpondere. Vnde cùm quis ſe †de beneficij poſſeſsione violenter eiectum apud iudicem cõqueritur, ſi aduerſarius eundem non canonicè dicat inſtitutum, de violenta prius eiectione, quàm de canonica inſtitutione cognoſcendum erit.

c. in literis, h. tit.

Spoliatus eſt ante omnia, & quo ad omnia reſtituendus. h. d.

Sed etſi ſpoliatus non primus coram iudice ſuper ſpolio ſibi illato conſiſtat, ſed criminali iudicio ab aduerſario laceſsitus ſpoliationis cauſam proponat, ita demũ ſuper petitione iudex procedere poterit, ſi prius reſtitui ſpoliatum ſua ſententia iuſſerit: omnes enim leges tam Eccleſiaſticæ quàm ſeculares ante omnia cuncta ſpoliatis vel eiectis reintegranda, & *damna ſarcienda eſſe præcipiunt: fructus quoque non tantùm à violento poſſeſſore perceptos, ſed etiam qui à veteri poſſeſſore percipi veriſimiliter potuiſſent, reſtituendi erunt, nec reſtitutionis ſolùm ſententia *ſufficiet, niſi re ipſa omnia iudicis officio reſtituantur, ita vt eiectus vel ſpoliatus etiam naturalem poſſeſsionem recipiat, cunctaque quæ ſibi oblata fuerint, eodem vnde ſurrepta fuerunt reuocentur.

c. reintegranda. 3. quæſt. 1.

c. grauis. h. tit.

L. 1. § qui autem vi. cum duob. ſeq. ff. de vi & vi armata.

Queſtio ſpolij per modum reconuentionis propoſita non impedit proceſſum ſuper alia cauſa ciuiliter inſtitutum. h. d.

†Qvod ſi ciuiliter conuentus aduerſario ſpolij quæſtionem regerat, cùm mutuę tunc intelligantur petitiones

c. cum dilectus, de ordine cognit.

titiones in idem iudicium deductæ, viciſsimq; tractatę, vnica ſimul erunt ſententia terminandæ.

Cùm ſpolium proponitur in modum exceptionis, nulla fertur reſtitutionis ſententia: ſed quamdiu reus non fuerit reſtitutus, non eſt cogendus actori reſpondere. h.d.

d.c. cùm dilectus.

†S E D hæc quidem obtinent cùm in modum actionis ſpolij quæſtio proponitur, ſed ſi citra litis conteſtationem, de ſpolio quis excipiendum duxerit, ſuper ipſa quidem exceptione probationes primitus recipiendæ erunt, ea tamē legitimè probata nulla reſtitutionis erit ferenda ſententia, ſed tamdiu ſpoliatori ſuper petitionibus ſuis reſpondere cogendus non erit, donec ab ipſo reſtitutus fuerit: *quemadmodum enim ſi in modum exceptionis aliquod crimē teſti obijcitur, vt à teſtimonio repellatur, & ſi crimen contra eum ciuiliter probatum fuerit, ſibi pœna non infligitur ordinaria, ſed eius duntaxat teſtimonio creditur, ſic ſpoliatione in modum exceptionis tantùm probata reſtitutionis ſententia, minimè ferenda erit.

d. c. cùm dilectus. verſ. quemadmodum.

Tribus caſibus priuatus à iudice dicitur ſpoliatus, ſi non ſeruauit iuris ordinem, ſi nulliter pronuntiauit, ſi erat iudex incompetens. h.d.

S P O L I A T V S autem non ſolùm is intelligitur qui à priuato quocunq; homine rerum quarundam poſſeſſione indebitè priuatus fuit: ſed *etiam ille quem iudex ipſe iuris ordine prætermiſſo, beneficio, vel alijs rebus carere coegit, vel is qui licèt iuris quidem ordinem ſeruauerit; ſpoliati tamen, & de facto damnati iudex erat incompetens; vel ſi iudex ſit competens, circa priuationem tamen nulliter pronuntiauit.

c. conquerente, h. tit.

Spoliaſſe & is intelligitur qui mandauit ſpoliari, aut ſpolium ſuo nomine factum, ratum habuit, vel ſpoliatori ſucceſſit in vitium. h.d.

I S quoque ſpoliaſſe intelligitur, †qui licèt ipſe non ſpoliauerit, per alium tamen ſpoliari mandauerit, aut ſpolium ſuo patratum nomine ratum habuerit, vnde & is reſtitutioni obligabitur, *quemadmodum & ille qui rem indebitè occupatam ſcienter recipiendo ſpoliatori

c. cùm ad ſedem, h. tit. l. 1. § deiciſſe ff. de vi & vi armata

*c. ſæpe cōtingit, h. tit.

liatori ſuccedit in id vitium. Licèt enim is non ſpoliauerit, cùm tamen quo ad periculum animæ, non multum interſit, vtrum quis iniuſtè detineat, an alienum inuaſerit, contra huiuſmodi poſſeſſorem ſpoliato per reſtitutionis beneficium, * non obſtante iuris ciuilis rigore ſuccurritur.

l cùm à te.ff. d.tit.

Renuntiatio facta poſt ſpolium non impedit ſpoliati reſtitutionem: ſecùs ſi antè fuerit renuntiatum, & teſtes ſuper ſpontanea renuntiatione non ſunt admittendi ante reſtitutionem.h.d.

ILLVD quæſitum eſt ſi † poſt ſpolium Eccleſiæ renuntiaſſe quis dicatur, an ob huiuſmodi renuntiationem ſpoliato ſit deneganda reſtitutio, & cùm non ſit veriſimile, quòd ſponte proprio iuri renuntiauerit, qui renuntiat, ſpoliatus huiuſmodi non obſtante renuntiatione, reſtituendus erit. Teſtes etiam partis alterius de iuramento, & renuntiatione ſpontè facta, non antè admittendi erunt, quàm ſpoliatus plenariè fuerit reſtitutus. * Quòd ſi ante ſpolium Eccleſiam ſpontè abiuraſſe reperiatur, perpetuum ei ſuper negotio ſilentium imponendum erit.

c.2.h.tit.

c.acceptam,h.tit.

Ponit aliquos caſus exceptos ab illa regula, ſpoliatus ante omnia eſt reſtituendus.h.d.

SVNT & alij caſus, quibus iure denegabitur ſpoliatis reſtitutio, vtputà, †cùm agenti per modum exceptionis de alia ſpoliatione opponitur, * aut tam ſuper proprietate, quàm ſuper ſpolio eodem tempore diſceptari ſpoliatus ipſe conſenſerit, aut ante reſtitutionis poſtulationem * petitoria actione iudicium expertus ſuccubuerit.

d c. cùm dilectus, verſ. verum.

*c. cùm dilectus, de cauſa poſſeſſ. & proprietat.

*c.1.h.tit.

Probatio ſpolij, abſentia ſpoliatoris, & lapſus temporũ, non operantur reſtitutionem, ſi ſpoliator non abſit per contumaciam, vel dolum.h.d.

ITEM ſi ſpoliatore non per contumaciam, vel per dolum abſente, ab Apoſtolica ſede ad iudices ſpoliatus literas obtinuerit, vt ſi eum ſpoliatum iudicibus conſtiterit, intra certũ temporis ſpatium reſtituatur, ſi reus intra præfixum terminum ſeſe iudici exhibere non poſsit,

c. conſultationibus, de offic.iud. delegat.

poſsit, quanquam temporis lapſus immineat, & actor ſit ſuam poſſeſsionem, & deiectionem probare paratus, nihilominus reſtituendus non erit.

Si contra agentem ſpolio opponatur exceptio, per quam concludatur actorem non poſſediſſe, ſpoliatus ante omnia non reſtituitur. h.d.

SED etſi talis opponatur exceptio quę agentem minimè poſſediſſe concludat, tam diu ſubſtinenda erit reſtitutio, donec ſuper tali exceptione cognitum fuerit: †Vt ecce nec laici ſpiritualia poſsidere, nec ſacerdotes vxores habere poſſunt. Vnde ſi vel illi ſe beneficijs ſpoliatos, vel hi ab vxoribus ſe deſtitutos coram iudice cõquerantur, & ab aduerſarijs de ſecularitate, vel de ſacerdotio agentibus opponatur, proculdubio differenda erit reſtitutio.

c.cauſam, de præſcript.

Cùm pro ſpoliatore militat iuris præſumptio, ſpoliatus non eſt ante omnia reſtituendus. h.d.

QVINIMÒ & cùm ſola iuris præſumptio pro ſpoliatore contra ſpoliatum militat, impedienda erit reſtitutio: ex quo apparet eum qui (exempli gratia) reſtitui poſtulat, ad decimas quas intra alienæ parochiæ limites poſſediſſe aſſerit, nequaquam reſtituendum eſſe, niſi euidenter docuerit, quòd earum poſſeſsionem legitimè aſſequutus fuerit; quia eas occupaſſe iniuſtè veriſimiliter præſumitur. Cùm ex prædijs perueniant intra alienam parochiam conſtitutis, manifeſtumque ſit, eas iure communi ad eandem Eccleſiam pertinere: niſi aliud oſtenſum fuerit.

c.fi.h.tit.in 6.

Hæreticus non reſtituitur ante omnia: idem ſi in reſtitutione timetur de periculo animæ, vel ſcandalo, quia differtur reſtitutio. h.d.

PLVRES præterea ſunt caſus, quibus ſpoliatus ilicò nõ reſtituitur, †veluti cùm hæreſis labe pollutus deprehenditur, vel * facta reſtitutione, animæ periculum immineret, vel ſcandalum timeri poſsit. Et alij qui non minus ſecularibus quàm Põtificijs legibus continẽtur.

c. inter ſollicitudines, de purgat. cano.
*c.literas, h.tit.

Spoliatus poteſt ſuſpenſo petitorio ante concluſionem in cauſa, intentare poſſeſſorium, ſecùs ſi ſit concluſum, niſi tamen aliter iudici videatur. h.d.

POSTRE-

POSTREMO ſciendũ eſt in ſpoliantis odium conſtitutum eſſe, ſi ſpoliatus proprietatis litem ingreſſus fuerit, nullam de illata ſibi violentia mentionẽ faciens, antequam renuntiatum ſit, aut concluſum in proprietatis iudicio, vt idem debeat ſuper poſſeſſorio (etiam petitorio ſuſpenſo) audiri: quod ſi renuntiatum fuerit, vel concluſum, vt iam poſsit cauſa proprietatis ſententia terminari, ne lites litibus inculcentur, & via poſsit fraudibus aperiri, cauſa non deciſa poſſeſſorio non erit vtendum, niſi iudex qui de cauſa cognoſcit, hoc ipſum ex iuſta cauſa viderit expedire, puta cùm ex perſpicuis indicijs [illegible] facilè arguitur, & ſpoliato caſu; ſiue dominij ſpoliatoris dominium probandi facultas ſubtracta fuerit. *c. paſtoralis. de cauſa poſſeſſ. & proprietat.*

DE LITIS CONTESTATIONE.

Litis conteſtatio eſt fundamentum iudicij, quo deficiente fruſtra ſuperædificatur. Et quando dicatur lis conteſtata. h.d.

HACTENVS ea complexi fuimus, quæ plerumq; in cauſſarum diſcuſsionem vertuntur, quæ non tam iudicij partes habentur, quàm iudiciorum præparatoria: perueniamus nunc ad ea, quibus ipſum iudicium conſtituitur. Eſt autem iudiciorum quaſi fundamentum quædam litis conteſtatio: nam ſi illa à partibus prætermiſſa fuerit, proculdubio omnia quæ ſequuta fuerint, [illegible] ipſos litigatores inanibus laboribus, & ſumptibus [illegible], vnde nec teſtes recipi, nec ad ſententiam [illegible] procedi poterit. Ea verò fit per [illegible] propoſitam, & congruam reſponſionem [illegible], animo conteſtandi litem factam, cùm [illegible] narrationem negotij cauſam audire cœperit, [illegible] quis poſitionibus ſimpliciter reſpondeat, aut peremptoriam exceptionem proponat, nequaquam per hoc eſſe facta conteſtatio litis intelligitur. *Hoſt. in ſumm. h. tit.* *c. 1. h. tit.*

Procurator, tutor, & ſimiles, poſſunt litem conteſtari. h.d.

FIT autem litis conteſtatio non ſolùm per principales, ſed etiam per procuratorem, tutorem, & perſonas ſimiles.

Aduocati reſponſio niſi ſit ſtatim reuocata, facit litis conteſtationem. h. d.

AN aduocati reſponſio litis conteſtationem faciat dubitari poteſt? † & ex facto reſponſum eſt, niſi ſtatim reuocata fuerit, illius quoque reſponſione conteſtationem fieri.

c. cū cauſam, de appellationibus.

Cùm officium iudicis pro actione inſtituitur, eſt neceſſaria litis conteſtatio. h. d.

NEC ſolùm, cum per actionem iudicium inſtituitur, erit litis conteſtatio neceſſaria. Sed etiam vbicunque iudicis officium pro ipſa proponitur actione, veluti cùm reſtitutio in integrum non incidenter, ſed principaliter poſtulatur.

c. fina. de officio iudicis.

Qui effectus ſequantur ex litis conteſtatione. h. d.

IGITVR ſequuta conteſtatione reus, & iudici ſubijcitur, † & actori obligatur, *dilatorijs exceptionibus via præcluditur, *actiones perpetuantur, præſcriptio interrũpitur, *alij quoq; effectus emanãt, vt tam ciuilibus quàm Eccleſiaſticis cõſtitutionibus ſuis locis traditur.

Iudicio enim contrahitur. l. 3. § idem ſcribit, ff. de peculio.
*l. ita demum, c. de procurat.
*l. 1. c. de annali except.
*Vide Hoſt. in ſum. h. tit.

Cùm ciuiliter agitur, & probabiliter de morte teſtium, vel diuturna abſentia timetur, poſſunt examinari teſtes etiam lite non conteſtata. h. d.

ADMONENDI tamen ſumus quod traditum eſt lite non conteſtata non poſſe teſtes recipi, aut ad ſententiam perueniri, non eſſe perpetuum. Nam ſi fortè de morte teſtium timeatur, vel abſentia diuturna, cùm ciuiliter eſt agendum, ne veritas occultetur, & probationis copia fortuitis caſibus ſubtrahatur, ſenes, & valetudinarij, & alij teſtes de quibus ex probabili cauſa timetur, etiam lite non conteſtata ſunt admittendi. Seu pars cõuenta ſit contumax, ſeu ſine dolo ſit abſens, vt conueniri non poſſit.

c. quoniam frequenter, vt lite nõ conteſtata nõ procedatur, &c.

Qui teſtes examinauit ad perpetuam rei memoriam debet intra annum, vel conuenire aduerſarium, vel examen denunciare. h. d.

DEBET

DEBET tamen actor intra annum, ex quo facultas ſibi data fuerit, aduerſarium conuenire, aut ſaltem huiuſmodi teſtium receptionem eidem denuntiare, alioqui atteſtationes ſic receptæ non valebunt, ne forte hoc procuretur in fraudem, vt ſcilicet proceſſu temporis exceptiones legitimè ad repellendum teſtes, vel aliæ locum habere non poſſint. *d.c. quoniam frequenter. verſ. ſed ſi actor.*

Nota ex iſto paragrapho bonam regulam ad cognoſcendum, quando non eſt neceſſaria litis conteſtatio. h. d.

SVNT & alij caſus in quibus abſque litis conteſtatione legitimè poſſunt teſtes produci, & lis ſententia terminari, quos tam ex his quæ ſuprà de contumacia diximus, quàm etiam ex alijs locis cognoſcere licebit. Et generaliter vbicunque libellus non exigitur, aut ius agendi contra certam perſonam non dirigitur, litis cõteſtatio non eſt neceſſaria. *d.c. § porrò. & § final.*

DE IVRAMENTO CALVMNIAE.

Actor recuſans ſubire iuramentum calumniæ cadit ab actione, reus habetur pro confeſſo. h. d.

SED vt veritate præuia iudicia expediantur inſtitutum eſt, vt litigatores in exordio litis, de calumnia vitanda iurare debeant. † Quod iuramentum ſi quis præſtare recuſauerit, actor quidem ab inſtituta cadet actione, & pro confeſſo reus habendus erit. *c. fin. § fin. h. tit.* *Auth. principales. § quòd ſi actor. C. de iureiurando propter calumniam dando.*

In cauſa ſuæ Eccleſiæ clericus non cogitur iurare de calumnia, ſecùs in propria, quo caſu iurat propoſitis tantùm ſcripturis non tactis. hoc dicit.

IN hac tamen parte quibuſdam caſibus clericis iura pepercerunt. Vetuerunt enim ne dum propriæ Eccleſiæ cauſa peragitur, inconſultis illorum prælatis huiuſmodi ſubire iuſiurandum cogantur, licèt in proprijs cauſis huiuſmodi priuilegio minimè gaudere noſcantur: *ſed & quo caſu hoc iuramentum ſubire, vel permittuntur prælati, vel iubentur, non tactis, ſed tantùm propoſitis ſcripturis id implebitur. *c. 1. h. tit.* *d. c. finali.*

Hodie etiam in cauſis ſpiritualibus iuratur de calumnia .h.d.

c.2.h.tit. †I N cauſis ſpiritualibus olim de calumnia minimè iurabatur, ſed quia & in illis litigatores frequenter calumniari compertum eſt, *nouiſsimè ſancitum eſt, vt in eis id quod in cæteris conſtitutũ eſt, obſeruari debeat. *c.1.§ fin.h.tit. in 6.*

Etiam procuratores iurare de calumnia tenentur, quandocunque iudici videbitur.h.d.

c.cùm cauſam, h.tit. c.2.§ procuratores, eo tit. in 6. E T non tantùm principales, verumetiam procuratores, & ſyndici huiuſmodi iuramentũ ſuſcipere compellendi erunt, etiam ſi quid ponere, aut reſpondere debeant, à dominis inſtructi fuerint, aut poſt hoc præſtitum iuramentum deputati fuerint: *nec enim illud intra certa iudicij tempora coarctatum reperitur, ſed poterit iudex exigere, quoties expedire viderit. *d.c.1. h.tit.in 6.*

De calumnia iuratur etiam in cauſa appellationis.h.d.

c.2.h.tit.in 6. P R A E T E R E A quanquam in prima inſtantia partes iurauerint, non tamen propterea in cauſa appellationis huiuſmodi iuramentum declinare poterunt, cùm rurſus & de calumnia vitanda, & dicenda veritate iurare partes ſint compellendæ.

Iuramenti de calumnia omiſſio non vitiat proceſſum.h.d.

d.c.1.§ propter omiſſum.h.tit. in 6. I L L V D poſtremò admonendi ſumus, quòd propter omiſſum tacitè in tota cauſa calumniæ iuramentum, iudicialis proceſſus aliàs factus legitimè, nec eſt nullus, nec ob eam cauſam venit annullandus: *cùm huiuſmodi iuramenta præſtari de ſubſtantia ordinis iudiciarij non exiſtat. *d.c.1.in princ.*

VT LITE PENDENTE NIHIL INNOVETVR.

Lite pendente nihil innouandum, & lis tunc pendere dicitur, cùm citatio legitima peruenit ad partem citatam, aut per eam factum eſt, quominus perueniret.h.d.

INSTITVTA ergo lite, & ſolennibus præſtitis ſatisdationibus & calumniæ iuramento exhibito, ad probationes, & merita cauſæ deſcendendum erit: & interim

interim pendēte lite nihil innouari poterit. †Lis autem pendere hoc reſpectu tunc dicetur, non modò cùm lis conteſtata fuerit, verumetiam poſtquam à iudice competenti citatio emanarit,& ad partem citatam peruenerit,vel per eam factum eſt, quominus ad eius notitiam perueniret, dum tamen in citatione ea ſint expreſſa, per quæ poſsit quis inſtrui, ſuper quibus in iudicio conuenitur. *c.final. h. tit. in Clem.*

Ob dilapidationem etiam lite pendente fit ſequeſtratio. h. d.

PLANE ab eo, qui poſtquam à ſententia prouocauit, poſſeſsionis fructus diſsipat,etiam lite pendente ſequeſtrari poterunt. *c.fin.h.tit.*

Litis pendentia non inualidat matrimonium contractum.h.d.

SIC etiam ſi dum ſuper matrimonio lis pendet, ſecundum quis matrimonium rite contraxerit,ſi primum non tenuiſſe declaratum fuerit, pendentis litis obtentu ſecundum irritari non poterit. Ei tamen qui in contemptum contraxerit, competens pœnitentia imponenda erit. *c tua, de ſponſa. duorum, & ibid. Doct.*

DE PROBATIONIBVS.

Quid ſit probatio, & quibus modis fiat.h.d.

PROBATIO igitur eſt idoneis argumentis, & legitimis medijs facta demonſtratio. Contingit autem quid probari varijs modis,vtputà confeſsione partium,depoſitione teſtium,inſtrumentorum exhibitione,iuriſiurandi religione, inſpectione iudicis,notorietate rei,ſuſpicione vehementi, fama, atque alijs adminiculis.

Quomodo naſcatur probatio ex confeſſione, & quæ ſint poſitiones.h.d.

PARTIVM confeſsione tunc cōſtat probatio cùm reus poſitionibus, reſpondendo,vel aliàs in iudicio de intentione confitetur actoris. †Suntautem poſitiones breues quædam narrationes, facti ſeriem continentes, ad eliciendam veritatem conceptæ, ſuper quibus quis petit ab aduerſario reſponderi, quas ad faciliorem expedi- *Gloſ. in c. ſi poſt præſtitum,de cōfeſſis in 6.*

peditionem litium propter partium confeſsiones, & probationum defectum vſus longæuus in cauſis admiſit, & iuris probauit auctoritas.

Recuſans reſpondere poſitionibus, habetur pro confeſſo. h.d.

d.c.ſi poſt præſtitum.

*SI quis igitur poſitionibus ſibi factis reſpondere requiſitus recuſauerit, vel ne reſponderet ſe per contumaciam ſubtraxerit, pro confeſſo habẽdus erit. Hoc tamen ita demum obtinet, ſi à iudice reſpondere iuſſus, illum abſentem fieri contigerit: ſed ſi antequam iuberetur contumaciter abceſſerit, tunc pro confeſſo minimè reputabitur, ſed contra eundem tanquam contumacẽ, procedendum erit, prout iuris ratio dictauerit.

Confeſſus & probationibus conuictus æquiparantur: & confeſſio erronea ſi ſtatim reuocatur, non affert præiudicium. h.d.

REDDITIS igitur circa exhibitas poſitiones reſponſionibus, diligenter ab actore diſpiciẽdum erit, an à reo ſuper controuerſia legitimam confeſsionẽ extorſerit: quo quidem caſu, & ipſe probationum oneribus releuabitur, *& iudicis in cognoſcẽdo partibus ceſſantibus ſtatim ſuper tali confeſsione pronunciandũ erit. *Plane ſi per errorẽ facti huiuſmodi cõfeſsionem emanaſſe doceatur confitenti (ſed tamen confeſsionẽ ſuam ſtatim reuocanti) nullum præiudiciũ generabitur, alioqui quod ſua quiſq; voce dilucidè teſtatus eſt, proprio non valebit amplius teſtimonio infirmare.

l.proinde, ff.ad legem Aquil.

**c.fin.de confeſſis.*

Reus non tenetur edere actori, niſi inſtrumenta communia. h.d.

c.1.h.tit.

NON tamen quia poſitionibus reus reſpondere cõpellitur, †documenta quoq; quæ ad cauſam pertinẽtia penes ſe detinet, niſi ſibi cũ actore ſint communia, exhibere compellendus erit: *nam graue nimis eſſet illum ad eorũ exhibitionem vrgeri per quæ ſibi poſteà præiudicium fieret. Sed actor ipſe inficiante reo ſumptis cõgruis dilationum temporibus intentionis ſuæ proprias probationes afferet, vel teſtes inducendo, vel inſtrumenta, & alias ſcripturas producendo.

c. perpetuus, de fide inſtrumẽ.
**l.nimis graue. C.de teſtibus.*

Reus citandus eſt ad videndũ iurare, & deponere teſtes, & teſti iniurato non creditur, niſi fuerit remiſſum iuramentum à parte. h.d.

DEBET

DEBET autem in primis ſi ex dictis teſtium rei ſit erueńda veritas, admoneri aduerſarius, quod auditurus iuramentum veniat, ne ſi prætermiſſum ab fuerit, quod contra leges actum depræhenditur, nullam habeat firmitatem. †Sed & teſtium depoſitiones non aliter recipiet iudex, quam prius iuriſiurandi religione firmauerint, quòd tantùm quæ vera nouerint profeſsione ſuæ teſtificationis aperient: †nullius enim teſtimonio quantumcunque religioſus exiſtat, niſi iuratus depoſuerit in præiudicium credi debet alterius, niſi *fortè iuramẽtum ab aduerſa parte remittatur.

c.2.de teſtibus. — *l. iuriſiurandi. C. d.tit.* — *c.nuper, d.tit.* — *c. tuis quæſtionibus, d.tit.*

Teſtes recuſantes iurare, ſunt ſub pæna excommunicationis cogendi, & iuramentum de non deponendo non tenet. h.d.

QVOD ſi teſtes à iudice moniti ſeſe, vel odio, vel gratiá, vel timore à ferendo teſtimonio ſubtraxerint, per cenſuras Eccleſiaſticas teſtificari cõpellendi erunt, *nec audientur quòd ſeſe quominus deponant proprij iuramenti vinculo innodatos aſſerant.

c.1. de teſtibus cogendu. — *c.intimauit, de teſtib.*

Diligens debet eſſe iudex examinando ſuper omnibus qualitatibus totius cauſæ. h.d.

INTERROGABIT ergo iudex teſtes in qualibet cauſa ad minus duos (†nulla enim cauſa eſt regulariter, quæ vnius teſtimonio quantumuis legitimo terminetur) eouſque diligẽter examinabit de *ſingulis circumſtantijs diligenter inquirens de cauſis, videlicet de perſonis, loco, tempore, viſu, auditu, ſcientia, credulitate, fama, & certitudine, cæteriſque, quæ ad rem facere, & negocio conuenire exiſtimabit. Illud quoque ſubtiliter animaduertere non omittet, quo vultu, qua cõſtantia, quáue animi trepidatione teſtes deponant, cùm interdum ex his, vel ipſis inuitis teſtibus magis quàm ex verborum ſerie rerum veritas eluceſcat.

c.licet, in fin. d. tit. — *c.cùm cauſam, d.tit.*

Ex cauſa delegabit iudex examen teſtium. h.d.

SI qui tamẽ eorum qui interrogandi ſunt valetudinarij, vel ſenes, vel debilitate confecti habeantur, vel etiam ita paupertate depreſsi, vt ad pręſentiam iudicis

c. ſi qui teſtium.

venire non poſsint, idoneum deliget iudex, quem ad ſuſcipiendas illorum atteſtationes dirigat.

Teſtes conſiderantur conditione, natura, & vita. h. d.

c. 1. d. tit. vide l. 3. ff. eo.

TESTES verò non omnes recipiendi ſunt, *ſed fideles duntaxat, & idonei. Cenſentur autem teſtes conditione, natura, & vita. Conditione, ſi liber teſtis ſit nō ſeruus: ſeruus enim ſæpe metu dominantis veritatis teſtimonium ſupprimit. Natura, ſi vir ſit, non fœmina: nam varium, & mutabile ſemper fœmina.

Mulieres non ſunt in formam trahendæ gratia teſtimonij ferendi, ſed ad eas mittendus eſt tabellio. h. d.

c. mulieres. de iudicijs in 6.

CVIVS tamē teſtimonium ſi quando neceſſarium fuerit, cùm mulieres honeſtas ipſa, ac naturalis pudor virorum cœtibus immiſceri prohibeat, quacunque auctoritate teſtimonij ferendi cauſa, vel alia quæ iure non exprimatur in iudicium perſonaliter euocari, vel trahi non poterit, ſed ad eam mittendus tabellio, & iuxta Bonifacianæ conſtitutionis tenorem procedendum erit.

Teſtis malæ vitæ caret fide. h. d.

VITA cenſētur teſtis, ſi innocēs ſit, & integer: nam ſi vita bona defuerit, fide carebit.

Clerici poſſunt teſtificari pro Eccleſia, & ſingulares perſonæ pro vniuerſitate ſua, niſi tamen aliqua cauſa probabilis impediat. h. d.

l. 1. ff. de teſtibus.

c. inſuper, d. tit.

c. cum nuncius, d. tit.

IN ſumma quicunque iure minimè prohibentur ad teſtimonium perhibendum ſunt admittendi. *Clerici ergo à ferendo teſtimonio ſuper negotio propriæ Eccleſiæ, vel aliæ ſingulares perſonæ, in cauſa ſuæ vniuerſitatis arcendi non erunt, niſi ad agendum, reſpondendúmue fuerint inſtituti, †vel ipſos alia cauſa probabilis impedierit.

Monachi de conſenſu Abbatis poſſunt teſtimonium dicere. h. d.

c. 1. in fin. de iuramento calum.

MONACHI quoque, & quicunque ſub alterius obedientia cōnſtituti ſunt, de ſui preſulis licentia, rectè teſtimonium dicent.

Chriſtianorum teſtimonia aduerſus infideles admittuntur, ſed non contrà. h. d.

CHRI-

CHRISTIANORVM † quoque teſtimonia aduerſus Iudæos in omnibus cauſis recipienda erunt, *nullis ſibi contra hoc principum priuilegijs ſuffragantibus. Sed contra Chriſtianum, *nec Iudæus, nec Paganus, nec Hæreticus, aut aliter infidelis, neque excommunicatus, aut aliter criminoſus rectè teſtimoniũ dicent.

c. Iudæi, de teſtib.

c. 1. eo tit. in Cle.

c. pagani. 2. quæſ. 7. c. conſtituimus, 3. quæſt. 5.

Criminoſus perſeuerans in crimine non poteſt teſtificari, emendatus verò in cauſa ciuili poteſt, niſi fuerit reus periurij, vel niſi ſit affectus infamia. in cauſa verò criminali, licèt emendatus difficilius admittitur. h. d.

PLANE quòd de criminoſo diximus, diſtinctionem recipit: nam ſi is cui ab aduerſa parte opponitur, adhuc *in ipſo crimine perſeuerat, tam in ciuili quàm in criminali cauſa ab omni prorſus teſtificandi officio excludendus erit: ſi verò ſit de crimine emendatus, nec eum comitetur infamia, nõ eſt in cauſa ciuili, vel etiam cùm de crimine ciuiliter agitur, præterquam pro reatu periurij, repellendus. In criminali autem quæſtione, ſi in alio iudicio contra ipſum accuſatione de crimine inſtituta confeſſus, vel conuictus fuit, vel ſi tunc per exceptionem conuincatur, aut eius grauata ſit opinio, ex eo quod quandoque fuit tali modo repulſus, quamuis hoc caſu non excluderetur in cauſa ciuili, poteſt à teſtimonio licèt egerit pœnitentiam remoueri.

c. teſtimonium, de teſtibus.

Validum ab initio tractu temporis non infirmatur, etiam noua ſuperueniente cauſa. h. d.

ILLVD in dubium non venit eius teſtimonium qui integer depoſuit, infringi debilitaríue minimè poſſe, †quanquam illum poſt depoſitionem factum eſſe contigerit criminoſum. Nec enim quod rectè ſemel factum eſt, ex huiuſmodi euentu poſteà debet infirmari, cùm culpandus non ſit qui idoneum nunc in teſtem producit, ſi aliquando eundem futurum malum non diuinauerit.

Tẽpore enim redditi teſtimonij fides teſtiu inſpicitur, gloſ. l. 3. ver. finge, ff. ad Carbo. edict.

Domeſtici & ſimilem habentes cauſam, non poſſunt eſſe teſtes. h. d.

DOMESTICI quoque, & qui ſimilem habentes

c. in literis, c. perſonas.

cauſam conſimili quoq; morbo veriſimiliter laborare exiſtimandi ſunt, ſi certum id ſit, aut ſuper eo legitimè conuinci poſsint, ſi ab alterutra partium teſtes adducti fuerint, ad teſtimonium admittendi non erunt.

Non poteſt quis eſſe teſtis in cauſa, in qua fuit aduocatus, vel procurator. h.d.

c. fin. de teſtib. in 6. l. fin. ff. eo.

IS quoque qui in prima inſtantia alicuius cauſæ aduocationem & patrocinium ſuſceperit, licèt aduocatus & procurator eſſe deſierit, quia tamen adhuc affectus cauſæ præſumitur, in iudicio appellationis in teſtem recipiendus non erit.

Ad teſtes examinandos etiam tres dilationes dari poſſunt, & ex cauſa etiam quarta ſub certo tamen iureiurando. h.d.

c. vltra tertiam, d. tit.

DABVNT autẽ iudices tam in Eccleſiaſticis, quàm in ciuilibus cauſis ad exhibẽdos teſtes nõ ſolùm vnam, ſed ex cauſa ſecundam etiam & tertiam dilationem, *quartam verò diſceptantibus non largientur, niſi præſtito ab eo qui poſtulat iuramento, quòd non per calliditatem aliquam quartam productionem poſtulet. Sed quia illorum, quos inſtat nunc de nouo producere prius notitiam habere nequiuerit, quodque neque per ſe, neque per alium teſtificata ſubtraxerit, vel didicerit, quo caſu quartam quoque dilationem accommodabit iudex, maximè ſi productioni teſtium nõ fuerit à partibus renunciatum.

Multa conceduntur ne probationes intereant, quæ aliàs non concederentur, quod probatur hîc tribus exemplis. h.d.

c. dilecto filio, d. tit.

c. ſignificauit, d. tit. Authen. ſed & ſi quis. C. eo.

**c. auditis, de in integrum reſtitutione.*

SIQVIDEM ne probationes depereãt multa permittuntur, quæ alioqui non concederentur, vt ecce †ſi is in cauſa iudex datus fuerit, quem in teſtem produci ſit neceſſarium, remouendus, & alius in eius locũ ſubſtituendus erit. Sic & *aliàs citato aduerſario recipiuntur, & publicantur teſtes quos reus inducendos duxerit, ſic & Eccleſia neceſſariæ *probationis omiſsione læſa etiam aduerſus Eccleſiam reſtituenda erit.

Publicato proceſſu nõ poſſunt teſtes examinari ſuper eiſdem, nec in prima nec in ſecunda inſtantia, ſecùs ſuper emergentibus de nouo. h.d.

ELA-

ELAPSIS igitur tribus dilationibus poſtquam renunciatum eſt probationibus, & publicata dicta teſtiũ †regulariter producendi teſtes, rurſus non erit danda copia, & *ſicut non licet ſuper eiſdem, vel directò contrarijs articulis, alios, vel eoſdẽ teſtes in principali cauſa producere, ſic non debet in cauſa appellationis licere, cùm non minus in ea, quàm in principali teſtium ſit timenda ſubornatio. Quòd ſi noua contingat emergere capitula, ſuper quibus partes teſtes nouos velint inducere, recepto ſolenni iuramento teſtium non obſtãte publicatione ſuper veteribus facta, nec in primo, nec in ſecundo iudicio reijciendi erunt.

c.cùm veniſſet, de teſtib.
*c.final.d.tit.in Clement.

Qualiter & quando poſſit in teſtes obijci.h.d.

SED interdum accidit, vt eos qui iure in teſtes recipi non debuerant, admiſſos tamen eſſe ab aliqua partium prætendatur, in qua ſpecie ſtatutum eſt, vt ſi quid in eos habent, ante publicationem debeant obijcere, poſteà verò †tunc demum id licebit, cùm iuramento partes firmauerint, quòd non dolo velint ad opponendum deſcendere. Sed & ſi oſtendere quis paratus fuerit poſt publicationem didiciſſe ſe quod in perſonas vult obijcere, tunc quoque opponendi patêre debet aditus. Idem iuris eſt, ſi fortè quis ante publicationem id fuerit proteſtatus. Cæterùm cùm quis proteſtatus fuerit velle ſe poſt publicationem depoſitionum perſonas teſtium repellere, ſi quid in fauorem proteſtantis dixerit non de facili fides adhibebitur.

c.præſentium, d. tit.

Teſtes probatorios, & reprobatorios probatoriorum reprobare licet, ſed reprobatorios, reprobatoriorum non licet.h.d.

ILLVD etiam admonendi ſumus quòd non ſolùm teſtes ſuper principali negotio deponẽtis, alijs teſtibus licebit repellere, ſed etiam contra ſecundos primorum reprobatorios probationes proferre licebit, Et nõ admittente iudice, appellationis remedium licitum erit interponere. Vlterius autem partibus ad reprobationem teſtium aſpirare minimè licebit, ne ſi producendi quartos contra tertios, & ſic deinceps partibus licentia tribua-

c.licet, de teſtib. d.tit.

tribuatur negotium contingat in infinitum protelari.

Qualiter iudex penſare debet dicta teſtium, & quòd poteſt illos repetere, & interrogare, vſque ad ſententiam. h.d.

c. in præſentia, d. tit.

PVBLICATIS igitur atteſtationibus non ſolùm ad multitudinem teſtium reſpicere iudicem oportet, ſed etiam ad qualitatem illorum, item depoſitiones rimari, & diligenter inſpicere debet, & ex his, quibus potius veritatis lucem aſsiſtere iudicabit, animi ſui motum informabit, †quod ſi circa alicuius teſtis dictum iudicis hæſitet intellectus, eundem rurſus ad examen reuocare poterit. † Et generaliter iudex vſq; ad prolationem ſentẽtiæ interrogare de facto poterit, *vbicunq; aliquid dubitationis inciderit.

c. cum clamor, d. tit.
c. cum Iohannes, in fin. de fide inſtrum.
**l. vbicunque, ff. de interrog. act io.*

Teſti ſtatim ſeipſum corrigenti, non adimitur ob id fides: & poteſt iudex teſtem repetere ſuper omiſſis. h.d.

c. præterea, in fin. de teſtib. cogend.

*EVM quoque qui non ſtudioſè, ſed linguæ lubrico errauerit, & ſeſe cõfeſtim correxerit, reprobare iudex non debet: ſecùs autem ſi correctioni ſuæ tempus interpoſuerit. Repetere autem non ſolùm obſcurè deponentem poterit, ſed *etiam ſi à principio ſuper certis capitulis eundem interrogare poſtulante aduerſario, vel negligentia, vel caliditate prætermiſerit.

c. per tuas, de teſtibus.

Probationes fiunt non ſolùm teſtibus, ſed & inſtrumentis: & inſtrumentorum appellatione non largè ſumpta continentur ſolùm ſcripturæ quæ in iudicio exhibentur. h.d.

AT ſi partes viuæ vocis adminiculo in probando deſtitutæ fuerint, ad inſtrumentorum productiones decurrere eas oportebit, *& licet inſtrumentorum adeò latè pateat appellatio, vt hoc nomine etiam teſtes contineantur, quippe & ipſi cauſam inſtruunt. Nos tamen in præſenti pro ſcripturis in iudicio exhibendis magis vtimur, quæ *quidem in litibus exercẽdis eandem cum depoſitione teſtium vim obtinent.

l. 1. ff. de fide inſtrumentorum.
l. in exercendis. C. d. tit.

Inſtrumenta poſſunt exhiberi vſque ad concluſionem in cauſa. h.d.

c. cum dilectus, de fide inſtrument.

†EXHIBERI autem in iure poterunt, inſtrumenta non ſolùm ante atteſtationum publicationem, ſed & poſteà vſque ad diffinitiuæ ſententiæ calculum, anteà tamen

tamen quàm in cauſa concluſum fuerit. In cauſa autem concluſum eſſe tunc dicimus, cùm à partibus omnibus probationibus renunciatum fuerit.

Scriptura ſolùm publica in iudicio fid. facit. & quæ ſit ſcriptura publica. h.d.

NON tamen omnis ſcriptura in iudicio producta fidem faciet, ſed ita demum ſi per manum publicam ſcripta fuerit, ita vt appareat publica, aut autentico ſigillo muniatur, alioqui nullius roboris firmitatem obtinebit.

c. 2.

Exempla ſolenniter ſumpta, fidem faciunt. h.d.

IDEM & de †exemplis dicendum erit, *quæ tamen *ſi ſolenniter ſumpta fuerint eandem cum originalibus habitura ſunt auctoritatem. Solenniter autem tunc dicentur ſumpta, cùm coram Ordinario iudice, vel ad hoc ab ipſo ſpecialiter delegato præſentata fuerint, atque is diligenter inſpecta, dum nulla parte ſui vitiata comperit, per publicam perſonam exempla ſumi præcipit.

c. 1. d. tit. l. quicunque. ff. eo.
**c. final. d. tit.*

Redacta in publicam formam poſt mortem tabellionis, faciunt fidem. h.d.

EANDEM etiam auctoritatem, & ea obtinebunt quæ ad petitionem eorum, ad quos pertinent permiſſu iudicis ordinarij in publicam formam redacta fuerint, ſi tabellio morte præuentus ea non perfecerit, ſed in notas tantum redacta moriens reliquerit.

c. penult. d. tit.

Inſtrumentis non vitiatis, & de vitio non ſuſpectis creditur, & error vnius literæ, & raſio in loco non ſuſpecto, non vitiat inſtrumentum. h.d.

EXHIBEBVNTVR ergo inſtrumenta †publica non cancellata, neque abolita, nec vlla parte ſui vitiata, aut aliquo pacto de falſitate ſuſpecta, *quanquam ſi exceptor literam imprudens omiſerit, aut documentum in loco non ſuſpecto interleuerit, non propterea veri fides, & inſtrumenti auctoritas vacillabit.

c. inter dilectos, d. tit.
c. ex parte. c. ex literis. d. tit.

Ad ſupplendam probationem poteſt iuſiurandum deferri. h.d.

QVOD ſi nec teſtibus, nec inſtrumentis intentionem

nem ſuam actor legitimè deduxerit, permittente iudice non plenæ probationes, iuriſiurandi religione ſuppleri, & cauſa terminari poterit. Nec enim aliud eſt iuramentum, quàm veritatis confirmatio, cùm aliquid Deo teſte aſſeritur.

Iuramentum aliud voluntarium, aliud neceſſarium: & neceßarium niſi ex cauſa recuſari non poteſt. h.d.

SED cùm ſit iuramentum multiplex, duplex tãtùm in propoſito conſiderari poterit: aut enim eſt neceſſarium aut voluntarium. Neceſſarium eſt quod ad ſupplendas probationes à iudice parti defertur, quod propterea neceſſarium nuncupatur, & quòd à iudice illud omnino deferri partibus oportet, & quod ritè delatum ab eiſdem, niſi ex iuſtis cauſis recuſari non poterit.

c. fin. & ibi gloß. de iureiurando. et gloß. in l. 1. C. de rebus cred. & iureiur.

Quæ ſint iuſtæ cauſæ recuſandi iuramentum. h.d.

SVNT autem iuſtæ recuſandi cauſæ, †vtputà ſi actor plenè probauerit, aut ſi ſibi nõ plenè cognitam rem ipſam aſſerat, & ſi quæ ſunt huiuſmodi.

c. 2. de probationibus.

Si pro reo ſunt præſumptiones, ſibi deferendum eſt iuramentum, niſi aliter iudex arbitretur. h.d.

SED etſi pro reo præſumptiones fuerint, eidem hoc ſacramentum iudex deferet ad ſuam tuendam innocẽtiam, niſi inſpectis perſonarum, & cauſæ qualitatibus, illud actori deferendum cenſeat.

d. c. final. in fine.

Voluntarium iuramentum quod defertur à parte parti, quod deferenti poteſt referri, niſi ſimus in famoſis actionibus. h.d.

VOLVNTARIVM eſt quod à parte parti in iudicio defertur. quod quia litem terminat, deciſoriũ quoq; nuncupari poterit. Et appellatur volũtarium, quia pars non niſi volens †deferet, & ab eo cui defertur licitè recuſari, ac referri poterit. *Planè ſi reus famoſis actionibus conuentus fuerit, huiuſmodi iuſiurandum agenti referre minimè permittetur, cùm nõ actor, ſed ipſe qui conuenitur facti proprij, conſcius eſſe debeat.

c. final. verſ. quamuis.
**d. c. fin. verſ. nec liceat.*

Ponit exempla plura in quibus probationes reſpiciunt perſonam iudicis. h.d.

IVDI-

IVDICIS inſpectione conſiſtunt probationes, vtputa,†cùm pro terminãdis finalibus quęſtionibus proprijs oculis loca iudex ſubijcit,*aut ex aſpectu corporis ætatem colligit,aut *cùm ex literis Ordinarij, vel Apoſtolicis excommunicatus, aut dignitatibus honeſtatus quis depręhenditur, * vel cùm ad probandam virginitatem ab honeſtis, & prudentibus matronis, vice ſua iudex inſpici mulierem iubet.

l. ſi irruptionem, § ad officium, ff. finiũ regundorũ.
**l. minor, 25. annu. ff. de minoribus. c. puberes, de deſponſa. impub.*
**c. literis, de probat. in Clem.*

Notorium probatione non indiget. h. d.

SED & ſi *quid notorium fuerit teſtium depoſitionibus,vel inſtrumentorum exhibitione amplius declarari non debet, cùm talia probationem, vel ordinem iudiciarium non requirant.

**c. propoſuiſti. c. cauſam matrimonij, de probat.*
**c. ad noſtram, de iureiurando.*
c. manifeſta, cum duob. ſeq. 2. quaſti. 1.

Iudex debet aduertere ne dubium recipiat pro notorio. h. d.

SED cùm multa dicãtur notoria,quę nõ ſunt,proſpicere debet iudex ne ꝙ dubiũ eſt pro notorio recipiat.

c. conſuluit, verſ. ſed cum multa, de appellatio. vide c. ex parte, cũ c. ſeq. de verbor. ſignific.

Vehemens ſuſpicio interdum habet vim notorij. h. d.

AD notorium propè accedit vehemẽs ſuſpicio,nam *ſi(exempli gratia)de carnali copula quæratur, & ſint qui ſolum cum ſola, nudum cum nuda in eodem lecto iacentem locis ſecretis, & ad hoc commodis, & horis electis ſe vidiſſe deponant: proculdubio ex ſuſpicionibus tam vehementibus ſequutam copulam pronuntiare poterit. Planè ſi de graui crimine actum fuerit propter ſolam ſuſpicionem quanquam vehementem nemo condemnabitur.

**c. ex literis, de præſumptionibus.*

Fama præſtat adminiculum ceteris probationibus: Et iudex ex varijs debet animum ſuum inſtruere. h. d.

*FAMA quoque ſi de aliquo facto inuulgata fuerit cæteris præſumptionibus non leue, præſertim in quibuſdam præſtabit adminiculum. Demum circumſpectus iudex *motum animi ſui non ex vna tantùm re,ſed ex varijs argumentis,& teſtimonijs,quæ rei aptiora eſſe compererit,confirmabit. Iudicaturum enim oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquiſitione diſcutere,nec ſententiam prius ferre,quàm peractis omnibus nihil habeat in quæſtione quod proponat.

c. cùm cauſam, de probationibus.
l. 3. § 2. ff. de teſt.
c. iudicantem, 30. quæſt. 5.

DE

DE SENTENTIIS ET RE IVDICATA.

Duæ ſunt ſpecies ſententiarum, interlocutoria & diffinitiua: & interlocutoria poteſt reuocari ante diffinitiuam. h.d.

VIDEAMVS nunc de ſententijs, & re iudicata. Eſt autem ſententia nihil aliud quàm controuerſiæ propoſitæ à iudice ritè facta diffinitio. Sententiarum duæ ſunt ſpecies, aut enim interlocutoriæ ſunt, aut diffinitiuæ. Interloquutoria eſt illa, quæ inter principium & finem cauſæ fertur ſuper his quæ incidunt, vel emergunt: †qualis cùm iudex dandam, vel negandam dilationem ad examinandos teſtes, vel exhibenda inſtrumenta interloquitur, vel ſuper aliquibus exceptionibus pronuntiat, quam nec in ſcriptis ferri oportet, & ante diffinitiuam ſententiam *quandocunq; iudex reuocare poterit.

Vide gloſſ. in l. poſt ſententiam, C. h. tit. & ibid. Bartol.

l. quod iuſſit. ff. de re iudic.

Diffinitiua ſententia eſt quæ condemnando vel abſoluendo liti finem imponit, nec requiritur de neceſſitate in ea verbum condemno, vel abſoluo, ſed ſufficit æquipollens. h.d.

DIFFINITIVA verò ſententia eſt diffinitio iudicialis, quæ condemnando, vel abſoluendo principali cōtrouerſiæ finem imponit. †Diffinitiua enim quæ nec condemnationem, nec abſolutionem cōtinet, pro nulla habetur: hanc ſimul ac *tulerit retractandi copia iudici denegabitur. Non tamen vt ſententia valeat condemnandi vel abſoluendi verbum neceſſariò continere debebit, ſed ſatis erit quòd verbum æquiualens contineat. *Vnde reſcriptum eſt eius diffinitionem, qui ita ſe ſtatuere, & præcipere pronuntiaſſet, legitimæ ſentētiæ obtinere firmitatem.

l. præſes, c. de ſent. & interloq.

l. poſt ſententiam. d. tit l. iudex. ff. de re iudicata.

c. in his, de verb. ſignificat.

Sententia debet ferri ſedendo, & deſcripti recitatione, aliàs non valet: & Epiſcopus facere poteſt quod alius pro ſe recitet. h.d.

†VOCATIS igitur partibus loco & tempore cōgruis, iudex ipſe ſedens ſententiam deſcripti recitatione proferet: aliàs ſi non iudex, *ſed alius legerit, vel ſcriptam litigatoribus tantùm ediderit, vel ſtando, non ſedendo

l. de vnoquoque, ff. de re iudicata.

c. fin. de ſenten. & re iudic. in 6.

dendo tulerit,nullius penitus momẽti erit,vt ab ea nec appellare ſit neceſſe. Epiſcopo tamen, quem tantæ dignitatis apex attollit,inſtar perſonarum illuſtrium,ſententiam per alium recitare permittitur.

Ex pluribus iudicibus ſufficit quòd vnus recitet ſententiam vſus plurali numero. ſecùs in actu electionis.h.d.

†SED & ſi plures iudices ſint, vel arbitri,ſi cæteris præſentibus, ac mandantibus per vnum tantùm ſentẽtia recitetur, ſi plurali numero perlegendo vſus fuerit, perinde habebitur, ac ſi ab omnibus recitata fuerit, licèt aliud in electione ſeruetur. (*c.penultim. d.tit. in 6.*)

Si duo iudices ordinarij ſententias diuerſas ferant, tenet ſentẽtia lata pro reo,niſi actoris cauſa ſit fauorabilis.ſi verò delegati ſentẽtia pendet ex voluntate delegantis, ſi verò arbitri neutra tenet: ſi verò vnus tantùm ex pluribus pronuntiauerit,nulla erit ſententia.h.d.

EX facto dubitatum fuit duobus iudicibus diuerſas proferentibus ſententias,vtra ſit habenda potior,in qua ſpecie reſponſum eſt quòd ſi ex iuriſdictione ordinaria proceſſerunt, tenet pro reo, non pro actore lata ſententia:niſi agẽtis cauſa ſit fauorabilis, vtputà,libertatis,dotis,matrimonij. Si verò ex delegata, vtraque ex delegantis pendebit arbitrio. Quòd ſi ex compromiſſo,vtraque firmitatis robore deſtituetur. *Quòd ſi pluribus iudicibus datis vnus tantùm ex eis pronuntiaſſe proponatur, adeò nullas ſententia vires obtinebit, vt nec prouocationis remedium neceſſarium ſit futurum. (*c.fina.h.tit.*) (*l. cum magiſtratus. c. quando prouocare non eſt neceſſe.*)

Iudicare ſecundum leges,& conſuetudinem debet quilibet iudex,& ſum.Pontifex,qui tamen ex cauſa poteſt ab illis recedere.h.d.

SED ſiue Ordinarius ſit, ſiue Delegatus iudex, in primis illud obſeruare debet, ne cõtra id iudicet quod legibus, aut canonibus proditum ſit, alioqui ipſo iure ſententia non ſubſiſtet. *In cauſis quoque quæ ſummi Pontificis iudicio deciduntur, cùm in ſimilibus cauſis cæteri teneantur iudicare, ſimiliter iuris ordo,& vigor æquitatis ſubtiliter obſeruandus erit, niſi cùm ille aliquid (*c.1.h.tit.*) (*c.in cauſis, h.tit.*)

quid cauſa neceſsitatis, & vtilitatis diſpenſatiuè duxerit ſtatuendum.

Licèt ſententia lata contra ius conſtitutionis ſit nulla, ſecùs tamen eſt in ſententia lata contra ius litigatoris. Et quando dicatur lata contra ius conſtitutionis, vel contra ius litigatoris. h.d.

c. cùm inter, h. tit.

SI tamen ſententia non contra ius conſtitutionis expreſsè à iudice lata fuerit, ſed contra ius litigatoris, cùm iure quidem teneat, legitimis mediis retractanda erit. Dicitur †autem iudex contra ius conſtitutionis pronuntiaſſe, veluti cùm defunctus, & minor quatuordecim annis fuiſſe aſſeritur, & teſtamentum iure feciſſe pronuntiatur. Contrà ius verò litigatoris, veluti cùm minor quatuordecim annis, annum quartum decimum impleuiſſe, ac per hoc teſtamentum iure feciſſe aſſeritur.

l. ſi cùm inter, C. quando prouocare non eſt neceſſe.

Qui contra leges, & conſcientiam corruptus iudicat, variè punitur. h.d.

c. 1. h. tit. in 6.

IS autem qui in grauamen partis alterius in iudicio aliquid iniuſtè fecerit per gratiam, vel per ſordes, ſiue ordinarius, ſiue delegatus ſit, ab executione officij per annum ſuſpendendus erit, & ad æſtimationem litis parti quam læſerit nihilominus condemnabitur: & ſi ſuſpenſione durante diuinis ſeſe ingeſſerit, irregularitatis quoque laqueo innodabitur, à qua non niſi per ſummum Pontificem liberari poterit: aliis quoque legum animaduerſionibus coercebitur, cùm dignum ſit, vt qui in multis audet offendere, pœnæ etiam multiplici ſubdatur.

Sententia lata poſtquam per decem dies non fuit appellatum, regulariter retractari non poteſt. h.d.

c. quod ad conſultationem, h. tit.

LATA tamen ſententia, niſi per appellationem intra terminum lege cõſtitutum ſuſpenſa fuerit, amplius reuocari nõ poterit.* Cùm enim poſt decem dierũ ſpacium ſententia in auctoritatem rei iudicatæ tranſeat, qui ad prouocationis ſubſidium intra id temporis ſpacium non recurrit, ideo appellandi ſibi aditum præcludit, quia per hoc videtur interpretatione iuris velle

latæ

latæ ſententiæ obtemperare. Excipiuntur tamen multi caſus in quibus ſententiæ etiam poſt decem dies rei iudicatę firmitatem ſibi vendicare nō valent,†veluti cùm de matrimonio eſt quæſtio, aut ſeruata ſententia ſalus animæ in diſcrimen adducitur,* & alij plures:

c.later.h.tit.

Non poteſt tamē poſt decennium ab his appellare, ſed per querelam poſſunt ex iuſta cauſa retractari, vide Doct. in c. ad reprimendā, de offic.ordin.

Res inter alios acta aliis præiudicium regulariter non adfert.h.d.

De eo quoque admonendi ſumus, quòd & ſi ſententia tranſierit in rem iudicatam præter eos inter *quos dicta fuerit:regulariter neminē lædet, ſi quis tamen cùm ſibi primum de ea re actio,vel defenſio competeret, ſuſtinuit ſequentem agere, aut paſſus eſt eum à quo cauſam habuit experiri,ipſe quoque ſentiet ex re iudicata præiudicium.

**c. quamuis regulariter.h.tit.l.ſæpe,ff.de re iudic.*

DE EXECVTIONE REI IVDICATAE.

Sententia lata in reali actione mandatur executioni ſtatim, in perſonali verò poſt quatuor menſes,qui terminus poteſt breuiari, & prorogari.h.d.

SI igitur ſententiæ latæ legitima appellatiò non occurrerit, intra ſtatuta tempora executioni mandanda erit.Sed multum intererit vtrum ſuper reali,an verò ſuper perſonali actione ſentētia lata fuerit. Primo enim caſu ſtatim : ſecundo, † non niſi poſt emenſa quatuor menſium ſpacia executioni mandabitur. *Licèt autem quadrimeſtre tempus in perſonali actione ſit regulariter ſtatutum , ex cauſa tamen nonnunquam & arctari, & prorogari poteſt. Sed qui ab initio terminum recipit ſpontè breuiorem,ſibi id imputare debebit,cùm ex voluntate propria iuris beneficium contempſiſſe videatur. Vndè poſteà non audietur appellans, niſi fortè aduerſus eum modus executionis canonicus excedatur,ſiue ab ordinario,ſiue à iudice delegato, ſiue etiam ab arbitro res iudicata fuerit.

l.fin. C. de vſuris rei iudicatæ.

**c. quòd ad conſultationem, de ſent. & re iudic.*

Delegatus à Principe poteſt propriam ſententiam intra annum exequi.h.d.

Sed *ſi ordinarius ad mandatum iudicis à Principe dele-

c.ſignificaſti, de offic.iud.deleg.

delegati nolit, aut quibuſdam obſiſtētibus ſententiam ab eo latam ſuo effectui mancipare nequeat, datus ipſe iudex illam executioni mandare poterit, & reſiſtentes Eccleſiaſtica ſententia coercere, & non ſolùm vſque ad quadrimeſtre tempus quod ad ſoluendum debitum à lege reo conceditur, *ſed vſque ad annum integrum ad exequendam ſententiam, iuriſdictionem exercere poterit.

c.querenti, de offic.deleg.

Iudex deputatus ſuper executione ſententiæ admittit exceptionem fraudis, ſeu nullitatis, non vt ſuper ea pronuntiet, ſed vt negocium ad ſuperiorem, qui iudicauit tranſmittat h.d.

c. de cætero, de ſentent. & re iudic.

*Q V O D ſi Princeps propriam ſententiam per aliquem executioni mandare iubeat, & circa negotium fraus interueniſſe dicatur, executori de toto negotio cognoſcendi facultas non erit, ſed ad ſuperiorem quæſtiones ſi quæ inciderint deferri oportebit.

Iudex ordinarius tenetur exequi ſententiam delegati à Principe etiam iniuſtam. h.d.

c.paſtoralis officij. § quia verò, de offic.iud.deleg.

*C V M igitur regulariter contingat quòd executio ſententiæ Ordinario demandetur, quæri poterit, an ſi ipſam iniuſtam eſſe cognouerit, executioni eam mandare debeat, an ſit ei reſiſtendum potiùs, in qua ſpecie reſponſum eſt quòd cùm Ordinarius Delegato teneatur obſequi, licet ſententiam non eſſe iuſtam nouerit, exequi nihilominus tenebitur, cùm ſibi non cognitio, ſed executio tantùm fuerit demandata, niſi à dato iudice impetrare valeat, vt ab hoc onere ipſum liberet, *nec enim debet iudicis delegati mandato violenter reſiſtere, ſed & apud eundem inſtare poterit, vt executionem tam diu differri patiatur, donec Principi rei veritas innoteſcat.

c.ſi quando, d.tit.

Si Papa ſcienter commiſit appellationem interpoſitam à ſuo delegato dato cum clauſula appellat, remota iuriſdictio primi delegati eſt ſuſpenſa quò ad executionem. h.d.

d.c paſtoralis officij, § prætereà.

S E D quid ſi cùm à ſententia lata auctoritate literarum Apoſtolicarum, in quibus inhibita fuerat appellatio, prouocatum fuerit, & literæ poſt appellationem ad

ad alios iudices emanauerint, an ad mandatum poſteriorum iudicum executio ſententiæ à prioribus delegata retardari debeat?& quidem cùm Apoſtolicus aliis iudicibus appellationis cauſam ex certa ſcientia committit,& appellationẽ videtur recipere, & ſimul priorum iudicum reuocare iuriſdictionem. Vſque eo igitur ſententiæ ſuſpendetur executio, donec appellationis merita plenius diſcuſſa fuerint.

Poſtulatio reſtitutionis in integrum differt executionem.h.d.

DANTVR & caſus alij in quibus licèt ſententia in rem tranſierit iudicatam, differenda nihilominus erit executio, *vtputa, ſi non protelandi cauſa in integrum reſtitutio petita fuerit,& alij plures. *c.ſuſcitata, de in integrũ reſtitut.*

DE APPELLATIONIBVS.

Quid ſit appellatio,& quare inuenta.h.d.

APPELLANDI vſus præcipuè †iudicantium iniquitatem corrigit,& imperitiam detegit. *Eſt autem appellatio iuriſdictionis prioris iudicis per ſuperioris inuocationem legitimè facta ſuſpenſio, vel appellatio eſt prouocatio ad maiorem iudicem ratione grauaminis illati, vel inferendi. *l.1.ff.h.tit.* *Ex Hoſt.in ſum. h.tit.*

Appellatio alia extraiudicialis, alia iudicialis. Et de iure Canonico etiam extra iudicium appellatur, quæ appellatio prouocatio dicitur.

APPELLATIONVM duæ ſunt ſpecies.aut enim extra iudicium appellatur, aut in iudicio. Extra iudicium appellatur, cùm quis ante litis ingreſſum ab aliquo grauamine appellat, †vtputà ab electionibus, poſtulationibus,prouiſionibus,& quibuſlibet extraiudicialibus actibus,ex quibus ſe grauatũ putet: licèt enim ſeculares leges non niſi in caſibus ante ſententiam appellationem admittant. *Sacri tamen canones etiam extra iudicium paſsim appellare permittunt: nec ſolent huiuſmodi dici propriè appellationes,ſed prouocationes. *c.concertationi, h.tit.in 6.* *c.cùm ſit Romana,verſ.ſi verò à grauamine, h.tit.*

Appellatio iudicialis diuiditur in duas ſpecies.h.d.

Rvrsvs in iudicio appellatur aut ante diffinitiuam ſentētiam, aut poſteà. Anteà appellatur, vt cùm ab interlocutoria, vel alio grauamine prouocatur. Poſteà, vt cùm ab ipſa diffinitiua ſententia appellatur.

Appellans ab interlocutoria, debet in ſcriptis appellare, & intra triginta dies Apoſtolos petere, & exhibere continentes cauſam appellationis, aliàs cauſa cenſebitur deſerta. h.d.

Mvltvm autem intereſt ab interlocutoria quis prouocet, vel alio grauamine, an à diffinitiua: † nam primo caſu, & cauſam appellationis in ſcriptis aſsignare, & *à iudice infra triginta dies inſtanter petere debet literas dimiſſorias, & eidem intra dictum temporis ſpacium debent ab eodem iudice exhiberi, continentes & appellationis cauſam, & cur appellatio non ſit admiſſa, vel ſi appellationi forſan ex ſuperioris reuerentia ſit delatum. †Alicqui ſi eos intra idem tempus appellãs petere prætermittat, appellationi ſuæ renuntiaſſe putabitur, etiam ſi vadat, aut mittat ad appellationem huiuſmodi proſequendam.

c.cordi, h.tit.in 6
c.ab eo. ibidem.
d.c.ab eo.

Ponit tres caſus in quibus ob non petitos Apoſtolos cauſa deſeritur. h.d.

Idem iuris eſt ſi iudex à quo appellatur certũ terminum appellanti ad recipiendos Apoſtolos aſsignauerit, & appellans in aſsignato ſibi termino non compareat, nec eos ſibi tradi petat: idem & ſi iudex appellãti reſponderit intra iuris terminum ſe daturum, nec intra dictum ſpacium congruo loco & tempore inſtãter & ſæpius ſaltem vno contextu petierit, vel ſibi oblatos appellans recipere recuſauerit.

c.quamuis rigor. verſ. verum ſi iudex.

Taciti & expreſſi eadem eſt virtus. h.d.

Qvod ſi iudex in termino per eum præfixo ipſos petenti non dederit, aut ſi dum peterentur, vel intra iuris terminum, vel nullo certo termino præfixo, ſe daturum aſſeruerit, poſteà per appellantem congruo loco, & tempore ſæpius, & inſtanter vnico etiam contextu requiſitus eos exhibere non curauerit, perinde propriam appellationem proſequi appellãs poterit, ac ſi ei expreſsè

d.c. quamuis rigor, § finali.

expreſsè fuiſſent Apoſtoli denegati. Alia quoque agenda erunt, prout ex tenore tam †Innocentianæ, quàm *aliarum conſtitutionum luculenter apparet.

In appellatione à diffinitiua non eſt neceſſe cauſam inſerere. h. d.

IN appellationibus autem à ſententia diffinitiua interponendis nec cauſam reddere tenetur appellãs,* nec etiam ſupradicta diligens obſeruatio per omnia ſibi locum vendicat.

In appellatione ab interlocutoria debet talis cauſa allegari, quæ ſi eſſet vera reputaretur legitima. h. d.

CVM autem ex probabili cauſa ab interlocutoria quis duxerit appellandum *talem tenetur proponere, quę ſi probata fuiſſet, deberet legitima reputari, de quo poſteà ſuperior cognoſcet:* nec enim ſufficit appellanti probare quòd ex cauſa huiuſmodi appellauit, ſi eam non doceat eſſe veram, niſi hoc ſe offerẽs probaturum nõn fuiſſet admiſſus.

Is qui minus rationabiliter appellauit condemnatus in expenſis, ad inferiorem iudicẽ remittetur, nec poteſt quis aliàs cauſas proſequi quàm expreſſas. h. d.

QVOD ſi iudex minus probabiliter appellatum eſſe compererit, †appellantem ad inferiorem iudicem remittet, & in expenſis alteri parti condemnabit, alioqui ipſe procedet, * nec licebit appellanti alias cauſas proſequi, quàm quas in appellatione ſua nominatim expreſſerit.

Si dicitur ex iniuſta cauſa appellatum iudex ad quem inhibere non poteſt, niſi prius recepta appellatione vt probabili, incipiat cognoſcere de cauſe veritate. h. d.

QVOD †ſi objiciatur non ex legitima cauſa ante ſententiam appellationem interpoſitam, & proptereà non admittendam eſſe, niſi prius appellatione recepta velut emiſſa ex cauſa ꝓbabili, iudex ſuperior cognoſcere incipiat, ne procedatur inferiori ꝓhibere nõ poterit.

Ceſſante cauſa ceſſat effectus. h. d.

SED & ſi iudex ſano vſus conſilio ab eius executione deſtiterit, quod comminando, vel interloquendo

Marginal notes: d. c. quamuis rigor. — *d. c. cordi. d. c. ab eo. — l. 3. ff. eo. l. litigatoribus. C. eo. — *d. c. cordi. verſ. his quæ. Auth. hodie. § apoſtolos. C. eo. — c. vt debitus, verſ. cum autem, h. tit. — c. interpoſita, h. tit. — c. cum in Eccleſia, h. tit. — c. appellanti. h. tit. in Clem. — c. Romana, § quòd ſi objiciatur, h. tit. in 6. — c. cum ceſſante, h. tit.

in grauamen partis protulit, non obſtante quòd ab huiuſmodi comminatione, vel interlocutione prouocatum fuerit, ne proceſſus negotij friuolis occaſionibus retardetur in cauſæ cognitione liberè procedere poterit.

Iudex à quo compellere non poteſt appellantem à grauamine ipſius veritatem probare, licèt citare poſſit ad ipſius reuocationem audiendam, qua facta in cauſa procedere poterit eius contumacia non obſtante, ac ſi nunquam appellaſſet. h.d.

c.ſi à iudice, h. tit. in 6.

SED videamus an ius dicenti obtemperare tenearis, à quo propter grauamen quod tibi illatum aſſeris appellaueris, ſi tibi is ad docendum de grauamine, & ſi de ipſo liquerit ad eiuſdem reuocationem audiendam terminum præfixerit: & ſanè cùm id ipſum à iudice perſpiciendum ſit, nec coram eo de grauamine docere, nec etiam tanquam coram iudice (cùm per appellationem eius ſuſpenſa ſit iuriſdictio) comparere teneberis. Quòd ſi tantùm vt reuocationem audias te vocandum duxerit, licèt non compareas, ipſe tamen in termino grauamen reuocauerit, perinde in cauſa procedere poterit, ac ſi appellatio nunquam fuiſſet interpoſita.

Poteſt appellantem ab interlocutoria pœnitere, & facere, vt prior iudex cognoſcat, ſed appellato ſunt reficiendæ expenſæ quas is fecit ob appellationem. h.d.

c. interpoſita, § ille denique. h. tit.

AC veluti in poteſtate iudicis grauamen reuocantis poſitum eſt nō obſtante appellatione cauſam reſumere, ſic contrà † ſi is qui vocem appellationis emiſit, cuius adhuc nemini eſt demandata cognitio, petierit vt ad iudicē à quo prouocauit rurſus cauſa remittatur, id ei alterius partis contradictione minimè obſtante indulgendum erit. Sed hoc ita vt in legitimis expenſis aduerſario, quas eum propter hoc feciſſe conſtiterit, condemnetur.

Ponit quamplures caſus in quibus appellationi non eſt deferendum. h.d.

NON omnis ergo appellatio indiſtinctè recipienda erit:

erit:†nam ſiue adeò ſit vaga,& generalis, vt incertitudinem afferat, ſiue *quòd omiſſo medio ſit interpoſita à parte opponatur,cauſa non deuoluetur.†Idem iuris eſt ſi ſuper notorio crimine, vel de quo quis in iure confeſſus fuit,prouocetur: *nec enim ad defenſionem iniquitatis, ſed ad præſidium innocentiæ eſt appellationis remedium inſtitutum.

Regulares non appellant à correctione ſui prælati. Nec à iudice ſeculari ſedi Apoſtolicæ non ſubdito appellatur ad Papam. Et qui non defert legitimæ appellationi punitur .h.d.

ET ideo†nec regulares,cùm pro aliquo exceſſu corrigendi fuerint,contra regularem prælati ſui, vel capituli diſciplinam appellabunt, ſed quòd ſibi pro ſalute iniungitur humiliter ſuſcipient,†ſed nec tunc appellationi deferendum erit,cùm à ſeculari iudice, qui temporali ſedis Apoſtolicæ iuriſdictioni non ſubiicitur, ad Apoſtolicum appellatum fuerit & alijs quibuſdam caſibus: †alioqui is qui legitimæ appellationi etiam *de minima cauſa interpoſitæ non detulit,canonicis pœnis coercendus erit.

Appellans ab Ordinario poteſt coram eodem ſuper alia cauſa conueniri.h.d.

LICET autem prouocatione canonicè à partibus interiecta iudicis à quo appellatum fuit,officium in illa quidem cauſa penitus conquieſcat,ſi tamen is qui ab Ordinario appellauit ſuper alia cauſa coram eodem conueniatur, præſertim pro graui,& manifeſto crimine appellationis obtentu, quominus canonica cenſura puniatur,effugere non poteſt.

Innouata per iudicem poſt diffinitiuam ſententiam à qua appellatũ fuit,reuocantur ſtatim per iudicem Apoſtolicum, etiam ſi ante appellationem fuerint innouata.h.d.

†INTERPOSITA ergo à diffinitiua ſentẽtia appellatione, non ſolùm poſt eam innouata debent per iudicem appellationis penitus & ante omnia reuocari. (*exceptis tamen caſibus in quibus iura poſt ſententiam prohibent appellare) Sed etiam ea omnia quæ

*c.2.c.conſuluit.h.tit. *c.dilecti filij.h.tit. †c.peruenit. cum c.ſeq.h.tit. *c.cum ſpeciali, § porrò.h.tit. c.reprehenſibilis, in fine.c. ad noſtram.h.tit. c.ſi duobus,§ fin.h.tit. c.de priore,h.tit. c.decreto, 2. quæſt.6. *c.de appellationibus,h.tit. c.propoſuit,h.tit. c.non ſolùm,h.tit.ut 6. *Vide C tit.quorũ appella. non recipiantur. & ff.d.tit. de appell. recip.vel non.*

 medio

medio tempore inter ſententiam, & appellationē contigerit innouari, perinde ac ſi poſt appellationē innouata fuiſſent.

Attentata poſt appellationem ante diffinitiuam non reuocantur, niſi primò de veritate conſtiterit, vel niſi poſt inhibitionem debito modo factam attentata fuerint. h.d.

d.c. non ſolùm, § illa verò.

ILLA verò quæ poſt appellationem interpoſitam ante diffinitiuam ſentētiam innouantur, donec appellationis cauſam veram eſſe conſtiterit, reuocari non debent. Niſi iudex appellationis poſtquam ſibi conſtiterit, per appellationem emiſſam ex cauſa probabili fore ad ſe negotium deuolutum, inhibeat canonicè iudici à quo appellatum fuit, ne procedat: tunc enim quicquid poſt inhibitionem huiuſmodi fuerit innouatum, eſt per appellationis iudicem ante omnia in ſtatum priſtinum reducendum, licèt eandem cauſam non eſſe veram contingat.

Non refert quid ex æquipollentibus fiat, & facta plus operantur quàm verba. h.d.

c. dilecti filij, h.ti.

c. ad audientiā, h.tit.

APPELLASSE autem dicetur non ſolùm is, qui vocem appellationis emiſit, ſed etiam qui aliquo indubitato facto prouocandi propoſitum declarauerit.* Vnde reſcriptum eſt eum in quem poſt iter ad ſedem apoſtolicam arreptum, excommunicationis ſentētia ab ordinario promulgata fuerit, excommunicationis vinculo non teneri, quaſi appellatione pendente lata fuerit, cùm plus ſit facto quàm verbo prouocare. †Idem & in eo reſponſum eſt, qui licèt ex ſimplicitate fortè verbum appellationis non expreſſerit, ſe tamen & Eccleſiam ſuam cùm moleſtaretur Romani Pōtificis protectioni ſubiecit.

Iuſtus metus excuſat adeò quòd nō appellans habetur pro appellante, ſi fuerit proteſtatus, & cauſas appellationis expreſſerit.

c. fin. h.tit.

IS quoque quem quominus appellaret iuſtus metus impedierit, ad appellationis beneficium conuolaſſe reputabitur, dummodo infra tempus quo licitè prouocatur coram iudice, à quo appellaſſe vellet, vel ſi ipſius

ipſius copiam habere nequierit, coram probatis viris conteſtatione ſuper hoc propoſita, cauſas appellationis expreſſerit.

Sufficit appellare coram maiori parte iudicum. Et omnium actorum intimatio parti appellatæ eſt facienda.h.d.

QVOD ſi à pluribus iudicibus appellandũ fuerit, quia nõ ſemper facilè eorũ præſentia ſimul haberi poſſet, coram maiori parte ipſorum appellare, & Apoſtolos ſeparatim petere licebit, valebitque hæc appellatio perinde atq; ſi coram omnibus interpoſita fuiſſet, omnium tamen ſubſecutorum appellato ignoranti intimatio legitimè facienda erit. *c.1.h.tit.in Clement.*

Si vnus ex pluribus appellet, & obtineat in cauſa appellationis, prodeſt victoria conſortibus, ſi ſit idem negotium, & cauſa.h.d.

IDEM ex contrario, ſi plures vna ſententia cõdemnati fuerint, & vnus ſolus ad appellationis beneficium conuolauerit, iſtius victoria, cæteris quoq; ſuffragabitur ſi communi iure iuuentur, idemq; negotium & eadem cauſa defenſionis exiſtat. *c.vna ſententia, h.tit.*

Si per reſcriptum committantur plures articuli connexi, & in vno remoueatur appellatio, intelligitur remota etiam in aliis.h.d.

IAM dubitari poterit, ſi ex pluribus articulis vnis precibus comprehenſis, in vno tantùm contingat appellationem vetari; vtrum appellatio teneat ſi ſuper aliis prouocatum fuerit, & cùm delegantis hæc ſit intentio, vt de omnibus articulis, qui in precibus ponuntur, iuſtitia ſuum cõſequatur effectum, in omnibus appellatio interdicta intelligetur. Vnde nihil intererit, vtrum appellatio inhibeatur in primo, an in ſecundo, in medio, an in fine. Sed hoc ita intelligi oportet, ſi capitula connexa fuerint. †Cæterum quoties clauſula, per quam appellationis remedium tollitur, in medio literarum ponitur, ſi ſunt plura negotia, ſe minimè contingentia, tantùm præmiſſa complectitur, niſi fortè & in fine literarum prædicta clauſula iteretur. *c. ſecundò requiru, h.tit.* *c.inquiſitioni tuæ h.tit.*

Appel-

Appellari poteſt ſi locus non tutus partibus aſſignatur, vel ſententia contineat manifeſtam iniquitatem, etiam ſi ſit reſcriptum appellatione remota. h. d.

c. ex parte tua. h. tit.

c. cùm paſtoralis, h. tit.

INTERDVM etiam nõ obſtante prohibitione appellari poterit, †vt decretum eſt in eo qui per delegatos iudices in iudicium ad locum non tutum vocatus fuerit: niſi enim locum idoneum iudices aſsignét, non erit propterea appellationis remedium interclusum, quòd appellatione remota procedi debere mandatum fuerit. *Idem etiam obtinet cum ſententia fertur iniqua, licèt enim cauſa appellatione remota commiſſa fuerit: ſententiæ tamen ſtari non debet, ſi iniquitatem contineat manifeſtam.

Lapſo anno, & ex cauſa biennio, appellatio eſt deſerta. h. d.

c. ſicut appellationem, h. tit. in Cle.

c. ſi appellationẽ, h. tit. in Clem.

ILLVD tam iudiciali appellationi, quàm ei quæ extra iudicium interponitur commune, eſt quòd huiuſmodi appellantibus annus, & ex iuſta cauſa bienniũ à die appellationis interpoſitę indulgetur: quo temporis ſpacio, & proſequi, & finire appellationis cauſam compellendi erunt: alioqui ſi per negligentiam appellantis hoc temporis ſpacium fluxerit, adeò cauſa deſerta cenſebitur, *vt etiam ſi appellans ipſe cum appellato aut appellatus etiam per ſe, & principaliter proſequatur, nõ propterea minus in rem iudicatam cenſebitur tranſiſſe ſententia, à qua fuerit appellatum.

Ponit caſus quibus tempus ad proſequendum non currit. h. d.

c. quamdiu, h. tit. in Clem.

*QVAM diu tamen per compromiſſum, vel aliàs de partium expreſſo conſenſu differtur proſecutio, tempus ad proſequendam appellationem ab homine, vel à iure præfixum minimè currit appellanti, niſi fortè iudex ex dilatione periculũ imminere videns in illa procedi præciperet.

Tempus datum à iure ad proſequendam appellationem poteſt breuiari per iudicem ex cauſa. h. d.

d. c. cùm ſit Romana, h. tit.

ET licèt anni, vel biennij ſpacium appellantibus indulgeatur, poterit tamen iudex à quo ſecundum locorum diſtantiam, perſonarum, & negotij qualitatem recisius

ciſius tempus moderari,intra quòd ſi is qui appellauit, cauſam appellationis nõ fuerit proſecutus tenebit ſententia. Coget ergo iudex partes appellatione non admiſſa,vt vel appellationem interpoſitam proſequantur; vel coram eo iuris pareant æquitati.

Quando periculum eſt in mora,debet iudex breuiare terminũ proſequende appellationis.h.d.

*SVPERIOR quoque iudex ſi ex dilatione viderit imminere periculum, poteſt & debet neutro appellationem proſequente,vt periculum euitetur occurrere: putà ſi à ſententia lata ſuper cõfirmatione alicuius electi prouocatum fuerit, & vtraque pars velit etiam ad annum appellationis proſecutionem differre, poteſt vtique,imò debet is ad quem appellatum fuit,prouidè terminum moderari, ne diu gregi dominico cura paſtoris deſit.

c. oblata, § ſuperior quoq; iudex, h.tit.

Interdum ad proſequendam appellationem datur pluſquam biennium.h.d.

ACCIDIT tamen aliquando, vt non per annum, vel biennium, ſed etiam vlterius cauſam appellationis alicui proſequi concedatur,*vtputà ſi quem per impotentiam proſecutionem omiſiſſe conſtiterit, *vel cùm iudici ex proprio officio ſuper cauſa electionis etiam lapſo biennio cognoſcere conceditur.

c.ex ratione,h.tit.

c.conſtitutus,h. tit.

Pars poteſt ſibi terminum proſequende appellationis breuiare,non prorogare.h.d.

PARS quoque interdum ſibi proſequendæ appellationis terminum præfigit. Sed cùm hoc gratia litium citius expediendarum indultum fuerit,†iuris terminus à parte præueniri non prorogari poterit, *ſicut nec in vna cauſa tertiò prouocari licebit.

d.c.oblata.

**ſua nobis,h.tit.*

Confirmatio in forma communi non preiudicat appellationi, nec laudum inualidum roborat, aut proceſſum impedit, ſed obtenta ſuper re ab aliquo pacificè poſſeſſa,facit vt quis non poſſit conueniri ſedi Apoſtolicæ.h.d.

POSTREMO ſciendum eſt,quòd ſi ſententiam appellatione ſuſpenſam, antequam ipſius appellationis cauſa

c.bona memoria, de confirmatione vtili vel inutili.

c. examinata, d. tit. cauſa commiſſa fuerit, [illegible] laudum contra iuris, vel cōpromiſsi formam latum Apoſtolico reſcripto in forma communi confirmari obtentum fuerit, talis confirmatio, nec appellationi præiudicium afferet, nec inualidum laudum vllo firmitatis robore muniet. *c. 1. d. tit.* † Nam etiam ſi ante latam ſententiam litigioſæ rei cōfirmationem ab Apoſtolica ſede quis impetrauerit, non propterea minus de cauſa poterit iudex cognoſcere, & eam fine debito terminare. *d. c. 1. verſ. ſed ſi rem.* * Quanquam ſi rem pacificè quis poſſediſſet, cùm inde confirmationem obtinuit, non erit licitum iudici de quæſtione poſtmodum exorta, abſque mandato ſedis Apoſtolicæ decernere: *niſi certum ſit quòd per falſi ſuggeſtionem fuerit elicita. *c. 2. d. tit.*

DE RESTITVTIONE IN INTEGRVM.

Minor & Eccleſia reſtituuntur aduerſus ſententiam etiam à ſede Apoſtolica latam. h. d.

ADHVC autem ijs qui appellationis remedio deſtituti fuiit, auxilio reſtitutionis in integrum ſuccurritur, ſed nec omnibus, nec ſemper, nec ab omnibus. Minor igitur & Eccleſia, ſi ſe prolatione ſententiæ grauiter læſos conquerantur, & appellandi tempora iam fluxerint, reſtitutionem in integrum implorare poterunt. Quod quidem adeò obtinet, vt etiam ſi ab Apoſtolico ſententia lata fuerit, non propterea magis in integrum reſtitutionis petitio impediatur. *Nec enim negatur Romanæ ſedis ſentētiam in melius poſſe commutari, cùm aut ſurreptum aliquid fuerit, aut ipſa pro conſideratione ętatum, & temporum, ſeu grauium neceſsitatum aliquid ordinauit. *c. ſententiam, 35. quæſt. 9. c. tum ex literis, h. tit.*

Reſtituitur Eccleſia aduerſus quamlibet læſionem, etiam aduerſus aliam Eccleſiam. h. d.

SED & ſi non ſententia, † ſed vel contractu, vel cōfeſsione, vel probationis omiſsione, vel temporis fluxu Eccleſia læſa fuerit, reſtitutio indulgenda erit, nec ſolùm cōtra priuatos homines, *ſed etiam aduerſus aliam Eccleſiam. *c. 1. h. tit.* *c. auditis, h. tit.*

Bene-

Beneficium reſtitutionis in integrum nõ indulgetur, niſi intra quatuor annos, ſi non ſubſit aliqua rationabilis cauſa, vt dictum ſpacium prorogetur. h.d.

SED ſiue ſententia, ſiue cõtractu, vel aliter ſe læſam prætendat Eccleſia, & propterea ſe ad beneficium reſtitutionis in integrum admitti poſtulet, ſi quadriennij ſpacium à die læſionis lapſum fuerit, amplius reſtituenda non erit, niſi præuaricationis, vel manifeſtæ fraudis probetur ſuper hoc interueniſſe commentum, aut alia cauſa ſubſit quæ iudicem ad hoc beneficium concedẽdum mouere debeat. †Et ſi tempore læſa aſſeratur, non fiet reſtitutio, niſi ad tantum temporis, in quantum ſe læſam eſſe legitimè probauerit. *c. 1. h. tit. in 6.* *c. vnico. h. tit. in Clement.*

Reſtitutio in integrum ſemel negata, non conceditur amplius, etiam in alio iudicio, niſi duobus caſibus hic contentis. h.d.

QVOD ſi ſemel †reſtitutio in integrum in alio iudicio denegata fuerit, præterquam ad appellationem omiſſam, non erit eidem amplius concedenda, niſi nouis defenſionibus, ad huiuſmodi beneficium admittenda fuerit. *c. final. h. tit.*

Ponit qui, & quando poſſunt de reſtitutione in integrum cognoſcere. h.d.

†HVIVSMODI verò reſtitutionum cauſæ ſolùm coram iudicibus ordinarijs adminiſtrationem habentibus, vel delegatis ab eis tractari poterunt, & terminari: ſiue hoc ipſis delegatis ſpecialiter demandatum fuerit, ſiue commiſſo eis negotiò, huiuſmodi quæſtionem incidere contingat. Delegati verò ab Ordinarijs, qui adminiſtrationem non habẽt, ſed tantummodo iudicandi facultatem, ſiue arbitri de his cauſis cognoſcere nequeunt, niſi coram eis incidenter motæ fuerint. *c. cauſa reſtitutionu, h. tit.*

Per querelam & ſupplicationem retractatur ſententia: Et ſub qua forma ſupplicatio porrigatur. h.d.

PER ſupplicationem quoque Principi porrectam, aut per querelam, appellationis remedio deſtitutis ſubueniri ſolet. *Erit autem ſupplicatio intra decẽ dies poſt ſententiam offerenda, quo ſubſecuto ſententia *Auth. Quæ ſupplicatoi, C. de precibus imperatori offerendis.*

non

non aliter executioni mandabitur, quàm ſi victrix pars idoneam fideiuſsionem præbuerit, tantùm reſtituendi cum legitimis argumẽtis, quantum fuerit in condemnatione: ſi legitima retractatione ſententia reſoluatur. Et niſi ſub hac forma ſupplicatio porrigatur, executio ſententiæ ſine fideiuſsione procedet, retractationis iure illi ſeruando, qui ſe grauatũ putauerit, vt intra biennium ſupplicare valeat.

LIBER QVARTVS.

DE ACCVSATIONIBVS, DENVNTIATIONIBVS ET INQVISITIONIBVS.

Criminalia Iudicia non habent aliquid ſimile cum Ciuilibus: Et inſtituuntur per accuſationem, denuntiationem & inquiſitionem: Et Accuſationem inſcriptio, denuntiationem charitatiua monitio precedere debet. h.d.

CRIMINALIA Iudicia nihil fermè ſimile habent cũ cæteris Iudicijs, de quibus proximè locuti ſumus: magnaq; diuerſitas eorum eſt & in inſtituendis & in exercendis. *Inſtituuntur autem aut per Accuſationem, aut per Denuntiationem, aut per Inquiſitionem: Per Accuſationem, cùm ſolenni præcedente inſcriptione per accuſatorem Rei crimen ad iudicem defertur. Per Denuntiationem: vt cùm nulla præcedente inſcriptione, ſed tantùm charitatiua monitione ad iudicis notitiam crimen deducitur. Ideo autem cùm in modum Accuſationis, crimen obijcitur eſt inſcriptio neceſſaria, non cùm in modum Denuntiationis: †quoniam ad depoſitionem inſtituitur accuſatio: ſed ad correctionem eſt denuntiatio facienda.

c.licet Hely, de ſimonia.

c.ſuper his. h.tit.

Accu-

Accuſator non probans obiectum crimen tenetur ad pœnam talionis, niſi ſuam innocentiam purgauerit, & interim dum purgat eſt ſuſpendendus. h. d.

ACCVSATOR igitur ſi legitimis deſtitutus ſit probationibus, eam pœnam debet incurrere, quam, ſi probaſſet, reus ſubſtinere debebat. Denuncians verò licet ad talionem non teneatur, ſi tamen in probatione †deficiat, donec ſuam purgauerit innocentiam, ab officio & beneficio ſuſpendendus erit: vt cæteri ſimili pœna perterriti, ad aliorum infamiam facilè non proſiliant.

l. fin. C. h. tit.

d. c. cùm dilectus, de calumniatoribus.

Ponit quando procedendum ſit per inquiſitionem. h. d.

PER Inquiſitionem Criminale Iudicium inſtituitur, cum præcedēte diffamatione, ac* quaſi denunciante fama, de crimine Iudex inquirit: Conſtitutum eſt enim ne criminum facilis nimis ſit obiectio: Vt ſicut ad accuſationem legitima præcedere debet inſcriptio: & denuntiationem charitatiua monitio: Ita & inquiſitionem clamoroſa inſinuatio præcedere debeat.

d. c. licet Hely,

Confeſſus crimina coram inquiſitore, non poterit confeſſionem ſuam eo prætextu reuocare, quòd non præceſſerit fama inquiſitionem. h. d.

SI quis tamen poſtquam coram eo qui cōtra ipſum ſuper certis criminibus Inquiſitor deputatus fuerat, eadem crimina confeſſus fuerit, fruſtra poſtmodum eo prætextu confeſsionem ſuam impugnare contendet, quod ſuper eiſdem criminibus non fuerit anteà diffamatus.

c. 1. h. tit. in 6.

Si iudex proceſſerit non excipiente inquiſito de non diffamatione proceſſus tenebit. h. d.

IDEM etiam erit ſi is cui contra te commiſſa ſuper certis criminibus fuerit inquiſitio, te præſente, nec quicquam ſuper hoc excipiente, infamiæ exquiſitione omiſſa, ad veritatem eorundem criminum inquirendam proceſſerit. Nec enim proceſſum huiuſmodi, eo quòd non fuit de infamia primitus inquiſitum, vlterius impugnare poteris.

c. ſi is eod. h. tit. in 6.

Si crimen opponatur excipiendo, non eſt neceſſaria inſcriptio. h. d.

ACCIDIT autem interdum vt alicui nec accu-

ſando, nec denunciando, nec inquirendò, ſed excipiendo crimen opponatur, *vtputà cùm quid objicitur, vt quis ab accuſatione, vel teſtificatione repellatur, quo caſu non erit inſcriptio neceſſaria.

d.c.ſuper his.

Non eſt neceſſaria inſcriptio ſi crimẽ obijciatur, vt quis ab officij, vel beneficij aſſecutione excludatur; quo tamen caſu ſi poſt confirmationem opponatur, deficiens in probatione punitur pœna extraordinaria. h. d.

SED an ſi propterea crimen opponatur, vt quis à promotione officij, vel beneficij aſſecutione excludatur, neceſſaria tunc ſit inſcriptio? *Et proditum eſt, ſi ante confirmationem objiciatur, non cogi quenquam inſcribere: quia crimen hoc modo probatũ promouendum quidem impedit, non tamen iam promotũ deijcit. Poſt confirmationẽ verò, cùm ſcilicet ordinandus fuerit aliquis, aut etiam cõſecrandus, quia & ab obtinẽdo repellit, & ab obtento deijcit, ad extraordinariam pœnam ſecundũ arbitriũ iudicis citra vinculũ inſcriptionis ſi defecerit in probando, eſt excipiens aſtringẽdus.

d. c. ſuper his, verſ. ſed cum opponitur.

DE DVPLICI PVRGATIONE.

Quid ſit purgatio, & quotuplex. Et quòd vulgaris purgatio eſt penitus improbata. h. d.

CONTINGIT etiam interdũ vt licèt aduerſus criminoſum, nec accuſator conſiſtat, neque teſtibus, aut propria ſit cõfeſsione conuictus, ita tamen alicuius criminis, vel maculæ publica laborat infamia, quod ſuper manifeſta ferè nota eidem purgatio ſit indicenda. Eſt autem purgatio demonſtratio innocẽtiæ ſuper objecto crimine. Purgationis duæ ſunt ſpecies, vulgaris ſcilicet & canonica. Vulgaris purgatio eſt, quam vulgus vel inuenit vel ſequitur, Vt cùm aquæ frigidæ, vel candentis ferri, vel ſingularis certaminis quis ſubit iudicium, quæ cùm Deus in ea tentari videatur, meritò iuſſa eſt ſacris *canonibus exulare: licèt enim quoſdam ſingulare certamen iniuiſſe diuina prodat hiſtoria, nunquam tamen vt is pro lege teneatur, diuina ſanxit auctoritas.

**c. fin. de purgat. vulgari.*
**c. Mennam, 2. quæſt. 5. Mirum verò feruentis aquæ & candentis ferri purgationem olim adeò fuiſſe vſitatam, vt concilium etiam Triburien. eam quibuſdam indici voluerit. c. nobilis, ibid.*
**c. monomachiam 2. quæſt. 5.*

Quæ ſit canonica purgatio: & quales eſſe debēt compurgatores. h.d.

CANONICA purgatio dicitur quæ ſacris canonibus eſt comprobata, vt cùm de crimine infamatus, *iurat ſe non eſſe tali crimine vel macula inquinatum, & certa compurgatorum manus eundem à crimine immunem, & verum credere illum iuraſſe, ipſa quoq; iureiurando firmat. *Erunt autem compurgatores huiuſmodi honeſtatis, & opinionis, vt veriſimile ſit eos amore, vel odio, vel obtentu pecuniæ non deierare: neceſſe etiam eſt, vt eius quem purgare intendūt, vitam & mores notos habeant.

c. quotiens, de purgat. canon.
c. cum P. Manconella, d. tit.

Deficiens in purgatione habetur pro conuicto. Et ſuper notorio non eſt indicenda purgatio. h.d.

QVICVNQVE verò in canonica purgatione defecerint, perinde puniendi ſunt, atque ſi de crimine, de quo diffamati fuerint, legitimè conuicti vel confeſsi fuiſſent. Niſi tamen aliud iudicantis æquitas ſtatuendum duxerit. *Plane ſuper notorio nulli erit indicenda purgatio, ſed tantum condemnationis promulganda ſententia. *Cum patrati ſceleris euidentia, neque accuſatoris clamore indigeat.

c. inter ſollicitudines, in fin. d. tit.
c. cum dilectis, de purg. canon.
c. euidentia, de accuſationibus.

Criminum quædam ſolùm Deum lædunt, quædam etiam homines. h.d.

CRIMINVM autem quædam diuinæ maieſtatis læſionem continent: quędam verò & hominibus damnum irrogant. Quæ Deum principaliter lædunt, hæc fermè habētur, ſimonia, hæreſis, ſchiſma, apoſtaſia, ſortilegium, maledicentia, ſacrilegium. Hominibus verò læſionem inferunt, homicidium, adulterium, ſtuprum, rapina, furtum, vſura, falſum, iniuriæ, de quibus diſtinctius, ſed tamen breuiter videamus.

DE SIMONIA.

Quid ſit ſimonia, & vnde dicta. h.d.

SIMONIA nihil aliud eſt quàm ſtudioſa voluntas, ſiue cupiditas emendi, vel vendendi ſpiritualia, vel ſpiritualibus annexa. Vel ſimonia eſt rei ſpiritualis, vel ſpiritualibus annexæ, cum aliquo temporali facta

commutatio. Appellata eſt autem à Simone mago, qui primus huius deteſtandi ſceleris autor fuit.

Simonia aut eſt ſimplex conuentionalis, aut realis. Et realis ſubdiuiditur in realem conuentionalem, & realem mentalem. h.d.

SIMONIAE duplex eſt ſpecies. Nã aut eſt cõuentionalis aut mentalis. Conuentionalis eſt, cùm aut aliquid datum eſt, vel de dando in poſterum tractatus interceſſerit, & conuentio. Mentalis eſt cùm nullum quidem interceſsit factum, ſed ſola praua dantis aut recipientis mens & intentio concurrit, & propterea rudi, ſed congruenti vocabulo mentalis appellatur.

Cuiuſcunque muneris receptione ſimonia contrahitur. Et appellatione pecuniæ continetur quicquid homines habent in terra. h.d.

CONTRAHITVR autem Simonia nõ modò cum pecunia ipſa pro re ſacra datur, aut recipitur: vel de danda & recipienda tacitè, vel expreſsè conuentum fuerit, †verumetiam cùm dans à lingua vel obſequio recipientis munus exigit. Cùm enim ſpiritualia tribuens manus ab omni munere excutere debeat, id tũc facere intelligitur, cùm pro diuinis rebus, non ſolùm pecuniam nullam, ſed nec humanum obſequium, aut gratiam aliquam requirit. †Et ſicut pro manus impoſitione non debet Epiſcopus, ita nec miniſter nec notarius in ordinatione pro voce vel calamo pecuniam recipere. †Pecuniam verò hoc loco accipiemus quicquid homines habent, hoc enim nomine ideo omnia continentur, quia antiqui quicquid fermè habebant, in pecoribus habebant. Contrahitur ergo ſimonia cùm quis ſacra quodammodo in commercium deducit.

c. ſunt nonnulli, 1. quæſt. 1.

c. 1. h. tit.

c. totum. 1. quæſt. 3. vide l. fin. C. de conſtit. pecunia.

Ponit plura capita ex quibus committitur ſimonia. h. d.

SED & tunc quoq; ſimonia committi dicitur, cùm quid pro perſonis Eccleſiaſticis deducendis in ſedem, vel ſacerdotibus inſtituendis, aut ſepeliendis mortuis, ſeu pro nubentium benedictionibus, accipitur. Is quoque qui pro electione præmia largitur, quia per electionem peruenitur ad conſecrationem, perinde ſimoniacus habebitur, ac ſi pro cõſecratione munera dediſſet.

c. cum in Eccleſia. h. tit.

Simo-

Simoniacè dicitur qui electus, etiam ſi quid ignorante eo datum fuerit vel promiſſum.

NEC diſtinguemus † ſciente an ignorante eo qui promiſsionis,vel dationis alicuius interuentu poſtmodum electus fuit,promiſſum quid vel datũ fuerit,quã-uis enim electus tempore dationis vel promiſsionis conſcius non fuerit, non propterea minus electio reprobanda erit. *c.nobis,h.tit.*

Epiſcopus non poteſt diſpenſare cum electo ſimoniacè,licet ignoranter:ſed bene ſuper aſſeruatione beneficij ſimplicis præuia tamen reſignatione:h.d.

SED videamus an poſt reprobatam electionem cũ eo ſuper prælatione ad quam quis ſic electus fuerit poſſit Epiſcopus diſpenſare,†& conſtitutum eſt non poſſe. *d.c.nobis,in fin.* Quamuis circa eum per ſimoniacam prauitatem ſimplex beneficium recipit, poſt liberam reſignationem Epiſcopi diſpenſatio toleretur.

Datum in diſpendium eligendi vel illo etiam reclamante non facit electionem ſimoniacam.h.d.

PLANE ſi conſtet eos qui quid dederint vel promiſerint,quòd †per fraudem in diſpendium eligendi dolo malo id fecerint, *d.c.nobis.* aut electo ipſo non modò ignorante,ſed *etiam reclamante,nec aliquando ratum habente, *c.ſicut,h.tit.* ſecuta electio minimè reprobanda erit:alioquin cõtingeret quòd factum inſidias inimico parantis innocenti damnoſum exiſteret, & vir malus de fraude ſua commodum reportaret.

Simoniacè ordinans cum ſuo ordinato & Clerico mediatore eſt deponendus,laicus verò mediator excommunicatur.h.d.

AC veluti varijs modis ſimoniaca labes committitur, ſic etiam varijs pœnis ſimoniacos percelli admonendi ſumus. Nam ſi quis vt ordinetur pecuniam Epiſcopo obtulerit, *c.de cætero.& c. ſi q.1.qu.ſt.1.* & qui turpiſsimi lucri commodo Sancti Spiritus gratiam vendere tentauerit,amiſsionis proprij gradus periculo ſubiacebit: & qui ordinatus eſt à dignitate, quam pecunijs acquiſiuit erit prorſus alienus: Si quis verò tam turpibus & nefandis datis vel

c. reperiuntur, in fin. 1. quæſt. 1.

*acceptis mediator extiterit: ſiquidem Clericus erit, à proprio gradu deijciendus; ſi verò laicus, anathematizandus erit.

Ordinatus à ſimoniaco non ſimoniacè, & ſimoniacè non ſimoniacus ordinem conferens, non ſunt deponendi. h. d.

c. ſtatuimus, ver. hoc autem de illu. 1. quæſt. 1.

c. ſi qui à ſimoniacis, ibid.

d. c. ſtatuimus. vide c. de ſimoniaco, h. tit.

HAEC tamen de illis intelligere nos oportet quos nec ignorantia, nec attractionis excuſat violētia: ſed ſimoniaci ſimoniacè ordinati, vel ordinatores exiſtunt. *Cæterū ſi quis à ſimoniaco quidem, non tamen ſimoniacè ordinem ſuſceperit, aut ſimoniacè nō ſimoniacus ordinem contulerit, * miſericorditer in eccleſia ſubſtinendi erūt, hos enim facit ſimoniacos nō reatus criminis, ſed ordinatio vel ſuſceptio ſimoniaci.

Beneficium conſecutus ſimoniacè per accuſatione mconuictus priuatur beneficio & deponitur, per inquiſitionem verò priuatur quidem benefitio, ſed poſt peractam pœnitentiam in ſuo ordine permittitur miniſtrare. h. d.

c. dilectus. 2. h. tit.

QVOD SI non ordinem quis ſed beneficium Eccleſiaſticum data pecunia conſecutus fuerit, multum intereſt per accuſationem, an per inquiſitionem, quis conuinctus fuerit: Primo enim caſu non ſolum Eccleſia priuandus; verumetiam honore ſacerdotij presbyter ſpoliandus erit. poſteriore verò poſtquam ab Eccleſia quam ſibi per pecuniam comparauerat, amotus fuerit, & iniunctam pœnitentiam egerit, in ſuſceptis ordinibus miniſtrari permittendus erit.

Cum paruulis qui cupiditate parentum Eccleſias ſunt cōſecuti, poſt liberam reſignationem poteſt diſpenſari, h. d.

c. 1. 1 quæſt. 5. c. ex inſinuatione, h. tit.

*QVINIMMO qui paruuli parentum cupiditate Eccleſias per pecuniam ſunt conſecuti, ob paternum factum non modò à ſacris ordinibus non ſunt remouendi: verumetiam poſtquam eas omnino dimiſerint, ſi canonicè in eiſdem viuere voluerint, pro magna miſericordia ſubſtineri poterunt.

Idem iuris eſt de acceſſorio quod de principali, h. d.

c. ſi quis obiecerit, 1. quæſt. 3.

*NEC obijciat quis non conſecrationes emiſſe ſe ſed quæ ex conſecratione proueniant. Nam ſicut anima ſine

ma ſine corpore corporaliter viuere nõ poteſt, ſic corporalis Eccleſia, vel dignitas, & ordo Eccleſiaſticus ſine rebus corporalibus parum proficiet. Quiſquis igitur eorum alterum vendit, ſine quo alterum haberi non contingit, neutrum inuenditum reliquiſſe intelligitur.

Quilibet admittitur ad accuſandum ſimoniacũ. Et ſolus ſimoniacus inter peccatores miſſam non celebrat. h. d.

HVIVS autem criminis tanta eſt labes, vt etiam ſerui aduerſus dominos, & quilibet criminoſi admittantur ad accuſationem; *Item omnis peccator miſſam celebrare poteſt, præterquàm ſimoniacus, quẽ adeò quilibet vt ab ordine malè accepto remoueatur, accuſare poteſt, vt nec meretrix excludatur.

c. tanta, h. tit.

d. c. tanta. verſ. item omnis.

Oblatum ſponte vel datũ gratia redimendæ moleſtiæ ſuper iure quæſito indebite illatæ non inducit ſimoniam. h. d.

SCIENDVM tamen eſt non datione qualibet, aut receptione ſimoniam contrahi: nam ſi quid ſpontè, purè, ſine pacto, & conuẽtione, & taxatione qualibet fuerit gratis oblatum, id ſine ſcrupulo ſimoniacæ prauitatis recipi poterit. Idem obtinet ex contrario, ſi quid nõ ſpontè quis dederit, *ſed vt indebitę illatã moleſtationem ſuper quæſito iure redimat, dare coactus fuerit.

c. etſi quæſtiones, h. tit.

c. dilectus, 2. in fine, ibid.

c. dilectus. 1. h. tit.

Puniuntur prælati committentes vices ſuas ſub annuo cenſu. h. d.

DEMVM ſciendum eſt †tam Lateranẽſi, quàm *Turonenſi concilio ſtatuente canonicæ diſtrictioni prælatos eos ſubiacere, qui vices ſuas vel Eccleſias ſub annuo cenſu concedunt, *quia dum ſacerdotium ſub huiuſmodi mercede venale diſponitur, ad æternę retributionis præmium conſideratio non habetur.

c. 1, ne prælati vices ſuas &c.

c. 2. d. tit.

c. quoniam. d. tit.

Puniuntur aliquid recipientes pro concedenda docendi licentia. h. d.

*PRO docendi quoque licẽtia concedenda nullus cuiuſcunque conſuetudinis obtentu aliquid exigere debet. Et qui ſecus fecerit, ab Eccleſiaſtico beneficio fiet alienus: dignum enim videtur, vt in Eccleſia fructus ſui laboris non habeat qui cupiditate animi, dum vendit docendi licentiam, Eccleſiaſticum profectum nititur impedire.

c. 1. verſ. pro licentia, de magiſt.

DE HAERETICIS, ET SCHISMATICIS ET APOSTATIS.

Qui ſint hæretici, & qui ſchiſmatici, & quomodo differant. h. d.

Ex Auguſt. c. hæreticus, 24. quæſt. 3. Ex Hierony. c. inter hæreſim, ibid.

HAERETICI ſunt qui vanæ gloriæ principatusq; ſui cauſa falſas opiniones gignunt vel ſequuntur. Schiſmatici ſunt qui ſe ab * vnitate Eccleſiæ per inobedientiam ſeparant. Licèt autem inter hos à principio quædam videatur eſſe diuerſitas: nullum tamen eſt ſchiſma quod ſibi aliquam tandem hæreſim non confingat, vt ab Eccleſia rectè receſsiſſe videatur.

Schiſmatici excommunicatione, depoſitione, bonorum confiſcatione, & à ſe geſtorum anullatione puniuntur. h. d.

c. de liguribus, 23. quæſt. 5.

c. 1. de ſchiſmaticis.

VTRVMQVE verò crimé atrociſsimis pœnis Eccleſiaſtica diſciplina proſequitur: *nam ſchiſmaticos excommunicationis ſententia Canones inſectantur, & ſi nec ſic reſipuerint, ab omni miniſterio Eccleſiaſtico deponentur: adhibito, etiam ſi neceſſe fuerit, brachij ſecularis auxilio, ad illorum inſolentiam coërcendam, cum omnium etiam bonorum confiſcatione. †Ordinationes quoq; ab his factas, & dignitatum ſiue beneficiorum conceſsiones, alienationes rerum Eccleſiaſticarum omni penitus firmitate carere voluerunt.

Hæretici niſi hæreſim abiurauerint, omni Eccleſiaſtica prærogatiua nudati traduntur ſeculari curiæ puniendi. h. d.

c. ad abolendam, h. tit.

†IN hæreſi autem deprehenſi præter perpetui vinculum anathematis, ſi clerici ſint, vel religioſi totius ordinis Eccleſiaſtici prærogatiua ſpoliandi erunt, & omni officio, & beneficio nudati ſecularis relinquentur arbitrio poteſtatis, animaduerſione debita puniendi, niſi continuò poſt deprehenſionem erroris ad fidei Catholicæ vnitatem recurrere, & errorem ſuum publicè abiurare, & congruā ſatisfactionem exhibere conſenſerint. Laici verò niſi (prout dictum eſt) abiurata hæreſi, & ſatisfactione exhibita ad fidem redierint orthodoxam, ſecularis iudicis arbitrio relinquentur, debitam pro qualitate facinoris vltionem recepturi.

Bona

Bona hæreticorum poſt latam ſententiam confiſcantur. h. d.

BONA quoque damnatorum propter hæreſim ipſo iure, & omni ſpe potiundæ hæreditatis filijs adempta, confiſcata intelligentur: aut †ſi clerici fuerint, Eccleſiis à quibus ſtipendia receperunt, applicabuntur. Confiſcationis tamen huiuſmodi executio, vel bonorum occupatio facienda nó erit, antequam ſuper crimine ſententia fuerit promulgata.

c. excommunicamus, § damnati. h. tit.

Ob hæreſim maritorum dotes vxorum non ſunt confiſcandæ, niſi ſcienter contraxerint matrimonium cum hæreticis. h. d.

†SED & cùm alteri per alterum iniqua conditio inferri non debeat, *propter hæreſim maritorum, vxorum catholicarum dotes confiſcari nó debent, niſi fortè cum viris matrimonia contraxerint, quos hæreticos eſſe ſciebant.

l. non debet, ff. de reg. iuris.
c. decreuit. h. tit. in 6.

Etiam poſt mortem bona hæreticorum confiſcantur. h. d.

†POST mortem quoque ob ſceleris immanitatem hæreticos pœna proſequitur. *Ideoque & ſi criminoſo viuente nihil fuerit ſuper bonorum confiſcatione declaratum, nihilominus ad eam etiam ipſo mortuo procedendum erit.

c fin. 24. quæſt. 2.
d. c. accuſatus, § in eo verò.

Hæretici non poſſunt tradi Eccleſiaſticæ ſepulturæ. Et tumulantes eos excommunicantur, nec antè abſoluuntur, quàm propriis manibus exhumauerint. h. d.

ECCLESIASTICA quoque ſepultura vſq; adeò carere debent, vt ſi qui eoſdem credentes aut fautores eorum ſciẽter Eccleſiaſticæ ſepulturæ tradere auſi fuerint, excommunicationis ſententiæ ſubiacere debeant, nec anteà abſolutionis mereantur beneficium, quàm propriis manibus huiuſmodi corpora extumulent & proijciant, locus autem ille perpetuò carebit ſepultura.

c. 2. h. tit. in 6.

Deſcendentes ab hæretico vſque ad ſecundum gradum, ab hæretica vſque ad primum non poſſunt habere beneficium Eccleſiaſticum, niſi pater aut mater deceſſerint emendati. h. d.

SED & eorundem filij ad beneficia Eccleſiaſtica, ſeu publica officia admittendi non crũt, quod quidem

c. ſtatutum. h. tit. in 6.

per paternam lineam vſque ad ſecundum gradum, per maternam verò vſque ad primum tantùm extenditur. *c. vergentiū, verſ. cum enim, h. tit.* *Cùm enim ſecundum legitimas ſanctiones reis læſæ maieſtatis capite punitis, & bonis confiſcatis eorum filiis vita ſolùmodo ex miſericordia conſeruetur, quanto magis qui aberrantes in fide Deum offendunt, muneribus, bonis, honoribus debent ſpoliari? Cùm longè ſit grauius æternam quàm temporalem lædere Maieſtatem. *d. c. ſtatutum, verſ. hoc ſanè.* *Hoc tamen intelligendum eſt de filiis & poſteris eorum, qui tales eſſe vel etiam deceſsiſſe probantur, non autem illorum quos emendatos & Eccleſiæ vnitati reincorporatos eſſe conſtiterit.

Qui receperunt pœnitentiam Eccleſiæ, vel recipere ſunt parati, ſunt reincorporandi, poſt abiurationẽ verò relapſi non ſunt amplius reincorporandi, ſed traduntur Curiæ ſeculari, eis tamen non negatur Sacramentum pœnitentiæ. h. d.

SED videamus qui & quãdo incorporari debeant, & conſtat eos qui pro culpa huiuſmodi ad mandatum Eccleſiæ pœnitentiam acceptauerint, eamque vel perfecerint, vel humiliter proſecutioni eius inſiſtant, recipiendos eſſe. Idem iuris eſt ſi pœnitentia nec peracta ſit, nec impoſita, dum tamen crimini obnoxij ad eam recipiendam parati fuerint. *c. ſuper eo, h. tit. in 6.* *Quòd ſi qui poſt abiurationem erroris, vel poſtquam ſe proprij Antiſtitis examinatione purgauerint, in abiuratam hęreſim recidiſſe deprehẽſi fuerint, Seculari iudicio ſine vlla penitus audientia relinquendi erunt, licèt ſi poſtmodum pœniteant, & pœnitentiæ ſigna in eis apparuerint manifeſta, nequaquam ſint relapſis humiliter petita Sacramẽta pœnitentiæ & Euchariſtiæ deneganda.

Quando quis dicatur relapſus, h. d.

c. accuſatus, h. tit. in 6. RELAPSI autem intelligendi ſunt non ſolùm ij, quorum ante abiurationem crimen plenè probatum fuerit; verumetiam ij, qui poſtquam accuſati, vel vehementer ſuſpecti ſemel hæreſim in iudicio abiurauerint, & poſtmodum in eandem iterum reincidunt. Planè ſi ex modica & leui ſuſpicione ſemel quis abiurauerit

uerit

uerit reincidens, quanquam ex hoc ſit grauius puniendus, non tamen debet in hæreſim relapſorum pœna puniri.

Qui abiurauerit in vno articulo, ſi poſt ſit hereticus in alio, dicitur relapſus. h. d.

IS verò qui in vna hæreſis ſpecie vel ſecta commiſit: aut in vno fidei articulo ſeu Eccleſię Sacramento errauit, & poſtmodũ hæreſim ſimpliciter vel generaliter abiurauit, ſi deinde in aliam etiam hæreſis ſpeciem ſiue ſectam, aut alio articulo ſeu Sacramento committat, vt relapſus in hæreſim iudicandus erit. *d. c. accuſatus, § 1.*

Suſpecti de hereſi, niſi ſe purgent, ſunt excommunicandi: & excommunicati, ſi in excõmunicatione inſorduerint, condemnantur tanquam heretici, h. d.

*QVI verò inuenti fuerint ſola ſuſpicione notabiles, ob eam quãtumuis vehementẽ de tam graui crimine condemnandi non erunt, ſed niſi iuxta conſiderationem ſuſpicionis, qualitatemq; perſonæ propriam innocentiam congrua purgatione monſtrauerint, anathematis gladio ſeſe feriendos exponunt. Et vſque ad ſatisfactionem ab omnibus euitabuntur, *& ſi per annum in excommunicatione perſtiterint, velut hæretici condemnabuntur. *c. excommunicamus. § qui autẽ inuenti, h. tit.* *d. § qui autem inuenti. c. cum contumacia, h. tit. in 6.*

Plura ſpecialiter inducta ſunt in cauſa hereticorum, & proceſſu cõtra eos. h. d.

PLVRA quoque ad hoc atrociſsimum crimen vindicandum ſpecialiter & præter ordinarias Iuris regulas inducta ſunt, tam circa iudiciũ *& proceſſum inſtituendum, & teſtium depoſitionẽs, & carcerum cuſtodiam, & immurationis pœnam: quàm etiam contra fautores, receptatores & defenſores eorum, vt clarè ex lectione ſacrarum conſtitutionum apparere poteſt. *Vide c. ſtatuta. c. in fidei fauorem. d. c. accuſatus. § licet, h. tit. in 6. c. 1. h. tit. in Cle.*

Apoſtatæ qui ſint, & quotuplex apoſtaſia, & qua pœna puniantur apoſtatæ. h. d.

Et hæc eſt tertia pars principalis huius Tituli.

APOSTATAE ſunt qui à ſtatu fidei obedientiæ vel religionis quam ſe tenere profeſsi ſunt, temerariè rece- *Hoſt. in ſum. de apoſtatu.*

Hoſt. ibidem.

recedunt: *Apoſtaſiæ triplex eſt ſpecies, alia enim eſt perfidiæ, alia inobedientiæ, alia irregularitatis. Apoſtaſia perfidiæ eſt cùm qui à fide recedunt. vtputà cùm Chriſtiani effecti in Chriſto fide præuaricantur, & ad Iudaicos vel alios deteſtabiles ritus ſe cōuertunt. Apoſtaſia inobedientiæ eſt, cùm quis pręceptum ſuperioris ſui ſponte transgreditur, ſiue patrum regulis vel conſtitutionibus non obtemperat. Irregularitatis Apoſtaſia eſt cùm quis ab ordine ſuo, ſiue aſſumptæ religionis recedit. Apoſtatas autem ſacri Canones tam † inter infames deputant, quàm etiam * excommunicationis & *aliarum pœnarũ vinculis innodandos eſſe pręcipiunt.

c. infames, 6. quaeſt. 1. c. alieni, 2. quaeſt. 7.

**c. vt periculoſa, ne cler. vel monachi. in 6.*

**c. penult. & vlt. & c. 1. de apoſtatis.*

DE SORTILEGIS, MALEDICIS, ET SACRILEGIS.

Inquiſitor hæreticæ prauitatis non poteſt procedere contra ſortilegos, niſi ſortilegium expreſſè contineat hæreſim. h. d.

c. accuſatus. § ſane de hæret. in 6.

SCIENDVM eſt *hæreticæ peſtis Inquiſitores de diuinationibus & ſortilegiis (niſi hæreſim ſaperent manifeſtè,) ſeſe intromittere nō debere, nec talia exercentes poſſe punire, ſed eos ſuis debere iudicibus puniendos relinquere: cùm negotium fidei, quod ſummè priuilegiatum eſſe conuenit, per occupationes alias non debeat impediri.

Qui ſint ſortilegi: & quòd ab Eccleſia omnino ſunt eijciendi. h. d.

Iſidorus c. vnico, 25. quaeſt. 1.

†SVNT autem ſortilegi qui prætextu religionis per quaſdam ſortes diuinationis ſcientiam profitentur, aut quarumcunque ſcripturarum inſpectione facta futura promittunt. *Ariolorum igitur aruſpicum, Incantatorum & omnium ſortilegorum artes, *cùm ſint ex quadam peſtifera ſocietate dęmonum atq; hominum quaſi pacta infidelis & doloſæ amicitiæ conſtituta, penitus ſunt ab Eccleſia eliminandæ. *Et ſuperſtitioſi artifices, niſi per pœnitentiam reſipiſcāt, perpetuo anathemate feriendi: et ſi clerici ſint, degradandi.

Vide de his 26. quaeſt. 3.

**c. illud, in fine, 26. quaeſt. 2.*

c. aliquanti. c. quicunque, 26. quaeſt. 5.

Si blaſphemus iniunctam ſibi pœnitentiam peragere recuſet, & viuens ab ingreſſu Eccleſiæ arcebitur, & mortuus Eccleſiaſtica carebit ſepultura. h.d.

DIVERSA eſt pœna maledicorum: nam * ſi quis in Deum, vel aliquem ſanctorũ linguam in blaſphemiam publicè relaxare auſus fuerit, pœnæ iuxta Gregorianæ conſtitutionis tenorem ſubdendus erit: quam ſi recipere, & pœnitentiam peragere recuſauerit; & Eccleſiæ eidem interdicetur ingreſſus, & in obitu Eccleſiaſtica carebit ſepultura. *c. ſtatuimus, de maledicis.*

Sacrilegi varijs pœnis puniuntur. h.d.

SIMILIBVS interdumque acrioribus vrgentur pœnis qui in ſacrilegij crimen incidunt, & Eccleſias incendere & violare minimè verentur: nam pro modo ſceleris admiſsi, facinoriſque perpetrati niſi plenè ſatisfecerint, aut de ſatisfaciẽdo plenam ſecuritatem exhibuerint, †nunc pœnitentiæ beneficium ſacrilego penitus * denegatur, nunc anathemate vincitur, nunc * perpetua damnatus infamia carceri traditur, aut exilio perpetuæ deportationis, & depoſitionis animaduerſione coërceretur: aliquando etiam * pecuniaria pœna mulctabitur. *c. 2. de rapto. incendiaris &c. *c. conqueſti, de ſentent. excom. *c. attendendum, 17. quæſt. 4. *c. ſi quis contumax. & c. ſeq. in fine ibidem.*

Conſentientes ſacrilegis, & Sacerdotes ipſis pœnitentiam dantes vel ſepulturæ eorum interuenientes, vel ab eis eleemoſynas recipientes pari pœna cum eis puniuntur. h.d.

NEC ſolùm talibus pœnis illi plectendi erunt qui ſacrilegium admiſerint, ſed etiam conſentientes eis: *Presbyteri quoque vel Clerici qui in vita vel morte ſacrilegis pœnitentias dare aut ſepulturæ intereſſe, vel eorum eleemoſynas accipere auſi fuerint, ſiue rapinæ participes inuenti fuerint, Eccleſiaſtico beneficio priuati ordinis ſui damnum irrecuperabiliter patientur. *d. c. 2. in fine.*

Sacrilegium committitur tam intuitu rerum quàm perſonarum: Et qualiter intuitu rerum.

SACRILEGIVM autem admitti dicitur tam ratione rerum quàm perſonarum: Rerum, vt cùm quis ſacrum de ſacro, vel ſacrum de non ſacro, vel nõ ſacrum *c. quiſquis, 17. quæſt. 4.*

de

de ſacro aufert: Sed & ſi non de ſacro aliquid ablatum fuerit, ſed intra *certos paſſus, qui in circuitu Eccleſiæ ſunt, adhuc ſacrilegium committi dicitur.

Nēpe 30. in minore eccleſia, 40. in maiore. c. ſicut antiquitus. c. defi- nimus. ibid.

Ratione perſonarum committitur ſacrilegium, cùm quis Clericum percutit: vel cum Moniali rem habet. h. d.

PERSONARVM ratione ſacrilegium perpetratur, †cùm quis in Clericum vel Monachum violentas & impias manus inijcit: *vel cùm perſonæ Deo dicatæ per coitum appetuntur, de quibus infrà ſuo loco latius dicturi ſumus.

c. ſi quis ſuadente. ibid.

DE FVRTIS.

Furti nomine omnis illicita vſurpatio continetur, & fures promoueri non poſſunt, imò promoti deponuntur, & ſi ſint incorrigibiles, debent excommunicari, & ſi occiſi fuerint in furto, non eſt pro eis orandum, niſi ante mortem ſint confeſſi. h. d.

FVRTI quidē nomine omnis illicita vſurpatio alienæ rei concluditur, ſed nunc de ijs tantùm agimus, quæ ſpeciali nomine deſtituta generali furti appellatione continentur. Fures autem non ſolùm ſeculares leges, verumetiam *Canones acriter inſectantur: nam nec ad ſacros ordines promoueri (niſi ſecundū ea quæ ſuprà primo libro diximus) & promoti ab eiſdem deijci, et ſi depoſiti incorrigibiles fuerint, excommunicari, & demum poteſtati ſeculari tradi debent: †Et ſi dum furtū committitur occiſi fuerint, pro eis minimè orandum erit: quanquam ſi comprehenſi aut vulnerati confeſſi fuerint, communio eis non ſit deneganda.

Ex Auguſt. c. pœnale. 14. quæſt. 5.

c. fures, h. tit. & 13. quæſt. 2.

Furtum committentes ob neceſſitatem mitius puniuntur, & pœna furum puniuntur participantes cum eis, & qui furtorum ſunt conſcij.

*SED hæc de illis intelligere nos oportet, qui nulla neceſsitate adacti furtū commiſerunt. Cæterùm ſi quis propter neceſsitatem cibaria, veſtem, vel pecus furatus fuerit, longè mitiori pœna puniendus erit. Nec fures ſolùm ſupradictis pœnis tenentur, *ſed ij quoque, qui aut cum furibus partiuntur, aut qui furtorum conſcij fures quærentibus poſſeſſoribus non indicant.

c. ſi quis propter neceſsitatem, h. tit. vide c. diſcipulos, de conſ. diſt. 5.

c. qui cum fure. h. tit.

DE

DE VSVRIS.

Vſura quid ſit & vnde dicta, & habens poſſeſsionem in pignus recepta propria pecunia, ſi recuſet fructus in ſortem computare, vſuras cõmittit. h.d.

VSVRA eſt quicquid vltra ſortem mutuatam percipitur, dicta ab vſu, quia ſcilicet, pro vſu pecuniæ recipitur: *Vnde & ſi quis pignoris obtentu rei alicuius nactus fuerit poſſeſsionem, ſi ſortem ſuam deductis expenſis de fructibus iam perceperit, ſi eandem debitori reſtituere recuſet, & perceptos fructus in ſortem computare, proculdubio vſurarum committitur crimen. *Vide 14. quæſ. 3.* *c. 1. h. tit.*

Pœnæ vſurariorum ſunt, infamia, excommunicatio, beneficiorum & officiorum & Eccleſiaſticæ ſepulturæ amiſſio. h.d.

MVLTIPLICIBVS autem pœnis ſacri Canones vſurarios inſequuntur: nam præter inuſtam infamiam, nec ad Chriſtianam nec ad communionem admittuntur altaris, nec quiſquam de manu eorum oblationes accipiet. Et ſi Clerici fuerint tam officij quàm beneficij Eccleſiaſtici periculũ patientur. Nullus quoq; ſub pœnis *Gregoriana conſtitutione comprehenſis, manifeſtis vſurariis, aut locabit domus, aut conductas habere permittet: Sed & ſi in hoc ſcelere *deceſſerint, Eccleſiaſtica carebunt ſepultura. *c. quia in omnibus, h. tit.* *c. 1. h. tit. in 6.* *c. 2. h. tit. in 6.*

Licèt quis de vſuris ſatisfieri mandet per hæredem, non tamen eſt tradendus Eccleſiaſticæ ſepulturæ, donec fuerit ſatisfactum, & contrà faciens incurrit pœnas eorundem, & teſtamenta vſurariorum non valent. h.d.

ET id adeò obtinet vt etiã ſi morituri in vltima voluntate de vſuris ſatisfieri expreſſa quantitate, vel indiſtinctè mandauerint, donec ſecundũ Gregorianæ conſtitutionis tenorem ſatisfactũ fuerit; Eccleſiaſtica ſepultura carere debeant. Quicunq; verò manifeſtos vſurarios contra prædictæ ſanctionis formam tumulare auſi fuerint, pœna Lateranenſis cõcilij cõtra vſurarios promulgatæ ſubijciendi erunt. Teſtamẽta quoq; ab eiſdem facta, aliter quàm ſecundum dictæ conſtitutionis formam non valebunt, ſed ipſo iure erunt irrita. *d. c. 2.*

Non

Non debemus facere malum, vt poſteà faciamus bonum; & ſi non ſint quibus reſtitui poſſint vſuræ, erogandæ ſunt in pauperes, & paupertas excuſat à reſtitutione. h. d.

c. ſuper eo. h. tit.

†NEC quicquam proficiet quòd quis pro captiuis redimendis vel eleemoſynis dandis ſeſe vſuras exercuiſſe alleget, nec enim propterea magis cum vſurario diſpenſari poterit: cùm pro vita alterius nec mentiri quidem nedum rapere liceat. *Planè ſi necij à quibus quis vſuras extorſerit, nec illorum ſint hæredes ſuperſtites, non ſolùm pauperibus vſurarum nomine acceptum erogare poterit, verumetiam compellendus erit, niſi eum nota paupertas euidenter excuſet.

c. cum tu, verſ. ſuper his, h. tit.

Non ſolùm fœneratores, ſed etiam illorum hæredes debent vſuras reſtituere nulla obſtante appellatione. h. d.

c. tua nos. h. tit.

NEC is tantum Eccleſiaſtica diſtrictione extortas vſuras reſtituere cogendus erit, qui fœneratus eſt, *verumetiam filij, & quicunque extranei hęredes, qui omnes ſuper vſuris cõuenti nullius appellationis remedio reſtitutionem interfugere permittendi erunt.

Iudex fœneratori poteſt præcipere ſub pœna excommunicationis, tam ne vſuras exigat, quàm vt exactas reſtituat, non obſtante iuramento præſtito de non repetendis vſuris. h. d.

c. tuas dudum, h. tit.

†SED & ſi quis ſub vſuris pecuniam acceperit, & de eis nunquam repetendis fœneratori iurauerit, adhuc Iudex vſurarios per cenſuram Eccleſiaſticam compellere poterit, tam vt ab earum deſiſtant exactione, & iuramentum remittant, quàm etiam vt exactas reſtituant, ne de dolo & fraude quenquam contingat commodum reportare.

Iudæi ſatiſfacere debent de immoderato grauamine Chriſtianis, aliàs excommunicantur modo quo poſſunt. h. d.

c. poſt miſerabilẽ. c. quanto, h. tit.

†IVDAEI quoque ſi à Chriſtianis quocunque prætextu graues immoderatáſue vſuras extorſerint, & per ſeculares principes & poteſtates illas remittere ſunt compellendi, & donec de immoderato grauamine competenter ſatisfecerint, ab vniuerſis Chriſti fidelibus tam in mercimoniis quàm in aliis per excommunicatio-

nicationis ſententiam eis omnimodą communio denegabitur.

Ponuntur plures caſus quibus quis fructus in ſortem computare nō tenetur.h.d.

SVNT tamen caſus in quibus aliquid vltra ſortem abſque vitio vſurarum licitè recipitur, †vtputà ſi Clericus Eccleſiaſticum beneficium aliter redimere non valens prætextu pignoris de manu laici illud acceperit: nec enim hic in ſortem fructus tenebitur computare: Idem ſi terra non ſit beneficij alicuius Eccleſiaſtici, ſed ad accipientem in pignus Iure dominij directi pertinere noſcatur: †Idem ſi poſſeſsiones pro non numerata dote genero à ſocero pignori obligatæ fuerint: Cùm enim frequenter dotis fructus non ſufficiant ad onera matrimonij ſupportanda, pignoratarum poſſeſsionum fructus in ſortem computandi non erunt.

c.1.in fin. h.tit.

c.ſalubriter.h. tit.

Non eſt vſurarius rem emens minus iuſto pretio, ſi tunc veriſimiliter dubitetur an tempore ſolutionis plus vel minus eſt res valitura. Vel aliter dubius euentus vſurarum ſuſpicionem remouet.h.d.

ILLE quoque qui dat decem ſolidos, vt alio tempore totidem ſibi grani, vini vel olei menſuræ reddantur, ex hoc vſurarius cenſeri non debet, quia licet tunc plus valeant, vtrum plus vel minus ſolutionis tempore fuerint valituræ, veriſimiliter dubitatur.

c.nauiganti, ver. ille quoq;. h.tit.

Vſurarius eſt qui à debitore recipit aliquid vltra ſortem etiam ſi ſuſcipiat in ſe periculum.h.d.

†ALIVD tamen iuris eſt, ſi quis nauiganti vel ad nundinas eunti certam pecuniæ quantitatem, mutuatur, & ex eo quod in ſe mutuans periculum ſuſcipit, aliquid vltra ſortem vt recipiat, conuenit: nam hic vſurarius reputandus erit.

d.c.nauiganti.

DE ADVLTERIIS ET ALIIS CONIVNCTIONIBVS ILLICITIS.

Adulterij appellatio eſt generalis: propriè tamen in nuptam committitur, & quæ ſit adulterij pœna. h. d.

c. nemo, 32. quaſt. 4. *c. lex illa. 36. quaſt. 1.*

ADVLTERII generalis eſt appellatio: continet enim non modò alieni thori violationem, ſed omnem propè illicitam fornicationem: *Propriè tamen adulterium in nuptam committitur: Pœna in laico excommunicatio, in Clerico depoſitio, vel in vtroque certæ pœnitentiæ impoſitio.

Arbitraria eſt pœna inceſtus, Sodomiæ & rei habitæ cũ brutis. h. d.

EADEM vel etiam pro Iudicis arbitrio maior aut minor eos manet pœna, qui inceſtum commiſerunt. Vtputà cùm qui contra naturam humanę ſocietatis parentibus vel liberis, vel aliis eiuſmodi perſonis impudicè adhærent, aut ſi cum illa, quam quis de ſacro fonte ſuſceperit, aut quam ante Epiſcopum tenuerit, cum ſacro Chriſmate inungeretur, fornicationis ſcelus perpetrauerit: *aut cùm relicto naturali vſu contra naturam more Sodomitico fornicabitur, aut humani generis naturam tranſgreſſus ſeſe brutis commiſcuerit. *c. clerici, de exceſſ. prælat.*

Quæ pœna ſit ſtuprantis mulierem & honeſtè viuentem, & virginem deflorantis. h. d.

QVOD ſi quis ſtuprum admiſerit, multum intererit, vtrum cum muliere honeſtè viuẽte rem habuerit: an virginem deflorauerit. Primo enim caſu ſtuprator pœnitentię ſubditus, pecuniaria etiam pœna coërcendus erit: *poſteriore verò dotata virgine eandem patre conſentiente habebit vxorem: ſi verò pater virginis dare noluerit, aut ſtuprator eam vxorem habere legibus impediatur, reddet pecuniam iuxta modũ dotis, quam virgines accipere conſueuerunt: *quòd ſi conſentiente patre ſtuprator ipſe corruptam virginem in vxorẽ ducere renuerit, corporaliter caſtigatus excommunicatuſque in monaſterium ad agendam pœnitentiam, retruda- *c. 1. h. tit.* *c. 2. h. tit.*

trudatur, de quo nulla erit ei egrediendi ſine iudicis permiſsione licentia.

Raptorum pœna excommunicatio, depoſitio, & ſeruitus, cum facultate tamen ſeipſum redimendi. h. d.

MAIOR legum ſeueritas raptores cohibet, nam præter ſecularium ſanctionum † pœnas, anathemate cum ſuis adiutoribus feriri: aut ſi Clerici ſint, proprij ordinis & honoris amiſsionem ſubſtinere debent.

c. 1. de puellis, 36. quæſt. 2.

In propria ſponſa non cadit raptus, & raptus per conſenſum purgari poteſt. h. d.

† RAPTVS autem tunc committi dicitur, cùm illa, de cuius nuptiis nihil actum fuerit anteà, abducitur. Vnde qui ſibi deſponſatam vel parentibus reclamantibus abduxerit in crimen raptus, & in pœnas minimè incidit. Rapta quoq; puella legitimè cum raptore matrimonium contrahet, ſi prior diſſenſio in conſenſum tranſeat. † Raptor enim & rapta nomina ſunt vitiorum, non perſonarum. Vitia autem cùm purgata fuerint, eorum etiam nomina abolentur.

c. cum cauſa, de raptoribus incendiarijs, &c.

d. cauſ. & quæſt. parte 2. § in auctoritatibus.

Raptus Monialis purgari non poteſt. h. d.

SED hæc de illis intelligenda ſunt, qui mulierum laicarum conſenſum habuerunt: † nam ſi quis Deo dicatas virgines vel rapuerit, vel volentes matrimonio ſibi ſociare tentauerit, tanquam ſacrilegium admittens pro tam nephandi criminis atrocitate plectendus erit: nulla prorſus voluntatis ſacrarum virginum habita ratione.

c. raptores. & l. ſeq. 36. quæſt. 2.

Pœna ſimplicis fornicationis eſt arbitraria. h. d.

DEMVM ſi † quis cum muliere ſoluta & impudica ſimpliciter fornicatus fuerit, tam pœnitentiæ modus, quàm etiam alia pœna in iudicis potiſsimũ reponetur arbitrio, qui ex qualitatibus variis minorem vel maiorem pœnam ſtatuet.

c. meretrices. c. dicat. 32. quæſt. 4.

DE CRIMINE FALSI.

Qui per ſe vel per alios literas Papæ falſant, excommunicati ſunt cum ſuis fautoribus, & Clerici officiis & beneficiis priuantur, & degradati traduntur Curiæ ſeculari. h. d.

c. ad falſariorũ. h. tit.

ADVERSVS eos quoque qui falſi crimen commiſerunt variè ſtatutum reperitur, illos tamen cæteris acrius Canones inſectantur, qui literis Apoſtolicis falſis vſi fuerint. *Talium enim literarum falſarij cum fautoribus & defenſoribus ſuis, anathemate feriuntur: Et ſi Clerici fuerint, omnibus officiis & beneficiis Eccleſiaſticis perpetuò priuabuntur. Ita vt qui per ſe falſitatis vitiũ exercuerint, poſtquam per Eccleſiaſticum Iudicem degradati fuerint, ſeculari poteſtati tradendi ſint ſecundum legitimas conſtitutiones puniendi: per quam & laici, qui fuerint de falſitate conuicti, legitimè punientur.

Qui falſis literis vtitur, ſi Clericus eſt, officiis & beneficiis priuatur: ſi laicus, excommunicatur. h. d.

d. c. ad falſariorũ. ver. qui verò.

*MITIVS cum illis agitur, qui licèt his vtantur, tamen ipſi non falſificauerunt: ſi enim Clerici fuerint, officiis & beneficiis Eccleſiaſticis ſpoliandi erunt: ſi laici, tamdiu excõmunicationi ſubijcientur, quamdiu competenter ſatisfecerint. in vtriſque tamen malitia grauius quàm negligentia punietur, quod & de his qui falſas literas impetrant, obſeruabitur.

DE HOMICIDIO.

Aſſaſinium ſicuti omnium homicidiorum eſt atrociſſimum, ita etiam atrociſſimè punitur. h. d.

c. ſicut dignum, h. tit.

*De aſſaſiniis vide Paulum Aemilium in hiſt. Franc. *c. 1. h. tit. in 6.*

CVM non ad opera tantùm ſit reſpiciendum, ſed tempus, cauſa, voluntas, perſonarum differentia, & omnia quæ operibus accidunt, ſint peruestiganda: ſequitur vt non ſit omnium homicidiorum eadem conditio: †Cunctorum verò illud atrociſsimum videtur quod *Aſſaſinium* vulgò nuncupant. *Vnde non ſolùm aſſaſini

aſſaſini ipſi,ſed etiam receptatores, occultatores, conſultores & defenſores eorum: & qui per eoſdem quenquam interfici fecerit aut mandauerit,dignitatibus,honoribus, officijs, beneficijs, omnibuſque bonis nudatus excommunicationis & depoſitionis incurret ipſo iure ſententiam, & tanquam Chriſtianæ religionis hoſtis à toto Chriſtiano populo perpetuò diffidatus erit.

Interficiens per induſtriam ſimilis eſt Aſſaſinio. h.d.

NON abſimilis eum tenet pœna qui licèt non per aſſaſinium,*per inſidias tamen & induſtriam hominem interfecerit. c.1.h.tit.

Interficiens latronem non ex neceſſitate punitur: ſecùs ſi ex neceſſitate.h.d.

QVOD ſi quis latronem, vel furem peremerit, videamus an ſit puniendus. & ſi quidem furem abſque occiſione comprehendere potuit, certa aduerſus eum ſtatuta pœnitentia reperitur: quòd ſi non potuit, nulla occiſori erit ex neceſsitate iniungenda pœna. c.2.h.tit.

Non punitur homicidium fortuitum, ſi nulla culpa caſum præceſſit.h.d

†IDEM etiam obtinebit, ſi caſu perpetratum fuerit homicidiũ,*vtputa, ſi quis neceſſario inſiſtens operi arborem inciderit, & aliquis ſubtus tranſiens opprimatur, nam ſi neque voluntate nec vlla incidentis culpa factum fuerit, vt pertranſiens opprimeretur, arborem incidens homicidij pœnis obnoxius non erit. c.Iohannes,h.tit. c. ſæpe contingit. 50.diſt.

Pœnitentia certorum annorum eſt iniungenda parentibus opprimentibus filios.h.d.

ALIA ratio eſt eorum qui proprios filios oppreſſiſſe reperiuntur. Cùm enim hos grauiter deliquiſſe nõ ſit dubium, certorum annorum erit illis iniungenda pœnitentia. c. final de his qui filios occiderunt.

Filius à patre vel ab alio patre ſciente expoſitus, liberatur à patria poteſtate:& expoſitum ſuſcipiens nullum in eo habet ius.h.d.

QVOD ſi filius à patre, vel ab alio, patre ſciente fuerit expoſitus, aut eidem alimenta denegata fuerint, hoc ipſo à poteſtate patria liberabitur. Nec tamen c.vnico,de infantibus & languidu expoſitu.

propterea qui expoſitos ſuſceperit, aliquod in eis ius vendicare poterit.

Impediens conceptionem, vel abortum procurans punitur vt homicida: ſecùs, ſi id caſu fieri contingat. h.d.

c. ſi aliquis, h. tit.

IS quoque qui vel cauſa explendæ libidinis vel odij meditatione viro aut mulieri aliquid fecerit vel potandum dederit, quo minus poſsit generare vel concipere, vel naſci ſoboles, vt homicida puniendus erit.

c. ſicut ex literarum, h. tit. c. quod verò. c. Moyſes, 32. quæſt. 2.

*Quanquam aliàs ſi conceptus nondũ viuificatus fuerit, nec vt abigeretur quiſquam dolo malo fecerit, qui abortui occaſionem tradidit, puniendus non erit.

Qui ſibi mortem inferunt, habentur ſimiles illis qui impœnitentes moriuntur. h.d.

c. placuit, 23. quæſt. 5.

NOVISSIME †ſciendum eſt pro his qui quocunque prætextu voluntariè ferro, vel veneno, vel ſuſpendio, vel quolibet modo ſibi mortem inferunt, nullam in oblatione faciendam eſſe commemorationem: & eccleſiaſtica eos debere carere ſepultura, non aliter atque illos qui pro ſuis ſceleribus impœnitentes moriuntur.

DE INIVRIIS ET DAMNO DATO.

Inſerens iniuriam & damnum, debet damnum paſſo ſatiſfacere, nec illum excuſat ignorantia. h.d.

c. 1. h. tit.

c. finali, h. tit.

MITIVS cum his agitur, qui in pugna, vel rixa aliquem lapide vel pugno percuſſerint: Si enim ille mortuus non fuerit, ſed in lecto iacuerit, vel operas exercere fuerit impeditus; qui percuſſerit, & operas eius, & impenſas in medicos reſtituet. † Et generaliter ſi culpa tua datum eſt damnum vel iniuria irrogata, vel aliis irrogantibus opem tuliſti, aut hæc imperitia tua ſiue negligentia euenerunt; iure te ſuper his ſatisfacere oportebit: nec te excuſabit ignorantia, ſi ſcire debuiſti ex facto tuo iniuriam veriſimiliter poſſe contingere vel iacturam.

Si

Si tuum animal damnum dabit, potes liberari illud dedendo, niſi ſit ferum animal & nocere ſolitum, & non fuerit adhibita debita diligentia.h.d.

QVOD ſi animalia tua nocuiſſe proponantur, nihilominus ad ſatisfactionem teneberis, niſi ea pro noxa dando damnum paſſis, te ipſum velis liberari: quod tamen ad liberationem non ſufficit, ſi fera fuiſſent animalia, & quæ nocere conſueuerant, & quam debueras diligentiam non adhibuiſti: Diuerſum ſtatuitur in eo, qui vt damnum non contingeret, nihil omiſit. *d.c. final. verſ. quod ſi animalia.*

Iniuriæ inferuntur re, verbis, literis, & pœna eſt arbitraria.h.d.

INFERVNTVR autem iniuriæ tribus modis, Re, Verbis, & Literis. Re, vt cùm manus inferũtur: Verbis, vt cùm conuicium dicitur: Literis, vt cùm in alterius vituperationem carmen, aut famoſus libellus conſcribitur: quibus omnibus caſibus pro qualitatibus admiſſi & atrocitate, prudens iudex pœnas irrogabit. *§ iniuria iuſti, h.tit.*

Conficiens famoſum libellum & manifeſtans, pari pœna puniuntur.h.d.

EO amplius ſi quis famoſum libellum inuenerit & nõ ſtatim corruperit vel combuſſerit, ſed eius tenorem doloſè manifeſtauerit; quaſi auctor plectendus erit. *l. vnica. C. de famoſis libellis.*

DE ECCLESIASTICIS CENSVRIS.

Ponit continuationem præcedentium & ſubſequentium.h.d.

POSTQVAM tam primo libro perſonarũ, quàm ſecundo rerũ Eccleſiaſticarũ tractatũ cum his quę annexa ſunt ſummatim complexi fuimus, ſubinde ad reliquos venientes iudiciorum tam ciuilium quàm criminalium materiam & ſeriem explanauimus: delictorum & naturam & pœnas breuiter perſtringentes. Cùm tam ratione contumacię, quàm etiam aliorũ exceſſuum Eccleſiaſticis cenſuris interdum aliquos innodari variis locis admonuerimus: Supereſt nunc vt operi finem imponentes, de ipſis cenſuris fuſiùs & diſtinctiùs diſſeramus.

Quid veniat appellatione cenſuræ Eccleſiaſticæ, quid ſit excommunicatio, quid interdictum, quid ſuſpenſio. h.d.

ECCLESIASTICAE cenſuræ nuncupatio tria regulariter complectitur, ſcilicet: Excommunicationis, interdicti, & ſuſpenſionis ſententiam. Excommunicatio eſt à communione excluſio: Interdictum Eccleſiaſticum eſt à certis Sacramentis, & omnibus diuinis officiis & ſepultura Eccleſiaſtica facta prohibitio: Suſpenſio eſt inhabilitas quædam ordinum vel officiorum executionem impediens. Sed ne de omnibus ſimul tractantes legentibus difficultatem ingeramus, diſtinctè de ſingulis differamus; ac primùm de Excommunicatione.

DE SENTENTIA EXCOMMVNICATIONIS.

Minor excommunicatio à perceptione ſacramentorum, Maior etiam à fidelium commmunione ſeparat. h.d.

c. ſi quem, h. tit. c. à nobis, de exceptionibus.

EXCOMMVNICATIONVM duæ ſunt ſpecies, minor ſcilicet & maior. †Minor eſt per quam quis à Sacramentorum participatione, conſcientia vel ſententia arcetur. Maior eſt per quam quis non ſolùm à Sacramentorum excluditur perceptione, verumetiam à communione fidelium, quæ ab omni actu legitimo ſeparat ac diuidit: & hæc †alio nomine *Anathema* appellatur.

c. præſenti, 5. queſt. 2.

Excommunicationum aliæ ſunt latæ ſententiæ, aliæ ferendæ: Et latæ ſententiæ eſt cùm quis ſine facto iudicis à iure excommunicatur.

RVRSVS excommunicationum alia Canonis, alia Iudicis. Canonis eſt, qua quis ab ipſo ſolùm canone abſque iudicis miniſterio innodatur, quæ etiam alio vocabulo *latæ ſententiæ excommunicatio* nuncupatur. Sciendum eſt enim complures eſſe caſus, in quibus adeò quis delinquere exiſtimatur, vt nulla expectata iudicis pronuntiatione ipſo iure excommunicationis vinculis innodetur, quod quidem *quanquam innumerabilibus propè

**In tota compilatione Decretorum quatuor tãtùm exempla inueniuntur. Poſteriores verò Põtifices ſuis epiſtolis decretalibus centum & ſeptendecim caſus cumularũt. vide Ioan. de turrecremata. c. ſi inimicus. 11. quæſt. 3.*

propè exemplis declarari poſsit: vnius tamen tantùm proſecutione contenti erimus.

Qui Deo dicatos homines corporaliter offendunt, incidunt in excommunicationem latæ ſententiæ, à qua nō poſſunt abſolui niſi per Papam. h.d.

SI quis igitur in clericos regulares monachos profeſſos vel nouicios, vel conuerſos violentas & impias manus iniecerit, ipſo iure Canonis incurret ſentētiam, à qua præterquam à Romano Pontifice, vel eius de *latere legato, à quoquam abſolui non poterit.

c. ſi quis ſuadente, 17. quæſt. 4. c. nō dubium, h. tit.

c. ea noſcitur. c. ad eminentiam, h. tit.

Complices inferentium manus violentas clericis pari pœna cum inferentibus puniuntur. h.d.

SED & ſi manus quis violenter non iniecerit, inferenti tamen, †vel auctor, vel fautor, vel adiutor fuerit, aut *factum ratum habuerit, pari pœna illum plectendum catholica ſanxit auctoritas, eos etiam delinquentibus fauere interpretata, qui cùm poſſunt, manifeſto ſceleri deſinunt obuiare.

c. quanta, h. tit.

c. cùm quis, h. tit. in 6.

Detinens vel ducens clericos in vincula, incurrit excommunicationem latæ ſententiæ, niſi ſi faciat de voluntate ſuorum prælatorum. h.d.

INTERDVM etiam ſi nullam corporis læſionem clericis quis intulerit, excommunicationis tamen pœnam non euadet. †vtputa ſi laicus in publica vel priuata cuſtodia illos detinuerit, vel in vincula coniecerit, niſi tamen id de mandato faciat prælatorum, quorum illi ſunt iuriſdictioni ſubiecti: *tunc enim citra excommunicationis metum, & capere clericos, & ad iudiciū violenter ducere laici poterunt: cùm hoc non ipſi ſed illi quorum auctoritate hoc faciunt, agere videantur, dum tamen non amplius eorum ſe extendat violentia, quàm defenſio clericorum exigit.

c. nuper à nobis, h. tit.

c. vt famæ, verſ. Laici verò, h. tit.

Si Abbas imperet laico vt monachum etiam cauſa diſciplinæ verberet, vterque incidit in excommunicationem, ſecùs autem ſi imperet clerico ex cauſa neceſſitatis. h.d.

QVOD autem diximus non facientes, ſed eos quorum fit auctoritate quid facere videri abſolutè nō procedit. *Nam ſi laicus qui in Abbatis ipſius ſeruitio commora-

c. vniuerſitatis, h. tit.

moratur,eiuſdem iuſſu in clericum,vel conuerſum, vel monachum etiam ſubſiſtente cauſa manus iniecerit, tam qui tales verberari præcipit, quàm qui mandato verberat alterius, excommunicationis ſententiam non euadent: Nam ſi diſciplinæ regularis gratia id faciendũ ſit, vel Abbas id per ſeipſum faciet, vel ſi neceſsitas vrgeat,per clericum vel monachum id fieri iubebit.

Tam percutiens volentem clericum,quàm clericus conſentiens ſunt excommunicati.h.d.

VOLENTEM quoque clericum ſi quis percuſſerit, nihilominus excommunicationis cenſuram incurret. *c.contingit,h.tit.* †Vt reſponſum eſt de eo clerico,qui cùm laico iniuriam intuliſſet, volens ſecundum conſuetudinem patriæ pro iniuria illata offenſo ſatisfacere, ſponte ſua fuſtium ſe ſubiecit percuſsionibus. Quanquam enim hæc manuum iniectio non ſit violenta, tamen iniurioſa videtur,& canon reſpexit non tam fauorem clerici ordinati quàm clericalis ordinis. vnde hoc caſu tam percutiens quàm ſeipſum percuſsionibus ſponte ſubijciẽs, excommunicationis ſententia innodabitur.

Ponit tres caſus in quibus percutiens clericos in Canonem latæ ſententiæ non incidit.h.d.

EX contrario interdum accidit, vt etiam pro violẽta manuum iniectione excommunicationi quis non ſubijciatur. *c.ſi verò, verſ.ſi verò,h.tit.* †Veluti ſi clericum ſibi manus inferentem, ita quis in continẽti vi repellat,vt læſionem inferat;aut in eum quem cum vxore, matre, ſorore, vel filia turpiter ſe gerentem inuenerit, manus violentas iniecerit. Idem ſtatuitur & de eo qui illũ percuſſerit, quem probabiliter ignorabat eſſe clericum.

Interficientes clericos qui poſt habito habitu committunt enormitates,non ſunt excommunicati.h.d.

c. cùm non ab homine,verſ. in articulo,h.tit. QVINIMO etſi occiderit quis clericos vel presbyteros, qui cõtempto clericali habitu ſceleribus ſeſe immiſcuerint, in odiũ clericalis exceſſus canone latæ ſententiæ minimè coercebitur: fruſtra enim Eccleſiæ implorat auxilium,qui in Eccleſiam ipſam committit.

Qui

Qui ratione officij vel intuitu diſciplinæ clericos percutiunt, nō ſunt excommunicati.h.d.

ITEM ſi qui ratione officij quod obtinent in Eccleſia, aut ſi clerici ſeniores pueros vel adoleſcentes in minoribus ordinibus conſtitutos diuinum turbantes officium, vel etiam ſi qui magiſterij vel prælationis obtētu ſubditos & ſcholares correctionis cauſa percuſſerint; excommunicationis ſententiam non incurrent. Quod & de his intelligendum eſt, qui aliquos de familia ſua, vel propinquos inferiorum graduum ſimili modo, vt ab exceſsibus prohibeantur, & ſcientia boniſque moribus informentur, corrigēdos duxerint, & aliis caſibus compluribus. *c.cum voluntate, § fin.h.tit.*

Ex cauſa poteſt quis abſolui ab alio quàm ab Apoſtolico. h.d.

QVOD autem ſuprà diximus ab hac excommunicatione, ab alio quàm ab apoſtolico aut eius legato abſolui neminem poſſe non eſt perpetuū. Nam ſi quis excommunicationis latæ ſententiæ vinculis innodatus in mortis articulo conſtitutus reperiatur, aut capitales habeat inimicitias, aut alias iuſtas excuſationes, ita vt ſine periculo apoſtolico ſe nequeat conſpectui præſentare, licebit diœceſano Epiſcopo iuramento ſecundum morem Eccleſiæ recepto ſibi abſolutionis gratiam impartiri. *c. de cætero. c. quamuis.c.quod de his,h.tit.*

Ceſſante cauſa ceſſat effectus.h.d.

†PERICVLO tamē & impedimento ceſſantibus, quàm cito commodè poterunt, ad ſedem apoſtolicam ſe præſentabunt, mandatum illius ſuper negotiis pro quibus excommunicati fuerant, humiliter recepturi, & prout iuſtitia ſuadebit ſatisfacturi: alioqui ſi id facere contempſerint (ne temerè & impunè cenſuræ Eccleſiaſticæ illudatur) ipſo iure in eandem ſententiam recident: quod generaliter conſtitutum eſt, quotieſcunque legitima ſubſiſtente cauſa, ab alio quis quàm ab eo à quo aliàs de iure abſoluendus fuerat, abſolutionis beneficium cōſecutus fuerit: Et quibuſdam caſibus ſimilibus. *c.eos qui,h.tit. in 6.*

Si mo-

Si modica ſit illata iniuria clerico vel qui intulit, non prouectæ ſit ætatis, poteſt ordinarius abſoluere eum qui incidit in canonem latæ ſententiæ. h. d.

c. peruenit, h. tit. ITEM ſi non enormis, ſed modica & leuis iniuria fuerit clericis irrogata, inferens per Epiſcopum abſolui poterit: Item ætatis intuitu Iuris rigor manſuetudine temperatur. Vnde ſi in pueritia cõſtitutus in canonem inciderit ſententiæ promulgatæ, ſiue ante ſiue poſt pubertatem ſeſe abſolui poſtulet, diœceſanus Epiſcopus abſolutionis beneficium impartiri poterit.

Monachi vel Moniales ſe inuicem vel conuerſos percutientes ſunt ab Abbate vel Epiſcopo abſoluendi. h. d.

c. monachi. h. tit. MONACHI quoque & alij Regulares quomodocunque in clauſtro ſeſe inuicem percuſſerint, non ad Apoſtolicam ſedem remittendi, ſed ſecundum prouidentiam proprij Abbatis coërcendi erunt: quòd ſi Abbas non ſufficit, Epiſcopus adhibendus erit. *Simile ſtatuitur de monialibus, nam ſi vel ſe inuicem, vel conuerſos aut conuerſas ſuas, aut etiam in clericos violentas manus iniecerint, ne contrà muliebris ſexus verecundiam & regularis obſeruantiæ decorem peregrinari compellantur, per Epiſcopum, in cuius diœceſi monaſteria fuerint, abſolutionem conſequentur: Sunt & alij caſus, quibus ab alio quis quàm ab Apoſtolico ab hac excommunicatione abſolui poterit. vt ex ipſis decretalium libris facilè apparere poteſt. *c. de monialibus, h. tit.*

Ex cauſa certis caſibus abſolutio poteſt delegari. h. d.

c. ſacro ibi alioquin ipſi, h. tit. HIS autem quibus id certis caſibus ex officio competit non ſolùm per ſeipſos abſoluere, *verumetiam aliis cùm expedire viderint, huiuſmodi abſolutionem committere poterunt.

Excommunicatio iudicialis eſt quam infert; iudex & cui cauſa committitur, omnia quæ cauſam contingunt cenſentur permiſſa. h. d.

c. præterea, de off. ſic. iud. deleg. IVDICIS ſiue iudicialis excommunicatio eſt quę iudicis miniſterio infertur. Iudicem autem hoc loco intelligimus non ſolùm ordinarium, verumetiam delegatum. *Nam ſi cui per Apoſtolicum cauſa etiam ſimpliciter

pliciter delegetur, nec literæ commiſsionis de excommunicatione quicquam contineant, poterit nihilominus delegatus conceſſæ ſibi auctoritatis ratione cõtumaces (vt ſuprà diximus) eccleſiaſtica ſeueritate coercere.

Excommunicationis ſententiam debet præcedere monitio: & debet ferri in ſcriptis, ita vt cauſam contineat. h.d.

QVOTIES autem cauſa ſuberit, vt iudex ſubditum ſuum eccleſiaſtica diſtrictione coerceat (cùm *medicinalis, non lethalis excommunicatio eſſe debeat) non aliter quàm *competentibus præmiſsis monitionibus ad huiuſmodi ſententiam deſcendet, quam etiam de ſcripti recitatione proferet, ita vt cauſam ob quam profertur expreſsè contineat. aliaque obſeruabit quæ †tam generali quàm *Lugdunenſi concilio editis conſtitutionibus ſunt comprehenſa, earundem pœnis ſi contrà fecerit, ſubijcientibus.

c.1.h.tit.in 6.
c.ſacro, h.tit.
c.Romana, § ſed nec in ſpecie. h.tit.in 6.
d.c.ſacro.
**d.c.1. cum pluribus ſequentib.*

Iudex aliquem excommunicans in dubio, cenſetur inferre maiorem excommunicationem. h.d.

SED quæri poterit, ſi iudex illa verborum formula vſus fuerit, *illum excommunico*, vel ſimili, qua de maiori vel minori excommunicatione quicquam non expreſſerit: vtra magis quis excõmunicatus cẽſeatur. Et reſponſum eſt, nõ tantùm minorem, ſed etiam maiorẽ cenſeri per Iudicem illatam, quàm non modò à ſacramentis, & fidelium participatione excluſio, ſed alij prætereà *multi conſequuntur effectus.

c.ſi quem, h.tit.
Vide in c.decernimus, & gloſſ.h.tit.in 6.

Communicans excommunicatis incidit in excommunicationem: & iudices curare debent quòd excommunicati ab actu legitimo & commercio aliorum abſtineant. h.d.

QVORVM ille prætereundus non eſt, quòd quàm diu de excommunicatorum abſolutione legitimè non conſtat, qui cum ipſis communicauerint, ipſi quoque nullo obſtante priuilegio ipſo iure excommunicationem incurrunt, *decretumque eſt propterea vt ab eccleſiaſticis iudicibus ſeculares iudices canonica præmiſſa monitione, eccleſiaſtica cenſura compellantur, vt excom-

c.quod in dubijs. h.tit.
d.c.decernimus.

excommunicatos ab agendo, patrocinando, & teſtificando in ſuis curiis & iudiciis repellant.

Defectu qui obuenit mihi ex te, non potes vti contra me ad tuum commodum. h.d

c. à nobis, de exceptionibus.

DVBITATVM tamen fuit, num is qui excommunicato in locutione vel oratione ſcienter communicat, excommunicatum ipſum à iudicio contra ſe inſtituendo ſummonere poſsit: cùm ille communionem huiuſmodi contra eum replicet, & cùm is qui impetitur à ſacramentorũ perceptione ſit remotus; alius verò etiam à fidelium communione replicatione minimè ſuffragante iudicium procedere non poterit.

Excommunicato communicari non poteſt ante abſolutionem, etiam ſi dederit cautionem iuratoriam de parendo mandatis Eccleſiæ, & Epiſcopus ei communionem reddiderit, etiam ſi morte præuentus non potuerit abſolui. h.d.

c. cum deſideres, h.tit. d.c. quod in dubijs.
*d.c. cum deſideres, verſ. tertio loco.
*c ſacris, h.tit.
c. à nobis, verſ. vnde quantumcunque, h.tit.

NEC ideo magis agere volenti communicari poterit, *quod ipſe ex conſuetudine de parendo mandatis Eccleſiæ iuratoriam dederit cautionem, *eiq; communionem Epiſcopus reddiderit, aut quòd eos cum quibus participauit poſtmodũ *impugnauit: nam niſi poſt iuramẽtum præſtitum ſecundum formam Eccleſiæ abſolutus fuerit, nec cautio nec perperam reſtituta communio quicquam proderit. Quod ipſum obtinet etiam ſi poſt prædicta morte quis præuẽtus abſolutionis beneficium obtinere non potuerit: nec enim is cui viuo non communicamus, defuncto communicabimus.

Excommunicatus ſi ante mortem oſtenderit ſigna pœnitentiæ, etiam mortuus poteſt abſolui. h.d.

c. à nobis, verſ. poteſt tamen.

PLANE ſi de mortui pœnitentia per euidẽtia ſigna dum viueret, conſtiterit; defuncto quoq; abſolutionis beneficium à proprio iudice impendendum erit, hæredesque eius vt pro ipſo ſatisfaciant, ſi ſponte nolint, Eccleſiaſtica cenſura compelli poterunt.

Diffamato de excommunicatione non poſſumus communicare, niſi ſe purget vel ad cautelam ſe faciat abſolui, & toleratus ab Eccleſia non debet vitari niſi in occulto. h.d.

SED

SED etſi qui pro ſacrilega manuum iniectione in edictum excommunicationis incidit, denunciatus quidem non fit, *ſed de patrato ſcelere publica laborat infamia. Nemo ſibi pari ratione communicare debet, niſi vel ad arbitrium Epiſcopi de hoc ſe purgauerit, vel ad cautelam abſolutionis beneficiũ conſequatur, niſi fortè ſoli tibi de facinore conſtet: hoc enim caſu quamdiu toleratur ab Eccleſia priuatim tantummodo à te vitandus erit, vt ſaltem verecundiæ rubore ſuffuſus pro latenti exceſſu ſatisfacere compellatur.

d.c. cũ deſideres, verſ. ſecunda quæſtionis, h.tit.

Participatio criminoſa cum excommunicatis implicat participantem eadem excommunicatione h.d.

SED multum intereſt qualiter excommunicato communicatur, nam ſiquidem crimini & criminoſo communicarit quis conſilium, puta auxilium vel fauorem impendendo, vel *fortè cum clericis ab Apoſtolico excommunicatis ſcienter & ſponte participauerit, & ipſos in officiis receperit, eadem excommunicationis ſententia inuoluetur, qua illi ipſi ſunt abſtricti, quibus cum ita ab eo communicatum fuit. Cumque ratione damnati criminis in eum qui damnauit delinquere videatur, meritò ab eo, vel (ſi videtur) eius ſuperiore iuramento præſtito delicti tunc erit abſolutio requirenda. Et idem ſtatuetur ſi qui cum participibus ſuis excommunicati fuerint.

c. nuper, h.tit.

c. ſignificauit, h.tit.

Participatio cum excommunicato non criminoſa illigat participantem minore excommunicatione, à qua per Ordinarium abſolui poteſt. h.d.

QVOD ſi aliter, puta in choro, in menſa, in oſculo aut ſermone excommunicato communicatum fuerit, tunc minor tantùm incurritur, & nulla interueniente iuratoria cautione, à proprio ſacerdote vel Epiſcopo abſolutionis beneficiũ obtineri poterit: quamuis enim & tunc nõ iudicis ſed iuris ſententia excommunicato communicans ſit illigatus: quia tamen conditor canonis eius abſolutionem ſibi ſpecialiter nõ retinuit, eo ipſo relaxandi facultatem aliis conceſsiſſe videtur.

d.c. nuper. verſ. in ſecundo.

Commu-

Communicans excommunicato in contemptum, incidit in maiorem excommunicationem, h.d.

H O C tamen tunc obtinet cùm nō in contemptum eccleſiaſticæ diſciplinæ cum excommunicatis quis commercium habuerit, *nam qui contra prohibitionem ſui præſulis excommunicatorū communioni ſeſe ingeſſerit, anathemate feriendus erit.

d. c. quod in dubijs, ver. illi autē.

Si excommunicatus minori, indureſcat, in ea poterit excommunicari maiori. h.d.

d. c. quod in dubijs. verſ. nullus autem.

Q V O D ſi ex locutione & aliis ſimilibus minori excommunicatione irretitus fortiùs indureſcat, poterit iudex poſt canonicam monitionem etiam maiori excommunicatione & conſimili participantem illigare. Quod & in ſuſpenſionis & interdicti ſententiis obſeruandum erit.

Quæ ſit monitio canonica. h.d.

c. conſtitutionem, h. tit. in 6.

T V N C autem canonica cenſebitur eſſe monitio, ſi competentibus interuallis atque aliis ritè obſeruatis, eos qui monentur exprimat nominatim.

Ignorantia excuſat participantem cum excommunicato. h.d.

c. quoniam multos, 11. quæſt. 3.

I N T E R D V M tamen excommunicato communicans neutrius excommunicationis vinculo obſtringitur, vt accidit in eo qui cū illo conuerſatus fuerit, quem excommunicatum probabiliter ignorabat.

Epiſcopi debent propalare nomina excommunicatorum. h.d.

V N D E vt excuſationis cauſa omnibus auferatur, prouidere debent Epiſcopi, vt excommunicatorum omnium nomina tam ſuis parochianis quàm vicinis Epiſcopis pariter indicent, eaque in celebri loco poſita pro foribus Eccleſiæ cunctis conuenientibus inculcent, vt huiuſmodi adhibita diligentia excommunicatis eccleſiaſticus aditus adimatur.

Omnes qui ante prolationem ſententiæ tenebantur excommunicato communicare, tenentur etiam poſt. h.d.

d. c. quoniam multos.

V X O R E S quoque excommunicatorum, filij, ſerui, ancillæ, ruſtici, ſeruientes, & omnes qui ante ſententiæ prolationem excommunicati obſequio tenebantur, familia-

miliariter adhærere, non ſolùm à communione excuſantur: †verumetiam (prȩterquam in criminibus) cõmmunicare tenentur, cùm ſine illa debita præſtare nequeant obſequia. *c. inter alia, h. tit.*

Neceſſitas vel ſimplicitas excuſat à communioné cum hereticis. h. d.

MERCATORES autem & viatores, niſi aut creditores ſint, excommunicatorum, aut neceſsitatis immineat articulus, abſtinere debet, *ſed ſi in terram excommunicatorum deuenerint, vbi vel non poſsint ab aliis emere, vel vnde emant non habeant, ab eiſdem accipere poterunt: nec illos excommunicationis metus impediet. *Prædicatores quoque præſertim qui aliàs ſubſtentari non poſſunt ab excommunicatis, & alienorum bonorum detentoribus eleemoſynam licitè recipere poſſunt. *Idem iuris eſt de ijs, qui adeò ſunt rudes, vt eorum conſilio veriſimiliter ſcelera perpetrari non poſsint: aut qui cum ijs communicant, qui communicant excommunicatis.

d. c. inter alia, in fin. *d. c. quoniã multos. ver. quicũq.* *c. cum voluntate, § prædicatores, h. tit.* *d. c. quoniã multos, ibi. nec non multos alios.*

Omnino coactus excommunicatis communicans non cadit in excommunicationem. ſecus ſi quis ſolùm metu communicet. h. d.

SED an inuitus excommunicatis communicans excommunicationis labe inquinetur videamus: & ſiquidem ſit per coactionem aſtrictus, cùm magis hoc caſu pati quàm agere videatur, excommunicatione non tenebitur: aliud ſtatuendum erit, ſi quis per metum ſit inductus; licèt enim metus culpam minuat; quia tamen eam non prorſus excludit; cùm nullius metus obtentu mortale peccatum quis incurrere debeat, excommunicationis pœnam non euadet. *c. ſacris, de his quæ vi metuſue cauſa fiunt.*

Communicans excommunicato in conuertendo non eſt excommunicatus. h. d.

ITEM cùm voluntate & propoſito maleficia diſtinguantur, excommunicationis ſententiam non incurrit is, qui excommunicato in his quȩ ad abſolutionem, vel alias ad ſalutem eius pertinent, in locutione participat, licèt & alia verba incidenter, vt apud eum magis proficiat, interponat. *d. c. cum voluntate.*

Abſolutio ab excommunicatione ad cautelam peti poteſt.h.d.

SI quis tamen ex his dubitet, vel ex aliis ne non iudicis vel canonis ſententia ſit innodatus, ſeſe per competentem iudicem, iuxta Innocentianarum conſtitutionum tenorem ad cautelam abſolui poſtulare poterit: *Quod & is qui minori innodatus eſt, excommunicatione exequi poterit.

c.ſolet.c.venerabilibus.de ſentẽt. excom.in 6.
**c.duobus,h.tit.*

Excommunicationis abſolutio non debet peti omiſſo medio, niſi in contrarium ſit conſuetudo.h.d.

SED hoc caſu aduertendum erit, ne omiſſo medio ab eo qui tuus iudex non ſit, abſolutionis beneficium poſtules. Pone enim quòd ſuffraganei cuiuſdam ſubditus: putà Archidiaconus excommunicationis in te tulit ſententiam, non iam à Metropolitano, cùm nec excommunicantis iudex ſit, nec excommunicati: ſed ab ipſo ſuffraganeo abſolutio petenda erit, niſi conſuetudo contrarium induxerit.

c. venerabilibus, h.tit.in 6.

Sede vacante, is abſoluit qui habet Epiſcopalem iuriſdictionem. h.d.

EPISCOPALI verò ſede vacante, capitulum ſeu is ad quem Epiſcopalis iuriſdictio tunc temporis pertinere noſcitur, his quibus poſſet Epiſcopus, ſi viueret, ab excommunicationis ſententia, ſiue iuris, ſiue hominis fuerit, abſolutionis beneficium impartiri poterit: niſi ei fuerit ab Apoſtolica ſede ſpecialiter interdicta poteſtas.

c.his quæ. & ibi. gloſſ.de maioritate & obedientia.

Superior de excommunicatione cognoſcens, videns illam iuſtam, debet excommunicatum ad inferiorem remittere, niſi is malitioſè differat abſoluere: ſecùs autem ſi comperiat illam iniuſtam: ſed ſi dubitetur, honeſtè faciet ſi remittet.h.d.

VBI verò ſuperiori competit de excommunicatione cognoſcere, ſi eam iuſtam eſſe cõſtiterit: Veluti cùm propter manifeſtum exceſſum eſt in aliquem promulgata, ſuperior iudex, niſi ſit in mora, periculum excommunicatum ad excommunicatorem prorſus remittere debet, nec eum abſoluet, niſi excommunicator requiſitus dolo, illi abſolutionis beneficium exhibere deneget: Si verò huiuſmodi ſententiam iniuſtam eſſe conſtet,

d.c venerabilibus, § ſane ſi certum.

conſtet, excommunicatus ad ſuum excommunicatorem nequaquam remittendus erit, ſed ſine difficultate debet abſolui. Quòd ſi dubitetur vtrum iuſta ſit vel iniuſta, ſuperior illam tollere poterit. Quanquam hoc caſu honeſtiùs & conuenientiùs egerit ſi excommunicatori deferat.

Vbi manifeſtum eſt delictum non conceditur abſolutio, niſi præuia cautione, alias ſecus.

MANIFESTVM autem exceſſum illum eſſe intelligamus, qui vel per confeſsionem vel probationẽ iuridicè notus fuerit, vel ſi ſit adeò res euidens, vt nulla poſsit tergiuerſatione celari. † Quo caſu non antè concedenda erit abſolutio, quàm idonea pro delicto præſtetur ſatisfactio: cæterũ ſi de admiſſo dubitetur, vt ſententia relaxetur ſufficiet, ſi de parendo mandatis eccleſiæ legitimè cautum fuerit. Quanquam ſi pro ſimplici cõtumacia excommunicatus ſolam de ſtando iuri cautionem exhibuerit, abſoluendus erit.

c. cùm olim, de verb. ſignificat.

c. ſolet, verſ. niſi cum, de ſentent. excom. in 6.

Si pars ſe dicat poſt appellationem, vel alias nulliter fuiſſe excommunicatam, ſunt ſuper hoc partium admittendæ probationes, vt appareat an quis indigeat abſolutione. h. d.

† MVLTVM etiam intererit vtrum abſolutionis beneficium poſtulans ſe poſt appellationem ad Roman. Pontificem legitimè interpoſitam, vel aliàs nulliter excommunicatione innodatum conqueratur: An verò ſimpliciter iniuſtè ſe proponat excommunicatum. In prima enim ſpecie ſi Epiſcopus ſit probare paratus, ſe in illum antequam vocem appellationis emitteret ſententiam protuliſſe: antequã decernatur aliquid vtriuſque partis ſuper hoc probationes ſunt admittendę, per quas denique apparebit, an abſolutione indigeat conquerens, vel potius non ligatus ſit denuntiandus.

c. cum contingat, de offic. iud. deleg.

Et pendente hoc probationũ articulo, in cæteris quidem actu iudicialibus, vt actor, excommunicatus ille admitti non debet. Extra iudicium verò, in diuinis etiam officiis & omnibus legitimis actibus admittendus eſt.

Si quis dicat ſe iniuſtè excommunicatum, prius eſt abſoluendus antequam admittendæ ſint probationes, ſuper iuſtitia excommunicationis. h. d.

ALIVD iuris erit, cùm iniuſtè ſe quis excommuni-

d c. ſolet.

d.c. cum contingat, verſ. verum ſi proponat.

catum aſſerit: tunc enim ſi Epiſcopus, vt oſtendat quòd iuſtè excommunicauerit probationes ſuas admitti poſtulet, audiendus non erit: nam etſi conſtaret excommunicationis ſententiam iuſtè promulgatam, nihilominus humiliter poſtulanti eſſet abſolutio impendenda, ideoque hoc caſu protinus iuxta formam Eccleſiæ congruentem abſoluendus erit, vt demum probationibus vtriuſque partis admiſsis, vtrum iuſtè vel iniuſtè quis ligatus fuerit, decernatur.

Innodatus pluribus, non poteſt ab vna tantùm excommunicatione abſolui: Et abſolutio ſurreptitia non tenet. h.d.

c. cum pro cauſa. c. officij. b. iiii.

QVOD ſi quis pluribus innodatus excommunicationibus etiam ex eodem facto deſcendentibus de vna tantùm cauſa velit ſatisfacere, communioni ob id reſtituendus non erit: nec per veritatis ſuppreſsionem extorta abſolutio ſibi quicquam proderit.

Si Ordinarius ſciat qui ſurreptionem impetratam ab Apoſtolica ſede abſolutionem debet remittere, perperam abſolutum ad ſedem Apoſtolicam: ſi vero hoc ſibi non conſtet, ſed ſuſpicetur, debet abſolutum cogere ad purgationem. h.d.

c. ex parte tua, de offic. ordinarij.

Et talem abſolutionem nihil valere ait ibi gloſ. contrà tamen per rotam deciſum eſt 399. deciſ. in nouu.

*QVIN imò ſi conſtiterit excommunicatum occultatis exceſsibus, pro quibus in eum ſententia lata fuerit, excommunicationis ſuæ cauſam aliam prætendentem, ab Apoſtolica ſede abſolutionis beneficium impetraſſe: eundem debet Ordinarius eccleſiaſtica cenſura compellere; vt cùm literis ſuis rei veritatem continentibus ad ſedem Apoſtolicam redeat; ſi verò illud liquidò non conſtiterit, eum tamen Ordinarius quòd veritatem confeſſus non fuerit, ſuſpectum habeat ad purgationem præſtandam quòd verum faſſus fuerit, compellet.

Abſolutus vi vel metu duplici excommunicatione innodatur. h.d.

c. vnico, de his quæ vi metuſue cauſa fiunt.

ILLVD etiam admonendi ſumus, quòd licèt vi vel metu facta regulariter mero iure teneant: Si quis tamen ab excommunicationis ſuſpenſionis vel interdicti ſententia abſolutionis, aut reuocationis cuiuſcunque beneficium per vim vel metum extorſerit, viribus omnino ca-

nō cariturum: Quin potiùs ne ſine vindicta violentiæ creſcat audacia, qui abſolutionem vel reuocationem vi vel metu extorſerit, quaſi propria confoſſus ſagitta, iteratę excommunicationis ſententiæ ſubiacebit.

§ *Excommunicatus cui Papa communicat, non propterea cenſetur abſolutus, niſi Papa id exprimat. h.d.*

NOVISSIME ſciendum eſt, quòd ſi Apoſtolicus etiam ſcienter excommunicato participet literis fortè cum ſalutationis alloquio deſtinatis verbis, oſculo, ſeu alio quouis modo: ipſum per hoc abſoluere nulla ratione cenſetur: niſi forſitan exprimat velle illum ex hoc pro abſoluto haberi. Hæc de excommunicationis ſententia delibaſſe ſufficiat. Nunc de interdicto eccleſiaſtico & ſuſpenſione paucis diſpiciamus. *c. fin. h. tit. in Clement. c. ſi aliquando ext. eo.*

DE ECCLESIASTICO INTERDICTO.

Interdictum aliud iuris, aliud iudicis, quæ diſtinctio exemplis declaratur. h.d.

HABENT eccleſiaſtica interdicta cum excommunicatione multa communia: nam & illorum alia ipſo iure inducuntur, alia iudicis ſententia. Iuris ipſius diſpoſitione interdictum inducitur, veluti cùm ciuitas vel vniuerſitas in Electione Romani Pontificis ſeruanda non ſeruauerit, aut in necem Cardinalis aliquid machinata fuerit, ſiue ab Eccleſiis vel perſonis eccleſiaſticis aliquid extorſerit, aut vſurariis domos commodauerit. Item cùm in Eccleſia ſanguinis vel humani ſeminis effuſione polluta, aut ſimoniacè cōſecrata celebrari iure vetatur.

Celebrans in Eccleſia polluta vel ſimoniacè conſecrata, non incurrit irregularitatem, ſecùs ſi alia ratione violat interdictum. h.d.

EST autem inter hæc differentia non modica, nam ſi quis in ea Eccleſia celebret, quæ vel polluta ſit, vel ſimoniacè conſecrata: licèt hoc temerariè faciat, nullum tamen ob id irregularitatis laqueum incurrit. Is verò qui ſcienter celebrat in locis alia ratione interdicto *c. is qui, de ſent. excom. lib. 6.*

ſuppoſitis irregularitatẽ incurrit, à qua peraliũ, quàm per Romanum Pontificem liberari non poterit: niſi aliqui ſuper hoc priuilegio vel iure muniti fuerint.

Quid ſit iudiciale interdictum. h. d.

IVDICIS ſententia tunc inducitur interdictum, cùm competẽs iudex ex aliqua cauſa terram vel homines à diuinis arcendos pronunciat ac præcipit.

Interdictorum quedam generalia, quedam ſpecialia. h. d.

RVRSVS interdictum, quod prolatione iudicis inducitur, aliud eſt generale, aliud ſpeciale. Generale interdictum eſt, non ſolùm cùm regno & prouinciæ, ſed etiã cùm caſtro & villę diuinis interdicitur. Speciale eſt, cùm inter plures Eccleſias paucæ vel vna interdicitur.

Interdicto loco principali cenſetur interdictus acceſſorius vicinus & contiguus: & diſpoſitio iudicij non debet poſſe reddi eluſoria. hoc dicit.

c. ſi ciuitas, de ſent. excom. lib. 6

ET ſi quidem ciuitas, caſtrum, aut villa generali ſubijciatur interdicto, non ſolùm quæ murorum continẽtur ambitu, cenſentur interdicto ſuppoſita, ſed etiam illorum ſuburbia & ædificia continentia. Alioquin ſi in illis locis poſſet licitè celebrari, Eccleſiaſtica cenſura facilè contemni poſſet. †Eadem quoque ratione ſi ſpecialiter Eccleſia ſit interdicto ſuppoſita, nec in Capella eius celebrari, nec in Cœmiterio eidem Eccleſiæ contiguis ſepeliri poterit.

d. c. ſi ciuitas, verſ. ratione.

Reſpectu perſonarum interdictum Eccleſiaſticum eſt ſtrictè interpretandum, & vnus non poteſt pro delicto alterius excommunicari. hoc dicit.

c. ſi ſententia, d. tit. in 6.

AT nõ ſicuti in locis, ita & in perſonis, lata ſit interpretatio: †Ideoque ſi ſententia interdicti proferatur in populum, clerus interdictus nõ intelligitur: nec econuerſo. Vnde interdicto alterutro ad diuina licite alter admittitur: Sed & ſi propter delictum domini (nam pro pecuniaria cauſa ſine ſpeciali ſedis apoſtolicæ: & per patentes literas expreſſa licentia interdicti ſententia ferri non poterit) vel rectoris ciuitas ſit interdicta, ciues qui culpabiles non exiſtunt, alibi diuinis licitè intereſſe

tereſſe poterunt, niſi ciues quoque propter dominum vel rectorem puniendum interdicti fuerint. Quod quidem in excommunicationis ſententia contingere non poterit, neque enim pro peccato vnius alius, puta ipſius familia excommunicari poterit.

Interdicta vniuerſitate & ſinguli de vniuerſitate cenſentur interdicti: ne interdictum reddatur eluſorium. h.d.

ITEM cùm loci alicuius populus eccleſiaſtico ſupponitur interdicto, ſingulares ex eo perſonæ, quas interdictas eſſe conſtat, ne ſententia effectu careat, non debent alicubi caſibus expreſsis à iure duntaxat exceptis audire diuina, vel eccleſiaſtica recipere ſacramenta, cùm diuinorum auditio: & ſacramentorum perceptio populo vt vniuerſis non competat.

d. c. ſi ſententia, verſ. cum verò.

Regulariter tempore interdicti poteſt quis baptizari, chriſmari, & verbum diuinum audire h.d.

EXCEPTI verò caſus ſunt: ſi qui ad baptiſmi, chriſmatis & pœnitentiæ ſacramentum, vel ad verbum diuinum audiendum admitti velint, tam ſi infirmi ſint, quàm ſi ſint in bona valetudine conſtituti. Quòd tamē in his qui interdicto cauſam dederunt non obtinet indiſtinctè: ſed in eis *Bonifacianæ conſtitutionis forma obſeruanda erit. Quæ & *alia quædam interdicti tempore fieri benignè indulget, vt ex ipſius conſtitutionis perpenſo tenore facilè apparere poterit.

**c. alma. de ſent. excom. in 6*

**Nempe vt diuina celebrari poſſint ſubmiſſa voce, ianuis clauſis, campanis nō pulſatis, & in quatuor feſtis, Natalis, Paſchæ, Pentecoſtes, & Aſſumptionis D. virginis etiam ſolenniter.*

Tempore interdicti poteſt confici ſacrum Chriſma, ſed Vnctio extrema, Eccleſiaſtica ſepultura, & diuinorum celebratio ſunt prohibita: niſi conceſſa quibuſdam ſint ex priuilegio. & violantes interdictum, incurrunt excommunicationem non obſtantibus priuilegiis. h.d.

VELVT igitur interdicti tempore iure Chriſmatis vtimur vnctione, ſic licèt regio ſit interdicto ſuppoſita, Chriſma die cœnæ Domini poſſe confici dubium eſſe non debet. Vnctio autem extrema, & eccleſiaſtica ſepultura & diuinorum officiorum celebratio tempore generalis interdicti omnibus denegatur, * niſi quibuſdam, quibus id ex gratia certa ſeruata forma conceditur: Cæteri autem, ſiue clerici ſiue laici,

**c. quęquiam, de ſent. excom. lib. 6*

**Nempe clericis, qui interdictum ſeruarūt, hi enim in cœmiterio cum ſilentio & ſine ſolennitatibus ſepeliri poterunt.*

c. quod in te, de pœnis. & remiſſ.

qui interdictum violando neruum eccleſiaſticæ diſciplinæ conantur infringere, quibuſcunque priuilegiis non obſtantibus †ſententiæ excommunicationis ſubijcientur: à qua per ſedem duntaxat Apoſtolicam abſolui poterunt.

c.grauis, de ſent. excom. in Clem.

Appellationis prætextu violatoribus interdicti minimè ſuffragatur.h.d.

c.ad hæc quoniã, de appellat.

NEC aliquid violatoribus proderit quòd appellaſſe, atque ideo ſe interdicti ſententia, minimè teneri cõtendant: ſicut enim poſt appellationẽ excommunicari nõ poſſunt, ſic interdictum cui ante appellationem eos conſtat eſſe ſuppoſitos, declinare †nequeunt.

c.is cui in fine, de ſent. excom. in 6.

DE SVSPENSIONE.

Suſpenſio eſt duplex vt excommunicatio & interdictum.h.d.

SVSPENSIO quoque alia eſt canonis, alia iudicis, ſicuti excommunicatio & interdictum canonis eſt, veluti cùm quis ob ſimoniam vel ob notoriam fornicationem, vel aliud crimen ipſo iure à ſui executione ordinis vel officij arcetur.

Ob mortale peccatum non notorium eſt quis ſuſpenſus, quò ad ſeipſum, non quò ad alios. h.d.

AT ſi crimen per ſententiam vel per confeſsionem factam in iure, aut per rei ipſius euidentiam notorium non ſit: † & ſi quilibet pro mortali peccato quò ad ſeipſum ſit ſuſpenſus, quò ad alios tamen pro ſuſpenſo non habetur: ideoque in officiis eccleſiaſticis vitandus non erit.

c. veſtra, de cohabitatione cleric. & mulierũ.

Quæ ſit ſuſpenſio iudicis. h.d.

IVDICIS ſuſpenſio eſt, vt cùm ſententia quis ab eadem executione ex cauſa remouetur.

Suſpenſio ſolùm ordinem & ſtatum Eccleſiaſticum reſpicit: & priuatio præſupponit habitum. h.d.

EST autem ſuſpenſio (velut eccleſiaſtica cenſura conſiderata) reſpectu quodam aliquanto quàm excommunicatio vel interdictum ſtrictior: quippe quòd & excom-

excommunicatio & interdictum non ſolùm clericos, verùmetiam laicos innectere poſſunt. At ſuſpẽſio cùm nihil aliud ſit quàm inhabilitas quædam ad exequendos ordines, & officia eccleſiaſtica nullos præterquam ipſos clericos attingere poteſt. Nec enim vlli eius ordinis vel officij cuius eſt penitus expers, adminiſtratio vetari & interdici poteſt.

Ingerens ſe diuinis incurrit irregularitatem: Et quid ſit irregularitas. h.d.

CAVEBVNT igitur clerici, iudices & Eccleſiarum Prælati, ne pœnam hanc ſuſpenſionis incurrant, ſcituri quòd ſi ea durante ſeſe diuinis ingeſſerint (ſecundum canonicarum ſanctionum tenorem & diſtinctionem) irregularitatis laqueo ſeſe inuoluent; à quo interdum non niſi per ſummum Pontificem liberari poterunt. Eſt autem irregularitas nota quædam ſeu Canonicum impedimentũ ex facto, ſeu defectu proueniens, quo quis tã ad Eccleſiaſticos ordines promoueri quàm promotus in iiſdem miniſtrare prohibetur. Quod qualiter accidat, tam ſuprà ex primo libro, quàm etiam ex variis decretaliũ locis facilè eſt legentibus cognoſcere.

c. is cui. c. is qui. de ſent. excom. lib. 6.

Epiſcopi & ſuperiores nunquam incurrunt ſententiam interdicti vel ſuſpenſionis ipſo iure, niſi de ipſis expreſſa mentio habeatur. h.d.

EAPROPTER optima ratione Innocentiana cõſtitutione cautum eſt, ne Epiſcopi eorumque ſuperiores vllius conſtitutionis ſententiæ ſiue mandati occaſione, interdicti vel ſuſpenſionis ſententiam: niſi in ipſis de Epiſcopis expreſſa mentio habeatur, ipſo iure incurrant. Eſſet enim hoc nimis periculoſum, ob Pontificalis officij, quod frequenter exercere compelluntur, executionem.

c. quia periculoſum. d. tit. in 6.

FINIS.

RVBRICÆ INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

LIBRI PRIMI.

DE iure Canonico. 11
De iure diuino, conſuetudine, & conſtitutionibus. 11
De Eccleſiaſticis conſtitutionibus. 12
De iure perſonarum. 15
De Epiſcopis & ſummo Pontifice. 15
De electione. 17
Qui eligere eligiue poſſunt. 21
De poſtulatione. 22
De confirmatione. 24
De conſecratione. 27
De receptione, & auctoritate pallij. 29
De vita & honeſtate Prælatorum. 30
De officio Archidiaconi. 32
De officio Archipresbyteri. 33
De officio Vicarij. 34
De Coadiutore. 35
De Corepiſcoporum vſu ſublato. 35
De Tranſlatione. 36
De Renunciatione. 38
De Depoſitione ſeu degradatione. 41
De ſacerdotibus in inferiori gradu conſtitutis. 42
De his qui ſunt in ſacris conſtituti. 44
De iis qui ſunt in minoribus Ordinibus conſtituti. 46
Communia tam maiorum quàm minorum Ordinũ. 47
Qui promoueri non poſſunt. 50
De Præbendis & aliis beneficiis. 57

De

De collationibus. 58
De inſtitutionibus & iure patronatus. 70
De Clericis non reſidentibus. 76
De Regularibus ac Monachis. 77

RVBRICAE INSTITVTIONVM LIBRI SECVNDI.

De rerum diuiſione atq; illarum adminiſtratione. 83
De Sacramentis. 84
De Baptiſmo & eius effectu. 86
De Sacramento Chriſmatis. 91
De pœnitentiis & remiſſionibus. 92
De Euchariſtia. 96
De extrema vnctione. 99
De Sacramento Ordinis. 100
De Sacramento Matrimonij. 100
De ſponſalibus. 101
De nuptijs. 107
Quæ matrimonium impedire poſſunt. 111
De triplici cognatione. 116
De clandeſtina deſponſatione. 121
Qui matrimonium accuſare poſſunt, vel contra illud teſtificari. 122
De diuortijs. 125
De rebus ſacris, ſanctis & religioſis. 132
De conſtruendis, conſecrandis, & reparandis Eccleſiis & Altaribus. 132

De Capellis monachorum. 148
De religioſis domibus. 149
De ſepulturis. 150
De Canonica portione. 155
De decimis. 159
De rebus Eccleſiæ alienandis, vel non. 164
De peculio clericorum relictis, & ſucceſſionibus eorum. 168

RVBRICAE INSTITVTIONVM LIBRI TERTII.

De iudicijs & illorum diuiſione. 170
De Procuratoribus. 179
De pactis, & tranſactionibus. 186
De Arbitris. 187
De in ius vocando. 189
De dolo & cõtumacia, & in poſſeſſionem miſſione. 192
De Libelli conceptione & oblatione. 195
De exceptionibus & replicationibus. 197
De mutuis petitionibus. 203
De reſtitutione ſpoliatorum. 205
De litis conteſtatione. 209
De iuramento calumniæ. 211
Vt lite pendente nihil innouetur. 112
De probationibus. 213
De Sententijs & re iudicata. 224
De executione rei iudicatæ. 227
De appellationibus. 229
De reſtitutione in integrum. 238

RV-

RVBRICAE INSTITVTIONVM LIBRI QVARTI.

De accuſationibus, denuntiationibus, & inquiſitionibus. 240
De duplici purgatione. 242
De ſimonia. 243
De Haereticis, ſchiſmaticis, & apoſtatis. 248
De ſortilegis, maledicis, & ſacrilegis. 252
De furtis. 254
De vſuris. 255
De adulterijs, & alijs coniunctionibus illicitis. 258
De crimine falſi. 260
De homicidio. 260
De iniurijs & damno dato. 260
De Eccleſiaſticis cenſuris. 263
De ſententia excommunicationis. 264
De Eccleſiaſtico interdicto. 277
De ſuſpenſione. 280

FINIS.

SVMMA PRIVILEGIORVM.

REGIÆ *Maieſtatis priuilegijs cautum eſt, ne quis ante ſexenniũ citra Chriſtophori Plantini* Typographi *iurati Antuerpienſis voluntatẽ, hunc librũ imprimat, aut alibi impreſſum importet venalémue habeat, intra omnes eius ditionis fines. Qui ſecùs faxit, confiſcationis librorum, & pœna fiſco regio exſoluenda mulctabitur, vt latiùs patet in ipſis diplomatis: quorum alterum datum eſt Bruxellæ in conſilio priuato, Anno Domini* M. D. LXIIII. VI. *Ianuarij, ſtilo* Brabantiæ.

Signat.

de la Torre.

Alterum verò in conſilio Brabantiæ, XII. *Martij.*

Signat.

de Perre.

284

PRIVILEGII CAESARII SVMMA.

MAXIMILIANI II. Romanorum imperatoris ſemp. Auguſti, publico edicto cautum & ſancitum eſt; ne quis cuiuſcunque ſtatus, gradus, ordinis, aut conditionis fuerit, quacunque ſacri Romani imperij, & ditionis eius fines patent, quæcunque probatorum auctorum opera, quotquot vel hactenus nondum impreſſa, vel ab aliis quidem impreſſa, nouis autem deinceps ſcholiis, annotationibus, aut commentariis aucta & illuſtrata Chriſtophorus Plantinus ciuis & typographus Antuerpienſis primus typis procuderit, intra proximum ſexennium à prima cuiuſque operis aut voluminis editione vllo pacto eiuſdem vel diuerſi characteris forma excudat, aut excuſa ab aliis intra eiuſdem Maximiliani & Imperij fines vendenda importet, ſeu quouis modo diſtrahat maniſeſtè vel occultè, ſub pœna decem Marcharum auri puri, quarum dimidia fiſco Imperiali fraudis vindici, reſidua verò pars prænominato Plantino cedat, præter librorum ad imitationem impreſſorum amiſsionem, quos idem Plantinus vbicunque locorum nactus fuerit per ſe, vel ſuos, adiumento Magiſtratus loci, vel citra, propria auctoritate ſibi vendicare, inque ſuam poteſtatem redigere poterit. In cuius rei fidem ipſi Edicto manu ſubſcripſit, & ſigillum apponi iuſsit Cæſarea Maieſtas. Datum in ciuitate Viennæ Auſtriæ, die vigeſima prima menſis Februarij. Anno Domini milleſimo quingenteſimo ſexageſimo quinto: Subſig.

Maximilianus.

Ad mandatum ſacræ
Cæſ. M. proprium.
Haller